

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

Łódź, dnia 5 października 2016 r.

Poz. 4209

KOMUNIKAT ZARZĄDU WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

w sprawie przyjęcia zmian do Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013

Na podstawie art. 20 ust. 3 i 3a oraz art. 25 pkt 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (tj. Dz.U. z 2016 r. poz. 383) w związku z art. 57 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (tj. Dz.U. z 2016 r. poz. 486) oraz § 34 ust. 1 pkt 5 Statutu Województwa Łódzkiego przyjętego Uchwałą Nr XXX/775/08 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 26 sierpnia 2008 r. (Dz. Urz. Woj. Łódz. z 2008 r. Nr 316, poz. 2704, z 2013 r. poz. 663, z 2015 r. poz. 3561) Zarząd Województwa Łódzkiego informuje:

Zarząd Województwa Łódzkiego ogłasza, iż Decyzją Komisji Europejskiej C(2016) 1296 z dnia 2.03.2016 r. zmieniającą decyzję K(2007) 4580 w sprawie przyjęcia programu operacyjnego w ramach pomocy wspólnotowej z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego objętego celem Konwergencji dla regionu Łódzkiego w Polsce - CCI 2007PL161PO009, przyjęto zmieniony Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2007 - 2013 stanowiący załącznik do niniejszego komunikatu.

z up. Zarządu Województwa Łódzkiego
Zastępca Dyrektora Departamentu Polityki Regionalnej

Marcin Pawlak

Załącznik do Komunikatu
Zarządu Województwa Łódzkiego

**REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY
WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO
na lata 2007-2013**

Łódź, grudzień 2015 r.

SPIS TREŚCI

1. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO
2. STRATEGIA ROZWOJU
3. KOMPLEMENTARNOŚĆ I KOORDYNACJA
4. INFORMACJE O OSIACH PRIORYTETOWYCH I ICH CELACH
5. PLAN FINANSOWY
6. PRZEPISY WYKONAWCZE DLA PROGRAMU OPERACYJNEGO
7. OCENA PROGRAMU PRZED ROZPOCZĘCIEM REALIZACJI (OCENA EX ANTE) WRAZ Z OCENĄ SPODZIEWANEGO EFEKTU MAKROEKONOMICZNEGO
8. STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO
9. INFORMACJA O PRZEPROWADZONYCH KONSULTACJACH SPOŁECZNYCH
10. PRZEGLĄD I RENEGOCJACJE PROGRAMÓW OPERACYJNYCH W RAMACH NSRO NA LATA 2007 – 2013

WPROWADZENIE

Zgodnie z zapisami dokumentu pn. *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie (Narodowa Strategia Spójności)* (NSRO), przyjętego przez Radę Ministrów w dniu 29 listopada 2006 r. oraz zaakceptowanego przez Komisję Europejską w maju br., instytucjami zarządzającymi regionalnymi programami operacyjnymi są zarządy województw. Oznacza to realizację idei decentralizacji programowania rozwoju regionów w nowym okresie 2007-2013, czyli przekazanie regionom kompetencji w zakresie przygotowania i wdrażania regionalnych programów operacyjnych.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013 (RPO WŁ) jest dokumentem o charakterze operacyjnym, określającym główne kierunki rozwoju województwa, zmierzające m.in. do poprawy konkurencyjności gospodarczej województwa, promowania zrównoważonego rozwoju regionalnego oraz zapewnienia większej spójności społecznej, ekonomicznej i przestrzennej regionu.

Struktura i zakres RPO WŁ wynika z rozporządzeń unijnych na lata 2007-2013 oraz z dokumentu *Procedury przygotowania programów operacyjnych na lata 2007-2013 oraz innych dokumentów niezbędnych do uruchomienia Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia* (wersja z dnia 14 września 2006 r.), opracowanego przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego. W części pierwszej RPO WŁ przedstawiono diagnozę województwa łódzkiego oraz wskazano silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dla rozwoju regionu (analiza SWOT). Część druga, zawierająca strategię rozwoju, opisuje spójność programu z najważniejszymi dokumentami unijnymi i krajowymi, związanymi z okresem programowania 2007-2013 oraz przedstawia uzasadnienie wyboru poszczególnych osi priorytetowych. Część operacyjna dokumentu przedstawia m.in. osie priorytetowe wraz z celami operacyjnymi, komplementarność z innymi programami, finansowanie oraz system realizacji programu.

Cel strategiczny RPO WŁ to „*Integracja regionu z europejską i globalną przestrzenią społeczno-gospodarczą jako środkowoeuropejskiego centrum rozwoju, sprzyjającego zamieszkaniu i gospodarce oraz dążenie do budowy wewnętrznej spójności przy zachowaniu różnorodności jego miejsc*”.

Ujęte w RPO WŁ cele szczegółowe i operacyjne oraz określone na ich podstawie osie priorytetowe zostały opracowane po wnikliwej analizie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa oraz dokumentów programowych zarówno krajowych (NSRO i krajowe programy operacyjne), jak i unijnych (*Strategiczne wytyczne Wspólnoty dla spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej na lata 2007-2013 (SWW), III Raport Kohezyjny na temat spójności społeczno-gospodarczej, Komunikat KE w sprawie nowej perspektywy finansowej*). Określone osie priorytetowe wynikają także z osi priorytetowych zawartych w Rozporządzeniu (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady. Osie priorytetowe RPO WŁ dążyć będą do realizacji celów odnowionej Strategii Lizbońskiej poprzez skoncentrowanie środków na rzecz wzmocnienia działań przyczyniających się do realizacji dwóch głównych wyzwań politycznych Unii Europejskiej, tj. promowania konkurencyjności i tworzenia miejsc pracy.

Zgodnie z obowiązującą w okresie 2007-2013 zasadą monofunduszowości, zadania w ramach RPO WŁ będą współfinansowane przez jeden fundusz strukturalny - Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego. W nowym okresie programowania programy operacyjne negocjowane z Komisją Europejską zostały uproszczone do poziomu osi priorytetowych, a dofinansowanie wyniesie maksymalnie 85% na poziomie osi priorytetowej.

1. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO¹⁾

1.1. Podstawowe informacje o województwie

Województwo łódzkie po raz pierwszy zostało powołane do życia w styczniu 1919 r. W obecnych granicach funkcjonuje od 1999 r., po wejściu w życie reformy administracyjnej. Utworzona jednostka administracyjna połączyła w całość mniejsze historyczne subregiony: łęczycki i sieradzki, a później rawski wraz z łowickim i opoczyńskim, które do dzisiaj stanowią najbardziej wyraziste regiony kulturowe województwa. Województwo leży na geometrycznych osiach Polski: północ-południe i wschód-zachód, które krzyżują się w Piątku w powiecie łęczyckim (geometryczny środek Polski).

Pod względem przyrodniczym województwo położone jest w obrębie 2 regionów fizyczno – geograficznych: Niziny Środkowopolskiej i Wyżyny Małopolskiej. Przejściowe położenie jest jedną z najbardziej charakterystycznych cech obszaru i znajduje swoje odzwierciedlenie w toku wykształcania się jego więzi regionalnych. Indywidualność województwa łódzkiego polega m.in. na tym, że jedynym czynnikiem sprawczym, spajającym jego ziemie i tworzącym nowe więzi regionalne, był dynamiczny rozwój Łodzi.

Powierzchnia województwa zajmuje 18.219 km², co sytuuje je na 9 miejscu w kraju. Strukturę administracyjną regionu tworzy 21 powiatów ziemskich oraz 177 gmin (w tym 3 będące jednocześnie powiatami grodzkimi). Na terenie województwa funkcjonują 42 miasta, co stanowi 0,8% liczby wszystkich miejscowości, podczas gdy w Polsce średni wskaźnik wynosi 1,5%. Na sieć osadniczą składają się przede wszystkim nieduże miejscowości wiejskie.

Liczba ludności sięga 2 581 210, czyli blisko 7% zaludnienia kraju. Daje to województwu szóstą pozycję, po regionie mazowieckim, śląskim, wielkopolskim, małopolskim oraz dolnośląskim. Konsekwencją dużej liczby ludności i relatywnie małej powierzchni jest duża gęstość zaludnienia (141,7 osoby/km² wobec przeciętnej dla Polski 122 osób/km²), ustępująca jedynie 4 regionom: śląskiemu (380 osób/km²), małopolskiemu (215 osób/km²), mazowieckiemu (145 osób/km²) i dolnośląskiemu (145 osób/km²).

Struktura demograficzna (według płci i wieku) oraz społeczna (wykształcenie, zatrudnienie) mieszkańców województwa łódzkiego jest niekorzystna. Znajduje to odzwierciedlenie w największej w Polsce przewadze liczbowej kobiet nad mężczyznami. Wskaźnik feminizacji w 2005 r. wyniósł 110. Rodzi to określone problemy społeczne (np. wzrost liczby gospodarstw jednoosobowych przy nadumieralności mężczyzn). Udział kobiet w liczbie mieszkańców wynosi około 52%, a w samej Łodzi około 54%. Najwyższy w kraju jest również udział osób starszych w wieku poprodukcyjnym – 17,2% mieszkańców, przy średniej krajowej 15,3% (dane z 2004 r.).

Województwo łódzkie jest szóstym pod względem wielkości rynkiem pracy w kraju. W 2005 roku pracowało 697,7 tys. osób, co stanowiło 7,1% ogółu zatrudnionych w Polsce, bezrobotnych natomiast było 198,4 tys. osób, co stanowiło 7,15% ogółu bezrobotnych w kraju. Stopa bezrobocia rejestrowanego jest zbliżona do średniej w kraju i wynosi 17,9%. Znamienne dla województwa jest również to, iż bardzo wysoka stopa bezrobocia utrzymuje się również w stolicy województwa - Łodzi.

Wraz ze spadającym poziomem bezrobocia rejestrowanego rośnie w województwie łódzkim ilość wolnych miejsc pracy – o 59% między końcem 2004 r. a końcem 2005 r. Jest to wzrost zdecydowanie większy od obserwowanego globalnie w Polsce (niespełna 38%). Szybciej niż w Polsce rośnie również ilość nowo tworzonych miejsc pracy (12,4% między 2004 r. a 2005 r. wobec 11,6% w kraju). Jednocześnie o prawie 17% spadła w tym okresie liczba likwidowanych miejsc pracy, choć w skali kraju spadek ten był bardziej zauważalny i wynosił ponad 25%. Analiza wskaźników bezrobocia w województwie łódzkim wykazała, że między końcem 2005 a końcem 2006 roku liczba bezrobotnych ogółem zmniejszyła się o 19% (liczba bezrobotnych mężczyzn o 22,7%, a kobiet o 15,4%).

Ostatnie lata przyniosły w regionie łódzkim sprawniejsze, bardziej niezawodne działanie mechanizmów regulujących grę podaży i popytu na pracę na rynku. Fakt jednoczesnego oddziaływania wielu czynników makroekonomicznych wpływających na kształtowanie się przytoczonych wyżej wartości wskaźników pozwala przypuszczać, że przynajmniej w najbliższych latach poziom zatrudnialności w województwie łódzkim będzie dalej wzrastał.²⁾

Poziom produktu krajowego brutto w 2005 roku, przeliczony na 1 mieszkańca, plasuje województwo na 7 miejscu w kraju, z wartością PKB *per capita* 22 274 zł. Średnia wartość PKB *per capita* dla Polski w 2005 r. wyniosła 24 181 zł, a zatem była o 8,6% wyższa niż w województwie łódzkim. Poziom PKB na mieszkańca województwa wzrastał systematycznie od 2000 r. Porównując poziom PKB na mieszkańca do średniej w

krajach Unii Europejskiej, region łódzki w roku 2003 osiągnął jedynie 43,4% wartości produktu krajowego brutto *per capita*, zanotowanego w 25 krajach Unii.

Województwo łódzkie jest trzecim w kraju regionem pod względem możliwości inwestycyjnych. Od kilku lat obserwuje się napływ inwestycji zagranicznych (łącznie około 1500 firm).

1.2. Dostępność komunikacyjna

Na sieć komunikacyjną województwa łódzkiego składają się: sieć dróg krajowych (w tym m.in. autostrady i drogi ekspresowe), wojewódzkich, powiatowych i gminnych, sieć linii kolejowych oraz transport lotniczy.

Województwo łódzkie nie wykorzystuje w dostatecznym stopniu korzyści płynących ze strategicznego położenia w centrum kraju i Europy Środkowo-Wschodniej. Mimo, iż przez region przebiegają dwa transeuropejskie korytarze transportowe (korytarz II o przebiegu równoleżnikowym zachód-wschód oraz korytarz VI o przebiegu południkowym północ-południe), centrum województwa, z punktu widzenia dostępności komunikacyjnej, zajmuje dość odległe miejsce. Szansą dla województwa jest tworzący się wokół stolicy Centralny Węzeł Komunikacyjny, obejmujący autostrady A1 i A2, drogi ekspresowe S8 i S14, planowaną szybką kolej Wrocław/Poznań-Łódź-Warszawa oraz Port Lotniczy Łódź im. Władysława Reymonta. Należy także zaznaczyć, iż VI korytarz transportowy obejmuje dwa projekty priorytetowe określone w Decyzji Nr 884/2004/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r.: projekt Nr 23 obejmujący infrastrukturę kolejową na trasie Gdańsk-Warszawa-Katowice-granica państwa oraz projekt Nr 25 obejmujący autostradę Gdańsk-Katowice-granica państwa.

Regionalna sieć drogowa jest stosunkowo dobrze rozwinięta, a wskaźniki gęstości dróg są porównywalne do średnich krajowych (wykres 1). Gęstość dróg cechuje jednak duże zróżnicowanie wewnątrzregionalne, które w odniesieniu do dróg powiatowych i gminnych w 2005 r. ukazuje rysunek 1. Największa gęstość dróg występuje w trzech miastach na prawach powiatu oraz w powiecie kutnowskim, podczas gdy powiaty poddębicki, łaski oraz opoczyński charakteryzują się najmniejszą gęstością dróg powiatowych i gminnych. Sieć dróg województwa cechuje zły stan techniczny (w 2005 r. pod względem oceny stanu nawierzchni, 42,8% dróg wojewódzkich zaliczono do klasy C – stan niezadowolający, podczas gdy 16,5% zaliczono do klasy D – stan zły)³⁾. Województwo plasuje się na jednym z pierwszych miejsc pod względem natychmiastowych potrzeb remontowych na drogach wojewódzkich. Problemem jest także brak obwodnic miast w regionie. Ponadto, drogi województwa charakteryzują się silnym obciążeniem ruchem (obciążenie ruchem w 2005 r. wzrosło o blisko 19% w porównaniu z rokiem 2000 i był to jeden z wyższych zanotowanych wzrostów⁴⁾), wynikającym z rosnącej liczby pojazdów na drogach. Problemy drogowego układu komunikacyjnego blokują efektywne wykorzystanie podstawowego atutu regionu jakim jest jego centralne położenie w kraju, Europie oraz na przecięciu się transeuropejskich korytarzy transportowych.

Do strategicznych połączeń drogowych włączających sieć regionalną do dróg krajowych (autostrad, dróg ekspresowych), charakteryzujących się jednocześnie złym stanem technicznym oraz dużym obciążeniem ruchem zaliczyć należy m.in. drogi wojewódzkie nr 702 (Kutno - Piątek - Zgierz), nr 703 (Porczyny - Poddębice - Łęczycza - Piątek - Łowicz), nr 713 i 714 (Rzgów - Kurowice - Rokiciny - Ujazd - Tomaszów Mazowiecki), nr 708 (Ozorków - Warszycze - Stryków - Brzeziny) oraz nr 485 i 484 (Pabianice - Bełchatów - Kamieńsk).

Niezadowolający stan infrastruktury transportowej województwa łódzkiego jest jednym z czynników prowadzących do spadku bezpieczeństwa ruchu drogowego. W 2005 r. w województwie w 4 753 wypadkach drogowych zginęły 444 osoby, a 5 753 osoby zostały ranne. Mimo, iż wartości wskaźnika zabitych na 100 wypadków (wskaźnik ciężkości wypadków) i wskaźnika rannych na 100 wypadków dla województwa łódzkiego w 2005 r. (odpowiednio 9,34 osoby oraz 121,04 osoby), kształtowały się na poziomie niższym niż średnia krajowa (odpowiednio 11,32 osoby oraz 127,22 osoby), są one jednak znacznie wyższe od wartości w innych krajach europejskich. Dla porównania, w 2004 r. wskaźnik ciężkości wypadków w Austrii, Niemczech, czy też Wielkiej Brytanii kształtował się na poziomie 2 osób, w Norwegii i Szwecji średnio 3 osoby ginęły na 100 wypadków, a w Czechach wskaźnik ten wynosił 5 osób⁵⁾.

W 2005 r. w województwie łódzkim 1 503 tys. mieszkańców miast obsługiwanych było przez zakłady komunikacji miejskiej, co stanowiło aż 90,2% ogółu ludności miast i plasowało województwo na drugim miejscu w kraju, po województwie śląskim (95,2%). Średnia dla Polski wynosi 77,1%. Pod względem miejsc w wozach województwo łódzkie plasuje się na 5 miejscu (141 tys. szt.) w kraju i wartość ta od 2002 r. systematycznie spada (146,9 tys. szt. w 2002 r., 146,2 tys. szt. w 2003 r. i 143,7 tys. szt. w 2004 r.). Taka

sytuacja w powiązaniu z rosnącym wykorzystaniem transportu indywidualnego, powoduje występowanie zjawiska zatłoczenia na drogach.

Województwo łódzkie, mimo iż leży w Polsce centralnej oraz posiada jedną z największych aglomeracji miejsko-przemysłowych, ma bardzo niski odsetek linii kolejowych w kraju. W 2005 r. na 100 km² powierzchni ogólnej przypadało zaledwie 6,1 km linii kolejowych normalnotorowych, przy 6,5 km średnio w kraju. Sieć kolejowa, na którą składają się przede wszystkim linie kolejowe o znaczeniu państwowym (w tym linie kolejowe AGC oraz AGTC) jest przy tym niekorzystnie rozmieszczona. Magistralne linie kolejowe o znaczeniu krajowym i międzynarodowym biegną w peryferyjnych obszarach województwa, omijając stolicę regionu, dotyczy to m.in. linii transeuropejskich: E-20 (Warszawa-Kutno-Poznań), E65 (CMK) (przebiega tranzytowo przez województwo, łącząc Warszawę ze Śląskiem i Zagłębiem oraz Krakowem), CE 65 (Porty-Śląsk). Wpływa to na relatywnie mały udział stolicy regionu w kolejowych połączeniach krajowych i międzynarodowych. Ponad 1/3 miast leży z dala od linii kolejowych, trzy miasta powiatowe (Rawa Mazowiecka, Bełchatów, Pajęczno) pozbawione są stacji pasażerskich, a województwo ma jedynie dwa połączenia kolejowe ze stolicami sąsiednich państw (z Berlinem i Kijowem). Spadek znaczenia kolei w przewozach ładunków i pasażerów wynika m.in. z trudności gospodarczych (mniej przewozów masowych, jak węgiel, surowce mineralne), złego stanu technicznego infrastruktury (szczególnie linii łączących stolicę regionu z liniami magistralnymi) uniemożliwiającego szybkie przewozy, konkurencji ze strony transportu kołowego. Potencjał jednej z największych stacji towarowych w kraju, Łódź-Olechów, wykorzystywany jest jedynie w 50%.

Podstawowym elementem transportu lotniczego w województwie łódzkim jest pasażerski Port Lotniczy Łódź im. Władysława Reymonta w Łodzi. Mimo dynamicznego rozwoju lotniska (w 2005 r. największa dynamika wzrostu liczby pasażerów – ponad 190% względem roku 2004, a w 2006 roku - ponad 3 200% względem roku 2004⁶⁾), udział transportu lotniczego w zewnętrznych powiązaniach transportowych jest nadal niewielki (tabela 1). Pod względem liczby pasażerów w roku 2006 Port Lotniczy Łódź im. Wł. Reymonta zajmował ósme miejsce wśród polskich lotnisk, podczas gdy liczba operacji pax w roku 2006 wyniosła 3 641 i w porównaniu z rokiem 2004 wzrosła o ok. 123%. Dwa istniejące terminale, o łącznej przepustowości 450 pasażerów / rejs zapewniają wysoki poziom obsługi pasażerów w ruchu krajowym i międzynarodowym, obsługują one m.in. połączenia regularne PLL LOT, biznesowe, linie niskokosztowe oraz czartery. Inwestycje w 2005 r. oraz 2006 r. przyczyniły się do rozbudowy dróg kołowania, płyty postojowej (do 26 000 m²) oraz drogi startowej (2 500 m x 60 m). PL Łódź im. Wł. Reymonta zdolny jest do obsługi samolotów typu m.in. Boeing 737, Boeing 767, Airbus 320. Regularne loty łączą Łódź z Warszawą, Londynem, Nottingham, Dublinem, Paryżem i Shanon. W planach jest również uruchomienie stałych połączeń z Niemcami, Austrią, Włochami, Ukrainą, zaś w okresie wakacyjnym, lotami czarterowymi, z Tunezją i Egiptem. Dalsze inwestycje w rozbudowę portu lotniczego umożliwią osiągnięcie w 2015 r. liczby 1 600 tys. przewiezionych pasażerów. Lotnisko spełnia obecnie wymagane kryteria i aspiruje do włączenia go do sieci TEN-T podczas najbliższych renowacji.⁷⁾

Należy stwierdzić, że wykorzystanie centralnego położenia województwa w Polsce w połączeniu z rozbudowywaną siecią infrastruktury transportowej, niższy koszt utrzymania powierzchni magazynowej w porównaniu z Warszawą oraz bliskość dużych rynków konsumenckich, stanowią istotne bodźce dla rozwijającej się gałęzi gospodarki, jaką jest logistyka.

W województwie łódzkim, w najbliższych latach należy spodziewać się dalszego wzrostu obciążenia ruchem, zarówno ze strony transportu osobowego, jak i transportu towarowego (przede wszystkim kołowego). Będzie to powodowało konieczność podejmowania działań mających na celu utrzymanie odpowiedniej jakości dróg oraz zapewnienie bezpieczeństwa ruchu. Planowane inwestycje, m.in. związane z budową autostrad A1 i A2 oraz dróg ekspresowych S8 i S14 (275 km planowanych autostrad oraz 344 km planowanych dróg ekspresowych w województwie łódzkim), będą sprzyjać zaspokojeniu bieżących potrzeb w tym zakresie, jak również zwiększą poziom dostępności regionu, szczególnie jego centralnej części.

Problemem pozostanie jednak zapewnienie dostępności komunikacyjnej obszarów leżących w znacznej odległości od istniejących i planowanych dróg o zasięgu krajowym i międzynarodowym, w celu zabezpieczenia ich przed przestrzenną marginalizacją. Ryzyko marginalizacji dotyczyć może ponadto samej stolicy regionu, w odniesieniu do transportu kolejowego. W przypadku utrzymania się obecnych tendencji, Łodzi grozić będzie dalsze ograniczenie połączeń kolejowych z największymi miastami Polski oraz połączeń międzynarodowych, co wiązać się będzie z osłabieniem jej potencjału metropolitalnego.

Centralne położenie województwa, perspektywa dalszego rozwoju transportu lotniczego, w tym transportu towarowego *cargo*, planowany przebieg autostrad i dróg ekspresowych, a także rosnące zainteresowanie inwestorów (w tym inwestorów zagranicznych), zaowocować może dynamicznym rozwojem branży logistycznej. Trendy panujące w tej dziedzinie gospodarki powodują m. in. rosnące zainteresowanie transportem multimodalnym, bazującym na jednoczesnym wykorzystaniu wielu środków transportu. Stwarza to zarówno szansę, jak i stanowi wyzwanie z punktu widzenia rozwoju branży logistycznej w województwie.

1.3. Ochrona środowiska

Sieć hydrograficzna województwa łódzkiego charakteryzuje się przewagą małych rzek i cieków, które w porze letniej częściowo lub całkowicie wysychają. Charakterystyczny jest również brak jezior. W związku z tym w województwie występuje niedobór zasobów wód powierzchniowych. Konsekwencją jest deficyt wody wykorzystywanej na potrzeby działalności gospodarczej (szczególnie dla rolnictwa) i gospodarki komunalnej. W 2005 r. poziom zużycia wody plasował województwo na 10 miejscu w kraju. W 2005 r. utrzymała się także pozytywna tendencja zastępowania w gospodarce komunalnej wody powierzchniowej wodą podziemną, co dotyczy szczególnie Łodzi. W przybliżeniu można przyjąć, że 53% ogólnej ilości pobieranej wody pochodziło z ujęć powierzchniowych, a 47% – z ujęć podziemnych.

Jakość wód powierzchniowych województwa jest niezadowalająca. Obserwuje się występowanie zanieczyszczeń rzek regionu (m.in. bakterie *Coli* typu fekalnego, amoniak, azotyny, fosforany) i zbiorników wodnych (przede wszystkim substancje biogenne i bakterie *Coli* typu fekalnego). W 68 kontrolowanych w 2005 r. odcinkach rzek województwa (168 punktów pomiarowo-kontrolnych) aż 85 punktów znajdowało się w IV klasie czystości. Istotnym źródłem zanieczyszczenia wód powierzchniowych są ścieki komunalne odprowadzane siecią kanalizacyjną (w 2005 r. średnio 346 003 m³/dobę) oraz ścieki odprowadzane poza siecią kanalizacji miejskiej bezpośrednio do wód powierzchniowych (w 2005 r. średnio 22 555 m³/dobę). Duża ilość ścieków jest również odprowadzana do ziemi (prawie w całości są to odcieki ze składowiska odpadów paleniskowych „Bagno-Lubień” Elektrowni „Bełchatów” – w 2005 r. ilość odcieków szacowana była na około 29 804 m³/dobę). Na stan wód ma także wpływ zjawisko eutrofizacji zbiorników wodnych, zwłaszcza Zbiornika Sulejowskiego. Ilość ścieków według powiatów województwa ilustruje tabela 2.

Liczba oczyszczalni ścieków oraz długość sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w województwie, zwłaszcza na terenach wiejskich, jest niewystarczająca. W 2005 r. w regionie było 75 oczyszczalni ścieków przemysłowych, natomiast liczba oczyszczalni ścieków komunalnych wynosiła 125. W 2005 roku liczbę mieszkańców województwa łódzkiego korzystających z oczyszczalni ścieków szacowano na 64,2% ogólnej liczby ludności, przy średniej dla kraju 60,2% (daje to regionowi 5 miejsce w Polsce). W miastach z oczyszczalni ścieków korzystało 93,9% ogólnej liczby ludności miast, a na obszarach wiejskich – jedynie 10,1% ogólnej liczby ludności wsi. Długość sieci wodociągowej rozdzielczej w województwie łódzkim w 2005 r. wynosiła 20 536,6 km (3 miejsce w kraju), w tym w miastach – 3 631,9 km, a na wsi – 16 904,7 km, natomiast długość sieci kanalizacyjnej – 3 666,5 km, w tym w miastach – 2 588,5 km, a na wsi – 1 078 km. Należy jednak zauważyć, że wszystkie miasta w regionie posiadają sieć kanalizacyjną. W 2005 r. korzystało z niej 83% ludności miast województwa łódzkiego (średnia dla Polski wynosi 84,5%). W związku z budową coraz większej ilości oczyszczalni ścieków, w województwie istnieje problem gospodarki osadami ściekowymi, które obecnie unieszkodliwiane są głównie poprzez składowanie. Wśród miast o dużej skali zagrożenia ściekami w 2005 roku Łódź zajmowała 3 miejsce w Polsce z ogólną ilością wytworzonych ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczenia odprowadzonych do wód lub do ziemi 54 601 dekametrów sześciennych.

W województwie łódzkim w 2005 r. wytworzono 4 449,5 tys. ton odpadów (z wyłączeniem odpadów komunalnych), z czego odzyskowi poddano 73,9% ich ilości, a unieszkodliwiono 24,2%, natomiast ilość zebranych odpadów komunalnych szacowano na około 639 tys. ton, z czego wyselekcjonowano 16 tys. ton, a unieszkodliwiono poprzez zdeponowanie na składowiskach 612 tys. ton. Skuteczność selektywnej zbiórki odpadów w regionie jest niska. Tylko niewielka część mieszkańców województwa objęta jest zorganizowaną selektywną zbiórką odpadów. System ten umożliwia zebranie maksymalnie około 2-3% całej masy odpadów komunalnych.

W 2005 r. w regionie znajdowały się 43 eksploatowane składowiska odpadów komunalnych o łącznej powierzchni 183,7 ha oraz 2 składowiska wyłączone z eksploatacji (pow. 1,9 ha). W województwie w 2005 r. odpady przemysłowe składowano na obszarze 467,1 ha.

W 2005 r. w województwie wytworzono 14,6 tys. ton odpadów niebezpiecznych, z czego unieszkodliwiono 10,3 tys. ton (w tym składowano 5 tys. ton). Problemem w województwie jest duża liczba budynków i budowli, posiadających pokrycia dachowe z eternitu lub elewacje konieczne do usunięcia, ponieważ elementy zawierające azbest stwarzają poważne zagrożenie dla otoczenia. Ponadto, w regionie znajdują się mogilniki – składowiska najbardziej niebezpiecznych substancji, w tym w szczególności przeterminowanych środków ochrony roślin, opakowań po nich oraz innych chemikaliów. W 2005 r. na terenie województwa znajdowało się 20 takich składowisk.

Pod względem powierzchni gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji i zagospodarowania w 2005 roku województwo łódzkie zajmowało 5 miejsce z ogólną liczbą gruntów 4 558 ha (w 2004 r. – 4 484 ha).

Na obszarze województwa znajdują się tereny cenne przyrodniczo, objęte różnymi formami ochrony. W ramach europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000 wyznaczono Obszary Specjalnej Ochrony Ptaków (OSOP) oraz zaprojektowano Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk (SOOS). Do Specjalnych Obszarów Ochrony Ptaków, według danych za 2005 r., w województwie łódzkim wyznaczono obszar pod nazwą Pradolina Warszawsko-Berlińska obejmujący obszar 23 677,4 ha (powierzchnia w granicach woj. łódzkiego: 22.195,7 ha). Do włączenia do Specjalnych Obszarów Ochrony Siedlisk zaproponowano obszary: Dąbrowa Grotnicka (powierzchnia: 109 ha), Dąbrowa Świetlista w Pernie (powierzchnia: 40 ha), Lasy Spalskie (powierzchnia: 1 976 ha), Łąka w Bęczkowicach (powierzchnia: 25 ha), Niebieskie Źródła (powierzchnia: 25 ha), Pradolina Bzury-Neru (powierzchnia: 17 929 ha), Załęczański Łuk Warty (powierzchnia: 9 076 ha). Ponadto, w województwie istnieje 1 park narodowy – Ośrodek Hodowli Żubrów w Smardzewicach, zlokalizowany w strefie ochronnej Spalskiego Parku Krajobrazowego (województwo łódzkie), który od 1976 r. znajduje się pod zarządem Kampinoskiego Parku Narodowego (województwo mazowieckie), 88 rezerwatów przyrody i 7 parków krajobrazowych. W regionie ustanowiono również obszary chronionego krajobrazu o łącznej powierzchni około 184 329,9 ha (bez rezerwatów i pozostałych form ochrony przyrody położonych na terenie parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu).

Region łódzki zagrożony jest utratą cennych walorów przyrodniczo-krajobrazowych na skutek działalności rolniczej, osadniczej i przemysłowej. Zjawisko to najsilniej przejawia się w skrajnie niskiej lesistości regionu (20,7% - ostatnie miejsce w kraju, przy średniej dla Polski 28,8%). Lesistość poszczególnych obszarów województwa jest przy tym mocno zróżnicowana, np. w Nadleśnictwie Kutno wynosi ona 4,7%, a w Nadleśnictwie Przedbórz 53,9%. W lasach niekorzystnym zjawiskiem jest częsty brak zgodności składu gatunkowego drzewostanów z siedliskiem. W składzie gatunkowym dominuje sosna właściwa ubogim siedliskom środkowej Polski. Stanowi ona około 85% w składzie gatunkowym i około 87% zasobności tych lasów. Zbyt duży udział sosny w lasach województwa stanowi efekt zalesień prowadzonych w wieku XIX, po wycięciu dominujących tutaj lasów mieszanych. Spójność przyrodnicza obszarów chronionych na terenie województwa jest słaba. Niekorzystną dla dbałości o przyrodę sytuację wzmaga dodatkowo niski poziom wiedzy ekologicznej społeczeństwa regionu.

Na rzekach województwa łódzkiego znajduje się ponad 1300 obiektów hydrotechnicznych piętrzących wodę, wykonanych w większości w okresie międzywojennym, niektóre nawet w drugiej połowie XIX wieku. W wyniku piętrzenia wody przez obiekty hydrotechniczne – jazy, zapory, młyny wodne, elektrownie wodne, na przestrzeni kilkuset lat powstały różnej wielkości zbiorniki o układach biocenotycznych, w wielu przypadkach bardzo podobnych do tych, jakie wykształcają się w naturalnych ekosystemach jeziornych o wodach przepływowych. Utrzymanie tych urządzeń w obecnym stanie jest niezbędne dla zachowania ukształtowanego przez setki lat reżimu wodnego, a jakakolwiek zmiana tego reżimu doprowadzić może do gwałtownych i nieodwracalnych zmian w środowisku przyrodniczym w rejonie oddziaływania piętrzenia wody w rzece.⁸⁾

Na terenie województwa niedostateczna jest liczba małych zbiorników retencyjnych. Zbiorniki retencyjne pełnią ważne funkcje m.in. przeciwpowodziowe, związane z zapobieganiem skutkom suszy, na potrzeby rolnictwa, ekologiczne, krajobrazowe, turystyczno-wypoczynkowe. Potrzeba retencjonowania wody związana jest z położeniem województwa łódzkiego na wododziale I rzędu Wisła-Odra, co powoduje charakterystyczny odśrodkowy układ sieci rzecznej. Zmienność klimatyczna oraz słabo rozwinięty system retencji wód są przyczynami tego, że niektóre rzeki województwa, m.in. Warta i Bzura oraz Pilica z dopływem Luciążą i Widawka (dopływ Warty) stwarzają zagrożenie powodziowe na wielu obszarach naszego regionu. Do rzek stanowiących zagrożenie powodziowe należy zaliczyć także Ner oraz Prosnę. W związku z tym, istotne

znaczenie dla bezpieczeństwa przeciwpowodziowego mają działania z zakresu naturalnej retencji wodnej, jak również utrzymanie dobrego stanu technicznego urządzeń przeciwpowodziowych w województwie.

Wymienione wyżej Warta, Bzura i Pilica są głównymi rzekami województwa. Ich doliny znajdują się na peryferiach regionu. Przyczynami powodzi mogą być wezbrania spowodowane wzrostem poziomu wód w rzekach wywołanym przez ulewne deszcze, roztopy, zatory lodowe, jak również awarie zbiorników wodnych. Przez obszar województwa spływają duże ilości wód wezbraniowych z terenu województw Polski południowej, co ma związek ze specyficznym wododziałowym położeniem województwa łódzkiego. W regionie na zatopienie, w wyniku nadmiernych opadów atmosferycznych, roztopów i zatorów lodowych, narażony jest obszar wzdłuż rzek Warty, Pilicy, Neru i Bzury o łącznej powierzchni do około 173 km². Na rzekach Warta i Pilica istnieje także potencjalne zagrożenie wynikające z możliwości wystąpienia uszkodzenia zapór czołowych zbiornika retencyjnego Jeziorsko na rzece Warcie i zbiornika Sulejów na rzece Pilicy. Znaczne zagrożenie powodziowe stwarzają także rzeki Proсна i Oleśnica na terenie powiatu wieruszowskiego, gdzie zalaniem zagrożony jest obszar o powierzchni do 20 km². Okresowo w regionie występują również zalania i podtopienia wzdłuż rzek Widawka, Grabia (na terenie powiatu łaskiego) oraz Czarna Konecka – obszar o powierzchni do 33 km². Ogółem w województwie w wyniku katastrofalnych opadów lub roztopów obszar możliwych zatopień wynosi około 240 km². Łączna liczba osób narażonych (przewidywanych do ewakuacji) na terenie województwa wynosi 24 600 (najwięcej w powiecie kutnowskim – 6 541 osób).⁹⁾

Charakterystyczną cechą dolin w województwie łódzkim jest bardzo mała ilość wałów przeciwpowodziowych.¹⁰⁾ W 2005 r. łączna ich długość w województwie wynosiła 163 km, w tym 59 km wymagało modernizacji lub odbudowy. Obszar chroniony przez istniejące w regionie wały obejmował 10 600 ha. Ponadto, w regionie funkcjonuje Wojewódzki Magazyn Przeciwpowodziowy (WMP) dla województwa łódzkiego zlokalizowany w czterech obiektach: Białaczów, Chojne, Poddębice i Wieluń. Obiekty magazynowe znajdują się w bezpośrednim sąsiedztwie terenów i obiektów zagrożonych powodzią i zjawiskami lodowymi.¹¹⁾ Zasób WMP może być użyty w szczególności w przypadkach wystąpienia powodzi w więcej niż jednym powiecie.

W regionie istnieje możliwość wystąpienia różnego rodzaju zagrożeń zarówno naturalnych, jak i związanych z działalnością przemysłową. Szczególnie niekorzystnym zjawiskiem jest koncentracja różnorodnych zagrożeń środowiska, w tym możliwość wystąpienia poważnych awarii¹²⁾, na obszarach Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego (ŁOM), Bełchatowskiego Okręgu Przemysłowego (BOP - ze szczególnym wskazaniem na Kopalnię i Elektrownię „Bełchatów”), jak również w głównych korytarzach transportowych i w miejscach rozlewu paliw i gazu.

W regionie, według danych na koniec 2005 r., w rejestrze potencjalnych sprawców poważnych awarii znajdowało się 81 zakładów, z czego 4 zakłady zakwalifikowano do grupy o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej (ZDR), a 15 – do grupy o zwiększonym ryzyku (ZZR).¹³⁾ W województwie nie występują grupy zakładów o zwiększonym ryzyku lub dużym ryzyku, których zlokalizowanie w niedużej odległości od siebie może zwiększyć prawdopodobieństwo wystąpienia awarii przemysłowej lub pogłębić jej skutki.

Ze względu na centralne położenie w kraju, po szlakach komunikacyjnych województwa odbywa się intensywny transport substancji niebezpiecznych. W transporcie kolejowym szczególnie niebezpiecznymi miejscami są węzeł kolejowy Łódź-Olechów (rocznie przejeżdża ok. 1300 wagonów-cystern przewożących substancje niebezpieczne). Równie ważnym węzłem kolejowym województwa wymagającym działań zabezpieczających jest stacja w Zduńskiej Woli, obsługująca magistralę towarową łączącą rejon Śląska z portami bałtyckimi. Na głównych drogach tranzytowych, przebiegających przez teren województwa, dochodzi do wielu kolizji, bądź awarii autocystern i samochodów ciężarowych, w wyniku których niejednokrotnie do gruntu i wód powierzchniowych przedostają się substancje powodujące ich skażenie. Zdarzenia tego typu stwarzają w większości zagrożenia miejscowe, jednak ze względu na ich liczebność nie pozostają bez wpływu na stan środowiska naturalnego. W 2005 r. podobnie, jak w 2004 r. w województwie łódzkim wystąpiły dwa zdarzenia posiadające cechy nadzwyczajnych zagrożeń dla środowiska i ludzi.

W 2005 r. w województwie odnotowano 13 621 pożarów (w tym najwięcej w Łodzi – 3 812, w powiecie piotrkowskim – 949, w powiecie zgierskim – 898, a najmniej w powiatach: rawskim – 232, brzezińskim – 222 i wieruszowskim – 170). Klasyfikując pożary według wielkości, małych pożarów odnotowano 12 523, średnich – 1 046, dużych – 42, a bardzo dużych – 10. Pożary w większości przypadków dotyczyły upraw – 3 288,

obiektów mieszkalnych – 1 967, lasów – 1 162 i środków transportu – 580. W pożarach śmierć poniosły 62 osoby.

W 2005 r. w regionie wystąpiły 12 763 miejscowe zagrożenia, w tym małych odnotowano 11 517, lokalnych – 1 220, średnich – 22 i dużych – 4. Najwięcej z nich, bo aż 2 847 związanych było z komunikacją drogową, 1 119 spowodowanych było silnymi wiatrami, 381 – opadami śniegu, 359 – opadami deszczu, a 325 – przyborami wód. Mniej liczne były zagrożenia budowlane, chemiczne, ekologiczne. Ogółem odnotowano 158 ofiar śmiertelnych miejscowych zagrożeń.

W województwie łódzkim w ostatnich latach zaobserwowano stały, z niewielkimi wyjątkami, spadek emisji zanieczyszczeń powietrza ze źródeł punktowych (energetycznych i technologicznych). W 2005 r. z zakładów przemysłowych znajdujących się na terenie województwa łódzkiego wyemitowano ogółem 235 224 Mg zanieczyszczeń, w tym pyłów w ilości 10 414 Mg i gazów w ilości 224 810 Mg. Emisja zanieczyszczeń ze źródeł punktowych ma swoje źródło przede wszystkim w Elektrowni „Bełchatów” oraz Zespole Elektrociepłowni w Łodzi.

W województwie występuje stały wzrost ilości zanieczyszczeń komunikacyjnych powietrza, co dotyczy szczególnie miast regionu. Problem, zwłaszcza w miastach, stanowi również emisja powierzchniowa (tzw. „niska emisja”) – emisja z lokalnych kotłowni i palenisk domowych (rys. 2).

Analiza obecnych tendencji i zmian w sferze ochrony środowiska w regionie pozwala wnioskować, iż w przyszłości maleć będzie zarówno poziom wykorzystania, jak i zanieczyszczenia wód powierzchniowych. Będzie to powodowane wciąż malejącym zapotrzebowaniem na wodę ze strony przemysłu, zmniejszającym się jej zużyciem w gospodarstwach domowych, zwiększającą się długością sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w województwie, inwestycjami związanymi z budową lub przebudową oczyszczalni ścieków, czy wreszcie rosnącym ogólnym poziomem świadomości ekologicznej mieszkańców. Jednakże, problemem regionu łódzkiego wciąż pozostanie kwestia tempa tych pozytywnych przemian oraz różnicowań przestrzennych w tym zakresie, które ujawniają się przede wszystkim w układzie miasta – obszary wiejskie oraz w układzie Aglomeracja Łódzka – pozostały obszar województwa.

Jednocześnie należy spodziewać się wzrostu zagrożeń dla środowiska, związanych ze zwiększającą się ilością odpadów stałych oraz z zanieczyszczeniami powietrza atmosferycznego. Wzrost ilości odpadów wiąże się z rosnącym poziomem zamożności ludności, większą konsumpcją, a w konsekwencji większą produkcją odpadów. Remedium na tą sytuację stanowić mogą programy racjonalnej gospodarki odpadami, związanej m. in. z ich selekcją. W przypadku zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego, spodziewany pozytywny efekt malejącego poziomu ich emisji ze strony działalności przemysłowej oraz w wyniku stosowania proekologicznych rozwiązań w energetyce, może być niwelowany przez zwiększającą się emisję zanieczyszczeń komunikacyjnych. W tym ostatnim przypadku, koncentracja problemów następować będzie przede wszystkim w największych miastach regionu.

1.4. Sytuacja energetyczna województwa

W 2005 roku moc osiągalna w elektrowniach działających na terenie województwa łódzkiego wynosiła 14,4% mocy osiągalnej w elektrowniach w Polsce. Stopień wykorzystania elektrowni w województwie łódzkim można uznać za bardzo duży.

Największy wkład w produkcję energii elektrycznej w województwie mają elektrownie zawodowe ciepłe (99,3% w 2005 r.). W 2005 r. w województwie łódzkim 88,5% wytwarzanej energii elektrycznej pochodziło z elektrowni opalanych węglem brunatnym. Udział energii elektrycznej wytwarzanej z węgla brunatnego w województwie łódzkim w skali kraju wynosił w 2005 roku 50,4%.

Udział energii elektrycznej wytwarzanej przez elektrownie zawodowe wodne, w stosunku do energii elektrycznej w Polsce pochodzącej z tego źródła, wyniósł w 2005 r. 0,57%, podczas gdy moc osiągalna w innych elektrowniach powyżej 0,5 MW w województwie, w skali kraju wyniosła w 2005 r. tylko 0,98%. Region charakteryzuje się dużym potencjałem energii elektrycznej możliwej do pozyskania ze źródeł odnawialnych (OZE - energia wodna, energia wiatrowa, energia słoneczna, biogaz, wody geotermalne, itp.), stanowiącym szansę na zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii w profilu energetycznym województwa.

W 2005 r. zanotowano spadek całkowitego zużycia energii elektrycznej w województwie łódzkim, w stosunku do roku 2004 o 56 GWh. Spowodowane było to zmniejszeniem zużycia energii elektrycznej w

gospodarstwach domowych (o 24 GWh) oraz rolnictwie (o 226 GWh), mimo wzrostu zużycia w sektorze energetycznym, transportowym i przemysłowym (odpowiednio o 1,6%, 1,6% i 0,6%).

W przeliczeniu na 1 mieszkańca, najwięcej energii elektrycznej w gospodarstwach domowych w 2005 r. zużywano w powiatach: łęczyckim (1261,8 kWh), zgierskim (894,7 kWh) i łódzkim wschodnim (960,8 kWh) oraz mieście Łodzi (792,1 kWh). Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych w miastach w województwie łódzkim w przeliczeniu na jednego mieszkańca wynosiło w 2005 r. 734,7 kWh i było wyższe od wartości dla Polski o 19,7 kWh.

Sieć stacji elektroenergetycznych oraz linii przesyłowych wysokich, średnich i niskich napięć jest w województwie łódzkim relatywnie dobrze rozbudowana. Problemem pozostaje jednakże fakt, iż jest ona w niedostatecznym stopniu przystosowana do ciągle rosnących potrzeb energetycznych województwa łódzkiego, a także nie odpowiada współczesnym standardom technicznym. Aby zapobiec dalszej dekapitalizacji sieci i zapewnić mieszkańcom województwa niezawodność dostaw energii i jej odpowiednie parametry, konieczne są pilne inwestycje w modernizację i rozbudowę infrastruktury elektroenergetycznej zarówno na terenach zurbanizowanych, jak i na wsiach. Szczególnie dotknięte problemem niskiej jakości energii elektrycznej oraz częstych i długich przerw w zasilaniu są tereny wiejskie, gdzie gęstość sieci (budowanej w oparciu o standardy techniczne i potrzeby energetyczne z lat 50. i 60. ubiegłego wieku) jest zdecydowanie mniejsza, a co za tym idzie nie ma technicznych możliwości zapewnienia drugostronnego zasilania w przypadku awarii.

Energia słoneczna jest podstawowym źródłem energii odnawialnej, które jest jednak najmniej wykorzystywaną formą energii w Polsce. Spowodowane jest to przede wszystkim warunkami klimatycznymi oraz wciąż jeszcze wysokimi nakładami inwestycyjnymi, które wiążą się z zainstalowaniem odbiorników o bardzo dużych powierzchniach. Na terenie województwa brak jest większych instalacji wykorzystujących tę energię, funkcjonują jedynie instalacje do podgrzewania wody w zabudowie jednorodzinnej.

W województwie łódzkim największą ilość instalacji wykorzystujących odnawialne źródła energii stanowią 34 elektrownie wodne. Średnia moc tych elektrowni wynosiła w 2005 r. około 0,32 MW, z czego moc największej elektrowni wodnej na zbiorniku Jeziorsko wynosiła 4 MW¹⁴⁾. W regionie są również 4 elektrownie wiatrowe (o łącznej mocy 1,495 MW) i 3 elektrownie będące w budowie (największa z nich budowana jest na Górze Kamieńsk i składać się będzie z 15 turbin o mocy 2 MW każda). W województwie łódzkim zostały podjęte również działania związane z wykorzystaniem biogazu (którego głównym składnikiem jest metan), pozyskiwanego przede wszystkim z pozostałości produkcji rolniczej lub odpadów komunalnych. W 2005 r. w regionie znajdowało się 6 elektrowni biogazowych o łącznej mocy 4,974 MW i stanowiło to 8,9% mocy zainstalowanej w odnawialnych źródłach energii w województwie. W regionie jest także jedna instalacja geotermalna w Uniejowie. Łączna moc tej elektrowni wynosi 5,6 MW, z czego 3,2 MW to moc uzyskiwana z kotłów olejowych. Uniejowska woda geotermalna może być wykorzystywana do uzyskiwania energii użytkowej do centralnego ogrzewania, potrzeb rolnictwa, podgrzewania gruntów, czy też kąpieli leczniczych, itp. W regionie występują również liczne instalacje autonomiczne (nie podłączone do sieci) wytwarzające energię z biomasy (kotłownie na słomę, odpady drewniane, itp.).

W 2005 r. w województwie łódzkim zainstalowana moc elektryczna z OZE wynosiła 5,5 MW, co stanowiło niewiele w porównaniu z ogólną zainstalowaną mocą elektryczną w regionie wynoszącą 5026,9 MW. Ponadto produkcja energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii w 2005 r. wynosiła 21,2 GWh i była nieznaczna w porównaniu z ogólną produkcją energii elektrycznej w województwie łódzkim, która wynosiła 31572,3 GWh. W 2005 r. w Polsce udział energii, pochodzącej z OZE stanowił w bilansie wyprodukowanej energii ogółem 5,43%.

Sieć gazownicza na terenie województwa łódzkiego jest obszarem działań Mazowieckiej Spółki Gazownictwa Sp. z o.o. w Warszawie, Oddział Zakład Gazowniczy w Łodzi (MSG Sp. z o.o.). W 2006 r. obszar działań MSG Sp. z o.o. na terenie regionu obejmował 182 gminy, w tym zgazyfikowane 64 gminy (25 miast). Sieć gazownicza w województwie łódzkim w 2006 r. liczyła 2816 km, z czego w gaz ziemny zaopatrywanych było 429 911 odbiorców - poprzez 57 031 sztuk przyłączy.

Do rozpoczęcia gazyfikacji niezbędne jest spełnienie kryteriów ekonomicznych. Największą przeszkodą w gazyfikowaniu nowych obszarów jest duża odległość od gazociągów dystrybucyjnych lub wysokiego ciśnienia, jak również konieczność modernizacji istniejących gazociągów w celu poprawienia ich przepustowości. Na rachunek ekonomiczny pozytywnie wpływa pojawienie się dużej ilości potencjalnych odbiorców - przede wszystkim przemysłowych.¹⁵⁾

Sieć ciepłownicza w województwie w 2005 r. wynosiła 1566,4 km (w tym sieć przesyłowa 1021,5 km i przyłącza do budynków 544,9 km), co stanowiło około 6,8% ogólnej długości sieci ciepłej w kraju. Większość sieci ciepłowniczej w regionie skupia się na terenach miast – 1504,5 km. W województwie łódzkim w roku 2005 znajdowało się 567 kotłowni, w porównaniu z rokiem 2004 można zaobserwować spadek ich ilości o 2%. Tylko 20% kotłowni znajdowało się na obszarach wiejskich. Głównymi odbiorcami energii ciepłej byli więc mieszkańcy miast, którzy w roku 2005 kupili 17 264 276GJ energii.

Przemiany w strukturze gospodarczej regionu, prowadzące do malejącego udziału przemysłów energochłonnych, nowe rozwiązania technologiczne (determinujące energooszczędność w wykorzystaniu energii na potrzeby przedsiębiorstw i gospodarstw domowych) oraz wymagania ze strony obowiązujących przepisów prawa, powodować będą stabilizację, a być może nawet spadek zapotrzebowania na energię w najbliższych latach. W dalszym ciągu występować będzie przewaga tradycyjnych źródeł pozyskiwania energii, opartych przede wszystkim na węglu brunatnym (Elektrownia „Bełchatów”).

Wyzwaniem dla regionu łódzkiego jest wzrost udziału energii pozyskiwanej ze źródeł odnawialnych w całkowitym bilansie energetycznym regionu, aczkolwiek w najbliższych latach wciąż pozostanie on relatywnie niski. Następować będzie wewnątrzregionalne zróżnicowanie zapotrzebowania na energię. W związku z tym, wzrastać będzie dominacja stolicy regionu oraz powiatów z nią sąsiadujących (Łódzki Obszar Metropolitalny), jako obszaru o najwyższym zapotrzebowaniu na wytwarzaną energię.

1.5. Innowacyjność i sfera B+R

Charakterystyczną cechą przemysłu województwa łódzkiego jest dominacja podmiotów o bardzo niskim poziomie zaawansowania technologicznego. Większość przedsiębiorstw nadal bazuje na przestarzałych technologiach produkcyjnych bądź wykorzystuje stary park maszynowy. W roku 2005 w województwie łódzkim liczba automatycznych linii produkcyjnych wyniosła 615, co stanowiło 5,8% linii w Polsce (7 miejsc w kraju). Prawie 76% z nich stanowiły linie sterowane komputerem. Warto zaznaczyć, iż mimo 6 miejsca województwa łódzkiego w kraju pod względem liczby linii sterowanych komputerem, w województwie mazowieckim linii tych było o 1180 więcej.

Województwo łódzkie, pod względem nakładów na działalność innowacyjną, w 2005 r. zajmowało 12 miejsce w kraju, z 351,5 mln zł przeznaczonych na ten cel (2,4% nakładów krajowych). Najwięcej nakładów miały województwa mazowieckie (o prawie 3,3 mld zł więcej), śląskie (o około 2,2 mld zł więcej). Należy także zaznaczyć, iż w województwie łódzkim nakłady na działalność innowacyjną spadają, w 2005 r. były o około 30% niższe niż w 2002 r.

Na wykresie 2 przedstawiono przestrzenne rozmieszczenie wielkości nakładów na innowacje w przedsiębiorstwach w wybranych powiatach województwa łódzkiego w latach 2000-2003. Największą skalę wydatków na ww. cele zaobserwowano w stolicy regionu (średnio 20% nakładów poniesionych w województwie w tym okresie) oraz w powiatach, na terenie których znajduje się rozwinięty potencjał produkcyjny (powiaty bełchatowski, kutnowski, opoczyński i zgierski oraz w m. Skierniewicach).

W 2005 r. nakłady na działalność badawczo-rozwojową wzrosły o około 20 mln zł (względem roku 2004) i wyniosły 320,5 mln zł (około 5,7% nakładów w kraju, co daje 6 pozycję wśród województw). Największy udział nakładów w kraju na działalność B+R ma województwo mazowieckie (prawie 42%).

Przeliczając nakłady na działalność B+R na 1 mieszkańca, województwo łódzkie w 2005 r. zajmowało 5 miejsce wśród województw nakłady wyniosły 124 zł (w Polsce 146 zł).

W 2005 r. w województwie łódzkim działalność badawczo - rozwojową prowadziło w sumie 79 jednostek (wobec 1097 w Polsce) (w tym: 22 jednostki naukowe i badawczo-rozwojowe, 46 jednostki rozwojowe i 9 szkół wyższych). Liczba jednostek sektora B+R w województwie wzrosła o 25% w porównaniu z 2000 rokiem. Świadczy to o tym, iż w regionie występuje znaczny potencjał badawczy, który może być wykorzystany jako istotna baza dla tworzącego się w regionie systemu innowacji.

W 2000 roku, w województwie łódzkim około 50% nakładów przeznaczonych było na badania podstawowe. Udział ten nieco się jednak zmniejszył (46,9% w 2003 roku) na korzyść badań stosowanych i prac rozwojowych. Taka struktura nakładów jest m.in. konsekwencją znacznego udziału sektorów rządowego i szkolnictwa wyższego w prowadzeniu działalności B+R. Bazą potencjału badawczego stanowił przede wszystkim Uniwersytet Łódzki, Politechnika Łódzka oraz Uniwersytet Medyczny w Łodzi i rozwijał się on

także dzięki udziałowi w kolejnych edycjach Programu Ramowego Unii Europejskiej oraz dzięki współpracy badawczej z uczelniami zagranicznymi.

Filarem działalności badawczo-rozwojowej są wykwalifikowane zasoby ludzkie. W 2005 r. w województwie łódzkim zatrudnionych w sferze B+R było ponad 5,9 tys. pracowników naukowo-badawczych, co dawało 7 miejsce wśród województw i około 6% udział w kraju. Od 2003 r. następuje stopniowy wzrost zatrudnionych w tej sferze (5,5 tys. w 2003 r., 5,7 tys. w 2004 r.).

Wydatki na badania i rozwój w odniesieniu do PKB w układzie przestrzennym Europy obrazuje rysunek 3. W województwie łódzkim stosunek wydatków na B+R do PKB wyniósł w 2004 r. 0,52% (w Polsce 0,56%). Wynik ten dawał województwu 3 miejsce, po województwie mazowieckim (1,20%) i małopolskim (0,96%). Wydatki brutto na B+R w 2004 roku stanowiły 1,9% PKB UE-25 i 2% PKB UE-15.

W województwie łódzkim, podobnie jak w całym kraju, notuje się bardzo małą ilość udzielonych patentów oraz wynalazków zgłaszanych do opatentowania (w 2005 r. w województwie łódzkim udzielono 87 patentów na 123 zgłoszone wynalazki). Stanowi to wyraz niskiego poziomu komercjalizacji wyników badań jednostek B+R.

Obserwowane w gospodarce województwa łódzkiego przemiany w strukturze branżowej pokazują spadek udziału branż tradycyjnych i postępującą dywersyfikację bazy ekonomicznej regionu. Jednakże dużym problemem regionalnym pozostaje niska innowacyjność gospodarki regionu. Należy stwierdzić, iż przy utrzymujących się obecnie trendach, powiększać się będzie dystans w poziomie nakładów na innowacje oraz rozwoju sfery B+R pomiędzy stolicą regionu (która poprzez swój potencjał stanowić powinna regionalny biegun wzrostu w tej dziedzinie), a innymi dużymi miastami w Polsce i w Europie. Sytuacja ta stawiać będzie podmioty gospodarcze zlokalizowane w województwie w niekorzystnej pozycji konkurencyjnej na rynkach ponadregionalnych, gdyż bazowanie na mało innowacyjnych gałęziach gospodarki, warunkować będzie niską ich rentowność oraz dużą podatność na międzynarodowe wahania koniunkturalne.

Wyzwaniem przed jakim stoi region łódzki jest efektywne wykorzystanie istniejącego potencjału innowacyjnego i badawczo-rozwojowego oraz przeniesienie punktu ciężkości z badań podstawowych w kierunku badań stosowanych, wraz ze stymulowaniem rozwoju infrastruktury transferu technologii ze sfery badawczej do sfery przedsiębiorstw. Konieczna jest koncentracja wsparcia na tych obszarach w regionie, które mogą stać się technologicznymi biegunami wzrostu. W przypadku niepodjęcia tych działań, regionalny system innowacyjny w województwie łódzkim, pozostanie mało konkurencyjny i cechować go będzie, co najwyżej zdolność do adaptacji innowacji, powstających w innych regionach.

1.6. Przedsiębiorczość

Liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON (wzrost z 232 317 w 2002r. do 249 459 w 2005 r.) stawia województwo łódzkie na szóstym miejscu w rankingu województw. Przeliczając podmioty zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. mieszkańców, województwo łódzkie w 2005 r. plasowało się na 7 miejscu w kraju (968 podmiotów względem 948 w kraju).

Warto przy tym zauważyć, iż województwo łódzkie cechowała w latach 2001–2004 wyższa niż przeciętna w Polsce dynamika wzrostu liczby przedsiębiorstw. W konsekwencji, w roku 2005, istniały w województwie 201 254 podmioty osób fizycznych, prowadzących działalność gospodarczą.

Ważnym z punktu widzenia sytuacji na rynku pracy aspektem przedsiębiorczości jest kategoria nowo tworzonych podmiotów gospodarczych, z uwzględnieniem osób fizycznych tworzących miejsca pracy dla siebie i swojej rodziny (tzn. kreujących samozatrudnienie). W tabeli 3 podano liczbę takich osób w województwie łódzkim w latach 2003-2005.¹⁶⁾

Z przytoczonych danych wynika, iż w 2005 roku obserwujemy wzrost rejestracji nowych podmiotów gospodarczych, zarówno biorąc pod uwagę osoby fizyczne rozpoczynające własną działalność gospodarczą jak i w ujęciu całościowym. Mamy tutaj do czynienia z odwróceniem tendencji spadkowej, która była notowana do 2004 roku.

Największą część produktu krajowego brutto w województwie łódzkim w 2004 r., podobnie jak w całej Polsce, wytwarzał sektor usług rynkowych (46,7%). Natomiast przemysł w województwie zanotował udział w PKB rządu 26,5%, który był wyższy niż w gospodarce całego kraju (24,9%). Sektor budownictwa i rolnictwa w strukturze gospodarczej regionu odgrywa mniejsze znaczenie (rolnictwo 6,8%, budownictwo 4,9%). Należy

jednak podkreślić, że udział sektora rolnictwa w PKB jest wyższy niż w kraju (5,0%). Wskazuje to na niższe niż przeciętne w Polsce tempo wzrostu udziału sektora usług w gospodarce oraz w dużej mierze na przemysłowy charakter województwa. Sytuację w województwie łódzkim w sektorze przetwórstwa przemysłowego prezentuje rysunek 4, na którym widać, że wyraźnie dominującym działem przetwórstwa przemysłowego jest przetwórstwo odzieży, koncentrujące się w środkowej części województwa, czyli w powiatach: łódzkim wschodnim, pabianickim, łaskim i w m. Łodzi. W części północnej województwa dominuje wyraźnie przetwórstwo spożywcze. Zatrudnienie w usługach obrazuje rysunek 5, na którym widać, że w Łodzi, Skierniewicach oraz w powiatach łęczyckim i brzezińskim było największe zatrudnienie w usługach w całym województwie. Rozmieszczenie przestrzenne nie jest regularne, lecz wskazuje, że powiaty położone na południe od Łodzi (oprócz powiatu sieradzkiego i radomszczańskie) wykazują niższe zatrudnienie w sektorze usług, niż te położone na północ. Ogółem w przedsiębiorstwach w sektorze usługowym w województwie łódzkim w 2005 roku pracowały 237 923 osoby (6 miejsce w rankingu województw, 6,8% względem kraju). Jest to wzrost o 2,7% porównując z rokiem 2004. Łącznie w sektorze usługowym w województwie łódzkim w 2005 r. pracowały 445 342 osoby (wzrost o 2,7% w porównaniu z 2004 r.), a w sektorze przemysłowym 260 808 osób (spadek o blisko 50 tys. osób w porównaniu z rokiem 2004).

W ostatnich latach odnotowano w strukturze branżowej przemysłu województwa pozytywne zmiany (rośnie udział poligrafii, produkcji materiałów budowlanych, urządzeń do ochrony środowiska, sprzętu AGD, opakowań, materiałów izolacyjnych, napojów chłodzących, płytek ceramicznych przetwórstwa artykułów spożywczych oraz przemysłu meblarskiego).

Otwarcie gospodarki polskiej na konkurencję zagraniczną, liberalizację cen oraz wprowadzenie restrykcyjnej polityki fiskalnej, pieniężnej i dochodowej z początkiem lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia w przypadku województwa łódzkiego zaowocowało silną recesją. Gospodarka województwa łódzkiego zdominowana przez przemysł lekki reprezentowała starą, mało rentowną dziedzinę gospodarczą. Przeszwały i zdekapitalizowany park maszynowy, niskie zatrudnienie i niska wydajność pracy sprawiały, iż wytwarzane w tym przemyśle wyroby nie były konkurencyjne ani cenowo ani jakościowo z produktami zagranicznymi. Spadek produkcji przy stałych kosztach wytwarzania spowodował utratę zdolności kredytowej, narastanie spirali zadłużenia, co wymusiło uruchomienie procesów restrukturyzacji: majątkowej, finansowej, produktowo-technologicznej i organizacyjnej oraz przekształcenia własnościowe. Proces głębokiej restrukturyzacji, któremu towarzyszyło rosnące bezrobocie trwał do końca dekady lat 90-tych. Dzięki zaangażowaniu środków krajowych i przedakcesyjnych (PHARE - STRUDER, PHARE SSG 2001 - 2003) oraz funduszy strukturalnych, jak również prywatyzacji gospodarki, procesy recesji dało się przezwyciężyć.

Zmniejszyła się ranga przemysłu lekkiego w województwie, choć nadal odgrywa on istotną rolę w kształtowaniu rynku pracy (produkcja odzieży). Ta gałąź przemysłu poddana jest szczególnie ostrej konkurencji międzynarodowej głównie z rynków dalekowschodnich. Kontynuacja procesu restrukturyzacji technologicznej w tym przemyśle jest zatem nieodzowna, choć w ramach globalizacji gospodarki trudno zakładać, że sytuacja w tym sektorze jest stabilna.

W gospodarce województwa, wzrasta ranga usług rynkowych. Nadal jednak jeszcze nie można uznać, że osiągnęliśmy w tej dziedzinie zadowalający poziom. Niepokoi także niski poziom nakładów inwestycyjnych na działalność innowacyjną w przemyśle, lokujący nasze województwo na odległym 12- miejscu w kraju. Biorąc pod uwagę, że przemysły tradycyjne nadal odgrywają w województwie istotną rolę, tempo wprowadzania do gospodarki innowacyjnych technik i technologii staje się pierwszoplanowym wyzwaniem.

W województwie łódzkim powstaje coraz więcej terenów przygotowanych pod inwestycje (w tym zagraniczne), co w wyraźny sposób podnosi atrakcyjność inwestycyjną regionu. Aktualnie dostępne są m.in. Kleszczowskie Strefy Przemysłowe (4 strefy liczące ponad 300 ha powierzchni), Łódzka Specjalna Strefa Ekonomiczna (12 podstref liczących w sumie 337,5 ha) oraz Park Przemysłowy Boruta Zgierz (173 ha jednym z najlepiej usytuowanych przemysłowych terenów inwestycyjnych w Polsce). Ponadto województwo łódzkie jako pierwsze w kraju rozwinęło regionalny system ewidencjonowania gruntów przeznaczonych pod inwestycje dostępny ogólnie przez Internet, dzięki któremu poszukiwanie terenów inwestycyjnych w regionie przez potencjalnych inwestorów staje się coraz łatwiejsze.

Wysoki poziom przedsiębiorczości mieszkańców regionu oraz relatywnie wysoka dynamika powstawania nowych przedsiębiorstw, pozwalają oczekiwać w najbliższej przyszłości poprawy sytuacji gospodarczej w regionie. Aktywna działalność na rzecz stymulowania przedsiębiorczości oraz ujawniająca się w ostatnim okresie duża zdolność regionu do przyciągania inwestorów zagranicznych, dodatkowo potwierdzają tę

prognozę. Obserwujemy, między innymi, rosnące zainteresowanie inwestorów zagranicznych lokalizacją w regionie (przede wszystkim w aglomeracji łódzkiej) działalności *business process offshoring (BPO)*, czy branży AGD, co stwarza duże możliwości dynamicznego rozwoju nowoczesnych branż gospodarki.

Wyzwaniem na najbliższe lata pozostaje jednak intensyfikacja przemian w strukturze gałęziowo-branżowej regionu. Zmiany te prowadzić powinny do zwiększenia znaczenia w gospodarce regionalnej podmiotów bardziej innowacyjnych, a także przyczyniać się do wzrostu udziału sektora usług. Istnieje także konieczność stymulowania współpracy pomiędzy podmiotami gospodarczymi (zarówno małymi i średnimi, jaki i dużymi przedsiębiorstwami), prowadzącego do tworzenia się na terenie regionu lokalnych skupisk przedsiębiorstw, wyspecjalizowanych w wybranych branżach gospodarki, zdolnych do podejmowania międzynarodowej konkurencji (m.in. klastrów).

1.7. Społeczeństwo informacyjne

Województwo łódzkie charakteryzują średnie w skali kraju wartości wskaźników infrastruktury teleinformatycznej w gospodarstwach domowych oraz relatywnie niskie wartości wskaźników korzystania z Internetu. W regionie łódzkim komputery posiada blisko 45% gospodarstw, laptopy zaledwie 3,2% gospodarstw, zaś domowym dostępem do Internetu wykazuje się 26% gospodarstw. Dostęp do internetu w domu, w 2005 roku, posiadało 30% gospodarstw w Polsce i 48% gospodarstw w UE-25. Niski jest wskaźnik telefonizacji regionu, niemal 23% gospodarstw domowych w Łódzkiem nie posiada telefonu stacjonarnego, co sytuuje województwo na 14 miejscu w kraju. W 2005 r. telefonicznych łączy głównych w województwie łódzkim w miastach było 660,4 tys., a na wsi 146,4 tys. (czyli jedynie 20 % ogółu). Z uwagi na fakt, iż łącza telefoniczne stanowią podstawowe źródło dostępu do Internetu, a na obszarach wiejskich mieszka 34,5% ludności województwa łódzkiego, sytuacja, w której jedynie 20% łączy telefonicznych znajduje się na obszarach wiejskich wskazuje na zagrożenie wykluczeniem cyfrowym.

Z komputerów korzysta niespełna 42% mieszkańców województwa (10 miejsce w kraju), przeciętnymi umiejętnościami w tym zakresie legitymuje się połowa użytkowników w województwie łódzkim, zaś niespełna 20% posiada umiejętności wysokie. W regionie łódzkim (25,09%) i na Podkarpaciu (52,76%) mieszka najwięcej w kraju użytkowników o niskich umiejętnościach obsługi komputera.

W 2005 r. ogółem w województwie łódzkim w szkołach było 16,5 tys. komputerów (8 miejsce wśród województw, 6,2% w stosunku do kraju), z tego 12,67 tys. podłączonych do Internetu (wzrost w stosunku do 2003 r. o ok. 39%). Pracowni komputerowych było 1185 (8 miejsce w kraju). Najwięcej komputerów w szkołach w 2005 r. odnotowano w Łodzi (2 913 szt., 74,1% podłączonych do Internetu), powiecie zgierskim (1 106 szt., 83,9% podłączonych do Internetu), najmniej natomiast w powiecie brzezińskim (203 szt., 83,7 % podłączonych do Internetu). Najlepszy poziom wyposażenia w sprzęt komputerowy obserwuje się w 2005 r. w szkołach podstawowych (93,3%), natomiast najniższy w szkołach ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych (tylko 24%). W miastach na prawach powiatu wskaźnik liczby komputerów na jednego pracownika administracji publicznej utrzymuje się na poziomie 0,82 komputera na jednego pracownika, co daje 4 miejsce w Polsce.¹⁷⁾

W województwie wdrażany jest Regionalny System Informacji Przestrzennej (RSIP), uwzględniający opisy nanień i infrastruktury technicznej, odwzorowane w geodezyjnym układzie współrzędnych. W roku 2003, mapą cyfrową pokryte było 100% terenów miejskich i 98% terenów wiejskich.

Na terenie województwa łódzkiego działa 5 transmisyjnych sieci szerokopasmowych: PIONIER, NASK – w dziedzinie nauki, TELBANK – w sferze bankowości, TEL-ENERGO – w branży energetycznej i TELEKOM – wywodząca się z branży kolejowej, stanowiących główny szkielet infostrady w województwie łódzkim.

W perspektywie najbliższych lat należy spodziewać się wzrastającego poziomu wyposażenia przedsiębiorstw, gospodarstw domowych oraz instytucji w sprzęt oraz infrastrukturę zapewniające powszechniejszy i tańszy dostęp do sieci telekomunikacyjnej. Wyzwaniem dla regionu jest przede wszystkim przyspieszenie tego trendu, między innymi poprzez stymulowanie rozwoju inwestycji w twardą i miękką infrastrukturę telekomunikacyjną, tak, by stała się ona ogólnodostępnym elementem wyposażenia infrastrukturalnego miast i gmin regionu.

Ważnym elementem budowania społeczeństwa informacyjnego jest jednak nie tylko zapewnienie dostępu do globalnych zasobów informacji, lecz również postępujące upowszechnienie korzystania z niej przez różnorodne grupy użytkowników. Procesowi temu sprzyjać będą podejmowane w regionie inicjatywy, mające na celu

budowę podstawowej infrastruktury społeczeństwa informacyjnego oraz wdrażanie elektronicznych usług z zakresu użyteczności publicznej (RSIP, e-administracja) oraz szeroka promocja ich wykorzystania zarówno wśród użytkowników, jak i pracowników instytucji administracji publicznej. Działania tego typu sprzyjać będą wzrostowi efektywności funkcjonowania regionalnego systemu społeczno-gospodarczego.

1.8. Pomoc społeczna

W województwie łódzkim największa liczba świadczeń przyznawanych jest z powodu ubóstwa oraz bezrobocia. W następnej kolejności, jako powody przyznawania świadczeń występują: bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych, długotrwała choroba, niepełnosprawność, ochrona macierzyństwa oraz alkoholizm. Ogólne zróżnicowanie wewnątrzregionalne kosztów pomocy społecznej w powiatach prezentuje wykres 3, zgodnie z którym największe nakłady na pomoc społeczną występują w Łodzi oraz w dużych skupiskach miejskich regionu. Natomiast najmniej środków na ten cel przeznaczają powiaty peryferyjne, z przewagą obszarów wiejskich. Bieda w regionie łódzkim – upoważnia do uznania jej za podstawową kwestię społeczną. Na podstawie badań przeprowadzonych przez Instytut Socjologii UŁ w Łodzi¹⁸⁾ wiadomo, że istotnym zagrożeniem społecznym jest występowanie tzw. długotrwałej biedy (trwającej dłużej niż rok), oraz chronicznej biedy (trwającej dłużej niż 5 lat). W 2005 r. z różnych form pomocy udzielanej przez ośrodki pomocy społecznej skorzystało 165 940 osób, co stanowi 6,44% ludności województwa. Najniższy procent korzystających z pomocy ośrodków pomocy społecznej w stosunku do liczby mieszkańców danej gminy miały rejony: miasto Skierniewice (4,39%), miasto Łódź (4,76%), gminy powiatów: wieruszowskiego (4,70%), wieluńskiego (4,86%), łowickiego (4,19%). Największy procentowy udział ludności korzystającej z zasiłków ośrodków pomocy społecznej był w mieście Piotrkowie Trybunalskim (9,95%), w gminach powiatu opoczyńskiego (9,92%), w piotrkowskim (8,33%), w poddębickim (8,91%). Z rozpoznanych potrzeb na 2007 r. wynika, że pomocy w następnym roku będzie potrzebować 7,27% populacji naszego regionu.¹⁹⁾

W województwie łódzkim w 2005 roku istniało 80 domów pomocy społecznej, w których dostępnych było ok. 7,8 tysięcy miejsc. Ponadto występują tu placówki opiekuńczo-wychowawcze, w tym wsparcia dziennego takie jak świetlice środowiskowe. Placówki te pełnią ważną rolę w rozwiązywaniu problemów osób znajdujących się w sytuacji kryzysowej. Z pomocy społecznej korzysta 654,3 osób na 10 tys. mieszkańców, co na tle pozostałych województw daje 10 lokatę. Porównując liczbę placówek oraz liczbę miejsc, jaką oferują one mieszkańcom województwa, uzyskujemy wyniki wskazujące na duży potencjał województwa pod względem infrastruktury socjalnej. W regionie istnieje duże zapotrzebowanie na miejsca w placówkach dla ludzi starszych, na które w 2005 roku oczekiwało 951 osób. Popyt na tego typu usługi będzie wzrastał, ponieważ w skutek ujemnego przyrostu naturalnego w 2005 r. (-3,3%) oraz ujemnego salda migracji (- 0,6%) następuje starzenie się społeczeństwa w regionie.

Według norm Unii Europejskiej, przyjętych w polskich rozwiązaniach systemowych, na jednego pracownika socjalnego powinno przypadać nie więcej niż 2 000 mieszkańców. Spośród 177 ośrodków pomocy społecznej w 2003 roku w województwie łódzkim tylko w 21 norma ta nie została przekroczona. Na terenie województwa występuje ponadto tzw. syndrom zależności od pomocy społecznej. Około 90% respondentów przyznaje, iż nigdy nie korzystało z pomocy innych ośrodków, aniżeli publiczne instytucje pomocy społecznej lub organizacji społecznych²⁰⁾. Jest to jeden z powodów, dla których województwo łódzkie dąży do zapewnienia ram kooperacji z organizacjami pozarządowymi poprzez stosowne programy współpracy.

W województwie łódzkim w strukturach pomocy społecznej w 2005 r. pracowało 8 198 osób. W 2006 r. 300 osób zatrudnionych w pomocy społecznej w województwie wzięło udział w kształceniu w zakresie I stopnia w zawodzie pracownik socjalny. Ogółem pracowników socjalnych w strukturach pomocy społecznej jest 1 106. Do 2006 r. zgłaszane potrzeby w tym zakresie systematycznie rosły (dane z bilansów potrzeb na kolejne lata). Od 1999 r. w szkoleniach organizowanych przez Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi wzięło udział 1 846 osób zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej województwa, a 240 osób kształciło się w ramach Podyplomowych Studiów Organizacji Pomocy Społecznej na Uniwersytecie Łódzkim. Pracownicy służb społecznych zgłaszają potrzebę przede wszystkim szkoleń warsztatowych różnego rodzaju (np. kontrakt w pomocy społecznej, mediacje w pomocy społecznej, komunikacja, wypalenie zawodowe, prewencja zachowań samobójczych i in.).²¹⁾

Na skutek procesu starzenia się ludności województwa łódzkiego, należy spodziewać się wzrostu potrzeb właśnie ze strony tej grupy mieszkańców, jak również osób dotkniętych niepełnosprawnością, bezdomnością, itp. Równocześnie, pozytywne przeobrażenia w gospodarce regionu pozwalają wnioskować, iż w wyniku dalszego spadku poziomu bezrobocia w regionie, spadnie zapotrzebowanie na pomoc społeczną ze strony osób

bezrobotnych. Ponadto, wzrost zamożności niektórych grup społecznych, szczególnie w większych miastach regionu, może spowodować wzrost zainteresowania nowymi formami opieki społecznej ze strony sektora prywatnego (np. prywatne domy opieki nad osobami starszymi).

1.9. Edukacja²²⁾

Na przełomie 2005 i 2006 roku na terenie województwa łódzkiego funkcjonowały m. in. 892 szkoły podstawowe oraz 32 szkoły ponadpodstawowe średnie zawodowe. Działo 419 gimnazjów, 575 szkół ponadgimnazjalnych, 212 szkół policealnych. W tym samym czasie swoje usługi świadczyło 275 szkół dla dorosłych (z czego jedynie 8 szkół to gimnazja oraz 1 szkoła to szkoła podstawowa). W 2006 roku w szkołach województwa uczyło się ponad 545 tysięcy uczniów i studentów. Liczba uczniów oraz studentów w UE-25 wyniosła w 2004 r. ponad 92,5 tys., a w UE-15 blisko 76,5 tys. osób. Liczbę szkół i absolwentów szkół średnich w latach 2004 – 2006 przedstawia tabela 4.

Współczynnik skolaryzacji netto w 2006 roku dla szkół podstawowych wyniósł 98,14%, a dla gimnazjów 96,35%. Sytuację województwa łódzkiego na tle krajów Unii Europejskiej przedstawia rysunek 6. W 2005 r. w województwie łódzkim funkcjonowało 27 uczelni wyższych, spośród których 7 to uczelnie państwowe, dla których organem prowadzącym jest jednostka administracji rządowej. We wszystkich szkołach wyższych w 2006 r. studiowało ponad 131 487 studentów, a na przestrzeni lat 2000-2006 liczba studentów wzrosła, o około 31%. Pomimo tego, nadal występuje znaczący deficyt ludności z wykształceniem wyższym i średnim, szczególnie na terenach wiejskich, gdzie odsetek bezrobotnej ludności z wykształceniem wyższym w 2005 roku wynosił 3,7 wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych. W 2006 roku obok uniwersytetów (gdzie studiowało 39 008 studentów), największą popularnością cieszyły się wyższe szkoły ekonomiczne (51 928 studentów) oraz wyższe szkoły techniczne (21 095 studentów), najmniejszą zaś wyższe szkoły pedagogiczne (1 524 studentów) oraz wyższe szkoły artystyczne (3388 studentów).

Wśród mieszkańców województwa łódzkiego w 2006 roku odnotowuje się także wzrost zainteresowania różnymi formami kształcenia ustawicznego. Dotyczy to na przykład studiów podyplomowych (w porównaniu z rokiem 1999 liczba słuchaczy studiów podyplomowych wzrosła o ponad 100%) oraz studiami doktoranckimi, w przypadku których liczba uczestników także uległa, w porównaniu do roku 1999, zwiększeniu o około 45%. Jedną z grup zawodowych, których dotyczy podnoszenie kwalifikacji są nauczyciele. Analiza ich szkoleń pokazuje, iż na przełomie 2004 i 2005 roku w publicznych placówkach doskonalenia nauczycieli, zorganizowano 2449 różnych form doskonalenia zawodowego, w ramach których przeszkolono 59 603 osoby. Odnotowano ponadto 171 tego typu inicjatyw podjętych przez niepubliczne placówki doskonalenia nauczycieli, które dotyczyły 4 184 osób. Formami doskonalenia, o których mowa powyżej były kursy kwalifikacyjne, kursy doskonalące, warsztaty, konferencje i seminaria, szkolenia rad pedagogicznych oraz studia podyplomowe organizowane we współpracy z wyższymi uczelniami.

Analiza danych dotyczących bezrobocia wykazała, że system szkolnictwa w województwie łódzkim nie jest dostosowany do potrzeb rynku pracy. Z danych powiatowych urzędów pracy województwa łódzkiego wynika, że największe zapotrzebowanie na rynku pracy dotyczy osób z wykształceniem zawodowym (przede wszystkim operatorzy maszyn, górnicy, robotnicy budowlani, kierowcy i operatorzy pojazdów). W kategorii średniego wykształcenia największe zapotrzebowanie w 2005 roku odnotowane w urzędach pracy województwa dotyczyło sprzedawców, magazynierów, pracowników biurowych i administracyjnych. Spośród osób z wykształceniem wyższym najbardziej poszukiwani są wychowawcy w placówkach oświatowych, wychowawczych i opiekuńczych, nauczyciele przedmiotów zawodowych, technicznych, administratorzy systemów komputerowych i nauczyciele języka obcego w szkołach podstawowych.

Do mocnych stron systemu edukacji województwa łódzkiego na poziomie przedszkolnym, podstawowym, gimnazjalnym oraz ponadgimnazjalnym²³⁾ zaliczyć należy przede wszystkim wysoko wyspecjalizowaną kadre nauczycieli. Przeważająca liczba nauczycieli posiada wysoki stopień awansu zawodowego. W roku szkolnym 2004/2005 ogółem w szkołach publicznych na 37 565 zatrudnionych (dane w zaokrągleniu do pełnych etatów) 29 760 nauczycieli to nauczyciele mianowani oraz dyplomowani. Znacznie mniejszy odsetek liczby nauczycieli to nauczyciele kontraktowi (5 771 osób) oraz stażyści (2 031 osób). Na terenie województwa łódzkiego odnotować można ponadto wzrost zainteresowania nauczycieli różnymi formami doskonalenia zawodowego. Środki finansowe przeznaczane na proces dokształcania są jednak na zbyt niskim poziomie, co w powiązaniu z wysokimi kosztami szkoleń, stanowi znaczącą barierę w osiągnięciu wyższego poziomu kwalifikacji zawodowych. Ponadto, niewystarczające subwencje oświatowe powodują, że wyposażenie szkół oraz stan budynków odstają od standardów zapewniających efektywne kształcenie. Jako przykład złej kondycji

infrastruktury szkolnej można podać słabą bazę sportową szkół (stan bazy sportowej oraz informatycznej szkół w powiatach województwa łódzkiego prezentuje tabela 5). Z danych Kuratorium Oświaty w Łodzi wynika, iż w roku szkolnym 2004/2005 ok. 44% szkół podstawowych nie posiadało sali gimnastycznej. Jednak w tym samym okresie, sale gimnastyczne posiadały 273 szkoły gimnazjalne, tj. 70 % wszystkich szkół tego typu. Łącznie w roku szkolnym 2005/2006 zajęcia lekcyjne z wychowania fizycznego były prowadzone w salach gimnastycznych w 725 szkołach. W konsekwencji braków bazy infrastrukturalnej zajęcia wychowania fizycznego odbywają się częściowo w miejscach do tego nieprzeznaczonych (np. hol). Pozytywnym, jednakże „tymczasowym” efektem takiego stanu rzeczy bywa zróżnicowanie form zajęć poprzez przeprowadzanie lekcji wychowania fizycznego na pływalniach (szkolnych i miejskich), czy też w postaci turystyki pieszej. Dzieci dowożone są również na zajęcia z wychowania fizycznego do pobliskich szkół. W ramach zajęć pozalekcyjnych na terenie województwa łódzkiego odbywają się także zajęcia sportowo - rekreacyjne. Na halach sportowych, salach gimnastycznych oraz w klubach sportowych organizowane są także imprezy środowiskowe (w tym zawody). Według danych z 2003 roku dzieci i młodzież województwa łódzkiego miały do dyspozycji 35 pływalni krytych, 17 pływalni otwartych, 862 boiska do gier sportowych, 795 hal sportowych i sal gimnastycznych, 3 sztuczne lodowiska i 61 kortów tenisowych. W liczbach bezwzględnych w 2003 roku najwięcej obiektów sportowych miały powiaty: miejski łódzki - 571, zgierski - 132, radomszczański - 100, tomaszowski - 99, a najmniej: łaski i pączękański po 29, brzeziński - 28, wieruszowski - 27 oraz rawski - 17.

Infrastrukturę towarzyszącą placówkom oświaty pod nadzorem pedagogicznym Łódzkiego Kuratora Oświaty w województwie łódzkim w roku szkolnym 2004/2005 stanowiło: 1428 biblioteki, 482 czytelnie, 761 stołówki, 927 świetlice, 754 gabinety pedagoga, 244 gabinety psychologa, 5379 pomieszczenia administracyjne i. inne.

Za silną stronę systemu edukacji województwa łódzkiego należy niewątpliwie uznać wzrost liczby zgłaszanych do wdrożenia innowacji pedagogicznych, programowych oraz metodycznych. W zakresie szkolnictwa podstawowego oraz ponadpodstawowego największy udział innowacyjności przypada na edukację przedszkolną (57% zgłoszonych innowacji), najmniejszy zaś na placówki oświatowo – wychowawcze oraz pozaszkolne formy edukacji ustawicznej. Stan ten konfrontowany jest z niskim stopniem z informatyzowania ww. placówek - na liczbę 3 010 różnych placówek oświatowych, przypadły w 2004 roku łącznie 1783 pracownice komputerowe. Na przełomie lat 2005 /2006 jedynie 34,5% szkół policealnych posiadało komputery. Metody nauczania mają wciąż charakter tradycyjny, zaś nauczyciele (zwłaszcza szkół podstawowych i gimnazjalnych) nie zawsze mają bezpośredni dostęp do materiałów pomocniczych.

W wyniku spadającej liczby urodzeń oraz niżu demograficznego wśród młodzieży szkolnej, należy spodziewać się dalszego spadku liczby uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych oraz w konsekwencji jej ustabilizowania się na niższym niż dotychczasowy poziomie. Istnieją jednak przesłanki by stwierdzić, że procesy te będą szły w parze z dalszą poprawą jakości kształcenia (np. w wyniku dalszej poprawy kwalifikacji zawodowych nauczycieli, poprawy infrastruktury edukacyjnej). Najważniejszym wyzwaniem w tej sferze pozostają inwestycje zapewniające efektywne nauczanie oraz inwestycje sprzyjające poprawie kwalifikacji zasobów ludzkich w szkolnictwie. W szczególności należy zwrócić uwagę na konieczność niwelowania dysproporcji w rozwoju systemu edukacji pomiędzy obszarami wiejskimi a dużymi miastami w regionie.

Występujące w regionie trendy demograficzne będą także prowadziły do stabilizowania się liczby studentów wyższych uczelni. Doprowadzi to w konsekwencji m. in. do ograniczenia liczby uczelni prywatnych, niebędących w stanie sprostać konkurencji na regionalnym rynku edukacyjnym. W układzie kierunków kształcenia należy spodziewać się wzrostu studentów kierunków technicznych (przede wszystkim informatycznych), co będzie przede wszystkim pochodną potrzeb rynku pracy. Dużym wyzwaniem dla regionalnego systemu edukacji wyższej i regionalnego rynku pracy jest dostosowanie oferty kształcenia do potrzeb przedsiębiorstw. Problem ten nabierać będzie coraz poważniejszego znaczenia, szczególnie w kontekście przyciągania dużych inwestycji zagranicznych.

Promocja potencjału akademickiego regionu oraz wysoka jakość kształcenia, stanowić powinna niewątpliwie istotną oś priorytetową w polityce rozwoju. Działalność ta ma bowiem realną szansę stać się „bazą ekonomiczną” województwa (szczególnie jego stolicy) i sprzyjać budowaniu jego długookresowej konkurencyjności.

1.10. Ochrona zdrowia

W 2005 roku w województwie łódzkim zatrudnionych było 6 109 lekarzy, 1 000 lekarzy dentyków, 1 991 farmaceutów, 11 907 pielęgniarek oraz 1 491 położnych. W okresie tym udzielono (łącznie z poradami finansowanymi przez pacjentów – środki niepubliczne) ponad 19 mln porad lekarskich, w tym ponad 5,6 mln porad specjalistycznych. Funkcjonowało 1 031 zakładów opieki zdrowotnej (z czego 789 w miastach). W 2005 roku na terenie województwa łódzkiego istniało 60 szpitali, w tym 13 prywatnych. Pod względem liczby łóżek szpitalnych w szpitalach ogólnych (13 713 łóżek) województwo łódzkie na tle kraju plasowało się na 2 miejscu (liczbę łóżek w szpitalach ogólnych na 10 tys. mieszkańców powiatu w roku 2005 prezentuje tabela 6, zgodnie z którą w najgorszej sytuacji pod względem liczby łóżek znajdowali się mieszkańcy powiatu wierszowskiego i łowickiego, w najlepszej zaś łódzkiego wschodniego i miasta Łodzi). Obok szpitali na terenie województwa łódzkiego funkcjonują także inne jednostki zaliczane do stacjonarnej opieki zdrowotnej. W 2005 roku działało tutaj 15 zakładów opiekuńczo-leczniczych, 6 zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych oraz jedno hospicjum. Największe trudności w dostępie pacjentów do świadczeń medycznych odnotowuje się w przypadku opieki długoterminowej oraz leczenia psychiatrycznego. Sytuację województwa pod względem liczby łóżek na 100 tys. mieszkańców na tle pozostałych krajów Unii Europejskiej przedstawia rys. 7.

Na terenie województwa funkcjonuje ponadto jedna wyższa uczelnia medyczna – Uniwersytet Medyczny (powstały z połączenia w 2002 roku Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi i Akademii Medycznej w Łodzi).

Infrastruktura placówek ochrony zdrowia wymaga odnowienia i uzupełnienia, a niedostatki z tym związane stają się często barierą zarówno dla rozwoju dobrze wyszkolonej kadry (województwo łódzkie dysponuje wieloma specjalistami z zakresu medycyny na skalę międzynarodową), jak i organizacji instytucji usługowych, związanych z ochroną zdrowia. Stopień wykorzystania technologii informatycznych w placówkach ochrony zdrowia w województwie jest niewystarczający, a stan techniczny obiektów oraz aparatury i sprzętu medycznego często odbiega od dopuszczalnych norm i wymaga dostosowania do obowiązującego prawa. Zgodnie z danymi zawartymi w Strategii Polityki Zdrowotnej Województwa Łódzkiego na lata 2006-2013 z marca 2006 roku, jako dobre lub bardzo dobre można było ocenić jedynie zasoby co czwartego szpitala. Negatywna ocena dotyczy w szczególności takiej aparatury jak defibrylatory, respiratory, aparatury do znieczulania ogólnego oraz infrastruktury technicznej, w odniesieniu do której, zgodnie z raportem opracowanym na potrzeby w/w dokumentu, obiektami wymagającymi interwencji są m.in. bloki operacyjne, systemy instalacji gazów medycznych, zasilanie elektryczne i in.²⁴) Do słabych stron regionu w zakresie ochrony zdrowia zaliczyć należy brak wdrażania spójnej polityki zdrowotnej, co spowodowane jest różnorodnością organów założycielskich placówek ochrony zdrowia.

Od 2002 roku przeprowadzany jest systematyczny przegląd programów profilaktycznych. W latach 2003 – 2004 programami profilaktycznymi objęto 186 041 osób, w tym programami wczesnego wykrywania nowotworów 138 731 osób, zaś programami dotyczącymi innych chorób niż nowotworowe 47 310 osób.²⁵)

W najbliższych latach można spodziewać się zmniejszenia liczby placówek opieki zdrowotnej (szczególnie podstawowej), w wyniku procesów ich likwidacji i konsolidacji. Sytuacja ta jest w znacznej mierze konsekwencją niestabilności oraz nieskuteczności polityki zdrowotnej, realizowanej na szczeblu rządowym. Ponadto istnieje wysokie prawdopodobieństwo pogłębiania się wewnątrzregionalnych różnicowań w dostępie do infrastruktury zdrowotnej (szczególnie specjalistycznej), ujawniającej się przede wszystkim w układzie Łódź – pozostały obszar województwa.

Ponadto, spodziewać się należy wzrostu ilości prywatnych placówek medycznych, które jednak zapewnią będą zaspokojenie potrzeb zamożniejszej części społeczności regionu. Istnieje również realne ryzyko pogłębiającego się deficytu kadr w służbie zdrowia, powodowanego emigracją zarobkową lekarzy i pielęgniarek.

1.11. Kultura

Województwo łódzkie posiada duży potencjał kulturalny ze względu na swoją wielokulturową i wielonarodowościową przeszłość. Może poszczycić się bogatymi zbiorami dziedzictwa kulturowego w skali regionu, Polski i świata. W Łodzi występują obiekty świeckie, sakralne, zabytki architektoniczne, przemysłowe oraz unikatowe kompleksy urbanistyczne, obejmujące XIX-wieczne obiekty produkcyjne, pałace właścicieli fabryk wraz z otaczającymi parkami, domy zamieszkiwane przez robotników oraz obiekty towarzyszące, tj. szpitale, kościoły, szkoły. W roku 2006, województwo posiadało ponad 2200 obiektów

wpisanych do rejestru zabytków (tabela 7), co świadczy o unikatowości walorów antropogenicznych w regionie. Ich rozmieszczenie na obszarze województwa jest dość nierównomierne. Powiaty o największej liczbie zabytków położone są na peryferiach regionu. Wyjątek stanowi stolica województwa – Łódź, w której zachowało się najwięcej zabytków uwzględnionych w rejestrze. Problem stanowi ich niezadawalający stan techniczny (60% zabytków wymaga remontów, w tym 30% remontów kapitalnych) oraz zbyt małe zagospodarowanie na cele kulturalno-turystyczne. Baza instytucjonalna i twórcza województwa jest znaczna (m.in. 41 muzeów, 41 galerii, 14 teatrów i instytucji muzycznych, 34 kina w 2005 r.), a wiele placówek posiada znaczenie ponadregionalne. Istotny wpływ na aktywność kulturalną regionu mają także wyższe szkoły artystyczne. Placówki kulturalne uczestniczą aktywnie w życiu naukowym oraz kulturalnym regionu, stanowiąc o aktywności województwa w tej sferze. W 2005 roku, na terenie województwa łódzkiego działało 237 domów i ośrodków kultury, w których odbyło się ponad 13 tys. imprez kulturalnych, co plasuje województwo łódzkie na 7 miejscu w kraju. Region posiada szeroką ofertę festiwalową o randze międzynarodowej, ponadto w stolicy regionu ma swoją siedzibę ośrodek kultury filmowej o długoletniej tradycji.

W województwie istnieje kilka regionów etnograficznych, w których nadal kultywowany jest folklor i sztuka ludowa (m.in. powiat łowicki, rawski, opoczyński, sieradzki, łęczycki). Jednakże zbyt mała skala kompleksowych działań informacyjnych oraz wspierających nie wpływa korzystnie na rozwój potencjału kulturalnego oraz identyfikację marki produktów kulturalnych w regionie.

Dziedzictwo przeszłości odgrywa współcześnie decydującą rolę nie tylko w rozwoju społecznym, ale i gospodarczym. Dlatego też budowanie tożsamości regionalnej, wzmacnianie zaplecza instytucjonalnego, jak również rozwój różnorodnej oferty kulturalnej i rozkwit turystyki kulturowej powinny stać się ważną sferą inwestycji regionu łódzkiego. Działania powinny zmierzać także do poszerzenia i podniesienia poziomu oferty kulturalnej, podniesienia jej prestiżu oraz wypracowania specyficznego dla regionu produktu kulturowego.

Z punktu widzenia wykorzystania sfery kulturowej regionu, jako elementu kształtującego jego pozycję konkurencyjną, nieodzowna jest intensyfikacja działań promocyjnych. Powinny one zmierzać do eksponowania oferty kulturalnej charakterystycznej dla województwa, jak i poszukiwania i rozwijania tych działań, które mogą okazać się komplementarne i konkurencyjne w stosunku do ofert innych regionów kraju.

1.12. Turystyka

Region dysponuje walorami turystycznymi, które mogą być wykorzystywane na potrzeby aktywnych form turystyki, turystyki wypoczynkowej i uzdrowiskowej mieszkańców miast, proekologicznej agroturystyki, turystyki sentymentalnej, biznesowej. Istotne funkcje turystyczne posiadają doliny rzek (m.in. Pilicy, Warty) oraz zbiorniki wodne (Zalew Sulejowski, Jeziorsko), a także obszar Puszczy Bolimowskiej, stanowiące naturalne ośrodki rozwoju usług turystycznych, wymagające jednak lepszego zagospodarowania infrastrukturalnego. Na obszarze województwa istnieje 88 rezerwatów przyrody o powierzchni 7 323,8 ha oraz 7 parków krajobrazowych o obszarze 97 945,2 km². Na 90 oznakowanych szlakach turystycznych znajdują się zabytki i cenne obiekty dziedzictwa kulturowego, związane z historią regionu i charakterystyczne dla jego wizerunku. Wg danych GUS w 2005 r. na terenie województwa funkcjonowały 224 obiekty noclegowe.

Ocena atrakcyjności przyrodniczej na potrzeby turystyki i rekreacji uwarunkowanej topografią, występowaniem wód powierzchniowych, stopniem lesistości i warunkami klimatycznymi, pozwoliła wyróżnić kilka rejonów atrakcyjnych przyrodniczo dla turystyki (m.in. tereny aglomeracji łódzkiej, region nadwarciański, nadpilicki, dolina rzeki Rawki oraz okolice Wieruszowa i Bolesławca). Centralne położenie województwa sprzyja jego dostępności komunikacyjnej.

Zagospodarowanie terenów atrakcyjnych przyrodniczo oraz zaadaptowanie ich na cele turystyczne i rekreacyjne, w większym niż dotychczas stopniu, musi odbywać się zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. W regionie zauważa się także dysproporcję środków przeznaczanych na wsparcie jego walorów kulturowych, w stosunku do wygenerowanych potrzeb. Położenie większego nacisku na promocję charakterystycznych dla województwa wartości wpłynie na podniesienie identyfikacji mieszkańców z dziedzictwem ich regionu oraz na kształtowanie tożsamości kulturowej. Brak odpowiedniego wsparcia tej dziedziny grozi unifikacją ww. walorów.

W regionie łódzkim istnieje także zróżnicowana baza sportowa, która sprzyja uprawianiu turystyki aktywnej, odgrywa dużą rolę w utrzymaniu poziomu sprawności fizycznej mieszkańców regionu, przyciąga turystów oraz prowadzi do rozwoju branż związanych ze sportem. Wymaga ona jednak podniesienia do standardów

światowych, co zwiększy szansę na organizację imprez sportowych o randze międzynarodowej. Jej rozwojowi sprzyja systematycznie rosnące zainteresowanie sportem w skali masowej. W województwie łódzkim w roku 2005 działały 742 kluby sportowe zrzeszające 61 499 członków. Najwięcej, bo aż 19 901 osób, trenowało piłkę nożną. W samej Łodzi działa obecnie około 240 sportowych organizacji pozarządowych, wśród których znajdują się kluby sportowe, uczniowskie kluby sportowe, ogniska TKKF i okręgowe związki sportowe. Wśród dyscyplin wymienić można m.in. piłkę nożną, siatkówkę, koszykówkę, pływanie, zapasy, boks, rugby, strzelectwo. Na terenie województwa łódzkiego znajduje się Centralny Ośrodek Sportu w Spale w skład którego wchodzi: dwa stadiony lekkoatletyczne, hala wielofunkcyjna do gier sportowych (siatkówki, koszykówki, piłki ręcznej oraz zapasów, judo i karate), strzelnica pneumatyczna oraz sala szermierki. Do innych obiektów o szczególnym znaczeniu dla sportu polskiego w województwie łódzkim należą: Europejskie Centrum Baseballa w Kutnie, Tor dla kajaków górskich w Drzewicy, Tor kolarski przy KS „Społem” w Łodzi, najdłuższy stok narciarski w centralnej Polsce w Kamieńsku.²⁶⁾

Pomimo świadczenia usług hotelowych oraz kongresowych, podstawową barierę w rozwoju tego sektora stanowi jednak niska jakość infrastrukturalna bazy turystycznej oraz zbyt mały nacisk kładziony na jego wspieranie i informację o aktualnej ofercie. Może mieć to swoje przełożenie na zmniejszenie dynamiki przyjazdów do regionu. Przeprowadzone przez GUS badania statystyczne wykazały, iż region łódzki znajduje się dopiero w 4 grupie województw w Polsce pod względem poziomu rozwoju infrastruktury turystycznej (podział na 5 grup, przy czym grupa 1 reprezentuje regiony o najwyższej wartości wskaźnika, a 5 – o najniższej). Liczba łóżek w hotelach w 2005 roku w województwie łódzkim wynosiła 4 259, co sytuowało województwo na 10 miejscu w kraju. Wskaźnik ten dla UE-25 oraz UE-15 wynosił odpowiednio blisko 11,5 tys. oraz 10,5 tys. łóżek. Liczbę osób korzystających z noclegów w powiatach województwa łódzkiego w 2002 roku przedstawia rys. 8. Z zamieszczonej mapy wyraźnie wynika, iż największe obłożenie hoteli występuje w centrum regionu łódzkiego. Liczba osób korzystających z noclegów maleje proporcjonalnie do odległości od stolicy województwa. Ponadto większość gości stanowią mieszkańcy Polski. Zróżnicowanie regionalne pod względem liczby łóżek hotelowych w skali Europy w roku 2003 przedstawia rys. 9.

Ważnym elementem jest również odpowiednia promocja i informacja w zakresie turystyki. Szczególnie istotne jest wykształcenie i rozpropagowanie regionalnego produktu turystycznego poza granicami regionu. Jednakże znaczący element stanowi też stworzenie kompleksowego systemu informacyjnego, zarówno w wersji elektronicznej, jak i w terenie.

Brak wykorzystania w odpowiednim zakresie istniejących walorów turystycznych województwa łódzkiego sprawia, że turystyka nie odgrywa znaczącej roli w gospodarce regionu. Niemniej jednak dogodna lokalizacja województwa w centrum kraju, potencjalne atrakcje turystyczne, dziedzictwo kulturowe, walory przyrodnicze, a także wzrastająca mobilność oraz powszechny wzrost aktywności rekreacyjnej i turystycznej społeczeństwa uzasadniają twierdzenie o posiadaniu przez województwo łódzkie potencjału i możliwości rozwoju turystyki. Ze względu jednak na fakt wieloletnich zaniechań, infrastruktura turystyczna i rekreacyjna wymaga znacznego wsparcia finansowego, co stanie się determinantem rozwoju sektora turystyki, a w dalszej kolejności uczyni ją dynamiczną branżą rozwoju gospodarki regionalnej oraz jednym z czynników rozwoju gospodarczego, który sprzyjać będzie jednocześnie zachowaniu kulturowego i przyrodniczego dziedzictwa regionu.

Na bazie istniejących w regionie obiektów infrastrukturalnych i miejsc atrakcyjnych turystycznie oraz w wyniku intensyfikacji działań inwestycyjnych i promocyjnych, w najbliższych latach w regionie łódzkim, rozwijać się powinien wachlarz usług turystycznych, a w konsekwencji obserwować będziemy wzrost atrakcyjności turystyczno-rekreacyjnej regionu. W sektorze turystycznym rozwijać się powinna głównie infrastruktura hotelowa oraz infrastruktura pozwalająca na uprawianie aktywnej turystyki i rekreacji.

1.13. Obszary miejskie i wiejskie

W 2005 roku liczba mieszkańców województwa wynosiła 2 581,2 tys., przy czym udział ludności w miastach wyniósł 64,4%. Województwo łódzkie jest zatem regionem o wysokim stopniu urbanizacji, mimo relatywnie niskiej gęstości sieci miejskiej. Ludność województwa zamieszkuje w 18 gminach miejskich, 24 gminach miejsko-wiejskich oraz w 135 gminach wiejskich. Mieszkańcy miast na prawach powiatu (trzy największe miasta, tj. Łódź, Piotrków Trybunalski oraz Skierniewice), stanowią 53,9% ludności miast województwa. W 2005 roku strukturę administracyjną województwa tworzyło 21 powiatów ziemskich oraz 177 gmin. Sieć osadnicza zdominowana jest głównie przez niewielkie miejscowości wiejskie, gdzie liczba gospodarstw rolnych w 2004 r. wynosiła 204,5 tys. (około 6 tys. mniej w porównaniu z rokiem 2000).

Na skutek przeobrażeń ekonomicznych ostatnich lat obszary miast województwa łódzkiego uległy procesom szybkich zmian w strukturze przestrzennej. Skutkiem tych zmian jest zjawisko degradacji naturalnego i fizycznego środowiska miast, przejawiające się w postępującej destrukcji tkanki urbanistyczno - architektonicznej. Nieremontowana zabudowa oraz towarzysząca jej infrastruktura wodno - kanalizacyjna, energetyczna i drogowa ulegają niszczeniu. Obok degradacji fizycznej, poważnym problemem obszarów wymagających rewitalizacji jest degradacja społeczna. Na terenach tych najczęściej występują negatywne zjawiska ekonomiczno-społeczne, np. wysokie bezrobocie, niski poziom aktywności gospodarczej, wysoki stopień przestępczości i zjawisk patologicznych. W tkance urbanistycznej na obszarach problemowych obserwuje się powolne rozwiązywanie problemów w sposób kompleksowy. Wynika to z niedostatecznej ilości środków finansowych, potrzebnych na kompleksową rewitalizację defaworyzowanych terenów.

W województwie łódzkim w 2005 r. było blisko 947,4 tys. mieszkań. W miastach zasoby te wyniosły około 662,7 tys., natomiast na obszarach wiejskich ponad 284 tys. Choć liczba mieszkań w województwie jest stosunkowo wysoka, to cechuje je niska jakość oraz niedostateczne wyposażenie w urządzenia techniczno-sanitarne (mieszkania wyposażone w wodociąg stanowią 96,2% ogółu mieszkań, mieszkania wyposażone w centralne ogrzewanie stanowią 79,7%, wartości te w obydwu wypadkach są niższe niż średnia krajowa).

W miastach województwa łódzkiego obserwuje się wzrost zainteresowania realizacją programów rewitalizacyjnych. Spośród 42 miast województwa ponad połowa opracowała bądź jest w trakcie opracowywania lokalnych programów rewitalizacji. W zdecydowanej większości programy te dotyczą terenów miejskich, w pięciu miastach programem objęte są tereny przemysłowe i w jednym tereny powojenne. W pięciu miastach, które programów nie posiadają, dokonano wstępnej identyfikacji terenów, które wymagają rewitalizacji.

Mieszkańcy miast województwa w 2005 roku stanowili znacznie większy odsetek osób z wykształceniem wyższym oraz średnim i policealnym niż mieszkańcy obszarów wiejskich, natomiast mieszkańcy wsi posiadali w większym stopniu wykształcenie zasadnicze zawodowe oraz podstawowe ukończone.

Współczynnik aktywności ekonomicznej ludności (w wieku 15 lat i więcej) wynosił w 2005 r. na terenach miejskich 54,2%, a na wsiach 57,4%. Wskaźnik zatrudnienia w tej samej grupie osób to 43,6% dla miasta oraz 49,8% dla obszarów wiejskich.

Udział bezrobotnych zamieszkujących tereny wiejskie w ogólnej liczbie bezrobotnych wyniósł w końcu grudnia 2005 r. 33,4%, do końca grudnia 2006 r. udział ten spadł o 4,4 punktu procentowego (do 29%).

Jeśli weźmiemy pod uwagę liczby bezwzględne to zauważymy, że między końcem grudnia 2005 r. a końcem grudnia 2006 r. liczba zarejestrowanych bezrobotnych malała znacznie szybciej na obszarach wiejskich niż w miastach, odpowiednio: 29,8% oraz 13,6% (wobec globalnego spadku liczby bezrobotnych w województwie na poziomie 19%).

Liczba bezrobotnych z prawem do zasiłku w malała między końcem grudnia 2005 r. a końcem grudnia 2006 r. szybciej na wsi (-9,7%) niż w mieście (-7%), ale ich udział w ogólnej zbiorowości bezrobotnych rósł, szybciej na wsi (3,4 punktu proc.) aniżeli w mieście (1 punkt proc.).

Wieś charakteryzowała się większym niż w przypadku miasta odsetkiem długotrwale bezrobotnych (67,9% wobec 64,6% w grudniu 2005 r.), ale wartość tego odsetka spadła między końcem grudnia 2005 r. a końcem grudnia 2006 r. o 1,1 punktu procentowego do 66,8% (miasta odnotowały w tym samym czasie przyrost wartości tego wskaźnika o 0,2 punktu proc. do 64,8%).²⁷⁾

Ponadto, charakterystyczny dla struktury bezrobocia obszarów wiejskich jest: wysoki udział osób młodych do 24 roku życia (udział ten wynosił w końcu grudnia 2005 r. 28%, wobec 17% obserwowanych w mieście), stosunkowo niski udział osób w wieku 45-54 lata (19,5%, wobec 29,5% obserwowanych w mieście), znacząco wyższy niż to się ma w mieście udział osób posiadających wykształcenie zasadnicze zawodowe (33% wobec 27,2%), znacząco wyższy niż w mieście udział osób zarejestrowanych jako nieposiadające stażu pracy (26,1% wobec 17%).

W najbliższych latach należy spodziewać się postępujących procesów suburbanizacji. Dotyczy to przede wszystkim Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego, lecz także mniejszych miast województwa. Szczególnie w przypadku aglomeracji łódzkiej, postępująca urbanizacja terenów bezpośrednio z nią sąsiadujących, rodzić będzie konieczność stymulowania współpracy różnych jednostek samorządu terytorialnego, w celu większej integracji funkcjonalnej tego obszaru.

Dużym wyzwaniem dla regionu pozostaje rewitalizacja zdegradowanych centrów miast, obszarów poprzemysłowych i powojсковych. W przypadku obszarów wiejskich, najważniejszym wyzwaniem jest natomiast stymulowanie ich rozwoju wielofunkcyjnego, opierającego się na rozwijaniu działalności pozarolniczej (np. turystycznej i rekreacyjnej).

1.14. Analiza i ocena wsparcia krajowego i zagranicznego dla województwa

Wsparcie finansowe otrzymane przez województwo łódzkie w latach 2000-2006, zarówno ze środków zagranicznych, jak i krajowych, skierowane było zgodnie ze *Strategią Rozwoju Województwa Łódzkiego* na rozwiązywanie problemów, które ujęto w dokumencie programowym w trzy sfery priorytetowe: społeczną, ekonomiczną i funkcjonalno-przestrzenną.

W wyniku wprowadzonej reformy administracyjnej kraju samorząd województwa, który wśród powierzonych kompetencji otrzymał również przywilej kreowania polityki regionalnej, uzyskał tym samym narzędzie do podejmowania decyzji w sprawie rozdysponowania pomocowych środków finansowych w taki sposób, aby realizować postawione w Strategii cele jak najbardziej efektywnie i w oparciu o racjonalne przesłanki.

Od odpowiedzialność za wykorzystanie wsparcia w ramach prowadzonej polityki regionalnej dotyczy oczywiście tylko tej części środków, którą określa się jako wsparcie regionalne, czyli tej, która rozdysponowywana jest bezpośrednio na poziomie samorządu województwa.

Okres programowania 2000-2006, w trakcie którego Polska została członkiem Unii Europejskiej, oraz wprowadzane i modelowane w tym czasie mechanizmy i narzędzia miały posłużyć przygotowaniu poszczególnych regionów do skutecznego aplikowania, a dalej także wykorzystania środków pochodzących z funduszy strukturalnych UE. Województwo łódzkie, postrzegając w tym realną szansę dla swojego rozwoju, aktywnie włączyło się w ten proces, czego wynikiem było opracowanie programów operacyjnych będących podstawą do rozdysponowania wsparcia w ramach kontraktów wojewódzkich, programu Phare 2001-2003, Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004 – 2006 (ZPORR). Regionalny podział środków dotyczył także Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich (PAOW) pochodzących z kredytu udzielonego przez Bank Światowy, z tą różnicą, że etap programowania w tym przypadku ograniczono do poziomu centralnego.

Zapotrzebowanie projektodawców składających wnioski o wsparcie wielokrotnie przekraczało dostępny poziom środków, co wskazuje na skalę potrzeb województwa, głównie w zakresie infrastruktury podstawowej, ale również na potencjalne możliwości absorpcji środków.

Kontrakt wojewódzki 2001-2003 (wykorzystanie w 98% kwoty 164,5 mln zł) koncentrował się, biorąc pod uwagę skalę przeznaczonych środków, na I sferze strategicznej (społecznej). Realizowane inwestycje dotyczyły głównie bazy szkolnictwa podstawowego i średniego, regionalnych instytucji kultury, szpitali, domów pomocy społecznej i komputeryzacji sieci bibliotek w województwie.

W ramach kontraktu wojewódzkiego w 2004 r. (93% wykorzystania kwoty 44,2 mln zł) z uwagi na mniejszą skalę środków, wsparcie ograniczono głównie do inwestycji w szkolnictwie, szpitalach i domach pomocy społecznej. To samo dotyczyło kontraktu wojewódzkiego w 2005 r., w ramach którego 22,9 mln zł wykorzystano w 98%.

W I sferę strategiczną wpisywała się również realizacja programów Phare 2001-2002 w zakresie dotyczącym rozwoju zasobów ludzkich.

Po szkoleniach zawodowych 1390 osób znalazło zatrudnienie, a 15 założyło własną działalność gospodarczą. W rezultacie szkoleń z zakresu przedsiębiorczości 51 osób założyło własną działalność gospodarczą, a 87 osób uzyskało zatrudnienie (głównie w sektorze MŚP). W wyniku realizacji podprojektu Job Rotation stałe zatrudnienie uzyskało 85 osób.

Realizacja programów Phare 2001-2003 dotyczyła także celów II sfery strategicznej (ekonomicznej). Trzyletnia edycja przyniosła efekt w postaci zrealizowania 6 projektów z zakresu infrastruktury drogowej, na które wydatkowano ok. 38,3 mln euro.

W ramach komponentu z zakresu małych i średnich przedsiębiorstw pomocą objęto 445 firm.

Kolejnym elementem realizacji celów II sfery strategicznej był Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich, w ramach którego początkowo województwo łódzkie wykorzystowało ok. 13 mln zł na realizację inwestycji w infrastrukturę drogową i wodociągowo-kanalizacyjną. Powodzenie we wdrażaniu wsparcia zaowocowało uzyskaniem dodatkowych środków w wysokości 3,3 mln zł, przeznaczonych na modernizację bazy szkolnej na obszarach wiejskich województwa.

Pozytywnie również ocenić można realizowany w latach 2002-2004 Program SAPARD, przedakcesyjny program Unii Europejskiej przeznaczony na pomoc dla rolnictwa i obszarów wiejskich. Według danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa Oddział w Łodzi, która odpowiadała za realizację Programu w województwie łódzkim, podpisanych zostało 1590 umów na łączną kwotę 334,7 mln zł.

Kontynuacją Programu SAPARD po akcesji Polski do Unii Europejskiej został Sektorowy Program Operacyjny Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich, wsparcie którego pochodzi z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej. Według danych Instytucji Zarządzającej – Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, na dzień 30 czerwca 2006 r. kontraktację w ramach działań, które wdrażane są na poziomie województwa łódzkiego ocenia się na ponad 87%. Łącznie w województwie realizowanych było blisko 2 tys. projektów na kwotę ponad 320 mln zł.

W okresie programowania 2004 - 2006 województwo łódzkie otrzymało blisko 157 mln euro w ramach ZPORR, we wdrażaniu którego uczestniczył Samorząd Województwa Łódzkiego. Przeprowadzono 8 naborów wniosków w ramach priorytetu I i III oraz działania 2.6 z priorytetu II, podczas których przyjęto do rozpatrzenia 732 projekty o wnioskowanej wartości dofinansowania około 1,5 mld zł. W ramach naborów pozytywną ocenę formalną uzyskało 608 projektów. Pozytywny wynik oceny merytorycznej otrzymało 514 projektów, z których 238, o łącznej wartości dofinansowania około 571,3 mln zł, zostało wybranych przez Zarząd Województwa Łódzkiego do dofinansowania. Tym samym rozdysponowanych zostało blisko 100% alokacji na lata 2004 - 2006. Do dnia 3 kwietnia 2007 r. W odniesieniu do projektów z priorytetów I i III Wojewoda podpisał 219 umów z beneficjentami na kwotę około 555 mln zł, co stanowiło 88,1 % wszystkich wniosków wybranych do dofinansowania. Wybierając projekty brano pod uwagę rozwój różnych płaszczyzn życia społeczno-gospodarczego. Wśród wybranych znalazły się zadania z zakresu infrastruktury komunikacyjnej, ochrony środowiska oraz z edukacji, kultury, rozwoju mikroprzedsiębiorczości i społeczeństwa informacyjnego. Dzięki dofinansowaniu ze ZPORR wybudowano i zmodernizowano blisko 70 km dróg. W wielu gminach oddano do użytku nowoczesne oczyszczalnie ścieków, dofinansowano remonty i doposażenie placówek służby zdrowia, zrealizowano inwestycje kulturalne. Inwestowano też w obiekty sportowe przeznaczone dla dzieci i młodzieży, dofinansowując budowę hal sportowych i przyszkolnych sal gimnastycznych.

W ramach realizacji SPO Rozwój Zasobów Ludzkich, w województwie łódzkim (wg danych na koniec 2005 r.) realizowane były 202 projekty (10 miejsce w kraju) na sumę ponad 101 mln zł. Wartość projektów współfinansowanych z EFS (w ramach działań 1.2 i 1.3 SPO RZL), przypadająca na bezrobotnego w 2005 roku, wyniosła 144 zł. Prace nad oceną oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego na rozwój regionów nie zostały zakończone, w związku z czym nie jest możliwe udzielenie szczegółowych informacji nt. skonsolidowanych rezultatów wdrażania EFS w województwie.

Stworzenie różnorodnych możliwości korzystania ze wsparcia pomocowego łączyło się dodatkowo z korzyścią polegającą na wykształceniu się w województwie szerokiego grona beneficjentów, których przygotowanie zapewnia powodzenie w skutecznym ubieganiu się o środki pomocowe. Nie sprawdziły się tym samym obawy, że nie jesteśmy dostatecznie przygotowani do członkostwa w UE i nie będziemy w stanie sięgnąć i skorzystać ze wsparcia dostępnego w ramach funduszy strukturalnych. Zdobyte doświadczenia dobrze wróżą na przyszły okres programowania.

Realizacja w województwie łódzkim tych inicjatyw oraz możliwość korzystania ze wsparcia finansowego ze źródeł zewnętrznych, oprócz bezpośrednich efektów przyczyniła się również znacząco do uformowania struktur administracyjnych przygotowanych do podjęcia odpowiedzialności za zarządzanie pomocowymi środkami finansowymi. Doświadczenia lat ubiegłych w tym zakresie pozwoliły zdobyć niezbędne umiejętności pracownikom instytucji, które uczestniczyły w procesie obsługi programów realizowanych w województwie łódzkim. Różnorodność podmiotów wypełniających zadania wynikające z przyjętych systemów wdrażania dała również możliwość wymiany doświadczeń i podejmowania bieżącej współpracy w celu przeciwdziałania pojawiającym się trudnościom, co wpłynęło również na kompleksowość postrzegania specyfiki procesu.

Problemy z pełnym wykorzystaniem środków, które pojawiły się w trakcie wdrażania poszczególnych projektów, dotyczyły głównie opóźnień w ich terminowej realizacji. Przyczyniały się do tego braki w dokumentacji technicznej, których nadrobienie okazywało się trudne i czasochłonne.

Chcąc wyeliminować przyczynę problemów oraz stworzyć efektywny system wyboru projektów dużą uwagę zwrócono na zestaw kryteriów służących ocenie złożonych wniosków. Doświadczenia 6 lat wdrażania wskazują, że rzetelne przeprowadzenie etapu wstępnego, czyli programowania pozwala osiągnąć sukces na zakończenie realizacji. Jasne i czytelne określenie wymagań pozwala z jednej strony beneficjentom przygotować poprawny wniosek, a z drugiej proces selekcji/oceny pozbawiony jest wątpliwości i nie jest narażony na zarzut niekompetencji. Najlepsze doświadczenia w tym zakresie wiążą się z wdrażaniem PAOW w województwie łódzkim, gdzie obok kryteriów głównych odnoszących się do poziomu całego kraju, na poziomie województwa dokonano ich uszczegółowienia biorąc pod uwagę specyfikę regionu.

Negatywne doświadczenia związane z wykorzystaniem wsparcia w województwie dotyczą m.in. skomplikowanego systemu przepływu środków finansowych. Problem ten szczególnie ostro wystąpił przy okazji wdrażania ZPORR, ale ujawnił się już przy okazji kontraktów wojewódzkich. Zbyt duża liczba instytucji uczestniczących w tym programie, rozbudowane i dublujące się czynności wykonywane w trakcie weryfikacji wniosków aplikacyjnych i płatniczych utrudniają proces wdrażania programu. Szczególnie kłopotliwy problem jest związany z refundacją wydatkowanych środków. Opóźnienia w refundacji poniesionych wydatków przez beneficjentów rzutują negatywnie na ich płynność finansową i konieczność zaciągania kredytów. Sytuacja taka z kolei wpływa negatywnie na ich zdolność inwestycyjną.

Pozytywnym zjawiskiem w gospodarce budżetowej samorządów województwa łódzkiego jest ich rosnąca samodzielność finansowa dzięki wzrostowi udziału ich dochodów własnych w dochodach ogółem. Daje to szansę na efektywne kształtowanie strategicznej polityki rozwoju w przyszłym okresie programowania.

Wsparciem tego procesu jest także zorganizowany system konsultacji społecznych. Powołany w 1999 r. Regionalny Komitet Sterujący ds. Rozwoju Województwa Łódzkiego, jako ciało opiniodawczo-doradcze wyrażał opinie we wszystkich istotnych kwestiach dla rozwoju województwa, a przebieg wdrażania programu był oceniany przez komitety monitorujące.

Konsultacje społeczne w województwie łódzkim przeprowadzono z udziałem podregionów, które wykształciły się jako naturalny wynik powiązań wewnętrznych na bazie wspólnoty celów i dążeń. Te niesformalizowane 4 grupy powiatów powstały jeszcze w 2003 roku, kiedy samorząd województwa zintensyfikował w regionie działania informacyjno-edukacyjne skierowane do potencjalnych beneficjentów funduszy strukturalnych. Należy podkreślić, że powstanie subregionów było procesem oddolnym i wynikało z realnego zaangażowania poszczególnych szczebli samorządu w województwie w przygotowania do członkostwa w UE.

1.15. Analiza SWOT

SILNE STRONY WOJEWÓDZTWA	SŁABE STRONY WOJEWÓDZTWA
INFRASTRUKTURA KOMUNIKACYJNA I OCHRONA ŚRODOWISKA	
<ul style="list-style-type: none"> - gęsta sieć dróg kołowych -modernizacja i rozbudowa Portu Lotniczego Łódź im. Władysława Reymonta -walory krajobrazowo-przyrodnicze (m.in. parki krajobrazowe, rezerваты przyrody) -bogate zasoby wód podziemnych -istnienie rozbudowanej sieci linii najwyższego napięcia i stacji elektroenergetycznych -istnienie silnego ośrodka wydobywania węgla brunatnego i produkcji energii elektrycznej 	<ul style="list-style-type: none"> -słabo zintegrowany system dróg krajowych z systemem dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych -zły stan techniczny infrastruktury drogowej i kolejowej -niski poziom wykorzystania linii kolejowych dla połączeń regionalnych, krajowych i międzynarodowych -niedostateczna ilość małych zbiorników retencyjnych -zanieczyszczenie zbiorników wodnych i rzek -niezadawalający stan gospodarki odpadami -mały udział energii uzyskiwanej ze źródeł alternatywnych -niedostateczny rozwój sieci i stacji wysokiego napięcia 110 kV oraz zły stan infrastruktury elektroenergetycznej średnich i niskich napięć
POTENCJAŁ EKONOMICZNY REGIONU	
<ul style="list-style-type: none"> -znaczný potencjał badawczy z rozwiniętą współpracą naukową z jednostkami prowadzącymi działalność B+R, tak krajowymi jak i zagranicznymi -dynamiczny rozwój sektora usług typu <i>business process offshoring</i> -wysoki poziom przedsiębiorczości mieszkańców województwa, szczególnie w obszarze metropolitalnym 	<ul style="list-style-type: none"> -mała aktywność ośrodków B+R w kierunku komercjalizacji działalności badawczej i innowacyjnej -przewaga branż o niskiej innowacyjności w gospodarce województwa -dominacja tradycyjnych gałęzi przemysłu, a także branż o niskim poziomie „urynkowienia” -niskie tempo rozwoju sektora usług

-wysoki poziom uprzemysłowienia regionu -rozwój Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego -rozwój Regionalnego Systemu Informacji Przestrzennej - wysoka gęstość zaludnienia na terenie województwa	-mała samodzielność budżetowa jednostek samorządu terytorialnego -niezadowalający poziom rozwoju społeczeństwa informacyjnego w województwie -niekorzystna sytuacja demograficzna -niedostateczna baza hotelowa -niski poziom zagospodarowania i wykorzystania zbiorników wodnych do celów turystycznych i rekreacyjnych
ROZWÓJ ZASOBÓW LUDZKICH I ASPEKTY PRZESTRZENNE	
-wykwalifikowana kadra pomocy społecznej -szeroka oferta edukacyjna na różnych poziomach kształcenia, w tym znaczny potencjał wyższych szkół artystycznych -poprawa poziomu wykształcenia wśród ludzi młodych -rozwinęte zasoby specjalistycznej kadry medycznej -walory kulturowe województwa, w tym ośrodek kultury filmowej o długoletniej tradycji oraz kompleksy urbanistyczne epoki uprzemysłowienia -szeroka oferta festiwalowa o randze międzynarodowej	-pogłębianie się negatywnych zjawisk ekonomicznych i społecznych na terenach zdegradowanych -niskie wykształcenie mieszkańców, szczególnie na obszarach wiejskich -zły stan wyposażenia placówek edukacyjnych -zróźnicowanie dostępu do specjalistycznych świadczeń zdrowotnych -zły stan techniczny i infrastrukturalny obiektów służby zdrowia -postępujące niszczenie walorów kulturowo-krajobrazowych województwa -zły stan infrastrukturalny placówek kultury -słabe infrastrukturalne zagospodarowanie obszarów wiejskich
SZANSE	ZAGROŻENIA
INFRASTRUKTURA KOMUNIKACYJNA I OCHRONA ŚRODOWISKA	
-korzystne położenie województwa łódzkiego w strukturze przestrzennej kraju i Europy na przecięciu transeuropejskich korytarzy transportowych -funkcjonowanie centralnego węzła komunikacyjnego -wzrost zainteresowania i wykorzystania OZE -wzrost świadomości i standardów w sferze ochrony środowiska	-słaba zewnętrzna dostępność komunikacyjna województwa łódzkiego -niekorzystny układ krajowej sieci kolejowej wpływający na złą jakość połączeń stolicy województwa z innymi ośrodkami w kraju i Europie -wzrost zanieczyszczeń powietrza ze źródeł komunikacyjnych i powierzchniowych - niedostosowanie infrastruktury elektroenergetycznej do potrzeb rozwoju gospodarki i mieszkalnictwa
POTENCJAŁ EKONOMICZNY REGIONU	
-postępująca dywersyfikacja struktury gałęziowo –branżowej w gospodarce województwa -dynamiczny rozwój obszarów Łódzkiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej -tworzenie klastrów gospodarczych -wzrastające zainteresowanie inwestorów zewnętrznych województwem łódzkim -rozwój inicjatyw w zakresie tworzenia terenów inwestycyjnych -rozwój idei samorządu gospodarczego oraz idei współpracy w Polsce -nowe sposoby zarządzania w administracji publicznej szczebla samorządowego -wzrost społecznego zapotrzebowania na aktywność rekreacyjno-turystyczną	-mało aktywna polityka proinnowacyjna państwa, szczególnie w zakresie finansowania działalności innowacyjnej -niestabilna sytuacja na rynku usług teletransmisyjnych i teleinformatycznych -duże, wewnątrz regionalne dysproporcje w zakresie rozwoju społeczeństwa informacyjnego -niestabilna polityka finansowa państwa wobec samorządów -niska aktywność promocyjna na poziomie krajowym (promocja Polski) -malejące znaczenie i ranga stolicy województwa w porównaniu z innymi ośrodkami miejskimi w Polsce
ROZWÓJ ZASOBÓW LUDZKICH I ASPEKTY PRZESTRZENNE	
-rosnąca świadomość i znaczenie profilaktyki zdrowotnej w województwie -duży wzrost zainteresowania problemem i realizacją programów rewitalizacyjnych -rozwój budownictwa mieszkaniowego, w tym społecznego	-niespójne i zmienne prawo socjalne, utrudniające efektywną pomoc -niestabilność polityki zdrowotnej na szczeblu rządowym w dziedzinie organizacji i finansowania służby zdrowia -brak koordynacji w planowaniu przestrzennym na poziomie regionalnym i krajowym -emigracja absolwentów wyższych uczelni i wykwalifikowanych kadr do silniejszych gospodarczo ośrodków

Związki oraz kierunki oddziaływań pomiędzy silnymi i słabymi stronami oraz szansami i zagrożeniami, zdefiniowanymi w analizie SWOT

Rozwój regionu łódzkiego bazuje na maksymalnym wykorzystaniu mocnych stron potencjału regionalnego oraz szans jakie niesie otoczenie, przy jednoczesnym eliminowaniu słabości rozwojowych oraz unikaniu zagrożeń. Mocne strony regionu pozwalają na wykorzystanie jego zewnętrznych szans rozwojowych oraz pomagają eliminować zagrożenia. Zidentyfikowane w otoczeniu regionalnym szanse rozwojowe potęgują możliwości wykorzystania mocnych stron regionu oraz pomagają przezwyciężyć słabości województwa.

Analiza SWOT, stanowiąca swoisty pomost pomiędzy częścią diagnostyczną a planistyczną procesu budowania RPO WŁ, umożliwiła zdefiniowanie współzależności występujących pomiędzy poszczególnymi jej kategoriami i stanowiła podstawę do sformułowania następujących założeń planistycznych:

- maksymalnego wzmocnienia strategicznych atutów (obszarów) i szans rozwojowych, szczególnie tych, które tworzą „naturalną” przewagę konkurencyjną w stosunku do innych regionów,
- eliminacji podstawowych barier rozwoju regionu, szczególnie tych, które blokują rozwój regionu lub uniemożliwiają pełne wykorzystanie atutów lub szans rozwojowych,
- wzmocnieniu tych obszarów rozwojowych regionu wynikających z jednej strony z pozytywnych tendencji rozwojowych, obserwowanych w regionie łódzkim, z drugiej zaś stanowiących wyzwanie, wynikające z europejskich i globalnych zmian i tendencji rozwojowych,
- eliminacja słabości regionalnych, uniemożliwiających dynamizację procesów rozwojowych w regionie.

Uwzględnienie tych związków i relacji, z jednej strony umożliwi uruchomienie pozytywnych mechanizmów synergii rozwojowych oraz przyczyni się do optymalnego wykorzystania potencjału rozwojowego województwa łódzkiego, z drugiej zaś ułatwi eliminację podstawowych obszarów jego niedorozwoju.

Analiza SWOT – uzasadnienie niemożności realizacji niektórych działań w ramach RPO WŁ

Analiza SWOT dokonana w ramach RPO WŁ w sposób syntetyczny, ale zarazem kompleksowy pokazuje atuty i słabości regionu oraz szanse i zagrożenia rozwoju regionu. Jest ona holistycznym spojrzeniem na pozytywne i negatywne uwarunkowania rozwoju regionu.

Występująca selektywność strategiczna zarówno na poziomie diagnozy, jak i celów jest podyktowana przede wszystkim charakterem i funkcjami regionalnego programu operacyjnego. W strukturze planowania strategicznego rozwoju, regionalny program operacyjny jest planem komplementarnym i spójnym względem regionalnej strategii rozwoju. Dlatego też, kompleksowa i wnikliwa analiza i diagnoza stanu rozwoju regionu łódzkiego (licząca ponad 800 stron) została przygotowana dla potrzeb *Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego na lata 2007- 2020*, zaś diagnoza zawarta w RPO WŁ to syntetyczne jej ujęcie, mocno „zakorzenione” w *Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego*.

Równocześnie rola i funkcje jakie pełni RPO WŁ, w systemie zarządzania strategicznego regionem, wymusza koncentrację aktywności organizacyjnej i finansowej na wybranych, strategicznych obszarach rozwoju regionu. RPO WŁ z racji swojego charakteru, dokonuje więc selektywnego wyboru obszarów interwencji i działań o charakterze strategicznym, co umożliwi efektywność i skuteczność ich realizacji. Takie podejście wymusza także średniookresowy charakter RPO - horyzont czasowy realizacji RPO WŁ obejmujący 7 lat.

Wzajemne związki pomiędzy diagnozą, analizą SWOT, wyznaczonymi celami oraz osiami priorytetowymi RPO WŁ

Wybór priorytetów i celów strategicznych rozwoju regionu łódzkiego jest pochodną problemów rozwojowych, zidentyfikowanych w diagnozie oraz spodziewanych tendencji rozwojowych. Wybór strategicznych celów rozwoju dokonany w ramach RPO WŁ, jest więc konsekwencją:

- potencjału społeczno-gospodarczego, jakim dysponuje region łódzki, zidentyfikowanego na etapie diagnozy strategicznej,
- specyficznych i niepowtarzalnych zasobów regionu łódzkiego, decydujących o jego pozycji konkurencyjnej w kraju i Europie,
- systemu aspiracji i wartości, uznawanych za ważne w społeczności regionalnej, kształtujących społeczną i kulturową tożsamość regionalną,
- barier i słabości tkwiących w regionie łódzkim i uniemożliwiających jego dynamiczny rozwój,
- sytuacji społeczno-gospodarczej, występującej w bliższym i dalszym otoczeniu regionu, stwarzającej pozytywne lub negatywne uwarunkowania dla jego rozwoju.

Pomiędzy poszczególnymi obszarami poddanymi diagnozie, jak i celami strategicznymi zachodzą bezpośrednie i pośrednie relacje i współzależności, co zapewnia spójność i komplementarność poszczególnych elementów RPO WŁ.

2. STRATEGIA ROZWOJU

2.1 Cel programu i strategia jego osiągnięcia

Osie priorytetowe *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007 - 2013* są spójne z najważniejszymi dokumentami programowymi Unii Europejskiej (SWW, Rozporządzenie (WE) nr 1080/2006) oraz krajowymi (NSRO, *Krajowym Programem Reform na lata 2005-2008 na rzecz realizacji Strategii Lizbońskiej*). Przede wszystkim jednak obszary wsparcia sformułowane w ramach RPO WŁ wynikają ze *Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego na lata 2007 - 2020* oraz są odpowiedzią na zidentyfikowane w ramach analizy SWOT główne problemy województwa. Realizowane w ramach RPO WŁ zadania przyczynią się do osiągnięcia celu strategicznego, jakim jest:

Integracja regionu z europejską i globalną przestrzenią społeczno-gospodarczą jako środkowoeuropejskiego centrum rozwoju, sprzyjającego zamieszkanu i gospodarce oraz dążenie do budowy wewnętrznej spójności przy zachowaniu różnorodności jego miejsc

Powyższy cel wpisuje się w ramy SWW skupiając się na poprawie sytuacji społecznej i gospodarczej województwa łódzkiego, które dzięki wdrażanym środkom ma poprawić swoją gospodarkę, zapewnić zrównoważony rozwój i wzbogacić życie społeczne, a przez to doprowadzić do wykształcenia się centrum wzrostu gospodarczego niwelującego dysproporcje rozwojowe w Unii Europejskiej.

Cel strategiczny będzie realizowany poprzez następujące cele szczegółowe, odnoszące się do poszczególnych osi priorytetowych:

- Oś priorytetowa I: Infrastruktura transportowa - *Poprawa dostępności komunikacyjnej województwa łódzkiego*
- Oś priorytetowa II: Ochrona środowiska, zapobieganie zagrożeniom i energetyka - *Poprawa stanu środowiska naturalnego i bezpieczeństwa energetycznego*
- Oś priorytetowa III: Gospodarka, innowacyjność, przedsiębiorczość - *Rozwój innowacyjnej i konkurencyjnej gospodarki w województwie*
- Oś priorytetowa IV: Społeczeństwo informacyjne - *Rozwój społeczeństwa informacyjnego*
- Oś priorytetowa V: Infrastruktura społeczna - *Zapewnienie dogodnych warunków do rozwoju zasobów ludzkich*
- Oś priorytetowa VI: Odnowa obszarów miejskich - *Ożywienie gospodarcze i społeczne na terenach zdegradowanych w obszarach miejskich*
- Oś priorytetowa VII: Pomoc techniczna - *Zwiększanie zdolności absorpcji środków Unii Europejskiej w ramach RPO WŁ*

Oddziaływanie programu będzie mierzone następującymi wskaźnikami:

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wartość w roku bazowym (2005)	Wartość w roku docelowym (2013)	Wartość w roku docelowym (2015)	Źródło danych / częstotliwość pomiaru
1	Zmiana poziomu PKB w wyniku realizacji programu ²⁸⁾	0	2,1	2,1	IZ (HERMIN) / rocznie
2	Utworzone miejsca pracy (brutto)	0	6 000	6 000	IZ (system monitorowania) / rocznie
	- z tego dla kobiet	0	3 000	3 000	
	- z tego dla mężczyzn	0	3 000	3 000	
	- z tego na obszarach wiejskich	0	600	600	
3	Liczba utworzonych miejsc pracy w województwie łódzkim (netto) ²⁹⁾	0	15 500	15 500	IZ (HERMIN) / rocznie

Zidentyfikowane w diagnozie województwa słabe strony wskazują na występujące w wielu dziedzinach dysproporcje wewnątrzregionalne. Do głównych przyczyn tego zjawiska zaliczyć należy nierównomierny rozwój

gospodarczy, niespójną infrastrukturę, słabe więzi kooperacyjne w gospodarce, szczególnie na poziomie lokalnym oraz zdeintegrowany system interwencji publicznej. Największe dysproporcje występują na poziomie miasto - wieś oraz aglomeracja łódzka - pozostały obszar województwa i dotyczą głównie takich sfer jak: dostępność komunikacyjna, inwestycje w zakresie ochrony środowiska i świadomość ekologiczna, innowacyjność przedsiębiorstw, rozwój społeczeństwa informacyjnego, poziom wykształcenia mieszkańców, dostępność usług z zakresu ochrony zdrowia i pomocy społecznej oraz infrastrukturalne zagospodarowanie terenu.

Mimo problemów, z jakimi boryka się województwo, region łódzki jest jednym z bardziej konkurencyjnych w Polsce i ma potencjalnie ogromne możliwości rozwoju w integrującej się Europie. Centralne położenie województwa łódzkiego, gęsta sieć dróg kołowych, dynamiczny rozwój sektora usług typu business process offshoring, znaczny potencjał badawczy z rozwiniętą współpracą naukową z jednostkami prowadzącymi działalność B+R, tak krajowymi jak i zagranicznymi oraz walory kulturowe województwa sprzyjają dyfuzji aktywności i postępu na obszar całego kraju. W ramach RPO WŁ zwracana będzie uwaga na projekty, które w sposób pośredni lub bezpośredni wpływają na wyrównywanie dysproporcji wewnątrzregionalnych, przede wszystkim w działaniach nakierowanych na wzrost konkurencyjności regionu, zwiększenie dostępności komunikacyjnej, ochronę środowiska naturalnego i tożsamości kulturowej oraz wzmocnienie infrastruktury społecznej. Program realizować też będzie wizję regionu otwartego na świat, z wykształconym, aktywnym społeczeństwem i nowoczesną gospodarką oraz przemysłem posiadającym zaplecze badawczo – rozwojowe.

Określenie celu głównego RPO WŁ jest konsekwencją zmian zapoczątkowanych w wielu różnorodnych dziedzinach powstałych w wyniku uruchomienia w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku głębokich procesów restrukturyzacyjnych w gospodarce województwa. Podstawowe bariery ograniczające aktywność gospodarczą zostały w wyniku tego procesu usunięte bądź znacznie złagodzone, co zaowocowało wzrostem produkcji, a także w ostatnich latach wzrostem zatrudnienia i spadkiem bezrobocia. Zmieniła się także struktura gospodarki województwa, w której przemysły „stare” straciły swą dominującą pozycję i wyraźnie zaznaczył się wzrost znaczenia usług w wytworzonym w regionie PKB.

Mimo tych osiągnięć kontynuacja rozpoczętych procesów, rozumiana głównie jako modernizacja gospodarki poprzez wprowadzanie innowacyjnych technik i technologii przy znacznie wyższym niż do tej pory wykorzystaniu osiągnięć jednostek ze sfery B+R, pozostaje nadal podstawowym imperatywem dla władz regionalnych. Dalsze zwiększenie wykorzystania potencjału endogenicznego gospodarki województwa przy jednoczesnym wykorzystaniu dobrej koniunktury w gospodarce światowej, pozwoli na stworzenie solidnych podstaw dla poprawy zdolności konkurencyjnej. Ambicją województwa łódzkiego jest osiągnięcie w roku 2015, m. in. dzięki interwencji funduszy strukturalnych w latach 2007 – 2013 poziomu PKB na jednego mieszkańca w wysokości 60% średniej dla 27 krajów Wspólnoty.

Poprzez szeroki zakres swojego oddziaływania, RPO WŁ przyczyni się do kontynuacji restrukturyzacji i unowocześnienia gospodarki województwa. Samorząd Województwa zdaje sobie sprawę ze zmian, jakie będą zachodziły podczas implementacji RPO WŁ w latach 2007-2013 – zmian trudnych do przewidzenia na początku okresu programowania. Dlatego też w całym okresie wdrażania Programu zachowane będzie podejście oparte na elastycznym zarządzaniu, polegającym na dostosowywaniu się do pojawiających się zmian, aby jak najefektywniej wydatkować przyznane środki finansowe.

Należy podkreślić, iż w ramach RPO WŁ przewiduje się przeznaczenie środków na wdrażanie nowych instrumentów realizacji projektów. Takie podejście umożliwi testowanie nowych metod wdrażania celem zidentyfikowania tych, które w późniejszych latach realizacji RPO WŁ będą mogły być powszechnie stosowane. Osiągnięty poziom wskaźników przy wdrażaniu tych projektów nie przyczyniają się do osiągnięcia oszacowanych na poziomie programu oraz osi priorytetowych wartości docelowych wskaźników produktu i rezultatu. Ryzyko towarzyszące wdrażaniu innowacyjnych metod realizacji projektów jest bardzo duże, w związku z czym niepowodzenia w realizacji nie będą się wiązały z koniecznością zwrotu przyznanego dofinansowania.

Zidentyfikowane w trakcie dyskusji obejmującej wszystkich interesariuszy, innowacyjne metody realizacji projektów, wdrażane będą poprzez projekty pilotażowe obejmujące krótki horyzont czasowy. Analiza rezultatów pozwoli na zidentyfikowanie skutecznych nowych metod wdrażania oraz stanowić będzie podstawę do wymiany informacji i najlepszych praktyk.

Planuje się powołanie specjalnego zespołu, który będzie identyfikował potencjalne tematy innowacyjnych metod wdrażania, wybierał projekty, prowadził monitoring oraz analizował i rozpowszechniał rezultaty.

Informacje o eksperymentowaniu będą przedkładane KM RPO WŁ oraz stanowić będą część rocznego raportu wdrażania.

W ramach RPO WŁ sformułowane osie priorytetowe odpowiadają osiom priorytetowym określonym w *Rozporządzeniu (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1080/2006* dla obszarów konwergencji (art. 4 pkt 1-11). Określone w ww. Rozporządzeniu osie priorytetowe dotyczące inwestycji w ochronie środowiska (art. 4 pkt 4), zapobieganiu i zwalczaniu zagrożeń przyrodniczych i technologicznych (art. 4 pkt 5) oraz inwestycji energetycznych (art. 4 pkt 9) zostały połączone w jedną oś priorytetową w ramach RPO WŁ (oś priorytetowa II), podobnie jak inwestycje w infrastrukturę ochrony zdrowia (art. 4 pkt 11), infrastrukturę socjalną i edukacyjną (art. 4 pkt 10 i pkt 11) oraz inwestycje w kulturę (art. 4 pkt 7) (oś priorytetowa V RPO WŁ) i inwestycje w badania i rozwój technologiczny (art. 4 pkt 1) oraz inwestycje w turystykę (art. 4 pkt 6) (oś priorytetowa III). Połączenie wyżej wymienionych osi priorytetowych wynika z przenikania się oraz wzajemnego uzupełniania obszarów interwencji.

Celem szczegółowym **osi priorytetowej I Infrastruktura transportowa** jest *poprawa dostępności komunikacyjnej województwa łódzkiego*. Sprawny, efektywny oraz bezpieczny system transportu, zgodny z normami unijnymi w zakresie ochrony środowiska, zapewniający połączenia komunikacyjne województwa nie tylko wewnętrzne, ale również z innymi regionami, jest niezbędny do dynamicznego rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. Dobrze rozwinięte połączenia komunikacyjne zwiększają atrakcyjność inwestycyjną województwa oraz mobilność mieszkańców, skracają czas przejazdu, pozytywnie wpływają na bezpieczeństwo uczestników ruchu, zapewniają wszystkim mieszkańcom możliwości rozwojowe. Włączenie łódzkiego regionalnego układu transportowego w sieć autostrad, dróg ekspresowych oraz transeuropejską sieć transportową TEN-T zwiększy możliwości rozwojowe województwa, połączy region łódzki z przestrzenią europejską. Dobrze rozwinięta sieć transportowa, w połączeniu ze strategicznym położeniem województwa pozwoli, na stworzenie Środkowoeuropejskiego Centrum Rozwoju w regionie.

Ochrona środowiska jest nieodłącznym elementem rozwoju cywilizacji. Polityka rozwoju społeczno-gospodarczego regionu musi respektować zasady ochrony zasobów naturalnych i racjonalnej gospodarki tymi zasobami, zgodnie z europejskimi standardami, jeżeli ma się przyczynić do jego integracji z przestrzenią europejską. Celem szczegółowym **osi priorytetowej II Ochrona środowiska, zapobieganie zagrożeniom i energetyka** jest *poprawa stanu środowiska naturalnego i bezpieczeństwa energetycznego*. Ta oś priorytetowa, skupiając się na ekologicznych celach rozwoju regionu i łącząc z celami społecznymi oraz gospodarczymi pozostałych osi priorytetowych, przyczyni się do realizacji zasady zrównoważonego rozwoju, która determinuje wzrost atrakcyjności i konkurencyjności województwa, zarówno w stosunku do pozostałych województw, jak i innych regionów Unii Europejskiej. Poprawa stanu środowiska naturalnego regionu, przy jednoczesnym dążeniu do zachowania jego walorów krajobrazowych i bioróżnorodności, jak również zapobieganie zagrożeniom środowiskowym i likwidowanie ich skutków, zapewni mieszkańcom i przyszłym pokoleniom atrakcyjne miejsce zamieszkania i rozwoju, przyczyniając się do realizacji celu strategicznego RPO WŁ. Niezbędnym warunkiem rozwoju społeczno-gospodarczego regionu jest również sprawnie działająca sieć energetyczna. Realizowane inwestycje, pozostające w zgodzie z *Polityką energetyczną Polski do 2025 roku* oraz wypełniające zapisy Dyrektywy 2004/8/WE w zakresie wspierania kogeneracji, będą wspierały rozwój efektywnego systemu energetycznego, który przyczyni się do optymalnego wykorzystania istniejących w regionie źródeł energii, w tym źródeł odnawialnych, poprawy jakości dostarczanej energii i bezpieczeństwa energetycznego oraz zmniejszenia uciążliwości dla środowiska. Przedsięwzięcia z zakresu energetyki pozwolą na zmniejszenie presji gospodarczej na środowisko, a w konsekwencji - na zwiększenie szeroko rozumianej atrakcyjności regionu. Zaznaczyć należy, że w działaniach związanych z sektorem energetycznym zwracać się będzie uwagę na działania wykorzystujące nowoczesne technologie, w szczególności technologie energooszczędne, które przyczynią się w znaczący sposób do zwiększenia efektywności energetycznej (również w przedsiębiorstwach), co w RPO WŁ traktowane jest jako priorytet horyzontalny.

Cel szczegółowy **osi priorytetowej III Gospodarka, innowacyjność, przedsiębiorczość** zapisany jako *rozwój innowacyjnej i konkurencyjnej gospodarki w województwie* stanowi podstawowe przesłanie dla budowy centrum rozwoju w regionie, gdyż poprawa sytuacji gospodarczej jest motorem zmian zarówno standardu życia mieszkańców województwa, jak i poprawy atrakcyjności regionu na arenie międzynarodowej. Dążenie do budowy gospodarki opartej na wiedzy (zgodnie z Regionalną Strategią Innowacji Województwa Łódzkiego) stanowi główny kierunek interwencji tej osi priorytetowej i skupia się na tworzeniu gospodarki zdolnej konkurować z najmocniejszymi regionami w Europie poprzez zorganizowanie powiązań sektora B+R z sektorem biznesu i instytucji otoczenia biznesu, wzmocnienie wsparcia MŚP w dążeniu do innowacyjności i poprawy

konkurencyjności produktów i usług oraz poprzez tworzenie dogodnych warunków dla rozwoju przedsiębiorstw i lokowania inwestycji na terenie województwa łódzkiego. Ponadto na bazie walorów przyrodniczych i antropogenicznych charakterystycznych dla województwa oraz dzięki możliwościom rozwoju turystyki jakimi dysponuje region, rozwijać się będzie wachlarz usług w tym sektorze, jak również szeroko pojęta infrastruktura turystyczna. Pozwoli to województwu umocnić dotychczasową pozycję w omawianym sektorze oraz zaistnieć wśród markowych produktów turystycznych.

Oś priorytetowa IV Społeczeństwo informacyjne poprzez cel szczegółowy *rozwój społeczeństwa informacyjnego* dąży do osiągnięcia celu strategicznego programu. Udzielane wsparcie dla upowszechniania najbardziej nowoczesny typ infrastruktury, jaką jest infrastruktura ICT. Realizacja celu szczegółowego doprowadzi do rozwoju społeczeństwa informacyjnego, poprawy dostępności do informacji na terenie całego województwa co przyczyni się do niwelować różnice wewnątrzregionalnych oraz do integracji regionu z wysoko rozwiniętymi krajami Unii Europejskiej. W rezultacie region będzie sprzyjać zamieszkanemu i gospodarce, co spowoduje dalszą, samoistną poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej.

Cel osi priorytetowej V Infrastruktura społeczna, zapewnienie dogodnych warunków do rozwoju zasobów ludzkich odnosi się zarówno do podniesienia poziomu usług w zakresie ochrony zdrowia, pomocy społecznej, kultury i edukacji oraz sytuacji gospodarczej, gdyż infrastruktura ochrony zdrowia oraz infrastruktura socjalna i edukacyjna stanowią o atmosferze osadniczej i inwestycyjnej w regionie. Odpowiadają one bowiem za bezpieczeństwo zdrowotne oraz kwalifikacje zawodowe mieszkańców. Szeroki dostęp do wysokiej jakości usług medycznych, usług pomocy społecznej i kształcenia na każdym szczeblu przyczyni się m.in. do równomiernego rozwoju gospodarczego województwa, powstania lepiej wykształconych kadr regionalnych, zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej regionu. Z drugiej strony istniejący potencjał kulturalny regionu w połączeniu z aktywnością w sferze kultury, a także stałymi inwestycjami w infrastrukturę kulturalną spowoduje podniesienie standardu oraz prestiżu sfery kultury. Działania te przyczynią się przede wszystkim do poszerzenia i podniesienia poziomu oferty kulturalnej i poprawy warunków jej odbioru oraz wypracowania endogenicznego produktu kulturowego.

Region łódzki to obszar, na którym szczególnie widoczne są procesy szybkiej degradacji substancji miejskiej oraz obiektów przemysłowych i powojennych, będącej wynikiem transformacji gospodarczej początku lat dziewięćdziesiątych, której skutkiem był upadek gałęzi przemysłu stanowiących w przeszłości podstawę gospodarczej działalności regionu (przemysł lekki, włókiennictwo). Dlatego też, do realizacji celu strategicznego programu niezbędne jest podjęcie działań z zakresu odnowy i rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich (**oś priorytetowa VI Odnowa obszarów miejskich**). Dążenie do osiągnięcia zakładanego celu szczegółowego, tj. *Ożywienie gospodarcze i społeczne na terenach zdegradowanych w obszarach miejskich* pozwoli na ożywienie gospodarcze na obszarach problemowych oraz przyczyni się do odbudowy więzi społecznych i zapobiegania występowania zjawisk patologicznych, przyczyniając się tym samym do wewnętrznej spójności tych obszarów z pozostałymi obszarami regionu. Jednocześnie zapewni utrzymanie unikatowego w skali kraju charakteru wielu miast, gdyż wsparcie obejmuje także stare części miast, które mają niewymierną wartość architektoniczną i historyczną (wśród samorządów lokalnych na terenie województwa łódzkiego obserwuje się duże zainteresowanie projektami związanymi z rewitalizacją dziedzictwa historycznego). Utrzymanie unikatowego charakteru wielu miast pozwoli zachować ich obraz, który przekazywany będzie innym społecznościom i następnym pokoleniom, przyczyni się również do wzrostu atrakcyjności i konkurencyjności regionu.

Celem osi priorytetowej VII Pomoc techniczna jest *zwiększenie zdolności absorpcji środków Unii Europejskiej w ramach RPO WŁ*. Realizacja tej osi priorytetowej zapewni odpowiedni potencjał organizacyjny, instytucjonalny i osobowy oraz odpowiedni poziom działań informacyjnych i promocyjnych dla efektywnego wykorzystania środków strukturalnych. Służyć to będzie właściwemu przygotowaniu, wdrażaniu, monitorowaniu, ocenie oraz kontroli realizacji RPO WŁ.

2.2 Strategiczny kontekst RPO WŁ

Powiązania osi priorytetowych ze strategicznymi wytycznymi Wspólnoty dla spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej na lata 2007-2013

Inwestycje związane z infrastrukturą transportową, ochroną środowiska i energetyką (oś priorytetowa I oraz II odpowiednio) znajdują odzwierciedlenie w pierwszej wytycznej UE zawartej w dokumencie SWW. Wytyczna ta dąży do skoncentrowania środków na **zwiększeniu atrakcyjności Europy i jej regionów pod względem**

inwestycji i zatrudnienia poprzez m.in. „*rozszerzenie i poprawę infrastruktury transportowej*”, „*wzmacnianie synergii między ochroną środowiska a wzrostem*” oraz „*podjęcie kwestii intensywnego wykorzystywania tradycyjnych źródeł energii w Europie*”.

Druga wytyczna określona w dokumencie unijnym koncentruje się na pomocy finansowej dla przedsięwzięć zmierzających do **wsparcia innowacyjności, przedsiębiorczości oraz rozwoju gospodarki opartej na wiedzy**. Podnoszenie poziomu innowacyjności oraz wiedzy w społeczeństwie na rzecz wzrostu gospodarczego osiągnięte zostanie poprzez m.in. „*zwiększenie i lepsze ukierunkowanie inwestycji w BRT*”, „*ułatwianie innowacji i promowanie przedsiębiorczości*”, „*promowanie społeczeństwa informacyjnego dla wszystkich*” oraz „*poprawę dostępu do finansowania*”. Osie priorytetowe III i IV, w ramach których realizowane będą przedsięwzięcia z zakresu badań, innowacyjności i rozwoju społeczeństwa informacyjnego, wpisują się w ww. wytyczną unijną.

Os priorytetowa RPO WŁ dotycząca inwestycji w infrastrukturę ochrony zdrowia oraz w infrastrukturę socjalną i edukacyjną (V os priorytetowa) wpisuje się w trzecią wytyczną określoną w SWW. **Zwiększanie liczby i poprawa jakości miejsc pracy** osiągnięte zostaną m.in. poprzez „*przyciągnięcie na rynek pracy i przedłużenie aktywności zawodowej większej liczby osób oraz modernizację systemów zabezpieczenia społecznego*”, „*zwiększenie inwestycji w kapitał ludzki poprzez lepszą edukację i poprawę kwalifikacji*” oraz „*wspieranie utrzymania dobrego poziomu zdrowia pracowników*”. W ramach tej wytycznej realizowane będą także działania ukierunkowane na *zdolności administracyjne*, pozostające w komplementarności z działaniami VII osi priorytetowej RPO WŁ, *Pomoc techniczna*.

SWW uwzględniają również zagadnienia z zakresu turystyki (os priorytetowa III RPO WŁ) i kultury (os priorytetowa V RPO WŁ) oraz odnowy obszarów miejskich (os priorytetowa VI RPO WŁ) w części poświęconej terytorialnemu wymiarowi polityki spójności. „*Wkład miast we wzrost i zatrudnienie*” oraz „*wspieranie zróżnicowania gospodarczego obszarów wiejskich*” przewidują przedsięwzięcia z ww. zakresów.

Powiązania osi priorytetowych z Krajowym Programem Reform na lata 2005-2008 na rzecz realizacji Strategii Lizbońskiej

Cel strategiczny RPO WŁ jest zgodny z głównym celem KPR, jakim jest *Utrzymanie wysokiego tempa wzrostu gospodarczego sprzyjającego tworzeniu nowych miejsc pracy z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju*, a poszczególne osie priorytetowe wpisują się w jego działania.

I os priorytetowa jest spójna z działaniem 4.1. *Tworzenie nowoczesnej sieci transportowej (drogi, lokalny transport publiczny, koleje, porty lotnicze, porty morskie)*. II os priorytetowa realizuje działania 3.4. *Ułatwienie wykorzystania eko-technologii, wspieranie efektywności energetycznej oraz kogeneracji*, 4.3. *Wsparcie budowy i modernizacji infrastruktury energetycznej*, 4.4. *Wspomaganie rozwoju odnawialnych źródeł energii*. Wsparcie w zakresie III osi priorytetowej przyczynia się do realizacji działań 2.6. *Wzmocnienie finansowe funduszy pożyczkowych, poręczeniowych i kapitałowych*, 3.1. *Rozwój rynku innowacji oraz otoczenia instytucjonalnego służącego współpracy między sferą B+R a gospodarką*, 3.2. *Wspieranie sfery badawczo - rozwojowej*. Działania ujęte w IV osi priorytetowej wpisują się w działanie 3.3. *Rozwój technologii informacyjnych i komunikacyjnych w gospodarce i administracji*. Os priorytetowa *Infrastruktura społeczna* jest spójna z działaniami 1.4. *Kontynuacja reformy organizacji służby zdrowia* oraz 6.2. *Inwestowanie w kapitał ludzki*. VI os priorytetowa odnosi się do działania 4.5. *Poprawa dostępności mieszkań dla obywateli oraz budowa i modernizacja infrastruktury sanitacji*. Natomiast VII os priorytetowa komplementarna jest z działaniem 1.5. *Racjonalizacja wydatków publicznych na administrację oraz zwiększenie kontroli nad środkami publicznymi, będącymi w dyspozycji funduszy celowych i agencji państwowych*.

Powiązania osi priorytetowych z Narodowymi Strategicznymi Ramami Odniesienia 2007-2013 wspierającymi wzrost gospodarczy i zatrudnienie

Wszystkie osie priorytetowe RPO WŁ realizują przede wszystkim piąty cel szczegółowy NSRO, jakim jest *wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej*. Ponadto każda z osi priorytetowych wpisuje się w kolejne ujęte w ramach NSRO cele szczegółowe. Działania realizowane w ramach pierwszej osi priorytetowej przyczynią się do osiągnięcia trzeciego celu szczegółowego *budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski*. Działania drugiej osi priorytetowej obejmujące inwestycje środowiskowe i energetyczne realizować będą cel trzeci oraz czwarty, *podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług*. Działania z zakresu *Gospodarki, innowacyjności, przedsiębiorczości oraz Społeczeństwa informacyjnego*

przyczyniają się do realizacji celu czwartego. Oś priorytetowa *Infrastruktura społeczna*, obejmująca inwestycje z obszaru edukacji, pomocy społecznej, zdrowia i kultury przyczyni się do realizacji celu drugiego *poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej* oraz trzeciego. Szósta oś priorytetowa dotycząca odnowy obszarów miejskich wpisuje się w piąty cel szczegółowy. Działania osi priorytetowej *Pomoc techniczna* komplementarne są z pierwszym celem *poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych oraz rozbudowa mechanizmów partnerstwa*.

Ponadto realizacja inwestycji w ramach wszystkich osi priorytetowych RPO WŁ przyczyni się do osiągnięcia szóstego horyzontalnego celu szczegółowego NSRO *Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich* ze względu na fakt, iż projekty realizowane będą na terenie całego województwa, zarówno na obszarach miejskich, jak i wiejskich.

Poniższa tabela przedstawia osie priorytetowe RPO WŁ wraz z celami szczegółowymi oraz odpowiadającymi im celami szczegółowymi NSRO, działaniami Krajowego Programu Reform na lata 2005 - 2008 na rzecz realizacji Strategii Lizbońskiej, SWW oraz obszarami priorytetowymi Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego na lata 2007 - 2020.

Oś priorytetowa oraz cel szczegółowy	NSRO	KPR	SWW	Obszar priorytetowy SRWL
INFRASTRUKTURA TRANSPORTOWA - poprawa dostępności komunikacyjnej województwa łódzkiego	cel horyzontalny 3: <i>Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski</i> cel horyzontalny 5: <i>Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej</i>	Działanie 4.1. <i>Tworzenie nowoczesnej sieci transportowej (drogi, lokalny transport publiczny, koleje, porty lotnicze, porty morskie)</i>	Wytyczna 1.1. <i>Zwiększenie atrakcyjności Europy i jej regionów pod względem inwestycji i zatrudnienia</i> 1.1.1. Rozszerzenie i poprawa infrastruktury transportowej	<i>Dostępność</i>
OCHRONA ŚRODOWISKA, ZAPOBIEGANIE ZAGROŻENIOM I ENERGETYKA - poprawa stanu środowiska naturalnego i bezpieczeństwa energetycznego	cel horyzontalny 3: <i>Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski</i> cel horyzontalny 4: <i>Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług</i> cel horyzontalny 5: <i>Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej</i>	Działanie 3.4. <i>Ułatwienie wykorzystania eko-technologii, wspieranie efektywności energetycznej oraz kogeneracji</i> Działanie 4.3. <i>Wsparcie budowy i modernizacji infrastruktury energetycznej</i> Działanie 4.4. <i>Wspomaganie rozwoju odnawialnych źródeł energii</i>	Wytyczna 1.1. <i>Zwiększenie atrakcyjności Europy i jej regionów pod względem inwestycji i zatrudnienia</i> 1.1.2. Wzmacnianie synergii między ochroną środowiska a wzrostem 1.1.3. Podjęcie kwestii intensywnego wykorzystania tradycyjnych źródeł energii w Europie	<i>Dostępność, Ochrona środowiska</i>
GOSPODARKA, INNOWACYJNOŚĆ, PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ - rozwój innowacyjnej i konkurencyjnej gospodarki w województwie	cel horyzontalny 4: <i>Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług</i> cel horyzontalny 5: <i>Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej</i>	Działanie 2.6. <i>Wzmocnienie finansowe funduszy pożyczkowych, poręczeniowych i kapitałowych</i> Działanie 3.1. <i>Rozwój rynku innowacji oraz otoczenia instytucjonalnego służącego współpracy między sferą B+R a gospodarką</i> Działanie 3.2. <i>Wspieranie sfery badawczo – rozwojowej</i>	Wytyczna 1.2. <i>Poprawa poziomu wiedzy i innowacyjności na rzecz wzrostu</i> 1.2.1. Zwiększenie i lepsze ukierunkowanie inwestycji w BRT 1.2.2. Ułatwianie innowacji i promowanie przedsiębiorczości 1.2.4. Poprawa dostępu do finansowania Terytorialny wymiar polityki spójności 2.1. Wkład miast we wzrost i zatrudnienie 2.2. Wspieranie zróżnicowania gospodarczego obszarów wiejskich	<i>Baza gospodarcza, Tożsamość regionalna, Jakość życia, Wizerunek</i>
SPOŁECZEŃSTWO INFORMACYJNE - rozwój społeczeństwa informacyjnego	cel horyzontalny 4: <i>Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora</i>	Działanie 3.3. <i>Rozwój technologii informacyjnych i komunikacyjnych w gospodarce</i>	Wytyczna 1.2. <i>Poprawa poziomu wiedzy i innowacyjności na rzecz wzrostu</i>	<i>Spółeczeństwo informacyjne</i>

	<p>wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług</p> <p>cel horyzontalny 5: Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej</p>	i administracji.	1.2.3. Promowanie społeczeństwa informacyjnego dla wszystkich	
<p>INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA - zapewnienie dogodnych warunków do rozwoju zasobów ludzkich</p>	<p>cel horyzontalny 2: Poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej</p> <p>cel horyzontalny 3: Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski</p> <p>cel horyzontalny 5: Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej</p>	<p>Działanie 1.4. Kontynuacja reformy organizacji służby zdrowia</p> <p>Działanie 6.2. Inwestowanie w kapitał ludzki</p>	<p>Wytyczna 1.3. Zwiększenie liczby i poprawa jakości miejsc pracy</p> <p>1.3.1. Przyciągnięcie na rynek pracy i przedłużenie aktywności zawodowej większej liczby osób oraz modernizacja systemów zabezpieczenia społecznego</p> <p>1.3.3. Zwiększenie inwestycji w kapitał ludzki poprzez lepszą edukację i poprawę kwalifikacji</p> <p>1.3.5. Wspieranie utrzymania dobrego poziomu zdrowia pracowników</p> <p>Terytorialny wymiar polityki spójności</p> <p>2.1. Wkład miast we wzrost i zatrudnienie</p>	<p>Jakość życia, Polityka społeczna, Społeczeństwo obywatelskie, Wiedza i kompetencje, Wizerunek, Tożsamość regionalna</p>
<p>ODNOWA OBSZARÓW MIEJSKICH - ożywienie gospodarcze i społeczne na terenach zdegradowanych w obszarach miejskich</p>	<p>cel horyzontalny 5: Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej</p>	<p>Działanie 4.5. Poprawa dostępności mieszkań dla obywateli oraz budowa i modernizacja infrastruktury sanitacji</p>	<p>Terytorialny wymiar polityki spójności</p> <p>2.1. Wkład miast we wzrost i zatrudnienie</p>	<p>Przemiany (system osadniczy), Ład przestrzenny, Jakość życia, Wizerunek, Tożsamość regionalna</p>
<p>POMOC TECHNICZNA - zwiększanie zdolności absorpcji środków Unii Europejskiej w ramach RPO WŁ</p>	<p>cel horyzontalny 1: Poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych oraz rozbudowa mechanizmów partnerstwa</p>	<p>Działanie 1.5. Racjonalizacja wydatków publicznych na administrację oraz zwiększenie kontroli nad środkami publicznymi, będącymi w dyspozycji funduszy celowych i agencji państwowych</p>	<p>Wytyczna 1.3. Zwiększenie liczby i poprawa jakości miejsc pracy</p> <p>1.3.4. Zdolności administracyjne</p>	<p>Wizerunek</p>

2.3 Wpływ realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013 na politykę horyzontalną

RPO WŁ poprzez określenie głównych celów rozwoju województwa realizuje ideę strategii zrównoważonego rozwoju Unii Europejskiej. Tym samym wspierane przedsięwzięcia powinny w jak najwyższym stopniu urzeczywistniać zasady polityki horyzontalnej, które dotyczą zrównoważonego rozwoju środowiskowego, równości szans oraz technologii informacji i komunikacji.

Zrównoważony rozwój środowiskowy

Mając na uwadze fakt, iż przedsięwzięcia skierowane na wzrost gospodarczy mogą stanowić potencjalne zagrożenie dla środowiska oraz to, że infrastruktura ochrony środowiska w województwie łódzkim nie jest rozwinięta w stopniu wystarczającym i adekwatnym do występujących w tym zakresie potrzeb, w RPO WŁ został położony szczególny nacisk na kwestie środowiskowe. Znajduje to wyraz przede wszystkim w wyodrębnieniu osi priorytetowej II *Ochrona środowiska, zapobieganie zagrożeniom i energetyka*.

Projekty zgłaszane w jej ramach, poprzez pozytywne oddziaływanie na otoczenie, mają przyczyniać się do poprawy stanu środowiska naturalnego oraz w konsekwencji doprowadzić do wzrostu konkurencyjności ekologicznej obszaru województwa łódzkiego. Efekt ten mają przynieść inwestycje w ramach gospodarki wodno-ściekowej, gospodarki odpadami komunalnymi i odpadami z sektora gospodarczego. Przewiduje się tu także wsparcie umożliwiające rozwój edukacji ekologicznej oraz innych form kształtowania prośrodowiskowych postaw mieszkańców województwa (kampanie promocyjne i informacyjne). Kluczową kwestią dla RPO WŁ jest również zapobieganie powodziom i podtopieniom, przystosowanie do zmian klimatycznych oraz łagodzenie skutków tych negatywnych zjawisk. Wymienione przedsięwzięcia realizowane będą ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb ochrony środowiska naturalnego.

Wsparcie umożliwi ponadto szeroko pojętą ochronę przyrody, w tym między innymi zachowanie różnorodności gatunkowej i drożności korytarzy ekologicznych oraz ochronę siedlisk. W ramach tej osi priorytetowej szczególnie korzystny wpływ na środowisko będzie miało wsparcie projektów dotyczących odnawialnych źródeł energii wpływając także na osiąganie celów polityki ekologicznej i energetycznej państwa zapisanych w polityce ekologicznej państwa.

Racjonalne użytkowanie energii, promocja rozwiązań opartych na niskim wykorzystaniu węgla oraz łagodzenie i przystosowywanie się do zmian klimatycznych (np. użycie bio-gazu z WWTP i składowisk odpadów, oszczędność energii przy budowie i modernizacji, inwestycje związane z wydajnością energetyczną oraz wykorzystywanie odnawialnych źródeł w produkcji i dystrybucji ogrzewania dla dzielnic, zrównoważona gospodarka przestrzenna odnosząca się do efektów zmian klimatycznych, jak np. unikanie budowy obiektów na obszarach zagrożonych powodzią, standardy budowlane biorące pod uwagę elastyczność wobec ekstremalnych warunków pogodowych, itp.) będą brane pod uwagę przy przygotowywaniu, wybieraniu i realizacji projektów. Zasada ta będzie horyzontalnie stosowana we wszystkich stosownych osiach priorytetowych w całym RPO WŁ.

Realizacja osi priorytetowej I *Infrastruktura transportowa*, a wraz z nią rozwój efektywnego i sprawnego systemu transportu, doprowadzi do tego, iż transport stanie się mniej uciążliwy dla środowiska. Podobnie w osi priorytetowej III *Gospodarka, innowacyjność, przedsiębiorczość*, wsparcie otrzymają projekty związane z promocją produktów i procesów produkcyjnych przyjaznych środowisku, a ponadto znajduje się tutaj odniesienie do zasady zrównoważonego rozwoju poprzez realizację projektów mających na celu wspieranie działań na rzecz promowania dziedzictwa naturalnego. W osi priorytetowej VI *Odnowa obszarów miejskich* przewiduje się natomiast dofinansowanie projektów polegających na tworzeniu lub modernizacji terenów zielonych.

Wdrażanie wymiaru środowiskowego zrównoważonego rozwoju na poziomie RPO WŁ wspierane może być poprzez m.in. następujące działania:

- promocję włączania do projektów rozwiązań przyjaznych środowisku oraz wykorzystujących odnawialne źródła energii,
- organizowanie warsztatów szkoleniowych dla potencjalnych beneficjentów,
- dyżury ekspertów, którzy na życzenie beneficjentów będą dokonywać wstępnej oceny projektu pod kątem zgodności ze środowiskowymi dyrektywami unijnymi.

Działania związane z realizacją zasady zrównoważonego rozwoju finansowane będą ze środków Pomocy Technicznej. Za implementację wymiaru środowiskowego zrównoważonego rozwoju odpowiedzialna będzie IZ RPO WŁ.

Natura 2000

Projekty współfinansowane w ramach programu operacyjnego będą w pełni zgodne z postanowieniami dyrektyw o os, siedliskowej i ptasiej. W fazie wyboru projektów zostaną zastosowane odpowiednie kryteria kwalifikacyjne celem zagwarantowania, że projekty spełniają wymagania nakreślone przez powyższe wymienione dyrektywy. Współfinansowanie projektów, które negatywnie oddziałują na potencjalne obszary Natura 2000 (tzn. te obszary, które w opinii Komisji Europejskiej powinny zostać wyznaczone 1 maja 2004 roku, ale nie zostały wyznaczone przez Polskę), nie będzie dozwolone.

Technologie informacji i komunikacji (ICT)

Zgodnie ze strategią zrównoważonego rozwoju RPO WŁ kładzie nacisk na rozwój technologii informacji i komunikacji. Czyni to nie tylko w sektorze technologii jako takiej, ale także w ramach różnych dziedzin życia. Wyrazem tego jest wyodrębnienie osobnej osi priorytetowej IV *Spoleczeństwo informacyjne*. Projekty realizowane w ramach tej osi priorytetowej mają na celu umożliwienie rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Zakłada się tu więc tworzenie „platform e-usług publicznych”, dzięki którym system administracji publicznej stanie się bardziej efektywny i przyjazny dla szerokiego grona mieszkańców. Obok administracji publicznej proces informatyzacji objąć ma także obszary innych usług, co łącznie przyczyni się do podniesienia standardu życia w województwie łódzkim. Są to przede wszystkim sektory ochrony zdrowia, edukacji, policji, straży pożarnej, ratownictwa drogowego oraz medycznego. Obok przedsięwzięć polegających na tworzeniu podstaw infrastrukturalnych do funkcjonowania społeczeństwa informacyjnego wsparcie otrzymają także przedsięwzięcia służące niwelowaniu różnic w zakresie dostępności i możliwości wykorzystania ICT na obszarze województwa.

Poprzez możliwość wsparcia dla MŚP w zakresie usług i aplikacji, nowoczesne technologie informacyjne i komunikacyjne rozprzestrzenia się nie tylko w ramach sfery użyteczności publicznej, ale także poza nią, w sektorze prywatnym. Rozwój ICT widoczny będzie w szczególności w ramach projektów realizowanych w osi priorytetowej III *Gospodarka, innowacyjność, przedsiębiorczość*, osi priorytetowej IV *Spoleczeństwo informacyjne* oraz innych.

Równość szans

Równe prawa i szanse we wszystkich obszarach gospodarki i życia społecznego są warunkiem osiągnięcia zrównoważonego rozwoju gospodarczego i społecznego. Kwestie równości szans były brane pod uwagę podczas opracowania programu i zostaną uwzględnione na każdym etapie cyklu opracowania i realizacji programu. Projekty wdrażane w ramach RPO WŁ powinny uwzględniać zróżnicowane potrzeby różnych grup społecznych, w szczególności osób niepełnosprawnych oraz tych, które są zagrożone marginalizacją społeczną. W związku z tym realizacja zasady równych szans będzie monitorowana począwszy od złożenia wniosku, poprzez proces oceny, podejmowania decyzji i realizacji projektu po etap ewaluacji. Wnioski aplikacyjne, które będą zawierały elementy dyskryminacyjne pod względem płci lub dostępu dla osób niepełnosprawnych będą odrzucane.

Polityka konkurencyjności

Institucja Zarządzająca zapewni, że zamówienia publiczne, w tym udzielone koncesje, związane z projektami finansowanymi, z pomocy Funduszy Strukturalnych są zgodne z Dyrektywą 2004/17/WE, 2004/18/WE, Rozporządzeniem WE nr 1564/2005 lub stosownymi postanowieniami Traktatu. Ponadto dla realizacji określonej strategii każde wsparcie stanowiące pomoc publiczną przyznane w ramach RPO WŁ, będzie zgodne z przepisami o charakterze proceduralnym i materialnym dotyczącymi zasad udzielania tej pomocy, obowiązującymi w momencie przyznania wsparcia. Dodatkowo projekty generujące dochód będą zgodne z zapisami art. 55 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006.

3. KOMPLEMENTARNOŚĆ I KOORDYNACJA.

3.1. Komplementarność z NSRO

Dla zapewnienia maksymalnej efektywności wykorzystania środków w ramach polityki spójności UE, wspólnej polityki rolnej oraz wspólnej polityki rybackiej, zapewnione zostanie komplementarne wsparcie w ramach wszystkich instrumentów ww. polityk, a także określone zostaną wyraźne mechanizmy koordynacji i zasady zapobiegające podwójnemu finansowaniu.

Wzajemna komplementarność wszystkich programów operacyjnych w ramach NSRO została zaprojektowana w ten sposób, że programy krajowe (PO IiŚ, PO IG i PO KL – komponent centralny) wspierają przedsięwzięcia o zasięgu i znaczeniu ponadregionalnym, krajowym lub międzynarodowym, natomiast działania w ramach RPO i regionalnego komponentu PO KL będą miały zasięg regionalny, subregionalny i lokalny. Dodatkowo, na obszarach przygranicznych, będą realizowane działania transgraniczne w ramach programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej (EWT).

Wszystkie ww. działania są projektowane w sposób spójny i synergiczny, tak aby zmaksymalizować efekty wydatkowania środków Wspólnoty. RPO WŁ jest jednym z instrumentów realizacji celów NSRO i wraz z innymi programami operacyjnymi zarządzanymi zarówno na poziomie krajowym jak i na poziomie regionalnym składa się na poziom operacyjny tego dokumentu. Dla zapewnienia prawidłowej realizacji tak określonej funkcji zakresy interwencji poszczególnych programów operacyjnych muszą być komplementarne względem siebie. Wymóg ten został zapewniony poprzez opracowanie na szczeblu rządowym i stosowanie przez Instytucje Zarządzające poszczególnymi programami operacyjnymi tzw. linii demarkacyjnej.

Obok RPO WŁ oraz pozostałych 15 regionalnych programów operacyjnych (które finansowane są ze środków EFRR) zostały stworzone także krajowe programy operacyjne.

PO Infrastruktura i Środowisko zorientowany jest na podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej Polski i jej regionów, co będzie osiąganę poprzez inwestycje w rozwój infrastruktury technicznej przy równoczesnej ochronie i poprawie stanu środowiska, zdrowia, zachowaniu tożsamości kulturowej i rozwijaniu spójności terytorialnej.

Głównym celem **PO Innowacyjna Gospodarka** jest rozwój polskiej gospodarki w oparciu o innowacyjne przedsiębiorstwa. Tym samym jego realizacja dotyczyć będzie szeroko pojętej innowacyjności (produktowej, procesowej, marketingowej i organizacyjnej), a zakres wsparcia w ramach tego programu odnosić się będzie bezpośredniego do wsparcia dla przedsiębiorstw, instytucji otoczenia biznesu i jednostek naukowych świadczących przedsiębiorstwom usługi o wysokiej jakości.

W ramach **PO Kapitał Ludzki** wspierane będą m.in. przedsięwzięcia wpływające na: wzrost zatrudnienia i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw i ich pracowników, podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego oraz wsparcie dla budowy struktur administracyjnych państwa.

Wsparcie **PO Pomoc Techniczna** dotyczy wszystkich działań o charakterze horyzontalnym oraz procesów zarządzania, wdrażania, monitorowania, oceny i kontroli realizacji NSRO.

W latach 2007 - 2013 współpraca w wymiarze transgranicznym, transnarodowym i międzyregionalnym realizowana będzie w ramach osobnego celu polityki spójności Unii Europejskiej, *Europejska Współpraca Terytorialna* (EWT). Stanowi ona kontynuację programów współpracy podejmowanej w ramach Inicjatywy Wspólnotowej INTERREG III 2004 - 2006. Województwo łódzkie uczestniczyć będzie w dwóch programach współpracy transnarodowej (**Obszar Europy Środkowej, Region Morza Bałtyckiego**) oraz w programie współpracy międzyregionalnej **INTERREG IV C** (obejmującym całe terytorium Unii Europejskiej).

Priorytety w ramach *Regionu Morza Bałtyckiego* skupiają się m.in. na dziedzinach dotyczących innowacji gospodarczych, transferu technologii, ochrony środowiska naturalnego, rozwoju kulturowego regionów.

Obszar Europy Środkowej przewiduje wsparcie ukierunkowane przede wszystkim na wzmocnienie struktur innowacyjności i dostępności oraz na podniesienie jakości środowiska i rozwój atrakcyjności miast i regionów.

INTERREG IVC natomiast umożliwi wymianę doświadczeń i najlepszych praktyk w zakresie m.in. wspierania innowacyjności i gospodarki opartej na wiedzy oraz ochrony środowiska. Program stanowi istotny instrument wdrażania inicjatywy Unii Europejskiej *Regiony na rzecz zmian gospodarczych* wspierającej sieci

regionów i miast, które opracowują, testują i upowszechniają optymalne działania na rzecz modernizacji gospodarki celem wzmocnienia zrównoważonego wzrostu regionów i zmniejszenia różnic gospodarczych między nimi. W ramach inicjatywy *Regiony na rzecz zmian gospodarczych* Instytucja Zarządzająca zobowiązuje się do:

- dokonania niezbędnych ustaleń w celu włączenia do głównego procesu programowania działań innowacyjnych związanych z wynikami sieci, do których należy region,
- dopuszczenia w pracach Komitetu Monitorującego (lub komitetu programowego) obecności przedstawiciela (lub obserwatora) sieci, do której/których należy Region, który zda sprawozdanie z postępów z działalności sieci,
- przewidzenia w porządku obrad Komitetu Monitorującego (lub komitetu programowego) co najmniej raz w roku punktu w celu omówienia działalności sieci i przedyskutowania odpowiednich propozycji dotyczących głównego programu,
- informowania w sprawozdaniu rocznym o realizacji działań regionalnych w ramach inicjatywy *Regiony na rzecz zmian gospodarczych*.

Odpowiedzialność za koordynację wdrażania programów Europejskiej Wspólnoty Terytorialnej ponosi Minister Rozwoju Regionalnego.

3.2 Komplementarność z Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 - 2013 oraz PO „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013

RPO WŁ, realizowany w ramach NSRO oraz w komplementarności z krajowymi programami operacyjnymi, stanowi jedno z narzędzi realizacji polityki spójności Unii Europejskiej. Jednocześnie zakres wsparcia przewidzianego w ramach niniejszego dokumentu, koresponduje i pozostaje w synergii z innymi politykami Wspólnoty, tj. Wspólną Polityką Rybacką oraz Wspólną Polityką Rolną.

Regionalne Programy Operacyjne będą, w synergiczny sposób z programami współfinansowanymi z EFRROW i EFR, wspierały wspólne obszary interwencji skierowane na rozwój obszarów wiejskich i zależnych od rybactwa, takie jak np.:

- rozwój infrastruktury ochrony środowiska,
- rozwój infrastruktury społecznej,
- wspieranie przedsiębiorczości.

Projekty realizowane w ramach wszystkich osi priorytetowych RPO WŁ za wyjątkiem VI *Odnowa obszarów miejskich* (wyłączonej ze względu na realizowany cel) przyczynią się także do rozwoju obszarów wiejskich w regionie. Program nie różnicuje obszarów interwencji, dofinansowanie otrzymają projekty realizowane zarówno na obszarach miejskich jak i wiejskich. Preferowane jednak będą te przedsięwzięcia, które w szczególności przyczynią się do osiągnięcia celów strategicznych programu. Wsparcie w ramach RPO WŁ stanowi uzupełnienie potrzeb obszarów wiejskich i w związku z powyższym przyczynia się do realizacji szóstego celu horyzontalnego NSRO, którym jest *wyrównywanie szans rozwojowych oraz wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich*.

Niektóre z działań RPO WŁ komplementarne są także z zakresem interwencji PO „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007 - 2013”. Ze względu jednak na specyfikę regionu, komplementarność RPO WŁ z w/w programem ma charakter ograniczony.

3.3. Demarkacja

W celu wyeliminowania ewentualnego nakładania się interwencji poszczególnych programów operacyjnych współfinansowanych z funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności, EFRROW i EFR, Instytucja Zarządzająca będzie stosować się do zapisów „Linii demarkacyjnej” pomiędzy Programami Operacyjnymi Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej” – dokumentu akceptowanego przez Komitet Koordynacyjny NSRO.

Ww. dokument szczegółowo określa kryteria rozgraniczające (demarkację), które opierają się głównie na: zasięgu terytorialnym działań, wartości projektów, rodzaju beneficjenta itd. Dokument ten jest efektem uzgodnień wszystkich instytucji zaangażowanych w programowanie rozwoju na lata 2007-2013.

3.4. Mechanizm koordynacji

Mechanizm koordynacji pomiędzy operacjami finansowanymi w ramach RPO WŁ oraz tymi w ramach PROW i PO KL zostanie określony w procedurach wewnętrznych Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi (który będzie wdrażał zarówno RPO WŁ, jak i niektóre działania PROW, czy komponentu regionalnego PO KL). Koordynacja działań podejmowanych w ramach RPO WŁ i POKL będzie możliwa poprzez zapewnienie wzajemnego udziału przedstawicieli Instytucji Zarządzającej RPO WŁ i Instytucji Pośredniczącej POKL w Komitecie Monitorującym RPO WŁ i Podkomitecie Monitorującym POKL. Koordynacja zapobiegnie ryzyku nakładania się lub sprzeczności wdrażanych w programach działań, na rzecz ich komplementarności. Za koordynację działań realizowanych w ramach Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej, Wspólnej Polityki Rybackiej, Strategii Lizbońskiej, a także Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego, Norweskiego Mechanizmu Finansowego i Szwajcarskiego Mechanizmu Finansowego oraz innych instrumentów finansowych (w przypadku finansowania przedsięwzięć objętych Polityką Spójności) odpowiadać będą:

1. Komitet Koordynacyjny NSRO (w którym uczestniczyć będą przedstawiciele IZ PROW oraz IZ PO „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013”).

2. Komitety Monitorujące RPO oraz Podkomitety Monitorujące PO KL.

Komitet Koordynacyjny NSRO powoła grupę roboczą, złożoną z przedstawicieli wszystkich instytucji zarządzających programami finansowanymi ze środków EFRR, EFS, EFRROW i EFR. Zadaniem powyższej grupy roboczej będzie opracowanie propozycji mechanizmów kontroli krzyżowej dla inwestycji wspieranych w ramach poszczególnych programów (np. odpowiednie pytania we wnioskach o dofinansowanie, kontrole na próbie projektów, wspólny dostęp do baz danych). Celem ww. działań będzie unikanie podwójnego finansowania projektów i zagwarantowanie przestrzegania ustalonej linii demarkacyjnej.

Do pozostałych narzędzi koordynacji pomiędzy RPO WŁ a pozostałymi programami operacyjnymi należą cross-checking, i oświadczenia beneficjentów.

Przewiduje się możliwość finansowania krzyżowego (cross-financing) do wysokości 10% na poziomie osi priorytetowej (współfinansowanie kosztów projektów w zakresie ich kwalifikowalności zgodnie z zasadami Europejskiego Funduszu Społecznego), tylko w uzasadnionych przypadkach, gdy jest to konieczne dla pomyślnej realizacji danego projektu współfinansowanego z EFRR oraz bezpośrednio z jego realizacją związane, a osiągnięcie zamierzonego celu z wykorzystaniem tylko interwencji wspieranych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego nie będzie wystarczające. IZ RPO WŁ będzie czuwała nad właściwą realizacją zasady cross-financingu.

4. INFORMACJE O OSIACH PRIORYTETOWYCH I ICH CELACH

Oś priorytetowa I: Infrastruktura transportowa

Cel szczegółowy

Poprawa dostępności komunikacyjnej województwa łódzkiego

Cele operacyjne

- poprawa stanu oraz powiązanie sieci transportowej województwa łódzkiego z siecią dróg krajowych, transeuropejską siecią transportową TEN-T oraz lotniskami,
- poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego w województwie łódzkim,
- wzrost konkurencyjności oraz poprawa jakości transportu publicznego w miastach,
- zwiększenie wykorzystania transportu kolejowego w przewozach pasażerskich i towarowych,
- wzrost znaczenia transportu lotniczego.

Opis

Polityka unijna w zakresie transportu stawia sobie za cel dążenie do zapewnienia efektywnego i bezpiecznego systemu transportu ograniczającego negatywne oddziaływanie na środowisko naturalne, integrującego różne rodzaje transportu, przyczyniającego się do zwiększenia wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej. Taki system jest niezbędny dla zapewnienia dynamicznego rozwoju społeczno-

gospodarczego regionu, do wzrostu jego atrakcyjności pod względem inwestycji jak i zatrudnienia. Działania wspierane w ramach osi priorytetowej, ukierunkowane na inwestycje w infrastrukturę drogową, kolejową, transportu publicznego, portów lotniczych, uzupełniają się z działaniami realizowanymi na poziomie krajowych programów operacyjnych.

Do najistotniejszych problemów infrastruktury drogowej województwa należy zaliczyć przede wszystkim stan infrastruktury drogowej, który negatywnie wpływa także na bezpieczeństwo ruchu drogowego. Inwestycje dotyczyć będą m.in. budowy lub przebudowy dróg, drogowych obiektów inżynieryjnych, obwodnic miast i miejscowości wraz z towarzyszącą infrastrukturą drogową. Stworzenie spójnej i wysokiej jakości sieci dróg w regionie, łączących aglomerację łódzką z głównymi ośrodkami regionalnymi, lokalnymi i ponadlokalnymi, przyczyni się do rozwoju społeczno-gospodarczego regionu, wzrostu jego atrakcyjności inwestycyjnej. Poprawie ulegnie przepustowość dróg województwa łódzkiego, oraz skrócenie czasu przejazdu, umożliwiające dotarcie do największych centrów rozwoju w czasie do 90 minut. Wspierane projekty wzmocnią sieć drogową o znaczeniu regionalnym z układem drogowym transeuropejskiej sieci transportowej (TEN-T) oraz lotniskiem międzynarodowym Port Lotniczy Łódź im. Władysława Reymonta. Sprawny i efektywny system transportowy pozwoli także na spełnienie wymogów ograniczania uciążliwości transportu dla środowiska.

Do poprawy stanu bezpieczeństwa w ruchu drogowym przyczynią się przede wszystkim monitoring bezpieczeństwa ruchu drogowego w tym zakup urządzeń lub pojazdów wykorzystywanych do śledzenia stanu bezpieczeństwa ruchu drogowego, działania prewencyjne, kampanie medialne, przebudowa miejsc szczególnie niebezpiecznych, usprawnianie systemu ratownictwa na drogach.

W ramach osi priorytetowej wsparcie będą mogły uzyskać także projekty z zakresu budowy lub przebudowy ciągów pieszo-rowerowych oraz ścieżek rowerowych przyczyniające się nie tylko do poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego ale także do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu. W odniesieniu do projektów zmierzających do poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego preferowane będą projekty realizowane w połączeniu z inwestycjami drogowymi. W przypadku projektów ukierunkowanych na cele turystyczne preferowane będą projekty kompleksowe, realizowane w partnerstwach (np. między sąsiadującymi JST).

Działania z zakresu infrastruktury drogowej oraz bezpieczeństwa ruchu drogowego będą mogły być realizowane na wszystkich drogach wojewódzkich, powiatowych, gminnych, drogach leśnych uzupełniających drogi publiczne. Realizowany będzie także projekt na drodze krajowej jako projekt indywidualny uzgodniony w ramach NSRO z Ministerstwem Rozwoju Regionalnego. Projekty dotyczące dróg regionalnych (drogi wojewódzkie) będą traktowane priorytetowo względem projektów dotyczących dróg lokalnych (drogi powiatowe, gminne, leśne uzupełniające drogi publiczne). Dodatkowo projekty obejmujące wsparcie dla dróg lokalnych będą musiały wykazywać wyraźny wpływ na rozwój regionalny i związane z tym tworzenie miejsc pracy.

W odniesieniu do transportu publicznego wsparciem objęte będą m.in. inwestycje z zakresu budowy lub przebudowy infrastruktury transportu publicznego (m.in. budowy lub przebudowy układu torowego, sieci energetycznej i zajezdni autobusowych). Wsparcie uzyska także zakup taboru lub inwestycje podnoszące jego standard. Preferowane będą projekty integrujące różne formy transportu publicznego w miastach lub łączące w sobie także inwestycje z zakresu Inteligentnych Systemów Transportu. Realizowane zadania przyczynią się do poprawy jakości i efektywności systemu transportu miejskiego, lepszego dostosowania go do potrzeb mieszkańców (w tym także osób niepełnosprawnych) oraz poprawy bezpieczeństwa komunikacyjnego. Sprawnie działający system transportu publicznego wpłynie na rozwój miast jako ośrodków wzrostu, stanowiąc będzie konkurencję dla transportu indywidualnego oraz spowoduje wzrost mobilności mieszkańców województwa. Wspierane będą również działania zmierzające do powiązania komunikacji miejskiej z komunikacją regionalną a także do promowania transportu czystego i przyjaznego środowisku.

Niekorzystne rozmieszczenie magistralnej sieci kolejowej województwa, z dala od stolicy regionu, w połączeniu ze złym stanem technicznym infrastruktury kolejowej, ma wpływ na niską konkurencyjność transportu kolejowego w przewozach pasażerskich i towarowych. W związku z tym, w ramach osi priorytetowej wspierana będzie budowa lub przebudowa istniejącej sieci kolejowej na odcinkach łączących najważniejsze ośrodki rozwoju z aglomeracją łódzką, gdzie przemieszcza się najwięcej pasażerów, budowa lub przebudowa kolejowych obiektów inżynieryjnych a także inwestycje w tabor kolejowy. Działania te pozwolą na poprawę sprawności i efektywności systemu transportu kolejowego, zwiększenie bezpieczeństwa podróżowania, przystosowanie infrastruktury kolejowej do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz poprawę wewnętrznej spójności regionu. Wsparcie udzielone w ramach osi priorytetowej w zakresie infrastruktury

kolejowej przyczyni się do realizacji krajowych zamierzeń strategicznych określonych w *Strategii dla transportu kolejowego do roku 2009*, których finansowanie pochodzić będzie głównie z programów krajowych.

Sprawnie i efektywnie działające lotniska, w tym w szczególności PL Łódź im. Wł. Reymonta przyczyniać się będą do zrównoważonego rozwoju regionu, zaznaczając jego obecność na mapie powiązań gospodarczych i społecznych, odgrywając znaczącą rolę w poprawie dostępności komunikacyjnej województwa. W ramach osi priorytetowej finansowane będą inwestycje w infrastrukturę lotniskową (m.in. budowa lub przebudowa pasów startowych, dróg kołowania, płyty lotniska, stanowisk postojowych), nawigacyjną, związaną z budową lub przebudową terminali pasażerskich a także związaną z bezpieczeństwem ruchu lotniczego. Inwestycje te w istotny sposób sprzyjają mobilności mieszkańców, wpływają na zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej regionu oraz włączają województwo w przestrzeń europejską.

W ramach osi priorytetowej wsparcie będzie można uzyskać również na inwestycje związane z rozwojem inteligentnych systemów transportowych, co przyczyni się do zwiększenia zakresu stosowania nowoczesnych technologii informatycznych w transporcie. Wsparcie przeznaczone jest na projekty dotyczące m.in. tworzenia obszarowych systemów zarządzania ruchem drogowym, wykorzystania telematyki, komputeryzacji systemów transportu publicznego. Realizowane inwestycje przyczynią się do poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego, optymalizacji strumienia ruchu, koordynacji układu poszczególnych systemów transportu, wzrostu konkurencyjności oraz poprawy jakości transportu publicznego w miastach.

Komplementarność osi priorytetowej

Komplementarność z innymi Programami Operacyjnymi w ramach Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej

Komplementarność z PO IiŚ

W ramach osi priorytetowej VI *Drogowa i lotnicza sieć TEN-T*

- w zakresie działań związanych z infrastrukturą drogową,
- w zakresie działań związanych z infrastrukturą portów lotniczych.

W ramach osi priorytetowej VII *Transport przyjazny środowisku*

- w zakresie działań związanych z transportem kolejowym,
- w zakresie działań związanych z infrastrukturą transportu publicznego,
- w zakresie działań związanych z Inteligentnymi Systemami Transportu,
- w zakresie działań związanych z infrastrukturą transportu multimodalnego.

W ramach osi priorytetowej VIII *Bezpieczeństwo transportu i krajowe sieci transportowe*

- w zakresie działań związanych z infrastrukturą drogową,
- w zakresie działań związanych z bezpieczeństwem ruchu drogowego,
- w zakresie działań związanych z Inteligentnymi Systemami Transportu,
- w zakresie działań związanych z bezpieczeństwem w transporcie lotniczym.

Kryterium demarkacji będzie kategoria drogi, wartość projektu, znaczenie linii kolejowej, rodzaj obsługiwanych połączeń kolejowych, przynależność do sieci TEN-T.

Komplementarność z PROW

W ramach osi 1 *Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego*

- w zakresie działań związanych z infrastrukturą drogową w ramach działania *Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa*.

W ramach osi 3 *Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej*

- w zakresie działań związanych z infrastrukturą tras rowerowych w ramach działania *Odnowa i rozwój wsi*.

W ramach osi 4 *LEADER*

- w zakresie działań związanych z infrastrukturą tras rowerowych w ramach działania *Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju*.

Kryterium demarkacji będzie wydzielenie w ramach projektów scaleniowych, lokalizacja, wartość projektu.

Beneficjenci

Wsparcie w ramach osi priorytetowej przewidziane jest m.in. dla następujących głównych grup beneficjentów:

- jednostek samorządu terytorialnego (JST), ich związków i stowarzyszeń,
- jednostek organizacyjnych JST posiadających osobowość prawną,
- administracji rządowej,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostek organizacyjnych,
- organizacji pozarządowych,
- przedsiębiorców.

Wskaźniki efektów

Wskaźniki produktu

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jedn.	Wartość w roku bazowym (2005)	Wartość w roku docelowym (2013)	Wartość w roku docelowym (2015)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
1	Liczba projektów z zakresu transportu	szt.	0	90	112	rocznie	IZ
2	Długość nowych dróg lokalnych	km	0	20	25	rocznie	IZ
3	Długość zrekonstruowanych dróg w tym: lokalne regionalne	km	0 0 0	440 400 40	551 501 50	rocznie	IZ
4	Liczba zakupionego / zmodernizowanego taboru transportu (publicznego, kolejowego)	szt.	0	35	44	rocznie	IZ
5	Długość zrekonstruowanych linii kolejowych	km	0	45	56	rocznie	IZ

Wskaźniki rezultatu

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jedn.	Wartość w roku bazowym (2005)	Wartość w roku docelowym (2013)	Wartość w roku docelowym (2015)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
1	Oszczędność czasu w euro / na nowych i zrekonstruowanych drogach / w przewozach pasażerskich i towarowych	euro	0	11 397 968	11 397 968	rocznie	ewaluacja
2	Liczba funkcjonujących w województwie systemów dotyczących bezpieczeństwa ruchu drogowego	szt.	0	1	1	rocznie	IZ
3	Przyrost ludności korzystającej z transportu miejskiego	osoby	0	2 000 000	2 000 000	rocznie	IZ
4	Oszczędność czasu w euro / na zrekonstruowanych liniach kolejowych / w przewozach pasażerskich i towarowych	euro	0	2 691 158	2 691 158	rocznie	ewaluacja
5	Liczba przewiezionych pasażerów transportem lotniczym	osoby	0	1 300 000	1 300 000	rocznie	IZ

Finansowanie

Kategorie interwencji:

- 16 - Kolej
- 18 - Tabor kolejowy
- 22 - Drogi krajowe
- 23 - Drogi regionalne/lokalne
- 24 - Ścieżki rowerowe
- 25 - Transport miejski
- 28 - Inteligentne systemy transportu
- 29 - Porty lotnicze.

Indykatywne alokacje:

Dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego - maksymalnie do 85% wydatków kwalifikowalnych projektu.

W ramach osi priorytetowej przewiduje się możliwość cross-finansingu do 10% na poziomie osi priorytetowej.

Oś priorytetowa II: Ochrona środowiska, zapobieganie zagrożeniom i energetyka

Cel szczegółowy

Poprawa stanu środowiska naturalnego i bezpieczeństwa energetycznego

Cele operacyjne

- racjonalizacja gospodarki w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków komunalnych,
- racjonalizacja zaopatrzenia w wodę,
- racjonalizacja gospodarki odpadami komunalnymi i odpadami z sektora gospodarczego,
- ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych,
- poprawa jakości powietrza,
- przeciwdziałanie powstawaniu zagrożeń środowiskowych i zmniejszanie ich skutków,
- rozwój i poprawa stanu infrastruktury energetycznej województwa,
- dywersyfikacja źródeł energii ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystania odnawialnych źródeł energii (OZE).

Opis

Unia Europejska prowadzi zintegrowaną z innymi dziedzinami politykę w zakresie ochrony środowiska. Cele tej polityki, w połączeniu z celami gospodarczymi i społecznymi, powinny umożliwić zrównoważony rozwój na obszarze Unii Europejskiej, jak również w kontekście globalnym. Zgodnie z opisem zamieszczonym w rozdziale 2 RPO WŁ *Strategia rozwoju*, cel szczegółowy oraz cele operacyjne osi priorytetowej II są spójne z unijną polityką ekologiczną ukierunkowaną na przeciwdziałanie zmianom klimatycznym, ochronę przyrody i różnorodności biologicznej, poprawę stanu środowiska, zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych i gospodarkę odpadami. Osiągnięcie wyżej wskazanych celów wymaga podejścia strategicznego, jeżeli ma się przyczynić do zapewnienia wysokiego poziomu ochrony środowiska.

Od początku lat 90. XX w. obserwuje się stopniową poprawę stanu środowiska naturalnego w województwie. Jest to związane zarówno z recesją gospodarczą, jak i realizacją przedsięwzięć na rzecz ochrony środowiska. Nadal jednak istnieje potrzeba intensyfikacji działań w tym zakresie. Inwestycje w infrastrukturę ochrony środowiska, podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców regionu, inwestycje w infrastrukturę energetyczną oraz zwiększenie znaczenia energii wytwarzanej ze źródeł odnawialnych pozwolą na podniesienie standardu życia społeczeństwa, zmniejszenie energochłonności gospodarki oraz

kształtowanie zrównoważonego rozwoju gospodarczego województwa, a tym samym wzrost jego pozycji konkurencyjnej.

Przedsięwzięcia realizowane w ramach osi priorytetowej muszą być spójne z celami aktualnie obowiązującego wojewódzkiego programu ochrony środowiska, z *Polityką energetyczną Polski do 2025 roku* oraz z Dyrektywą 2004/8/WE w sprawie wspierania kogeneracji. Wspierane będą przede wszystkim przedsięwzięcia infrastrukturalne w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, gospodarki odpadami komunalnymi i odpadami z sektora gospodarczego, w tym odpadami niebezpiecznymi, ochrony przyrody i kształtowania postaw ekologicznych mieszkańców województwa, ochrony przeciwpowodziowej oraz zagrożeń środowiska i monitoringu jego stanu. Wspierane będą również działania w zakresie ochrony powietrza, w szczególności na obszarach przekroczeń dopuszczalnych stężeń zanieczyszczeń. W ramach osi priorytetowej przewidziane jest także wsparcie dla inwestycji wykorzystujących źródła energii odnawialnej występujące w regionie (m.in. wody geotermalne) oraz dla inwestycji z zakresu systemów dystrybucyjnych energii elektrycznej, gazowej lub systemów ciepłowniczych.

Źródłem zaopatrzenia w wodę województwa łódzkiego są zarówno wody powierzchniowe, jak i wody podziemne. Zasoby wód podziemnych regionu są stosunkowo bogate, ale występuje niedobór wód powierzchniowych. Niezadawalający jest także stan ich czystości. W celu zmniejszenia występującego w województwie deficytu wody należy przede wszystkim podejmować działania na rzecz zmniejszania wodochłonności przemysłu i eliminowania strat powstających w systemach rozprowadzania wody oraz budować zbiorniki retencyjne. Do poprawy stanu wód powierzchniowych i podziemnych oraz zapewnienia mieszkańcom odpowiedniej jakości wody pitnej przyczyni się racjonalizacja gospodarki wodno-ściekowej osiągnięta między innymi poprzez budowę oczyszczalni ścieków i sieci wodno-ściekowej (również na obszarach wiejskich), a także dzięki budowie i przebudowie urządzeń do uzdatniania wody do celów socjalno-bytowych. Przedsięwzięcia z zakresu budowy nowych linii wodociągowych, w stosownych przypadkach czyli tam gdzie będzie to uzasadnione finansowo lub technicznie, realizowane będą w połączeniu z budową systemów kanalizacji zbiorczej, z zastrzeżeniem przypadków, w których budowa systemów kanalizacji zbiorczej nie przyniosłaby korzyści dla środowiska lub powodowałaby nadmierne koszty. Wówczas dopuszczalna będzie budowa nowych linii wodociągowych w połączeniu z budową lub przebudową systemów indywidualnych lub zastosowaniem innych rozwiązań zapewniających ochronę środowiska. W ramach osi priorytetowej, w zakresie gospodarki ściekowej, wsparcie uzyskają projekty spójne z krajowym programem oczyszczania ścieków komunalnych oraz jego aktualizacjami.

Poprawa stanu gospodarki odpadami w województwie wymaga przede wszystkim intensyfikacji działań i wzrostu stopnia odzysku odpadów komunalnych i odpadów niebezpiecznych w strumieniu odpadów komunalnych. W zakresie gospodarki odpadami osiągnięcie celu strategicznego umożliwią przede wszystkim działania polegające na zorganizowaniu i wdrożeniu systemów gospodarki odpadami komunalnymi obejmujących selektywną zbiórkę odpadów, ich odzysk i unieszkodliwianie w procesach innych niż składowanie (z wyjątkiem odpadów azbestowych) oraz rekultywację składowisk odpadów komunalnych wyłączonych z eksploatacji. Problemem pozostaje konieczność usunięcia z budynków mieszkalnych lub użyteczności publicznej elementów zawierających azbest. Azbest, po usunięciu z budynków, będzie unieszkodliwiany poprzez składowanie na specjalistycznych składowiskach. Gospodarka odpadami azbestowymi będzie wspierana w ramach RPO WŁ.

W ramach tej osi priorytetowej przewiduje się także wsparcie przedsięwzięć służących wykorzystaniu odpadów komunalnych do produkcji energii i ciepła jako jednego z możliwych odnawialnych źródeł energii. Realizowane będą również przedsięwzięcia w zakresie gospodarki odpadami z sektora gospodarczego, z uwzględnieniem odpadów niebezpiecznych. Działania podejmowane na rzecz racjonalizacji gospodarki odpadami muszą być spójne z aktualnie obowiązującym wojewódzkim planem gospodarki odpadami.

W związku z obserwowanym w regionie niszczeniem walorów przyrodniczo-krajobrazowych, w ramach działań na rzecz ochrony przyrody wspierane będą m.in. przedsięwzięcia przyczyniające się do zachowania różnorodności gatunkowej roślin, zwierząt i grzybów, podnoszenia świadomości ekologicznej mieszkańców oraz promowania obszarów leśnych i obszarów chronionych, w tym obszarów Natura 2000. Przedsięwzięcia na rzecz kształtowania postaw ekologicznych obywateli (szkolenia, kampanie informacyjno-promocyjne, itp.) powinny stanowić uzupełnienie dla inwestycji np. w zakresie wdrażania nowoczesnych systemów recyklingu odpadów, w celu uświadomienia społeczeństwu zasad działania oraz zapewnienia jak najlepszego funkcjonowania takiego systemu. Działania w obszarze kształtowania postaw ekologicznych mieszkańców

realizowane w ramach RPO WŁ będą skoordynowane z działaniami realizowanymi w Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko.

Drożność korytarzy ekologicznych zostanie zapewniona m.in. poprzez likwidację barier i budowę przejść dla zwierząt. Jednym z ważniejszych zadań będzie także wdrażanie spójnego systemu obszarów chronionych (SOCh), pełniącego nadrzędną rolę w strukturze przestrzennej województwa, sukcesywne odnawianie drzewostanów w ramach ich przebudowy oraz ochrona walorów przyrodniczych, w tym dolin rzecznych i naturalnych siedlisk.

Istnieje także potrzeba realizacji inwestycji na rzecz poprawy bezpieczeństwa przeciwpowodziowego województwa i zwiększenia dostępnych zasobów wodnych. Podejmowane działania będą zgodne z celami Dyrektywy 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiającej rami wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej.

Do poprawy bezpieczeństwa przeciwpowodziowego, zmniejszenia strat związanych z występowaniem powodzi i podtopień oraz zwiększenia zasobów wód powierzchniowych regionu i zmniejszenia skutków suszy, przyczyni się retencja wodna, w tym przede wszystkim metody nietechniczne (odtworzenie terenów zalewowych i innych obszarów podmokłych, zalesienia, zadrzewienia, roślinne pasy ochronne, ochrona oczek wodnych, stawów wiejskich, mokradeł, itp.), przywracające zdolność do naturalnego retencjonowania wody. Zabiegi z zakresu retencji naturalnej sprzyjać będą poprawie jakości wód dzięki zwiększeniu możliwości ich samooczyszczania się, a jednocześnie przyczyniać się będą do wzbogacenia walorów krajobrazowych.

Środki techniczne (takie jak małe zbiorniki wodne, jazy, zastawki, budowa lub przebudowa mająca na celu poprawę stanu technicznego urządzeń wodnych, wałów przeciwpowodziowych, stopni wodnych, regulacja cieków itp.) służące ochronie przeciwpowodziowej będą wspierane zgodnie z rekomendacjami Komisji Europejskiej dotyczącymi hierarchii działań w zakresie ochrony przeciwpowodziowej, tylko w przypadkach, gdy pomimo realizacji wyżej wymienionych działań będzie istniało ryzyko powodziowe oraz pod warunkiem spełnienia wymagań dyrektyw unijnych, w szczególności Artykułu 4(7) Ramowej Dyrektywy Wodnej oraz z uwzględnieniem potrzeb ochrony przyrody.

Ponadto, wsparcie uzyskają przedsięwzięcia nietechniczne lub techniczne (w tym m.in. budowa lub przebudowa zbiorników retencyjnych) niezwiązane z ochroną przeciwpowodziową, które realizowane będą zgodnie z postanowieniami Ramowej Dyrektywy Wodnej, z uwzględnieniem potrzeb ochrony przyrody.

Osiągnięcie wyżej wymienionych celów możliwe będzie m.in. dzięki wdrożeniu zadań wskazanych w Wojewódzkim programie małej retencji dla województwa łódzkiego. Ponadto w sytuacjach, gdy zagrożenie powodziowe istnieje i będzie musiało być zarządzane, wsparcie uzyska przygotowanie i utrzymanie w stanie gotowości operacyjnej regionalnych i lokalnych planów postępowania w sytuacjach zagrożenia powodziowego.

Przedsięwzięcia na rzecz ograniczania i zwalczania skutków zagrożeń naturalnych lub przeciwdziałania skutkom poważnych awarii polegać będą przede wszystkim na wsparciu technicznym systemu ratowniczo-gaśniczego w zakresie ratownictwa chemicznego i ekologicznego. Wspierany będzie również monitoring stanu środowiska, w szczególności poprzez wdrażanie nowoczesnych narzędzi i metod obserwacji stanu środowiska, jak również tworzenie lub doskonalenie baz danych zawierających informacje o środowisku.

Na emisję zanieczyszczeń powietrza przez najbardziej uciążliwe zakłady w województwie łódzkim składa się emisja ze źródeł punktowych – energetycznych oraz technologicznych, a także emisja powierzchniowa („niska emisja”) zwłaszcza w miastach. Do poprawy jakości powietrza przyczyni się m.in. termomodernizacja budynków użyteczności publicznej, powodująca jednocześnie wzrost oszczędności wytworzonej energii. Zasadnicze znaczenie dla ograniczenia emisji zanieczyszczeń do powietrza będzie miało zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii (m.in. wody geotermalne) w bilansie zużycia paliw w województwie. Realizacja wymienionych wyżej przedsięwzięć przyczyni się do realizacji celu średniookresowego w zakresie ochrony klimatu, wyznaczonego w polityce ekologicznej państwa, poprzez zapewnienie redukcji emisji CO₂.

Wsparcie uzyskają także inwestycje wykorzystujące odnawialne źródła energii lub paliwa przyjazne dla środowiska, inwestycje związane z budową małych i średnich jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepła w skojarzeniu, budowa lub przebudowa istniejących systemów wytwarzania energii cieplnej w elektrociepłowniach, inwestycje związane z rozproszoną produkcją energii elektrycznej i wytwarzaniem jej bezpośrednio u odbiorcy, inwestycje związane z budową lub przebudową systemów ciepłowniczych. Wspierane będą również działania prowadzące do dywersyfikacji regionalnych źródeł energii, między innymi

poprzez umożliwienie podłączenia źródeł odnawialnych do sieci elektrycznej. Źródła energii w zależności od zakładów kogeneracyjnych (wytwarzających jednocześnie różne rodzaje energii) będą zarówno nieodnawialne jak i odnawialne.

Wsparcie przeznaczone zostanie również na działania związane z efektywnością energetyczną oraz na działania związane z budową lub przebudową stacji i sieci dystrybucji energii elektrycznej o napięciu znamionowym nie wyższym niż 110 kV. Ponadto wsparcie uzyskają działania obejmujące rozwój systemów dystrybucyjnych energii elektrycznej i gazu ziemnego, co przyczyni się do zwiększenia sprawności wykorzystania instalacji i urządzeń oraz wpłynie na zmniejszenie uciążliwości dla środowiska. W przypadku projektów wspierających tradycyjne źródła energii, na etapie studium wykonalności należy wykazać, iż siły rynkowe nie działają prawidłowo. Dodatkowo należy wykazać, iż projekty te nie będą sprzeczne z liberalizacją rynku energii. W obszarze gazownictwa wsparcie przeznaczone zostanie na projekty z zakresu budowy systemów dystrybucji gazu ziemnego o ciśnieniu do 1,6 MPa, co wiąże się z budową lub przebudową istniejących systemów dystrybucji gazu ziemnego o ciśnieniu do 1,6 MPa łącznie.

Sprawne i efektywnie działające sieci energetyczne dostosowane do zapotrzebowania w regionie przyczynią się w szczególności do zrównoważonego rozwoju województwa.

Komplementarność osi priorytetowej

Komplementarność z innymi Programami Operacyjnymi w ramach Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej

Komplementarność z PO IiŚ

W ramach osi priorytetowej I *Gospodarka wodno-ściekowa*

- w zakresie działań związanych z gospodarką wodno-ściekową.

W ramach osi priorytetowej II *Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi*

- w zakresie działań związanych z gospodarką odpadami.

W ramach osi priorytetowej III *Zarządzanie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska*

- w zakresie działań związanych z ochroną przeciwpowodziową i zwiększeniem zasobów wód powierzchniowych regionu,
- w zakresie działań związanych z zagrożeniami środowiska i zwalczaniem ich skutków,
- w zakresie działań związanych z ochroną powietrza.

W ramach osi priorytetowej V *Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych*

- w zakresie działań związanych z ochroną przyrody i kształtowaniem postaw ekologicznych.

W ramach osi priorytetowej IX *Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku i efektywność energetyczna* oraz osi priorytetowej X *Bezpieczeństwo energetyczne, w tym dywersyfikacja źródeł energii*

- w zakresie działań związanych z wytwarzaniem i dystrybucją energii, wytwarzaniem energii z odnawialnych źródeł energii, wytwarzaniem biopaliw, gazownictwem.

Kryterium demarkacji będzie wielkość aglomeracji, liczba mieszkańców obsługiwanych przez instalacje lub systemy gospodarki odpadami, wartość projektu lub jego przedmiot.

Komplementarność z PROW

W ramach osi 1 *Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego*

- w zakresie działań związanych z ochroną przyrody i kształtowaniem postaw ekologicznych, w ramach działania *Modernizacja gospodarstw rolnych*,
- w zakresie działań związanych z ochroną przeciwpowodziową i zwiększeniem zasobów wód powierzchniowych regionu, w ramach działania *Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa*,

- w zakresie działań związanych ze wsparciem inwestycji realizowanych przez MŚP w obszarze ochrony środowiska mających na celu ograniczenie negatywnego wpływu na środowisko, w ramach działania *Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej*,
- w zakresie działań związanych z wytwarzaniem biopaliw, dystrybucją i wytwarzaniem energii z odnawialnych źródeł energii, w ramach działań *Modernizacja gospodarstw rolnych oraz Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej*.

W ramach osi 2 *Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich*

- w zakresie działań związanych z ochroną przyrody i kształtowaniem postaw ekologicznych, w ramach działań *Program rolnośrodowiskowy (płatności rolnośrodowiskowe) oraz Odtwarzanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego przez katastrofy oraz wprowadzanie instrumentów zapobiegawczych*,
- w zakresie działań związanych z zagrożeniami środowiska i zwalczaniem ich skutków, w ramach działania *Odtwarzanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego przez katastrofy oraz wprowadzanie instrumentów zapobiegawczych*.

W ramach osi 3 *Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej*

- w zakresie działań związanych z gospodarką wodno-ściekową, w ramach działania *Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej*,
- w zakresie działań związanych z gospodarką odpadami, w ramach działania *Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej*,
- w zakresie działań związanych z wytwarzaniem biopaliw, dystrybucją i wytwarzaniem energii z odnawialnych źródeł energii, w ramach działania *Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej*.

W ramach osi 4 *LEADER*

- w zakresie działań związanych z ochroną przyrody, w tym obszarów Natura 2000, w ramach działania *Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju*.

Kryterium demarkacji będzie umiejscowienie, wartość lub przedmiot projektu.

Komplementarność z PO „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013”

W ramach osi priorytetowej 2. *Akwakultura, rybołówstwo śródlądowe, przetwórstwo i obrót produktami rybołówstwa i akwakultury*

- w zakresie działań związanych z ochroną przyrody, w ramach środka 2.2. *Działania wodno-środowiskowe*.

W ramach osi priorytetowej 3. *Środki służące wspólnemu interesowi*

- w zakresie działań związanych z ochroną przyrody, w ramach środka 3.2. *Ochrona i rozwój fauny i flory wodnej*.

Kryterium demarkacji będzie przedmiot projektu lub jego umiejscowienie.

Komplementarność z innymi osiami priorytetowymi RPO WŁ

W szczególności:

- w ramach osi priorytetowej III: *Gospodarka, innowacyjność, przedsiębiorczość*,
- w ramach osi priorytetowej VI: *Odnowa obszarów miejskich*.

Beneficjenci

Wsparcie w ramach osi priorytetowej przewidziane jest m.in. dla następujących głównych grup beneficjentów:

- jednostek samorządu terytorialnego (JST), ich związków i stowarzyszeń,
- jednostek organizacyjnych JST posiadających osobowość prawną,
- parków narodowych i krajobrazowych,

- PGL Lasy Państwowe i jego jednostek organizacyjnych,
- zakładów opieki zdrowotnej działających w publicznym systemie ochrony zdrowia,
- partnerów społecznych i gospodarczych,
- organizacji pozarządowych,
- spółek wodnych,
- przedsiębiorców.

Wskaźniki efektów

Wskaźniki produktu

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jedn.	Wartość w roku bazowym (2005)	Wartość w roku docelowym (2013)	Wartość w roku docelowym (2015)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
1	Liczba projektów z zakresu gospodarki wodno-ściekowej	szt.	0	45	56	rocznie	IZ
2	Liczba projektów z zakresu gospodarki odpadami	szt.	0	3	4	rocznie	IZ
3	Liczba projektów z zakresu ochrony przyrody i kształtowania postaw ekologicznych	szt.	0	24	30	rocznie	IZ
4	Liczba projektów mających na celu poprawę jakości powietrza	szt.	0	13	16	rocznie	IZ
5	Liczba projektów z zakresu prewencji zagrożeń	szt.	0	16	20	rocznie	IZ
6	Długość wybudowanej lub zmodernizowanej sieci linii elektroenergetycznych	km	0	380	475	rocznie	IZ
7	Długość wybudowanych/zmodernizowanych gazociągów przesyłowych i dystrybucyjnych	km	0	114	143	rocznie	IZ
8	Liczba projektów z zakresu energii odnawialnej	szt.	0	5	6	rocznie	IZ

Wskaźniki rezultatu

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jedn.	Wartość w roku bazowym (2005)	Wartość w roku docelowym (2013)	Wartość w roku docelowym (2015)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
1	Liczba osób przyłączonych do sieci wodociągowej w wyniku realizacji projektów	osoby	0	2 800	2 800	rocznie	IZ
2	Liczba osób przyłączonych do sieci kanalizacyjnej w wyniku realizacji projektów	osoby	0	29 000	29 000	rocznie	IZ
3	Liczba osób objętych selektywną zbiórką odpadów	osoby	0	183 100	183 100	rocznie	IZ
4	Powierzchnia zrekultywowana / odzyskana	ha	0	20	20	rocznie	IZ
5	Powierzchnia ochronionych lub zrenaturyzowanych ekosystemów	ha	0	100	100	rocznie	IZ
6	Liczba obiektów poddanych termomodernizacji	szt.	0	30	30	rocznie	IZ
7	Liczba osób zabezpieczonych przed powodzią w wyniku realizacji projektów	osoby	0	2 230	2 230	rocznie	IZ
8	Liczba ludności objętej ochroną przeciwpożarową lasów i innymi środkami ochrony	osoby	0	100 000	100 000	rocznie	IZ
9	Wskaźnik strat energii elektrycznej	% energii	0	5	5	rocznie	IZ

		wprowadzonej do sieci					
10	Dodatkowa moc zainstalowana energii ze źródeł odnawialnych	MW	0	20	20	rocznie	IZ

Finansowanie

Kategorie interwencji

33 - Energia elektryczna

35 - Gaz ziemny

39 - Energia odnawialna: wiatrowa

40 - Energia odnawialna: słoneczna

41 - Energia odnawialna: biomasa

42 - Energia odnawialna: hydroelektryczna, geotermiczna i pozostałe

43 - Efektywność energetyczna, produkcja skojarzona (kogeneracja), zarządzanie energią

44 - Gospodarka odpadami komunalnymi i przemysłowymi

45 - Gospodarka i zaopatrzenie w wodę pitną

46 - Oczyszczanie ścieków

47 - Jakość powietrza

51 - Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody (w tym NATURA 2000)

53 - Zapobieganie zagrożeniom (w tym opracowanie i wdrażanie planów i instrumentów zapobiegania i zarządzania zagrożeniami naturalnym i technologicznym).

Indykatywne alokacje

Dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego - maksymalnie do 85% wydatków kwalifikowalnych projektu.

W ramach osi priorytetowej przewiduje się możliwość cross-finansingu do 10% na poziomie osi priorytetowej.

Oś priorytetowa III: Gospodarka, innowacyjność, przedsiębiorczość

Cel szczegółowy

Rozwój innowacyjnej i konkurencyjnej gospodarki w województwie

Cele operacyjne

- wspieranie inwestycji modernizacyjnych i rozwojowych w przedsiębiorstwach,
- ułatwienie przedsiębiorstwom dostępu do źródeł finansowania,
- wspieranie działalności B+R oraz działalności instytucji otoczenia biznesu służącej rozwojowi współpracy między sferą nauki i sferą biznesu,
- poprawa atrakcyjności rekreacyjnej i turystycznej regionu.

Opis

Dążenie do rozwoju przedsiębiorczości oraz budowy gospodarki opartej na wiedzy (zgodnie z kierunkami wytyczonymi przez *Regionalną Strategię Innowacji Województwa Łódzkiego*) stanowią główne cele interwencji tej osi priorytetowej. Realizacja przyjętych założeń opiera się na zorganizowaniu powiązań świata nauki ze światem biznesu i instytucjami otoczenia biznesu (gdzie warunkiem koniecznym jest dążenie ku wdrażaniu opracowanych technologii w przedsiębiorstwach), wsparciu firm z sektora MŚP w dążeniu do innowacyjności i poprawy konkurencyjności produktów i usług oraz tworzeniu dogodnych warunków dla rozwoju przedsiębiorstw i lokowania inwestycji na terenie województwa łódzkiego. Ponadto na bazie walorów

przyrodniczych i kulturowych charakterystycznych dla województwa łódzkiego oraz dzięki możliwościom turystycznym jakimi dysponuje region, rozwijany będzie wachlarz usług w tym sektorze, jak również infrastruktura turystyczna (m.in. hotelarska, kongresowa, gastronomiczna, rekreacyjna).

Wsparcie w ramach tej osi priorytetowej rozłożone jest równomiernie pomiędzy instrumenty kierowane bezpośrednio do przedsiębiorstw i jednostek samorządu terytorialnego, a instrumenty m.in. dla instytucji otoczenia biznesu oraz jednostek naukowych. W ramach III osi priorytetowej pomoc skierowana jest przede wszystkim dla firm z sektora MŚP. Natomiast dla dużych przedsiębiorstw pomoc będzie udzielana w wyjątkowych przypadkach, gdy wielkość inwestycji będzie poniżej 8 milionów złotych, a sama inwestycja będzie strategiczna dla regionu. Dodatkowo, należy przestrzegać progu 10% kwoty alokacji przeznaczonej na bezpośrednie dotacje inwestycyjne dla dużych przedsiębiorstw. Oś priorytetowa wspiera wzrost innowacyjności oraz konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez dobrze funkcjonujący w województwie łódzkim system bezpośrednich dotacji inwestycyjnych (kierujący się elastycznym systemem oceny innowacyjności zgodnym z RSI LORIS i *Strategią Rozwoju Województwa Łódzkiego na lata 2007-2020*). Strategia realizacji tej osi zakłada zaakcentowanie wsparcia dla podmiotów gospodarczych z sektora usług, które decydują o zmianie tradycyjnej struktury gospodarczej województwa oraz redukcji wysokiego bezrobocia. Innymi instrumentami skierowanymi bezpośrednio do przedsiębiorstw są dotacje ukierunkowane na: zakup środków trwałych służących prowadzeniu badań, zakup i wdrożenie wyników prac B+R, prowadzenie projektów celowych, wsparcie systemów zarządzania środowiskowego, wdrażanie najlepszych dostępnych technik (BAT), uzyskiwanie certyfikacji dla wytwarzanych produktów i świadczonych usług, doradztwo specjalistyczne dla MŚP przy realizacji przedsięwzięć innowacyjnych, udział w targach, wystawach i misjach gospodarczych za granicą, marketing i promocję marek produktów regionalnych oraz marek lokalnych (regionalnych), budowę lub przebudowę centrów logistycznych lub terminali kontenerowych wraz z towarzyszącą infrastrukturą, infrastrukturę turystyczną, wykorzystanie dziedzictwa przyrodniczego, systemy informacji turystycznej oraz promocję turystyki. W ramach tej osi priorytetowej do wsparcia kwalifikują się inwestycje w obszarze ochrony środowiska realizowane przez MŚP, które przyczyniają się do bezpośredniego wsparcia efektywności ekonomicznej przedsiębiorstw. Ponadto wsparcie skierowane jest dla przedsiębiorstw, których konkurencyjność na rynku związana jest z dostosowaniem procesów produkcyjnych do zrównoważonego wykorzystania zasobów, polepszenia wydajności energetycznej i zmniejszenia oddziaływania na środowisko. Druga grupa instrumentów kreujących otoczenie dla rozwoju przedsiębiorczości i wpływających na podwyższenie jej innowacyjności, to działania skierowane m.in. do instytucji otoczenia biznesu i jednostek naukowych, mające na celu polepszenie współpracy pomiędzy sferą B+R i sferą biznesu. Wachlarz tych instrumentów obejmuje dotacje przeznaczone na: infrastrukturę badawczą, certyfikację, aplikacje i rozwiązania teleinformatyczne dla środowiska naukowego, projekty mające na celu zwiększenie dostępności wyników prac B+R dla MŚP, tworzenie i rozwój parków przemysłowych, technologicznych, inkubatorów przedsiębiorczości i nowych ośrodków proinnowacyjnych, rozwój sieci instytucji otoczenia biznesu o zasięgu lokalnym/regionalnym oraz inicjowanie i animację powiązań kooperacyjnych na terenie województwa. Pomoc w ramach tej osi przeznaczona jest również na polepszeniu dostępu MŚP do zewnętrznych źródeł finansowania poprzez dokapitalizowanie odnawialnych instrumentów finansowych, w szczególności funduszy mikropożyczkowych lub poręczeniowych dla MŚP działających na rynku lokalnym lub regionalnym (Instytucja Zarządzająca pozostawia sobie możliwość podjęcia w trakcie realizacji RPO WŁ decyzji o wykorzystaniu inicjatywy JEREMIE). Ponadto wsparciu podlegać również będą prace studyjno-koncepcyjne dotyczące tworzenia terenów inwestycyjnych oraz prace związane z ich uzbrojeniem.

Wśród słabych stron województwa łódzkiego wymienia się przewagę branż o niskiej innowacyjności w gospodarce regionu oraz dominację tradycyjnych gałęzi przemysłu, natomiast do szans zalicza się postępującą dywersyfikację struktury gałęziowo-branżowej. Konieczne jest więc zaakcentowanie działań proinnowacyjnych wśród przedsiębiorstw, gdzie barierą są m.in. wysokie koszty ich opracowania lub nabycia i wdrożenia.

Charakterystyczne dla województwa łódzkiego przemysły tradycyjne, takie jak m.in.: włókiennictwo, produkcja odzieży i wyrobów futrzarskich oraz garbarskich, przemysł wydobywczy, produkcja i przetwórstwo rolno-spożywcze, stanowią obszar gospodarki, który w procesie restrukturyzacji stracił swą dominującą rolę, ale jednak wciąż decyduje o sytuacji na rynku pracy w regionie. Sytuacja rozwija się aktualnie w pożądanym kierunku, czyli ku wzrostowi udziału sektora usług w tworzeniu PKB województwa. Coraz dynamiczniej rozwijają się takie gałęzie gospodarki jak m.in.: logistyka, transport, przemysł farmaceutyczny, przemysł ceramiczny, produkcja sprzętu AGD, produkcja instrumentów medycznych, precyzyjnych i optycznych, usługi oparte na wiedzy oraz turystyka. Odgrywają one coraz większą rolę w profilu gospodarczym województwa i

decydują o stopniu innowacyjności gospodarki województwa. Wymienione wcześniej instrumenty mają za zadanie wesprzeć przedsiębiorstwa działające na rynku w zakresie podniesienia ich konkurencyjności oraz innowacyjności, przy czym nacisk położony jest na przedsiębiorstwa z sektora usług, których działalność charakteryzuje się największą wartością dodaną. Spośród wymienionych działów gospodarki istotną rolę przypisuje się logistyce, która ze względu na centralne położenie województwa w kraju i w Europie staje się jedną z najbardziej rozwojowych branż w regionie i decyduje o przewadze konkurencyjnej województwa łódzkiego na tle kraju.

W ramach osi priorytetowej realizowane będą także przedsięwzięcia z zakresu turystyki wpływające na podniesienie konkurencyjności gospodarki województwa w szczególności w sferze usług. Województwo łódzkie posiada silne podstawy do rozwoju turystyki, jednakże podstawową barierę stwarza niska jakość infrastruktury. W związku z powyższym, w programie wsparcia turystyki nakierowano na poprawę atrakcyjności turystycznej regionu, w szczególności na: hotelarstwo, turystykę kongresową, gastronomię i rekreację, co jest spójne z kierunkami wyznaczonymi w *Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego na lata 2007-2020*. Wsparciem objęte zostaną projekty, które poprzez wysoką jakość świadczonych usług tworzyć będą warunki do rozwoju turystyki, co będzie wpływać na rozwój branży turystycznej w regionie. Dofinansowanie obecnie niewystarczającej bazy turystycznej w rozumieniu zarówno infrastruktury, jak i usług w tym zakresie, a także odpowiednie zagospodarowanie istniejącego potencjału i wypromowanie „produktów turystycznych” stanowić będzie istotne źródło przychodu, miejsc pracy i aktywności gospodarczej. Projekty turystyczne, które będą objęte pomocą w ramach tego priorytetu będą musiały wykazywać wyraźny wpływ na gospodarkę, pierwszeństwo powinny mieć te projekty, które przyciągają przede wszystkim turystów spoza regionu i mieszczą się w *Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego na lata 2007-2020*.

Województwo łódzkie charakteryzuje się niską aktywnością ośrodków B+R w kierunku komercjalizacji działalności badawczej i innowacyjnej posiadając znaczny potencjał badawczo-rozwojowy. Z kolei aktualny trend rozwoju gospodarki wskazuje na rosnący popyt na innowacje wśród przedsiębiorstw. Celem tej osi priorytetowej jest wykorzystanie poprzez wymienione wcześniej instrumenty korzystnej sytuacji na rynku i stworzenie warunków dla rozwoju współpracy pomiędzy instytucjami naukowymi i sferą biznesu, przy czym akcent położony jest na rozwój sfery nauki w kierunku komercjalizacji wyników swoich badań i wdrażania ich przez przedsiębiorstwa. Kierunek rozwoju innowacyjności w województwie nakreśla RSI LORIS, która przedstawia ścieżkę budowania trwałego partnerstwa między jednostkami naukowymi a przemysłem oraz podnoszenia konkurencyjności MŚP poprzez wprowadzanie nowych technologii. Strategia ma być realizowana m.in. poprzez: zwiększenie nakładów na B+R, zwiększenie regionalnego potencjału B+R i efektywności działania jednostek naukowo-badawczych, tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi przemysłów wysokich technologii oraz wzrost naukochłonności tradycyjnych przemysłów.

Tworzenie trwałych powiązań pomiędzy sferą nauki a sferą biznesu będzie się koncentrować na inwestycjach infrastrukturalnych zmierzających do powstania bądź wyspecjalizowania jednostek odpowiedzialnych za transfer technologii w regionie, których zadaniem będzie ułatwienie kontaktu przedsiębiorstw z jednostkami naukowymi poprzez prowadzenie profesjonalnego zarządzania wynikami badań jednostek naukowych, jak również świadczenie usług konsultingowych dla przedsiębiorców poszukujących nowych technologii i pomoc przy wdrażaniu rozwiązań innowacyjnych. Ponadto istotną funkcją systemu transferu technologii musi być sprawny mechanizm usprawniający realizację podaży projektów celowych zlecanych przez przedsiębiorstwa. Podnoszenie innowacyjności MŚP będzie się z kolei odbywać m.in. poprzez dofinansowanie innowacyjnych projektów inwestycyjnych, wdrażania projektów celowych i wyników badań B+R oraz wsparcia infrastruktury B+R w MŚP i w jednostkach naukowych służących powstawaniu rozwiązań innowacyjnych. W centrum uwagi pozostają sektory będące motorami rozwoju w regionie, a wsparcie będzie koncentrować się na projektach, które podnoszą wyraźnie konkurencyjność przedsiębiorstw lub są innowacyjne na poziomie całego regionu.

Ponadto istotne jest ułatwienie tworzenia powiązań kooperacyjnych oraz zwiększenie dostępu przedsiębiorstw do informacji o możliwościach wsparcia ich z funduszy strukturalnych. Działania w tym zakresie mają za zadanie zwiększyć poziom innowacyjności oraz konkurencyjności gospodarki. Priorytetowo traktowane będą projekty, które wykażą powiązania z potencjalnymi i istniejącymi pracami badawczymi realizowanymi w ramach 7 Programu Ramowego, pod warunkiem wykazania możliwości wykorzystania wyników tych badań przez przedsiębiorstwa.

Komplementarność osi priorytetowej

Komplementarność z innymi Programami Operacyjnymi w ramach Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej

Komplementarność z PO IiŚ

W ramach osi priorytetowej IV *Przedsięwzięcia dostosowujące przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska*

- w zakresie działań związanych z wdrażaniem BAT oraz systemów zarządzania środowiskowego,
- w zakresie działań związanych ze wsparciem inwestycji realizowanych przez MŚP w obszarze ochrony środowiska mających na celu ograniczenie negatywnego wpływu na środowisko.

W ramach osi priorytetowej VII *Transport przyjazny środowisku*

- w zakresie działań związanych z transportem multimodalnym.

Kryterium demarkacji będzie wielkość przedsiębiorstwa lub wartość projektu.

Komplementarność z PO IG

W ramach osi priorytetowej 1 *Badania i rozwój nowoczesnych technologii*

- w zakresie działań związanych z projektami celowymi.

W ramach osi priorytetowej 2 *Infrastruktura sfery B+R*

- w zakresie działań związanych z rozwojem infrastruktury B+R oraz infrastruktury informatycznej środowiska naukowego.

W ramach osi priorytetowej 3 *Kapitał dla innowacji*

- w zakresie działań związanych ze wsparciem odnawialnych instrumentów finansowych.

W ramach osi priorytetowej 4 *Inwestycje w innowacyjne przedsięwzięcia*

- w zakresie działań związanych z inwestycjami w przedsiębiorstwach.

W ramach osi priorytetowej 5 *Dyфуzja innowacji*

- w zakresie działań związanych z powstawaniem powiązań kooperacyjnych, sieci otoczenia biznesu oraz parków przemysłowych, technologicznych, inkubatorów przedsiębiorczości i nowych ośrodków proinnowacyjnych.

W ramach osi priorytetowej 6 *Polska gospodarka na rynku międzynarodowym*

- w zakresie działań związanych z działalnością proeksportową przedsiębiorstw, przygotowaniem i tworzeniem terenów inwestycyjnych oraz rozwojem i promocją turystyki.

Kryterium demarkacji będzie wartość dofinansowania projektu, wartość projektu, zasięg geograficzny, wielkość przedsiębiorstwa, powierzchnia terenów inwestycyjnych oraz zasięg oddziaływania projektu.

Komplementarność z PO KL

W ramach priorytetu II *Rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw oraz poprawa stanu zdrowia osób pracujących*

- w zakresie działań związanych z inwestycjami zmieniającymi lub rozszerzającymi profil działalności przedsiębiorstwa lub inwestycjami w instytucjach wspierających rozwój przedsiębiorczości,
- w zakresie szkoleń dla przedsiębiorców i pracowników przedsiębiorstw, wsparcia systemu adaptacyjności kadr przedsiębiorstw, poprawy jakości usług świadczonych przez instytucje wspierające rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności.

W ramach priorytetu IV *Szkolnictwo wyższe i nauka*

- w zakresie działań związanych z podnoszeniem kwalifikacji kadr jednostek naukowych w zakresie zarządzania i komercjalizacji wyników badań.

W ramach priorytetu VI *Rynek pracy otwarty dla wszystkich*

- w zakresie działań związanych ze wspieraniem oraz promocją przedsiębiorczości i samozatrudnienia.

W ramach osi priorytetowej VIII *Regionalne kadry gospodarki*

- w zakresie działań związanych z rozwojem pracowników i przedsiębiorstw w regionie, wspieraniem współpracy sfery nauki i przedsiębiorstw oraz transferu wiedzy.

Kryterium demarkacji będzie charakter inwestycyjny projektu, tzn. EFRR będzie wspierał inwestycje o charakterze twardym a EFS inwestycje w kapitał ludzki.

Komplementarność z PROW

W ramach osi 1 *Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego*

- w zakresie działań związanych z modernizacją zakładów przetwórstwa rolnego i handlu hurtowego produktami rolnymi w ramach działania *Zwiększenie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej*.

W ramach osi 3 *Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej*

- w zakresie działań związanych z rozwojem działalności pozarolniczej na obszarach wiejskich oraz inwestycjami w mikroprzedsiębiorstwach w ramach działania *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw oraz Odnowa i rozwój wsi*

W ramach osi 4 *LEADER*

- w zakresie działań realizowanych na obszarach objętych lokalną strategią rozwoju w ramach działania *Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju*.

Kryterium demarkacji będzie obszar realizacji projektu, typ beneficjenta, charakter projektu, wartość projektu,

Komplementarność z PO „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013”

W ramach osi priorytetowej 2. *Akwakultura, rybołówstwo śródlądowe, przetwórstwo i obrót produktami rybołówstwa i akwakultury*

- w zakresie działań związanych z podnoszeniem standardów produkcji w przedsiębiorstwach z sektora rybołówstwa, hodowli i przetwórstwa ryb w ramach środków 2.1. *Inwestycje w chów i hodowlę ryb*, 2.4. *Rybołówstwo śródlądowe*, 2.5. *Inwestycje w zakresie przetwórstwa i obrotu*.

W ramach osi priorytetowej 4. *Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybactwa*

- w zakresie działań związanych z rozwojem aktywności turystycznej w ramach środka 4.1. *Rozwój obszarów zależnych od rybactwa*.

Kryterium demarkacji będzie zasięg geograficzny lub charakter projektu.

Komplementarność z innymi osiami priorytetowymi RPO WŁ

W szczególności:

W ramach osi priorytetowej II: *Ochrona środowiska, zapobieganie zagrożeniom i energetyka*

W ramach osi priorytetowej IV: *Spółeczeństwo informacyjne*

Beneficjenci

Wsparcie w ramach osi priorytetowej przewidziane jest m.in. dla następujących głównych grup beneficjentów:

- jednostek samorządu terytorialnego (JST), ich związków i stowarzyszeń,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostek organizacyjnych,
- jednostek naukowych,
- szkół wyższych,

- partnerów społecznych i gospodarczych,
- organizacji pozarządowych,
- instytucji otoczenia biznesu,
- przedsiębiorstw.

Wskaźniki efektów

Wskaźniki produktu

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jedn.	Wartość w roku bazowym (2005)	Wartość w roku docelowym (2013)	Wartość w roku docelowym (2015)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
1	Liczba projektów z zakresu bezpośredniego wsparcia inwestycyjnego dla MŚP: - w tym przez pierwsze 2 lata po rozpoczęciu działalności - w tym w podziale na: - mikro - małe - średnie	szt.	0 0 0 0 0	800 20 375 270 150	1 000 25 470 340 190	rocznie	IZ
2	Liczba projektów z zakresu B+R	szt.	0	20	25	rocznie	IZ
3	Liczba projektów współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami a jednostkami badawczymi	szt.	0	30	38	rocznie	IZ
4	Liczba projektów z zakresu turystyki	szt.	0	30	38	rocznie	IZ
5	Wartość pożyczek i poręczeń udzielonych przedsiębiorcom	mln euro	0	20	25	rocznie	IZ

Wskaźniki rezultatu

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jednostka	Wartość w roku bazowym (2005)	Wartość w roku docelowym (2013)	Wartość w roku docelowym (2015)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
1	Liczba utworzonych miejsc pracy (brutto zatrudnienie w pełnym wymiarze godzin), w tym: -Liczba utworzonych miejsc pracy w zakresie B+R etaty badawcze (najlepiej 5 lat od rozpoczęcia projektu)	szt.	0 0	2 800 280	2 800 280	rocznie	IZ
2	Dodatkowe inwestycje wykreowane dzięki wsparciu	mln euro	0	119	119	rocznie	IZ
3	Liczba utworzonych miejsc pracy w sferze turystyki, w tym: -mężczyźni -kobiety	szt.	0 0 0	540 270 270	540 270 270	rocznie	IZ
4	Wzrost nakładów na działalność innowacyjną w przemyśle	mln euro	0	65	65	rocznie	IZ
5	Wzrost nakładów na B+R	mln euro	0	35	35	rocznie	IZ

Finansowanie

Kategorie interwencji

02 - Infrastruktura B+RT (w tym wyposażenie w sprzęt, oprzyrządowanie i szybkie sieci informatyczne łączące ośrodki badawcze) oraz specjalistyczne ośrodki kompetencji technologicznych

03 - Transfer technologii i udoskonalanie sieci współpracy między MŚP, między MŚP a innymi przedsiębiorstwami, uczelniami, wszelkiego rodzaju instytucjami na poziomie szkolnictwa pomaturalnego, władzami regionalnymi, ośrodkami badawczymi oraz biegunami naukowymi i technologicznymi (*parkami naukowymi i technologicznymi, technopoliami, itd.*)

04 - Wsparcie na rzecz rozwoju B+RT, w szczególności dla MŚP (*w tym dostęp do usług związanych z B+RT w ośrodkach badawczych*)

05 - Usługi w zakresie zaawansowanego wsparcia dla przedsiębiorstw i grup przedsiębiorstw

06 - Wsparcie na rzecz MŚP w zakresie promocji produktów i procesów przyjaznych dla środowiska (*wdrożenie efektywnych systemów zarządzania środowiskiem, wdrożenie i stosowanie/użytkowanie technologii zapobiegania zanieczyszczeniom, wdrożenie czystych technologii do działalności produkcyjnej przedsiębiorstw*)

07 - Inwestycje w przedsiębiorstwa bezpośrednio związane z dziedziną badań i innowacji (*innowacyjne technologie, tworzenie przedsiębiorstw przez uczelnie, istniejące ośrodki B+RT i przedsiębiorstwa, itp.*)

08 - Inne inwestycje w przedsiębiorstwa

09 - Inne działania mające na celu pobudzanie badań, innowacji i przedsiębiorczości w MŚP

26 - Transport multimodalny

48 - Zintegrowany system zapobiegania i kontroli zanieczyszczeń

57 - Inne wsparcie na rzecz wzmocnienia usług turystycznych.

Indykatywne alokacje

Dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego – maksymalnie do 85% wydatków kwalifikowalnych projektu.

W ramach osi priorytetowej przewiduje się możliwość cross-financingu do 10% na poziomie osi priorytetowej.

Oś priorytetowa IV: Społeczeństwo informacyjne

Cel szczegółowy

Rozwój społeczeństwa informacyjnego

Cele operacyjne

- poprawa wykorzystania zaawansowanych technologii informacyjnych przez mieszkańców,
- wyrównanie dysproporcji w zakresie dostępu i wykorzystania technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT) na terenie województwa łódzkiego.

Opis

Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego, informatyzacja usług publicznych oraz umożliwienie korzystania przez mieszkańców i firmy województwa łódzkiego z najnowszych narzędzi technologii informacyjnej i komunikacyjnej będzie decydować o kompleksowej poprawie sytuacji społeczno-gospodarczej. Obecnie w województwie łódzkim znajduje się wiele obszarów wykluczonych informatycznie i defaworyzowanych przez sytuację rynkową ze względu na nierentowność inwestycji teleinformatycznych na ich terenie. Celem tej osi priorytetowej jest poprawa i wyrównanie dysproporcji w dostępie do informacji oraz przygotowanie regionu na nadchodzące trendy technologiczne. Główny nacisk położony jest zaś na stworzenie infrastrukturalnych podstaw dla rozwoju społeczeństwa informacyjnego poprzez projekty polegające na budowie, rozbudowie lokalnych/regionalnych bezpiecznych sieci szerokopasmowych współdziałających ze szkieletowymi sieciami regionalnymi / krajowymi, dających jak największe możliwości ciągłej modernizacji w następstwie postępu technologicznego w dziedzinie ICT. Celem wsparcia jest umożliwienie wszystkim mieszkańcom i przedsiębiorstwom regionu dostępu do sieci szerokopasmowej poprzez stworzenie nowoczesnej, informatycznej sieci szkieletowej w regionie, jako działanie komplementarne do projektów rozwoju sieci szerokopasmowej wdrażanych przez przedsiębiorstwa komercyjne. Dla poszerzenia możliwości informatycznych beneficjentów programu wsparcie otrzymają projekty związane z budową, przebudową lub wyposażeniem inwestycyjnym (w tym oprogramowaniem) centrów zarządzania i przetwarzania danych elektronicznych, ze szczególnym uwzględnieniem hurtowni danych i nowoczesnych narzędzi analitycznych, które powinny stać się integralną częścią (obok regionalnej sieci szerokopasmowego dostępu do sieci Internet) infrastruktury technicznej społeczeństwa informacyjnego dla województwa łódzkiego. Mogą one powstawać przede wszystkim w modelu publicznym, choć nie można wykluczyć tendencji powstawania centrów

prywatnych świadczących usługi teleinformatyczne dla firm (w relacji business to business). Wynika to z planów rozwoju elektronicznej administracji oraz planu rozwoju usług świadczonych drogą elektroniczną zarówno dla mieszkańców regionu jak i dla firm prowadzących działalność gospodarczą na terenie województwa (w tym również dla firm sektora MSP).

Rozwój infrastruktury ICT umożliwia również tworzenie zaawansowanych rozwiązań informatycznych i technologicznych podnoszących efektywność jej wykorzystania przez mieszkańców. Obecnie region nie posiada wielu platform e-usług publicznych. Z tego względu wsparcie uzyskują projekty mające na celu budowę systemów teleinformatycznych wraz z niezbędną infrastrukturą dla potrzeb elektronicznego obiegu dokumentów wraz z obiegiem spraw i pracy (workflow) oraz modelowania i optymalizacji procesów w administracji publicznej. Budowa szeroko dostępnych platform umożliwiających dostęp przez Internet do elektronicznych usług publicznych, wdrażanie infrastruktury bezpiecznego podpisu elektronicznego (PKI) i elektronicznej pieczętki oraz innych sposobów uwierzytelniania form elektronicznych oraz tworzenie i rozwijanie geograficznych systemów informacji przestrzennej usprawni działania administracji publicznej.

Program stwarza również możliwości rozwoju sektora usług publicznych poprzez wdrażanie zaawansowanych systemów informatycznych oraz budowę sieci wewnętrznych, usprawniających zarządzanie (np. e-zdrowie), zwiększających zasięg nauczania (e-kształcenie) oraz polepszających skuteczność oddziaływania (systemy dla policji, straży pożarnej oraz ratownictwa drogowego i medycznego). Na wsparcie, w ramach tej osi priorytetowej, mogą ponadto liczyć wszyscy beneficjenci z sektora publicznego, którzy dzięki wdrożeniu rozwiązań informatycznych przyczynią się do poprawy jakości życia publicznego.

Do upowszechniania korzyści płynących z techniki ICT oraz z Internetu konieczne jest stworzenie publicznych punktów dostępu do Internetu – PIAP (modeli aktywnych pasywnych i pośrednich), czyli powszechnie dostępnych placówek wyposażonych w stanowiska komputerowe ze stałym łączem internetowym zapewniających mieszkańcom nieodpłatny dostęp do Internetu. Realizacja tego typu projektów przyczyni się zarówno do upowszechnienia umiejętności obsługi komputera, jak i stworzy możliwość szybkiego dostępu do zasobów instytucji publicznych, w których będą zlokalizowane PIAP.

Ze środków w ramach tej osi priorytetowej mogą skorzystać te MŚP, które zamierzają uruchamiać lub rozwijać usługi świadczone on-line przy wykorzystaniu nowoczesnych rozwiązań ICT (np. e-handel, edukacja i szkolenia, tworzenie sieci). Projekty te muszą mieć istotny wpływ na perspektywy rozwoju przedsiębiorstwa oraz muszą być elementem długoterminowej strategii rozwoju firmy. Trendy rynkowe wymuszają często na MŚP inwestowanie w rozwiązania ICT poszerzające płaszczyznę kontaktu z klientem w celu podnoszenia swojej konkurencyjności.

Wszystkie projekty zgłaszane w tym priorytecie powinny cechować się interoperacyjnością, niezależnością i otwartością technologiczną oraz powinny znacząco przyczyniać się do rozwoju i rozbudowy infrastruktury społeczeństwa informacyjnego w województwie.

Komplementarność osi priorytetowej

Komplementarność z innymi Programami Operacyjnymi w ramach Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej

Komplementarność z PO IiŚ

W ramach osi priorytetowej XIII *Infrastruktura szkolnictwa wyższego*

- w zakresie działań związanych z infrastrukturą teleinformatyczną na potrzeby e-learningu.

Komplementarność z PO IG

W ramach osi priorytetowej 7 *Spółczesność informacyjna – budowa elektronicznej administracji*

- w zakresie działań związanych z rozwojem informatycznym administracji publicznej.

W ramach osi priorytetowej 8 *Spółczesność informacyjna – zwiększanie innowacyjności gospodarki*

- w zakresie działań związanych z rozwojem infrastruktury społeczeństwa informacyjnego oraz tworzeniem usług i aplikacji dla MŚP opartych na rozwiązaniach ICT.

Kryterium demarkacji będzie zasięg oddziaływania projektu.

Komplementarność z PO KL

W ramach priorytetu II *Rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw oraz poprawa stanu zdrowia osób pracujących*

- w zakresie działań związanych z rozwojem e-learningu.

W ramach priorytetu III *Wysoka jakość systemu oświaty*

- w zakresie działań związanych z rozwojem e-learningu.

W ramach priorytetu IV *Szkolnictwo wyższe i nauka*

- w zakresie działań związanych z e-learningiem.

W ramach priorytetu V *Dobre rządzenie*

- w zakresie działań związanych z rozwojem e-administracji.

Kryterium demarkacji będzie charakter inwestycyjny projektu, tzn. EFRR będzie wspierał inwestycje o charakterze twardym a EFS inwestycje w kapitał ludzki.

Komplementarność z PROW

W ramach osi 3 *Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej*

- w zakresie działań związanych z rozwojem mikroprzedsiębiorstw w ramach działania *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*.

W ramach osi 4 *LEADER*

- w zakresie działań związanych ze szkoleniami oraz zakupem rozwiązań ICT na obszarach objętych lokalną strategią rozwoju w ramach działania *Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju*.

Kryterium demarkacji będzie obszar realizacji projektu, typ beneficjenta.

Komplementarność z innymi osiami priorytetowymi RPO WŁ

W szczególności:

W ramach osi priorytetowej III: *Gospodarka, innowacyjność, przedsiębiorczość*

Beneficjenci

Wsparcie w ramach osi priorytetowej przewidziane jest m.in. dla następujących głównych grup beneficjentów:

- jednostek samorządu terytorialnego (JST), ich związków i stowarzyszeń,
- administracji rządowej,
- zakładów opieki zdrowotnej działających w publicznym systemie ochrony zdrowia,
- jednostek naukowych,
- szkół wyższych,
- organizacji pozarządowych,
- przedsiębiorców.

Wskaźniki efektów

Wskaźniki produktu

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jedn.	Wartość w roku bazowym (2005)	Wartość w roku docelowym (2013)	Wartość w roku docelowym (2015)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
1	Liczba projektów z zakresu społeczeństwa informacyjnego	szt.	0	95	119	rocznie	IZ
2	Liczba stworzonych PIAP	szt.	0	400	500	rocznie	IZ

3	Liczba połączeń do internetu szerokopasmowego, w tym: - gospodarstwa domowe - MŚP - szkoły	szt.	0	13 300 8 000 4 800 500	16 625 10 000 6 000 625	rocznie	IZ
---	---	------	---	---------------------------------	----------------------------------	---------	----

Wskaźniki rezultatu

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jedn.	Wartość w roku bazowym (2005)	Wartość w roku docelowym (2013)	Wartość w roku docelowym (2015)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
1	Liczba osób, które uzyskały dostęp do internetu szerokopasmowego	osoby	0	130 000	130 000	rocznie	IZ
2	Liczba korzystających z usług publicznych on-line	osoby	0	800 000	800 000	rocznie	IZ

Finansowanie*Kategorie interwencji*

10 - Infrastruktura telekomunikacyjna (w tym sieci szerokopasmowe)

11 - Technologie informacyjne i komunikacyjne (dostęp, bezpieczeństwo, interoperacyjność, zapobieganie zagrożeniom, badania, innowacje, treści cyfrowe, itp.)

13 - Usługi i aplikacje dla obywateli (e-zdrowie, e-administracja, e-edukacja, e-integracja itp.)

14 - Usługi i aplikacje dla MŚP (e-handel, kształcenie i szkolenie, tworzenie sieci itp.)

15 - Inne działania mające na celu poprawę dostępu MŚP do TIK i ich wydajne użytkowanie.

Indykatorywna alokacja

Dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego - maksymalnie do 85% wydatków kwalifikowalnych projektu.

W ramach osi priorytetowej przewiduje się możliwość cross-financingu do 10% na poziomie osi priorytetowej.

Oś priorytetowa V: Infrastruktura społeczna

Cel szczegółowy

Zapewnienie dogodnych warunków do rozwoju zasobów ludzkich

Cele operacyjne

- poprawa bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców,
- wzrost znaczenia usług pomocy społecznej w rozwoju gospodarczym regionu,
- podniesienie wiedzy oraz dostosowywanie kompetencji do potrzeb rynku pracy,
- kształtowanie i rozwijanie kulturowej tożsamości regionalnej.

Opis

Zapewnienie dogodnych warunków do rozwoju zasobów ludzkich, w ramach V osi priorytetowej zostanie osiągnięte poprzez udzielanie wsparcia na rzecz rozwoju bazy edukacyjnej, medycznej, pomocy społecznej oraz kultury w zakresie podniesienia standardu infrastruktury oraz polepszenia dostępności do oferowanych usług przy jednoczesnym poszanowaniu zasady równości szans. Optymalizacja zasobów ochrony zdrowia stanowi podstawę dla osiągnięcia celu jakim jest zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców. Inwestycje w zakresie usług ochrony zdrowia powiększą możliwości dostępu do technologii umożliwiających nie tylko efektywne leczenie, ale i sprawną i wnikliwą diagnostykę. Tym samym wsparcie w ramach osi przyczyni się do wzrostu liczby osób aktywnych zawodowo na rynku pracy. Podniesienie standardu infrastruktury pomocy społecznej jest odpowiedzią na rosnące zapotrzebowanie na wysokiej jakości usługi w tej sferze. Udzielone wsparcie z jednej strony przyczyni się do rozwiązywania problemów społecznych, z jakimi

boryka się województwo, z drugiej zaś wpisze się w ogólny nurt budowy wzrostu gospodarczego regionu poprzez tworzenie nowych miejsc pracy. Rozwój sektora usług edukacyjnych (poprzez inwestycje w infrastrukturę techniczną – budynki i sprzęt), przyczyniając się do uatrakcyjnienia form oraz treści kształcenia, stanowić będzie odpowiedź na zapotrzebowanie rynku pracy, a także przyczyni się do wzrostu zainteresowania społeczeństwa zwiększaniem swoich kompetencji zawodowych oraz pogłębianiem wiedzy. Obok przedsięwzięć dotyczących szkoleń ustawicznych, upowszechniona zostanie edukacja przedszkolna, a realizacja obowiązku szkolnego odbywać będzie się w przyjaznych warunkach przy wykorzystaniu instrumentów, które ułatwią efektywny proces kształcenia. Wzmocnienie sfery kultury w województwie nastąpi w szczególności poprzez wsparcie infrastruktury, tj. inwestycje w nowe lub już istniejące obiekty kultury i zabezpieczenie zasobów instytucji kultury. Ze względu na unikatowy charakter zabytków województwa, duży nacisk zostanie położony na ochronę dziedzictwa kulturowego, będącego jednym z najistotniejszych walorów regionu. Wsparta zostanie także promocja i informatyzacja sfery kultury. Przyczyni się to do podniesienia atrakcyjności regionu oraz zwiększenia identyfikacji mieszkańców z kulturowymi wartościami regionu. W efekcie przeprowadzonych działań nastąpi poprawa struktur infrastruktury społecznej, której niewystarczający rozwój stanowi czynnik utrudniający rozwój gospodarczy. Wszechstronne i dostosowane do wymogów rynku pracy wykształcenie, poprawa stanu zdrowia, wzrost bezpieczeństwa w zakresie usług pomocy społecznej oraz pełne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego przez mieszkańców regionu doprowadzi do ograniczenia bezrobocia a w dalszej kolejności do wzrostu ogólnego poziomu cywilizacyjnego województwa i poprawy jego wizerunku.

Jednym z podstawowych warunków budowy konkurencyjnej gospodarki jest dbanie o kondycję zdrowotną zasobów ludzkich. Tymczasem stan infrastruktury ochrony zdrowia na terenie województwa łódzkiego nadal nie jest optymalny i nie spełnia oczekiwań społecznych, choć w ostatnich latach w placówkach ochrony zdrowia obserwujemy istotne zmiany w tym zakresie. Odnosi się to w szczególności do sprzętu i aparatury medycznej (np. radiologicznej), wyposażenia bloków operacyjnych czy infrastruktury technicznej. W ramach osi priorytetowej wsparcie przekazane zostanie na podniesienie standardu usług świadczonych w zakresie ochrony zdrowia oraz dostępu do nich, przy założeniu, że przekazywane środki nie będą służyły zwiększeniu ilości zakładów opieki zdrowotnej. Warunkiem uzyskania wsparcia w ramach programu jest złożenie przez podmiot wnioskujący oświadczenia, iż wsparcie to zostanie wykorzystane dla celów świadczeń gwarantowanych w ramach kontraktu z Instytucją Finansującą Publiczne Świadczenia Zdrowotne (np. NFZ). Jednocześnie wszystkie współfinansowane operacje będą zgodne z polityką rozwoju sektora określoną w *Strategii Ochrony Zdrowia w Polsce na lata 2007-2013*. Dla osiągnięcia celu operacyjnego osi wsparcie uzyskają inwestycje obejmujące przebudowę jednostek ochrony zdrowia. Środki przeznaczone zostaną ponadto na zakup lub odtwarzanie aparatury lub sprzętu medycznego. Możliwy będzie także zakup wyposażenia innego aniżeli aparatura i sprzęt medyczny, jeśli będzie on niezbędny dla realizacji projektu tj. umożliwiać będzie używanie sprzętu i aparatury medycznej zgodnie z zastosowaniem przewidzianym przez ich wytwórcę lub - w odniesieniu do robót polegających na przebudowie - determinować będzie realizację celu, który zamierzano osiągnąć poprzez ww. inwestycję budowlaną.

Istotnym warunkiem osiągnięcia spójności społeczno-gospodarczej regionu jest również prawidłowo prowadzona polityka społeczna. Problemem województwa jest przede wszystkim ubóstwo rodzin, związane z wysokim bezrobociem, skutkujące często niewydolnością opiekuńczo – wychowawczą, wpływającą bezpośrednio na rozwój dziecka. Kolejnym negatywnym zjawiskiem jest także proces starzenia się społeczeństwa, który pociąga za sobą konieczność zaspokajania szeroko pojętych potrzeb rosnącej populacji osób w podeszłym wieku. W związku z powyższym ważne jest stworzenie odpowiednich warunków dla rozwoju sektora usług opiekuńczych i wychowawczych oraz poprawy ich standardu. Wsparcie infrastruktury pomocy społecznej przyniesie wymierne korzyści dla rozwoju społeczno – ekonomicznego regionu, zarówno bezpośrednio poprzez tworzenie nowych miejsc pracy, jak i pośrednie – zapewniając odpowiednie warunki dla działań, zmierzających do wejścia lub powrotu na rynek pracy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Poprawa standardu oraz zwiększenie liczby placówek opiekuńczo – wychowawczych umożliwi zapobieganie zjawisku wykluczenia społecznego już na poziomie najbardziej elementarnym. Dzieci, które mimo braku właściwej opieki ze strony rodziców, będą wychowywać się w przyjaznym środowisku, zapewniającym odpowiednie warunki do nauki oraz zainteresowanie ze strony wychowawców, nie zasilą w przyszłości szeregu bezrobotnych. Wsparcie tego typu instytucji przyczyni się więc w dużym stopniu do ograniczenia zjawiska dziedziczenia biedy, a tym samym sprzyjać będzie rozwojowi gospodarczemu województwa. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku pozostałej infrastruktury społecznej. Budowa nowych oraz rozbudowa istniejących

placówek pomocy społecznej stworzy wielu osobom szansę podjęcia zatrudnienia lub działalności gospodarczej. Dotyczy to szczególnie domów pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku, czy przewlekłe somatycznie lub psychicznie chorych, które w chwili obecnej z racji ogromnego zapotrzebowania społecznego, są również coraz częściej przedmiotem zainteresowania prywatnych przedsiębiorców. Jednak i pozostałe podmioty realizujące zadania z zakresu pomocy społecznej mogą przyczynić się do wzrostu gospodarczego regionu, np. działając na rzecz aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Podniesienie standardu oraz zwiększenie liczby zatrudnionego personelu w tych instytucjach, poprawi jakość ich usług oraz skuteczność działań, dzięki czemu możliwy będzie powrót na rynek pracy większej liczby podopiecznych, niż to miało miejsce do tej pory. W ramach V osi priorytetowej wsparciem objęte zostaną działania zmierzające do poprawy efektywności i dostępności placówek pomocy społecznej, polegające na budowie lub przebudowie obiektów wraz z zakupem wyposażenia, jeśli będzie ono niezbędne do osiągnięcia celów inwestycji. Priorytetowo traktowane będą projekty, których realizacja przyczyni się do rozwoju gospodarczego regionu, jak również zrównoważenia społeczno – ekonomicznych dysproporcji w województwie (np. różnic w wysokości stopy bezrobocia, czy poziomie ubóstwa w poszczególnych powiatach).

Poziom edukacji (w tym infrastruktury edukacyjnej) jest jednym z czynników wpływających na jakość nabywanej wiedzy, a w dalszej kolejności na stopień przystosowania kadry pracowniczej do wymogów rynku pracy. W związku z powyższym, w ramach V osi priorytetowej wsparcie ukierunkowane będzie na przedsięwzięcia, których realizacja zorientowana jest na podniesienie wiedzy, poprawę kwalifikacji oraz zdolności szybkiego dostosowywania umiejętności do zmieniających się potrzeb pracodawców. W szczególności nacisk położony zostanie na inwestycje w placówkach kształcenia ustawicznego i zawodowego. Ponieważ jednak proces kształcenia ma charakter wieloetapowy, dofinansowaniem zostaną objęte także inne przedsięwzięcia, które dotyczyć będą wcześniejszych etapów nauki w tym edukacji przedszkolnej. Wszystkie przedsięwzięcia kwalifikujące się do wsparcia w ramach RPO WŁ będą musiały wykazać nie tylko wpływ na realizację celu szczegółowego V osi priorytetowej, jakim jest podniesienie wiedzy oraz dostosowywanie kompetencji do potrzeb rynku pracy na terenie województwa łódzkiego, ale także udowodnić zbieżność planowanych efektów realizowanej inwestycji z koncepcją rozwoju regionu w zakresie edukacji przedstawionej w *Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego na lata 2007-2020* (obszar priorytetowy *Wiedza i kompetencje*). Ponadto współfinansowane w ramach RPO WŁ operacje muszą wpisywać się w unormowanie *Strategii Rozwoju Edukacji na lata 2007 – 2013*. Priorytetowo traktowane będą projekty, których realizacja wpłynie na rozwój gospodarczy regionu, jak również zrównoważenie społeczno – ekonomicznych dysproporcji w regionie (tj. na przykład różnic w wysokości stopy bezrobocia w regionie, ubóstwa i innych). Przedsięwzięcia dla zachowania trwałości projektów powinny, tam gdzie jest to możliwe, zakładać wzmocnienie roli placówki świadczącej usługi edukacyjne poprzez włączenie („otworzenie”) jej infrastruktury w działalność z zakresu polityki społecznej, zatrudnienia i rozwoju, w tym w szczególności kształcenia ustawicznego. Środki finansowe przeznaczone zostaną na zakup urządzeń do nowoczesnych metod nauczania (głównie infrastruktury informatycznej stanowiącej przede wszystkim sprzęt oraz oprogramowanie) lub wyposażenia wszystkich rodzajów placówek w zakresie prowadzonej przez nie działalności edukacyjnej, rozumianej jako oferowanie usług polegających na wszechstronnym kształceniu. Wsparcie uzyskają także inwestycje mające na celu budowę lub przebudowę tych placówek. Dofinansowanie infrastruktury sportowej uzależnione zostanie dodatkowo od wykazania, że nie istnieje inna, bardziej efektywna metoda zapewnienia wychowankom szkół możliwości podnoszenia sprawności fizycznej, np. poprzez wykorzystanie istniejącej publicznej infrastruktury sportowej.

Województwo łódzkie posiada duży potencjał kulturalny ze względu na swoją wielokulturową i wielonarodowościową przeszłość. Atutem regionu w sferze kultury są liczne elementy dziedzictwa kulturowego, bogata baza instytucjonalna oraz regiony etnograficzne kultywujące folklor i sztukę ludową. Silną stroną regionu są także elementy środowiska przyrodniczego. Znajdujące się na obszarze województwa parki krajobrazowe, zbiorniki wodne oraz inne elementy przyrody, stanowią istotny czynnik potencjału rozwojowego. Zgodnie z obecnymi koncepcjami rozwoju regionalnego, kompleksowe wykorzystanie tych elementów stanowi o konkurencyjności regionu, budując jego pozycję społeczno-gospodarczą na tle kraju. Rozwój województwa w tym obszarze podnosi jego atrakcyjność i umacnia wizerunek regionu jako dobrego miejsca do lokowania inwestycji. Wiąże się z tym także powstanie szerokiej oferty spędzania wolnego czasu i rekreacji, co wpłynie na mobilizację aktywności mieszkańców w tym zakresie. Zwiększony popyt oddziaływać będzie natomiast na szybszy rozwój społeczno-gospodarczy regionu. Przedsięwzięcia realizowane w zakresie

kultury są bezpośrednio nakierowane na udostępnianie ogółowi społeczeństwa oferty kulturalnej na wysokim poziomie oraz wprowadzenie nowych usług w tym zakresie o wyższej wartości dodanej. Przyczyni się do powstania dodatkowych miejsc pracy, głównie w sektorze kultury, ale także w wyniku tworzenia nowych inwestycji przez przedsiębiorców. Wspieranie walorów dziedzictwa kulturowego regionu wpłynie na budowanie i kształtowanie tożsamości regionalnej. Aby cel ten osiągnąć należy przede wszystkim przeprowadzić działania w zakresie budowy lub przebudowy lub wyposażenia obiektów kultury, umożliwiając mobilizację aktywności kulturalnej mieszkańców. Ze względu na liczne zabytki oraz obiekty historyczne, w ramach osi priorytetowej wspierana będzie także ochrona oraz zachowanie architektonicznego dziedzictwa kulturowego regionu, z zachowaniem pełnionych przez nie dotychczas funkcji kulturalnych lub nadaniem takich funkcji, jeśli przedsięwzięcia te nie są elementem kompleksowych projektów rewitalizacyjnych finansowanych w ramach osi priorytetowej VI. Realizowane będą również projekty związane z podniesieniem bezpieczeństwa zasobów instytucji kultury. W ramach osi priorytetowej wspierane będą też inwestycje z zakresu infrastruktury informacyjnej oraz tworzenia centrów informacji w obszarze kultury. Kształtowanie i rozwijanie kulturowej tożsamości regionalnej zostanie również wsparte poprzez realizację działań promocyjnych z zakresu kultury, w ramach promocji imprez kulturalnych lub rozwoju i promocji lokalnych lub regionalnych produktów kulturowych.

Projekty z zakresu kultury, które otrzymają wsparcie w ramach osi V RPO WŁ, będą musiały wspierać rozwój społeczno-gospodarczy regionu oraz wpływać na zwiększenie podaży usług kulturalnych. Konieczne jest także pozostawanie przez nie w zgodności z *Narodową Strategią Rozwoju Kultury*.

W uzasadnionych przypadkach w zakresie przedsięwzięć przewidzianych w tej osi priorytetowej możliwe będzie również dofinansowanie działań instruktażowych i szkoleniowych, jeśli będą one w ścisłym związku z przedmiotem projektu.

Realizacja inwestycji w zakresie niniejszej osi musi brać pod uwagę użycie metod uwzględniających rozwiązania z zakresu zrównoważonego rozwoju budownictwa oraz wprowadzania alternatywnych źródeł energii w odniesieniu do budowy lub renowacji infrastruktury.

Komplementarność osi priorytetowej

Komplementarność z innymi Programami Operacyjnymi w ramach Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej

Komplementarność z PO IiŚ

W ramach osi priorytetowej XI *Kultura i dziedzictwo kulturowe*

- w zakresie działań związanych z ochroną i zachowaniem dziedzictwa kulturowego oraz rozwojem i poprawą stanu infrastruktury kultury oraz przedsięwzięć dotyczących szkolnictwa artystycznego.

W ramach osi priorytetowej XII *Bezpieczeństwo zdrowotne i poprawa efektywności ochrony zdrowia*

- w zakresie działań związanych z infrastrukturą ochrony zdrowia oraz ratownictwem medycznym.

W ramach osi priorytetowej XIII *Infrastruktura szkolnictwa wyższego*

- w zakresie działań związanych z rozwojem ośrodków akademickich oraz wykorzystaniem technologii informacyjnych.

Kryterium demarkacji będzie typ beneficjenta, organ założycielski, wartość projektu, charakter wspieranej infrastruktury, fakt zamieszczenia projektu na indykatywnym wykazie indywidualnych projektów kluczowych załączonym do PO IiŚ (kryterium demarkacji nie dot. systemu ratownictwa medycznego, który nie będzie wspierany w ramach RPO WŁ).

Komplementarność z PO IG

W ramach osi priorytetowej 1 *Badania i rozwój nowoczesnych technologii*

- w zakresie działań związanych z infrastrukturą oraz zasobami ludzkimi nauki.

W ramach osi priorytetowej 2 *Infrastruktura sfery B+R*

- w zakresie działań związanych z aparaturą badawczą oraz inwestycjami w budynki, budowle oraz inną infrastrukturę (wyposażenie), co dotyczy ośrodków posiadających potencjał badawczy.

W ramach osi priorytetowej 7 *Społeczeństwo informacyjne - budowa elektronicznej administracji*

- w zakresie działań związanych z tworzeniem elektronicznych platform usług publicznych.

Kryterium demarkacji: nie ma zastosowania.

Komplementarność z PO KL

W ramach Priorytetu I *Zatrudnienie i integracja społeczna*

- w zakresie podnoszenia kwalifikacji kadr w instytucjach związanych z publicznymi służbami zatrudnienia oraz aktywną polityką rynku pracy,
- w zakresie działań związanych z wzmocnieniem instytucji pomocy społecznej.

W ramach Priorytetu II *Rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw oraz poprawa stanu zdrowia osób pracujących*

- w zakresie działań związanych z poprawą stanu zdrowia pracowników (poprzez opracowywanie programów profilaktycznych) oraz podnoszenie kwalifikacji i umiejętności personelu medycznego,
- w zakresie podnoszenia kwalifikacji i adaptacji siły roboczej poprzez projekty szkoleniowe, podniesienie jakości i rozwój usług szkoleniowych.

W ramach Priorytetu III *Wysoka jakość systemu oświaty*

- w zakresie kompleksowych działań dotyczących podniesienia jakości systemu kształcenia, doskonalenia kadry nauczycielskiej, przedsięwzięć dotyczących polityki edukacyjnej i zarządzania oświatą, dostosowywania oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy, kształcenia ustawicznego.

W ramach Priorytetu IV *Szkolnictwo wyższe i nauka*

- w zakresie dostosowywania kształcenia na poziomie wyższym do potrzeb rynku pracy wraz z poprawą oferty edukacyjnej.

W ramach Priorytetu VI *Rynek pracy otwarty dla wszystkich*

- w zakresie aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych i biernych zawodowo.

W ramach Priorytetu VII *Promocja integracji społecznej*

- w zakresie działań związanych z poprawą dostępu do rynku pracy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz wzmocnieniem i poszerzeniem zakresu działań sektora ekonomii społecznej.

W ramach Priorytetu VIII *Regionalne kadry gospodarki*

- w zakresie podnoszenia kompetencji i umiejętności pracowników, poprawy funkcjonowania systemu prognozowania zmian w gospodarce.

W ramach Priorytetu IX *Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach*

- w zakresie działań związanych z niwelowaniem problemu nierównego dostępu do usług edukacyjnych.

Kryterium demarkacji: będzie charakter inwestycyjny projektu, tzn. EFRR będzie wspierał inwestycje o charakterze twardym a EFS inwestycje w kapitał ludzki.

Komplementarność z PROW

W ramach osi 1 *Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego*

- w zakresie szkoleń zawodowych w ramach działania *Szkolenia zawodowe dla osób zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie*,
- w zakresie wprowadzania systemu doradztwa w ramach działania *Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów*.

W ramach osi 3 *Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej*

- w zakresie pomocy udzielanej z tytułu podjęcia lub rozwoju działalności dot. m.in. usług dla ludności w ramach działania *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*,

- w zakresie usług dla ludności w dziedzinie pomocy społecznej oraz innych w ramach działania *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*,
- w zakresie infrastruktury kultury oraz obiektów pełniących funkcje publiczne w ramach działania *Odnowa i rozwój wsi*.

W ramach osi 4 *LEADER*

- w zakresie przedsięwzięć realizowanych w obszarze działań *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*, *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw* oraz *Odnowa i rozwój wsi*, a także innych przedsięwzięć realizowanych w ramach lokalnych strategii rozwoju w zakresie, w którym są one komplementarne do RPO WŁ w ramach działania *Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju*.

Kryterium demarkacji (tam gdzie ma ono zastosowanie) będzie wartość projektu oraz jego lokalizacja, typ beneficjenta.

Komplementarność z PO „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013”

W ramach osi priorytetowej 4. *Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybactwa*

- w zakresie działań związanych z poprawą dziedzictwa architektonicznego oraz w zakresie dywersyfikacji poprzez propagowanie zróżnicowanego zatrudnienia rybaków oraz tworzenie dodatkowych miejsc pracy poza sektorem rybackim w ramach środka 4.1 *Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybactwa*

Kryterium demarkacji będzie wartość projektu oraz jego lokalizacja, typ beneficjenta.

Komplementarność z innymi osiami priorytetowymi RPO WŁ

W szczególności:

W ramach osi priorytetowej IV: *Spoleczeństwo informacyjne*

W ramach osi priorytetowej VI: *Odnowa obszarów miejskich*

- w zakresie prac konserwatorskich, restauratorskich i innych robót budowlanych dopuszczalnych w przypadku zabytków i obiektów historycznych.

Kryterium demarkacji będzie charakter projektu.

Beneficjenci

Wsparcie w ramach osi priorytetowej przewidziane jest m.in. dla następujących głównych grup beneficjentów:

- jednostek samorządu terytorialnego (JST), ich związków i stowarzyszeń,
- jednostek organizacyjnych JST posiadających osobowość prawną,
- administracji rządowej,
- zakładów opieki zdrowotnej działających w publicznym systemie ochrony zdrowia³⁰,
- instytucji kultury,
- szkół wyższych,
- osób prawnych i fizycznych będących organami prowadzącymi szkoły i placówki,
- jednostek sektora finansów publicznych posiadających osobowość prawną (nie wymienionych wyżej),
- partnerów społecznych i gospodarczych,
- organizacji pozarządowych,
- kościołów i związków wyznaniowych oraz osób prawnych kościołów i związków wyznaniowych,
- instytucji otoczenia biznesu,
- przedsiębiorców.

Wskaźniki efektów*Wskaźniki produktu*

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jedn.	Wartość w roku bazowym (2005)	Wartość w roku docelowym (2013)	Wartość w roku docelowym (2015)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
1	Liczba projektów z zakresu kultury	szt.	0	20	25	rocznie	IZ
2	Liczba projektów w zakresie infrastruktury pomocy społecznej	szt.	0	6	8	rocznie	IZ
3	Liczba projektów z zakresu ochrony zdrowia	szt.	0	90	113	rocznie	IZ
4	Liczba projektów z zakresu edukacji	szt.	0	20	25	rocznie	IZ

Wskaźniki rezultatu

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jedn.	Wartość w roku bazowym (2005)	Wartość w roku docelowym (2013)	Wartość w roku docelowym (2015)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
1	Liczba utworzonych miejsc pracy w sferze kultury, w tym: - mężczyźni - kobiety	szt.	0 0 0	210 105 105	210 105 105	rocznie	IZ
2	Liczba studentów korzystających z efektów projektów	osoby	0	10 400	10 400	rocznie	IZ
3	Liczba utworzonych miejsc pracy w sferze pomocy społecznej, w tym: - mężczyźni - kobiety	szt.	0	60 30 30	60 30 30	rocznie	IZ
4	Liczba wykonanych badań sprzętem specjalistycznym przeprowadzonych na zakupionym lub odtworzonym sprzęcie	szt.	0	600 000	600 000	rocznie	IZ

Finansowanie*Kategorie interwencji*

58 - Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego

59 - Rozwój infrastruktury kulturalnej

75 - Infrastruktura systemu oświaty

76 - Infrastruktura ochrony zdrowia

77 - Infrastruktura opiekuńczo-wychowawcza

79 - Pozostała infrastruktura społeczna.

Indykatywne alokacje

Dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego - maksymalnie do 85% wydatków kwalifikowalnych projektu.

W ramach osi priorytetowej przewiduje się możliwość cross-finansingu do 10% na poziomie osi priorytetowej.

Oś priorytetowa VI: Odnowa obszarów miejskich

Cel szczegółowy

Ożywienie gospodarcze i społeczne na terenach zdegradowanych w obszarach miejskich

Cele operacyjne

- rewitalizacja substancji architektonicznej terenów i obiektów poprzemysłowych i powojkowych,

- zwiększenie atrakcyjności obszarów miejskich dla inwestorów lokalnych i zewnętrznych,
- odnowa zdegradowanych dzielnic mieszkaniowych, w tym rewitalizacja substancji mieszkaniowej.

Opis

Odnowa i rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich prowadząca do ich ożywienia gospodarczego, odbudowy więzi społecznych, zapobiegania występowania zjawisk patologicznych i zapewnienia wewnętrznej spójności tych obszarów z pozostałymi obszarami regionu, to najistotniejsze działania realizowane w ramach VI osi priorytetowej.

W wielu miastach regionu łódzkiego, w tym również w stolicy regionu, występują obszary charakteryzujące się dużą degradacją tkanki architektonicznej budynków i obiektów (w tym także przemysłowych i powojсковych oraz budynków o dużej wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym), prowadzącą do zapaści ekonomicznej i społecznej tych obszarów. W związku z tym w ramach niniejszej osi wspierane będą zintegrowane i partnerskie projekty rewitalizacyjne, zapewniające wzrost potencjału społeczno-gospodarczego obszarów zdegradowanych, a w rezultacie zwiększenie ich atrakcyjności dla potencjalnych inwestorów.

Pod pojęciem rewitalizacji rozumie się kompleksowe działania prowadzące do przemian ekonomicznych, społecznych i przestrzennych na określonym obszarze zdegradowanym, przyczyniające się przede wszystkim do ożywienia gospodarczego i społecznego, przywrócenia ładu architektonicznego i przestrzennego oraz odbudowy więzi społecznych. Projekty realizowane w ramach tej osi priorytetowej będą polegały na renowacji, modernizacji lub odbudowie budynków lub obiektów (w szczególności w zdegradowanych dzielnicach miast, osiedlach mieszkaniowych, obszarach przemysłowych i powojсковych) lub ich adaptacji do nowych funkcji (gospodarczych, społecznych, edukacyjnych, kulturalnych, rekreacyjnych, turystycznych), przyczyniając się do tworzenia nowych miejsc pracy oraz neutralizacji niekorzystnych zjawisk społecznych, gospodarczych i ekologicznych.

Z uwagi na konieczność zachowania ich kompleksowego charakteru powinny one obejmować więcej niż jeden z niżej wymienionych typów projektów:

- renowacja, modernizacja lub odbudowa budynków lub obiektów (w szczególności w zdegradowanych dzielnicach miast, osiedlach mieszkaniowych, obszarach przemysłowych i powojсковych), lub ich adaptacja do nowych funkcji, przyczyniające się do tworzenia nowych miejsc pracy oraz neutralizacji niekorzystnych zjawisk społecznych, gospodarczych i ekologicznych,
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub inne roboty budowlane dopuszczalne w przypadku zabytków (odpowiednio - obiektów historycznych), w celu przystosowania w/w obiektów do nowych funkcji lub utrzymania funkcji dotychczasowych,
- przygotowanie terenów na obszarach objętych rewitalizacją pod realizację nowych inwestycji gospodarczych (w tym uzbrojenie terenu pod przyszłe inwestycje, wyburzenie obiektów, przygotowanie obiektów do potrzeb działalności gospodarczej),
- kompleksowe zagospodarowanie przestrzeni publicznej rewitalizowanych terenów, w tym budowa lub przebudowa małej architektury oraz tworzenie lub modernizacja miejsc rekreacji i terenów zielonych,
- renowacja części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych obejmująca inwestycje w zakresie instalacji technicznych budynku, działania w zakresie oszczędności energetycznej, odnowienie głównych elementów konstrukcji budynku, którymi są: dach, elewacja zewnętrzna, stolarka okienna lub drzwiowa, klatki schodowe, korytarze wewnętrzne lub zewnętrzne, wejścia, elementy konstrukcji zewnętrznej budynku, windy,
- renowacja i adaptacja budynków istniejących stanowiących własność władz publicznych lub własność podmiotów działających w celach niezarobkowych w zakresie w jakim umożliwi to przygotowanie do użytkowania nowoczesnych, socjalnych budynków mieszkalnych.

Wszystkie działania w ramach tej osi muszą mieć ponadto na celu poprawę dostępu osób niepełnosprawnych do instytucji wspieranych w ramach tej osi.

Należy również zaznaczyć, iż w zakresie realizacji zadań miejskich nie jest przewidziane delegowanie kompetencji do poszczególnych miast w regionie. Zaleca się, wspomniane wyżej, zintegrowane podejście, które na poziomie projektu będzie wskazywać różne obszary działalności i różnych beneficjentów. Od władz

miejskich oczekuje się składania najlepszych do wsparcia w ramach tej osi wniosków. Wdrażanie działań koordynowane będzie ponadto przez jeden departament, co wykluczy możliwość podwójnego finansowania tych samych projektów.

Poza kompleksowym zagospodarowaniem przestrzeni publicznej rewitalizowanych terenów, wsparcie udzielane będzie także projektom polegającym na podnoszeniu bezpieczeństwa budynków i obiektów oraz zapobieganiu przestępczości na obszarach zdegradowanych, podlegających rewitalizacji. Wspierane będą działania z zakresu budowy odpowiednich zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w rewitalizowanych obiektach oraz systemów monitoringu służących poprawie bezpieczeństwa publicznego.

Wspierane będą także działania na rzecz przygotowania terenów pod realizację nowych inwestycji gospodarczych (uzbrojenie terenu pod przyszłe inwestycje, wyburzenie obiektów, przygotowanie obiektów na potrzeby działalności gospodarczej), oraz modernizacja istniejącej infrastruktury sieciowej, co powinno przyczynić się do ożywienia gospodarczego i społecznego rewitalizowanych terenów (prace kompleksowe).

Ważnym elementem osi zintegrowanego rozwoju obszarów miejskich będą inwestycje związane bezpośrednio z odnową substancji mieszkaniowej, służące poprawie warunków bytowych mieszkańców i podniesieniu jakości zasobów mieszkaniowych. Kwalifikowalność wsparcia zgodna będzie przede wszystkim z art. 7 ust. 2 Rozporządzenia (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady oraz art. 47 Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006. Inwestycje obejmą defaworyzowane obszary, na których występują niekorzystne zjawiska o charakterze społecznym (m.in. wysoka przestępczość, niekorzystne trendy demograficzne, wysoki wskaźnik biedy i wykluczenia społecznego, długotrwałe bezrobocie) oraz zjawiska związane z degradacją substancji mieszkaniowej (m.in. niska wartość zasobów mieszkaniowych, niska efektywność energetyczna budynków). W ramach osi priorytetowej wsparcie uzyskają projekty polegające na renowacji części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych oraz przedsięwzięcia zmierzające do użytkowania socjalnych budynków mieszkalnych. Działania te przyczynią się m.in. do zwiększenia atrakcyjności gospodarczej obszarów objętych projektem.

W ramach osi priorytetowej realizowane będą przedsięwzięcia polegające na rewitalizacji obszarów problemowych określonych w Lokalnych Programach Rewitalizacji lub Zintegrowanych Programach Rozwoju Lokalnego, zatwierdzonych przez odpowiednie jednostki samorządu terytorialnego, tak aby zapewniona była ich kompleksowość, długofalowość i konsensus społeczny przy ich realizacji. Istnienie tych Programów jest wymogiem niezbędnym dla otrzymania wsparcia przez obszary, które są nimi objęte.

Niezwykle istotne dla wszystkich projektów realizowanych w ramach tej osi priorytetowej jest uwzględnienie wymiaru społecznego w planowanych działaniach infrastrukturalnych, które w efekcie przyczynią się m.in. do poprawy bezpieczeństwa i umacniania więzi społecznych.

W zakresie inicjatywy na rzecz zrównoważonego rozwoju miejskiego – JESSICA, Instytucja Zarządzająca RPO WŁ pozostawia sobie możliwość podjęcia w trakcie realizacji Programu decyzji o jej potencjalnym wykorzystaniu.

Komplementarność osi priorytetowej

Komplementarność z innymi Programami Operacyjnymi w ramach Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej

Komplementarność z PO KL

W ramach Priorytetu VI Rynek pracy otwarty dla wszystkich

- w zakresie działań odnoszących się do osób w stosunku do których odnotowuje się największe zagrożenie niemożnością znalezienia pracy.

W ramach Priorytetu VII Promocja integracji społecznej

- w zakresie działań związanych z poprawą dostępu do rynku pracy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz wzmocnieniem i poszerzeniem zakresu działań sektora ekonomii społecznej.

Kryterium demarkacji będzie charakter inwestycyjny projektu, tzn. EFRR będzie wspierał inwestycje o charakterze twardym a EFS inwestycje w kapitał ludzki.

Oś VI nie jest komplementarna w swoim zakresie z pozostałymi programami operacyjnymi w ramach Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej.

Komplementarność z innymi osiami priorytetowymi RPO WŁ

W szczególności:

W ramach osi priorytetowej V: *Infrastruktura społeczna*

- w zakresie prac konserwatorskich, restauratorskich i innych robót budowlanych dopuszczalnych w przypadku zabytków i obiektów historycznych.

Kryterium demarkacji będzie charakter projektu.

W ramach osi priorytetowej II: *Ochrona środowiska, zapobieganie zagrożeniom i energetyka*

Beneficjenci

Wsparcie w ramach osi priorytetowej przewidziane jest m.in. dla następujących głównych grup beneficjentów:

- jednostek samorządu terytorialnego (JST), ich związków i stowarzyszeń,
- jednostek organizacyjnych JST posiadających osobowość prawną,
- partnerów społecznych i gospodarczych,
- organizacji pozarządowych,
- kościołów i związków wyznaniowych oraz osób prawnych kościołów i związków wyznaniowych,
- spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych oraz TBS,
- przedsiębiorców.

Wskaźniki efektów

Wskaźniki produktu

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jedn.	Wartość w roku bazowym (2005)	Wartość w roku docelowym (2013)	Wartość w roku docelowym (2015)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
1	Liczba obiektów, które uzyskały nowe funkcje w wyniku rewitalizacji	szt.	0	20	25	rocznie	IZ
2	Liczba obiektów mieszkaniowych poddanych renowacji	szt.	0	15	19	rocznie	IZ
3	Liczba projektów mających na celu poprawę atrakcyjności miast	szt.	0	5	6	rocznie	IZ

Wskaźniki rezultatu

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jedn.	Wartość w roku bazowym (2005)	Wartość w roku docelowym (2013)	Wartość w roku docelowym (2015)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
1	Powierzchnia poddana rewitalizacji	ha	0	60	60	rocznie	IZ
2	Liczba przedsiębiorstw powstałych na zrewitalizowanym obszarze	szt.	0	15	15	rocznie	IZ

Finansowanie

Kategorie interwencji:

61 - Zintegrowane projekty na rzecz rewitalizacji obszarów miejskich i wiejskich

78 - Infrastruktura mieszkalnictwa.

Indykatywne alokacje

Dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego - maksymalnie do 85% wydatków kwalifikowalnych projektu.

W ramach osi priorytetowej przewiduje się możliwość cross-financingu do 10% na poziomie osi priorytetowej.

Oś priorytetowa VII: Pomoc techniczna

Cel szczegółowy

Zwiększanie zdolności absorpcji środków Unii Europejskiej w ramach RPO WŁ

Cele operacyjne

- upowszechnienie informacji o możliwościach uzyskania wsparcia i promocja interwencji środków EFRR w województwie,
- budowanie i rozwój współpracy międzyregionalnej,
- zapewnienie wysokiej jakości systemu zarządzania RPO WŁ,
- pełne uczestnictwo w jednolitym systemie monitoringu.

Opis

W celu skutecznej realizacji działań RPO WŁ konieczne jest zapewnienie odpowiedniego potencjału organizacyjnego, instytucjonalnego i osobowego, a także odpowiednich działań informacyjnych i promocyjnych dla efektywnego wykorzystania środków strukturalnych. Służyć to będzie właściwemu przygotowaniu, wdrażaniu, monitorowaniu, ocenie, kontroli oraz ewaluacji realizacji RPO WŁ. Oznacza to przede wszystkim konieczność zatrudnienia i kształcenia kadr odpowiedzialnych za realizację zadań na wszystkich etapach zarządzania i wdrażania RPO WŁ, w tym osób zaangażowanych w informowanie i promocję, a także zapewnienie odpowiednich szkoleń, wsparcie w zakresie komputeryzacji, wsparcie eksperckie dla prawidłowego funkcjonowania procesu wdrażania programu oraz wsparcie merytoryczne dla procesu oceny, wyboru i ewaluacji projektów. W ramach Pomocy Technicznej przewidziane jest także wsparcie działań służących poprawie przygotowania i zarządzania projektami oraz tworzenie project pipeline.

Prawidłowe zarządzanie RPO WŁ wiąże się również z zapewnieniem systemu ciągłego monitorowania realizacji programu oraz poszczególnych osi priorytetowych. W związku z tym zostaną przeznaczone odpowiednie środki na utrzymanie, unowocześnienie, rozbudowę istniejących lub tworzenie nowych systemów informatycznych i sieci komputerowych służących wdrażaniu RPO WŁ. System będzie kompatybilny z istniejącymi systemami krajowym i unijnym. Wsparcie to umożliwi pełne uczestnictwo w komputerowym systemie monitoringu.

Do zapewnienia efektywnego oraz zgodnego z prawem i polityką wspólnotową wdrażania RPO WŁ należy uznać za kluczowe zatrudnienie odpowiednio wykwalifikowanego personelu. Zasoby ludzkie stanowią najważniejszy element procesu programowania, zarządzania i wdrażania programów operacyjnych. Wsparcie zasobów pracy na rzecz RPO WŁ będzie obejmowało zatrudnienie osób zaangażowanych w przygotowanie, wybór, ocenę, monitorowanie, kontrolę i audyt projektów i programów oraz kontrolę finansową i weryfikację płatności. Zapewnienie wysokiej jakości systemu zarządzania RPO WŁ wiąże się bezpośrednio z realizacją projektów dotyczących podnoszenia kwalifikacji pracowników. Istotnym jest zapewnienie stabilności zatrudnienia i zwiększenia motywacji pracowników poprzez stosowanie bodźców płacowych i pozapłacowych, a także wprowadzenia nowoczesnych metod zarządzania zasobami ludzkimi. Pomoc techniczna będzie przeznaczona także na dofinansowanie wydatków związanych z zapewnieniem odpowiednich warunków lokalowych, wyposażeniem miejsc pracy w odpowiedni sprzęt, archiwizacją, oraz zapewnieniem ciągłości programowania, organizowaniem szkoleń, obejmujących również zakres programów pomocy publicznej i procedury udzielania zamówień publicznych, w tym z uwzględnieniem wsparcia na szkolenia przeznaczone dla beneficjentów. Sprawne wykorzystanie środków funduszy strukturalnych w ramach RPO WŁ wymagało będzie przeprowadzenia specjalistycznych badań i studiów, przygotowania stosownych analiz oraz wsparcia eksperckiego i wynagradzania ekspertów. W ramach osi priorytetowej *Pomoc techniczna* przewidziane są także środki na zadania związane z zakończeniem wdrażania ZPORR. Działania skierowane do pracowników

instytucji zaangażowanych w realizację RPO WŁ służyć będą zwiększeniu zdolności administracyjnej w regionie, co zostanie w sposób szczegółowy opisane w osobnym dokumencie.

Wsparcie otrzymają działania mające na celu zapewnienie powszechnego dostępu do informacji o możliwościach ubiegania się o dofinansowanie ze środków funduszy strukturalnych. Potencjalni odbiorcy tej pomocy, to m.in. regionalne i lokalne władze samorządowe, organizacje zawodowe, przedsiębiorcy, instytucje wspierania biznesu, organizacje pozarządowe, podmioty działające na rzecz promocji równości między kobietami i mężczyznami.

Działania w zakresie zorganizowania i wdrożenia sprawnego systemu rozpowszechniania informacji w ramach obszarów wsparcia RPO WŁ zostaną ujęte w Planie Komunikacji, będącym podstawowym dokumentem wyznaczającym strategię informacji i promocji dla Województwa Łódzkiego. Pomoc Techniczna ma za zadanie wsparcie działań realizowanych w ramach Planu Komunikacji, co w konsekwencji przyczyni się do skutecznego wykorzystania środków krajowych i unijnych ukierunkowanych na rozwój Województwa Łódzkiego. Celem strategicznym Planu jest: zapewnienie informacji nt. możliwości uzyskania wsparcia w ramach RPO WŁ, upowszechnienie wśród potencjalnych i faktycznych odbiorców wiadomości nt. działań w obszarze Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, a także uzyskanie powszechnej akceptacji mieszkańców Województwa Łódzkiego dla podejmowanych działań i efektów ich wdrażania oraz kreowania pozytywnego wizerunku Unii Europejskiej i możliwości, jakie stwarza Polsce uczestnictwo we Wspólnocie poprzez m.in. przeprowadzenie akcji informacyjnych na temat możliwości uzyskania dofinansowania ze środków EFRR w ramach RPO WŁ (seminaria, konferencje, spotkania informacyjne, szkolenia, programy w mass mediach, billboardy), przygotowanie i skuteczne dystrybuowanie wśród potencjalnych beneficjentów materiałów promocyjnych (gadżety, materiały informacyjno-promocyjne, itp.), prowadzenie profesjonalnej strony internetowej, zawierającej informacje o RPO WŁ oraz procedurze aplikacyjnej. Szczegółowe informacje zawarte są w rozdziale 6.6.2.

W ramach osi priorytetowej zapewnione będą wystarczające środki budżetowe na wypełnienie wymogów dotyczących ewaluacji, informacji i promocji, jak również na przygotowywanie projektów oraz usprawnienie procedur zamówień publicznych.

W celu ujednoczenia sposobu przekazu informacji oraz zwiększenia jego efektywności stosowany będzie jednolity system identyfikacji programu.

Oś priorytetowa *Pomoc techniczna* będzie zatem obejmowała działania z zakresu wsparcia zasobów ludzkich zaangażowanych w realizację programu, wsparcia technicznego procesu zarządzania i wdrażania RPO WŁ, Planu Komunikacji oraz wsparcia przygotowania wdrażania projektów. W celu realizacji tych działań konieczne jest zastosowanie innowacyjnych rozwiązań, budowanie i rozwój współpracy międzyregionalnej, zarówno z partnerami społecznymi z regionów województwa łódzkiego, jak również z ekspertami z regionów poszczególnych państw europejskich, współpraca w ramach inicjatywy „Regions for economic change” oraz wymiana dobrych praktyk i doświadczeń. Cel ten będzie realizowany w szczególności poprzez udział przedstawicieli województwa łódzkiego w konferencjach, spotkaniach, seminariach, warsztatach itp. w ramach budowania i rozwoju współpracy międzyregionalnej z partnerami polskimi oraz z regionów państw Unii Europejskiej.

Spodziewanymi efektami realizacji osi priorytetowej *Pomoc techniczna* jest wzrost sprawności wdrażania RPO WŁ i efektywności wykorzystania środków, upowszechnienie wiedzy wśród potencjalnych beneficjentów na temat możliwości pozyskania środków z EFRR w ramach RPO WŁ oraz zwiększenia znajomości procedur rozliczania dotacji, a w konsekwencji wzrost prawidłowo zgłoszonych i rozliczonych projektów.

Komplementarność osi priorytetowej

Komplementarność z innymi Programami Operacyjnymi w ramach Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej

Komplementarność z PO PT 2007-2013

W ramach osi priorytetowej 1 *Wsparcie zasobów ludzkich*

- w zakresie działań związanych z zatrudnieniem odpowiednio wykwalifikowanego personelu,
- w zakresie działań związanych z podnoszeniem kwalifikacji pracowników.

W ramach osi priorytetowej 2 *Wsparcie informatyczne realizacji NSRO*

- w zakresie działań związanych z zakupem wyposażenia i sprzętu,
- w zakresie budowy, rozwoju i utrzymania systemów informatycznych oraz infrastruktury służącej obsłudze procesów zarządzania, wdrażania, monitorowania, kontroli i oceny realizacji NSRO.

W ramach osi priorytetowej 3 *Wsparcie realizacji operacji funduszy strukturalnych*

- w zakresie działań związanych z archiwizacją,
- w zakresie działań związanych ze szkoleniami dla beneficjentów,
- w zakresie działań związanych z promocją i komunikacją,
- w zakresie działań związanych z wymianą dobrych praktyk i doświadczeń.

Kryterium demarkacji będzie typ beneficjenta.

Komplementarność z PO KL

W ramach priorytetu V *Dobre rządzenie*

Kryterium demarkacji będzie typ projektu.

Komplementarność z innymi osiami priorytetowymi RPO WŁ

Oś priorytetowa VII służy sprawnej realizacji wszystkich pozostałych osi priorytetowych RPO WŁ.

Beneficjenci

Wsparcie w ramach osi priorytetowej przewidziane jest dla administracji uczestniczącej w zarządzaniu RPO WŁ:

- Instytucja Zarządzająca RPO WŁ,
- Instytucja Pośrednicząca II stopnia.

Wskaźniki efektów

Wskaźniki produktu

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jedn.	Wartość w roku bazowym (2005)	Wartość w roku docelowym (2013)	Wartość w roku docelowym (2015)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
1	Liczba szkoleń współfinansowanych ze środków pomocy technicznej	szt.	0	620	775	rocznie	IZ
2	Liczba zrealizowanych projektów promocyjno - informacyjnych współfinansowanych ze środków pomocy technicznej	szt.	0	400	500	rocznie	IZ
3	Liczba zorganizowanych konferencji, spotkań, seminariów	szt.	0	24	30	rocznie	IZ
4	Liczba osób zatrudnionych przy przygotowaniu i wdrażaniu programu, współfinansowanych ze środków pomocy technicznej	osoby	0	210 ³¹⁾	210	rocznie	IZ
5	Liczba jednostek sprzętu zakupionego na potrzeby opracowania i realizacji RPO WŁ	szt.	0	420	525	rocznie	IZ

Finansowanie

Kategorie interwencji

- 85 - Przygotowanie, realizacja, monitorowanie i kontrola
- 86 - Ocena, badania/ekspertyzy, informacja i komunikacja.

Indykatywne alokacje

Dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego - maksymalnie do 85% wydatków kwalifikowalnych projektu.

5. PLAN FINANSOWY

Zgodnie z tabelami finansowymi zawartymi w *Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia 2007-2013 wspierających wzrost gospodarczy i zatrudnienie (Narodowa Strategia Spójności)* (dokument przyjęty przez Komisję Europejską w dniu 7 maja 2007 r.) województwo łódzkie będzie dysponować w latach 2007-2013 kwotą wsparcia z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w wysokości 1 006,38 mln euro, co w powiązaniu z wkładem własnym beneficjentów wyniesie 1 282,34 mln euro. W ramach wkładu wspólnotowego 37,46% (376,95 mln euro) środków z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego przeznaczonych zostanie na realizację celów Strategii Lizbońskiej.

Zgodnie z Uchwałą Nr 53 Komitetu Koordynacyjnego NSRO z dnia 9 lutego 2011 r. w sprawie alokacji dodatkowych środków wspólnotowych oraz realokacji w ramach regionalnych programów operacyjnych województwo łódzkie otrzymało dodatkowo 30,52 mln euro i 9,12 mln euro z dostosowania technicznego.

Łącznie dla województwa dostępne są środki w wysokości 1 046,02 mln euro, z tego na realizację celów Strategii Lizbońskiej 38,58% (403,58 mln euro), co w połączeniu z wkładem krajowym wynosi 1 230,62 mln euro.

Zamieszczone poniżej tabele finansowe przedstawiają szacunkową alokację środków publicznych (wspólnotowych, krajowych) oraz prywatnych dla województwa łódzkiego na lata 2007-2013 w podziale na lata, na osie priorytetowe oraz źródła finansowania oraz w podziale według kategorii interwencji. Wstępnego podziału środków finansowych dokonano zgodnie z wytycznymi zawartymi w *Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia 2007-2013 wspierających wzrost gospodarczy i zatrudnienie (Narodowa Strategia Spójności)*, zgodnie z Rozporządzeniem Rady (WE) nr 1083/2006 oraz na podstawie dokumentu *Procedury przygotowania Programów Operacyjnych na lata 2007-2013 oraz innych dokumentów niezbędnych do uruchomienia Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia* (wersja z 14 września 2006 r.).

W ramach programu zarezerwowane zostanie co najmniej 20% środków na realizację projektów zintegrowanych obejmujących działania z więcej niż jednej osi priorytetowej RPO WŁ.

5.1 Plan finansowy programu operacyjnego według rocznych zobowiązań poszczególnych funduszy

Tabela finansowa dla programu operacyjnego przedstawiająca podział na każdy rok kwoty całkowitych środków finansowych z poszczególnych funduszy, zgodnie z załącznikiem XVI Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006.

[EUR]

	Fundusze Strukturalne (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego)	Fundusz Spójności	Ogółem
	1	2	3=1+2
2007	141 081 325	-	141 081 325
2008	144 385 012	-	144 385 012
2009	147 666 945	-	147 666 945
2010	145 740 588	-	145 740 588
2011	152 163 520	-	152 163 520
2012	155 633 857	-	155 633 857
2013	159 352 671	-	159 352 671
2007-2013	1 046 023 918	-	1 046 023 918

5.2 Plan finansowy dla programu operacyjnego, podający, dla całego okresu programowania, kwotę całkowitej alokacji finansowej każdego funduszu w programie operacyjnym, odpowiedni wkład krajowy i stopę zwrotu według osi priorytetowej

Tabela finansowa dla programu operacyjnego przedstawiająca kwotę całkowitych środków finansowych stanowiących wkład Wspólnoty i wkłady krajowe oraz wskaźniki wkładu funduszy w podziale na osie priorytetowe, zgodnie z załącznikiem XVI Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006

[EUR]

	Wkład Wspólnoty	Wkład krajowy	Indykatywny podział wkładu krajowego		Finansowanie ogółem	Poziom współfinansowanie	Dla celów informacyjnych	
			Krajowe środki publiczne	Krajowe środki prywatne			Wkład EBI	Inne źródła finansowania
	1	2=3+4	3	4	5=1+2	6=1/5 [%]	7	8
oś priorytetowa I	258 376 238	28 708 505	24 148 924	4 559 581	287 084 743	90,00	-	-
oś priorytetowa II	171 084 755	19 009 452	11 461 595	7 547 857	190 094 207	90,00	-	-
oś priorytetowa III	286 860 351	95 620 066	83 089 266	12 530 800	382 480 417	75,00	-	-
oś priorytetowa IV	78 107 347	13 783 650	11 026 920	2 756 730	91 890 997	85,00	-	-
oś priorytetowa V	120 765 709	10 960 890	8 829 730	2 131 160	131 726 599	91,68	-	-
oś priorytetowa VI	100 638 091	11 182 011	5 854 112	5 327 899	111 820 102	90,00	-	-
oś priorytetowa VII	30 191 427	5 327 899	5 327 899	0	35 519 326	85,00	-	-
ogółem	1 046 023 918	184 592 473	149 738 446	34 854 027	1 230 616 391	85,00	-	-

5.3. Indykatory podział według kategorii, zaprogramowanego wykorzystania wkładu funduszy w program operacyjny

Indykatory podział, według kategorii, zaprogramowanego wykorzystania wkładu funduszy w program operacyjny, zgodnie z Załącznikiem II (Część B) Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006.

KODY KLASYFIKACJI WG KRYTERIUM PRIORYTETOWYCH OBSZARÓW TEMATYCZNYCH

Oś priorytetowa	Kategorie interwencji w tym realizujące cele Strategii Lizbońskiej	Tytuł kategorii	alokacja EFRR (EUR)
OŚ PRIORYTETOWA I - Infrastruktura transportowa			258 376 238
	16	Kolej	27 307 365
	18	Tabor kolejowy	7 245 943
	22	Drogi krajowe	13 815 597
	23	Drogi regionalne/lokalne	174 466 712
	24	Ścieżki rowerowe	3 622 971
	25	Transport miejski	4 673 076
	28	Inteligentne systemy transportu	2 821 671
	29	Porty lotnicze	24 422 903
OŚ PRIORYTETOWA II - Ochrona środowiska, zapobieganie zagrożeniom i energetyka			171 084 755
	33	Energia elektryczna	10 799 782
	35	Gaz ziemny	5 132 543
	39	Energia odnawialna: wiatrowa	9 751 831
	40	Energia odnawialna: słoneczna	3 763 865
	41	Energia odnawialna: biomasa	4 790 373
	42	Energia odnawialna: hydroelektryczna, geotermiczna i pozostałe	9 067 492
	43	Efektywność energetyczna, produkcja skojarzona (kogeneracja), zarządzanie energią	3 421 695
	44	Gospodarka odpadami komunalnymi i przemysłowymi	11 131 649
	45	Gospodarka i zaopatrzenie w wodę pitną	13 686 780
	46	Oczyszczanie ścieków	59 879 664
	47	Jakość powietrza	21 558 580
	51	Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody (w tym NATURA 2000)	774 757
53	Zapobieganie zagrożeniom (w tym opracowanie i wdrażanie planów i instrumentów zapobiegania i zarządzania zagrożeniami naturalnym i technologicznym)	17 325 744	
OŚ PRIORYTETOWA III - Gospodarka, Innowacyjność, Przedsiębiorczość			286 860 351
	02	Infrastruktura B+RT (w tym wyposażenie w sprzęt, oprzyrządowanie i szybkie sieci informatyczne łączące ośrodki badawcze) oraz specjalistyczne ośrodki kompetencji technologicznych	22 513 870
	03	Transfer technologii i udoskonalanie sieci współpracy między MŚP, między MŚP a innymi przedsiębiorstwami, uczelniami, wszelkiego rodzaju instytucjami na poziomie szkolnictwa pomaturalnego, władzami regionalnymi, ośrodkami badawczymi oraz biegunami naukowymi i technologicznymi (parkami naukowymi i technologicznymi, technopoliami itd.)	21 970 424
	04	Wsparcie na rzecz rozwoju B+RT, w szczególności w MŚP (w tym dostęp do usług związanych z B+RT w ośrodkach badawczych)	10 053 745
	05	Usługi w zakresie zaawansowanego wsparcia dla przedsiębiorstw i grup przedsiębiorstw	38 948 127
	06	Wsparcie na rzecz MŚP w zakresie promocji produktów i procesów przyjaznych dla środowiska (wdrożenie efektywnych systemów zarządzania środowiskiem, wdrożenie i stosowanie/użytkowanie technologii zapobiegania zanieczyszczeniom, wdrożenie czystych technologii do działalności produkcyjnej przedsiębiorstw)	22 785 592
	07	Inwestycje w przedsiębiorstwa bezpośrednio związane z dziedziną badań i innowacji (innowacyjne technologie, tworzenie przedsiębiorstw przez uczelnie, istniejące ośrodki B+RT i przedsiębiorstwa itp.)	24 673 425
	08	Inne inwestycje w przedsiębiorstwa	81 516 854
	09	Inne działania mające na celu pobudzenie badań, innowacji i przedsiębiorczości w MŚP	8 423 408
	26	Transport multimodalny	9 238 577

	48	Zintegrowany system zapobiegania i kontroli zanieczyszczeń	0
	57	Inne wsparcie na rzecz wzmocnienia usług turystycznych	46 736 329
			78 107 347
OŚ PRIORYTETOWA IV - Społeczeństwo informacyjne	10	Infrastruktura telekomunikacyjna (w tym sieci szerokopasmowe)	32 554 738
	11	Technologie informacyjne i komunikacyjne (dostęp, bezpieczeństwo, interoperacyjność, zapobieganie zagrożeniom, badania, innowacje, treści cyfrowe, itp.)	10 567 000
	13	Usługi i aplikacje dla obywateli (e-zdrowie, e-administracja, e-edukacja, e-integracja itp.)	18 388 645
	14	Usługi i aplikacje dla MŚP (e-handel, kształcenie i szkolenie, tworzenie sieci itp.)	11 665 698
	15	Inne działania mające na celu poprawę dostępu MŚP do TIK i ich wydajne użytkowanie	4 931 266
			120 765 709
OŚ PRIORYTETOWA V - Infrastruktura społeczna	58	Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego	17 524 867
	59	Rozwój infrastruktury kulturalnej	27 304 392
	75	Infrastruktura systemu oświaty	30 676 159
	76	Infrastruktura ochrony zdrowia	39 575 609
	77	Infrastruktura opiekuńczo-wychowawcza	350 955
79	Pozostała infrastruktura społeczna	5 333 727	
			100 638 091
OŚ PRIORYTETOWA VI - Odnowa obszarów miejskich	61	Zintegrowane projekty na rzecz rewitalizacji obszarów miejskich i wiejskich	93 072 135
	78	Infrastruktura mieszkalnictwa	7 565 956
			30 191 427
OŚ PRIORYTETOWA VII - Pomoc techniczna	85	Przygotowanie, realizacja, monitorowanie i kontrola	24 153 142
	86	Ocena, badania/ekspertyzy, informacja i komunikacja	6 038 285

**INDYKATYWNY PODZIAŁ ŚRODKÓW WEDŁUG KATEGORII INTERWENCJI
ODNOSZĄCYCH SIĘ DO REALIZACJI CELÓW STRATEGII LIZBOŃSKIEJ**

Oś priorytetowa	Kategorie interwencji w tym realizujące cele Strategii Lizbońskiej	Tytuł kategorii	alokacja EFRR (EUR)
OŚ PRIORYTETOWA I - Infrastruktura transportowa			54 551 939
	16	Kolej	27 307 365
	28	Inteligentne systemy transportu	2 821 671
	29	Porty lotnicze	24 422 903
			30 795 256
OŚ PRIORYTETOWA II - Ochrona środowiska, zapobieganie zagrożeniom i energetyka	39	Energia odnawialna: wiatrowa	9 751 831
	40	Energia odnawialna: słoneczna	3 763 865
	41	Energia odnawialna: biomasa	4 790 373
	42	Energia odnawialna: hydroelektryczna, geotermiczna i pozostałe	9 067 492
	43	Efektywność energetyczna, produkcja skojarzona (kogeneracja), zarządzanie energią	3 421 695
			240 124 022
OŚ PRIORYTETOWA III - Gospodarka, Innowacyjność, Przedsiębiorczość	02	Infrastruktura B+ RT (w tym wyposażenie w sprzęt, oprzyrządowanie i szybkie sieci informatyczne łączące ośrodki badawcze) oraz specjalistyczne ośrodki kompetencji technologicznych	22 513 870
	03	Transfer technologii i udoskonalanie sieci współpracy między MŚP, między MŚP a innymi przedsiębiorstwami, uczelniami, wszelkiego rodzaju instytucjami na poziomie szkolnictwa pomaturalnego, władzami regionalnymi, ośrodkami badawczymi oraz biegunami naukowymi i technologicznymi (parkami naukowymi i technologicznymi, technopoliami itd.)	21 970 424
	04	Wsparcie na rzecz rozwoju B+RT, w szczególności w MŚP (w tym dostęp do usług związanych z B+RT w ośrodkach badawczych)	10 053 745
	05	Usługi w zakresie zaawansowanego wsparcia dla przedsiębiorstw i grup przedsiębiorstw	38 948 127
	06	Wsparcie na rzecz MŚP w zakresie promocji produktów i procesów przyjaznych dla środowiska (wdrożenie efektywnych systemów	22 785 592

		<i>zarządzania środowiskiem, wdrożenie i stosowanie/użytkowanie technologii zapobiegania zanieczyszczeniom, wdrożenie czystych technologii do działalności produkcyjnej przedsiębiorstw)</i>	
	07	Inwestycje w przedsiębiorstwa bezpośrednio związane z dziedziną badań i innowacji (<i>innowacyjne technologie, tworzenie przedsiębiorstw przez uczelnie, istniejące ośrodki B+RT i przedsiębiorstwa itp.</i>)	24 673 425
	08	Inne inwestycje w przedsiębiorstwa	81 516 854
	09	Inne działania mające na celu pobudzenie badań, innowacji i przedsiębiorczości w MŚP	8 423 408
	26	Transport multimodalny	9 238 577

OŚ PRIORYTETOWA IV - Społeczeństwo informacyjne			78 107 347
	10	Infrastruktura telekomunikacyjna (<i>w tym sieci szerokopasmowe</i>)	32 554 738
	11	Technologie informacyjne i komunikacyjne (<i>dostęp, bezpieczeństwo, interoperacyjność, zapobieganie zagrożeniom, badania, innowacje, treści cyfrowe, itp.</i>)	10 567 000
	13	Usługi i aplikacje dla obywateli (<i>e-zdrowie, e-administracja, e-edukacja, e-integracja itp.</i>)	18 388 645
	14	Usługi i aplikacje dla MŚP (<i>e-handel, kształcenie i szkolenie, tworzenie sieci itp.</i>)	11 665 698
	15	Inne działania mające na celu poprawę dostępu MŚP do TIK i ich wydajne użytkowanie	4 931 266
SUMA środków na działania realizujące cele odnowionej Strategii Lizbońskiej			403 578 564
Całkowita alokacja EFRR na RPO WŁ			1 046 023 918
Procentowy udział środków na działania realizujące cele odnowionej Strategii Lizbońskiej			38,58%

KODY KLASYFIKACJI WG KRYTERIUM OBSZARU

Terytorium		
Kod	Nazwa	Kwota (EUR)
01	Obszar miejski	836 819 134
02	Obszar górski	0
03	Wyspy	0
04	Obszar o niskiej i bardzo niskiej gęstości zaludnienia	0
05	Obszary wiejskie (<i>poza obszarami góorskimi, wyspami lub o niskiej i bardzo niskiej gęstości zaludnienia</i>)	209 204 784
06	Dawne granice zewnętrzne UE (<i>po 30.04.2004</i>)	0
07	Region peryferyjny	0
08	Obszar współpracy transgranicznej	0
09	Obszar współpracy transnarodowej	0
10	Obszary współpracy międzyregionalnej	0
00	Nie dotyczy	0
Ogółem		1 046 023 918

KODY KLASYFIKACJI WG KRYTERIUM FORM FINANSOWANIA

Forma finansowania		
Kod	Nazwa	Kwota (EUR)
01	Pomoc bezwrotna	1 025 896 300
02	Pomoc (<i>pożyczka, dotacja na spłatę oprocentowania, gwarancje</i>)	20 127 618
03	Kapitał podwyższonego ryzyka (<i>nabycie udziałów, fundusze kapitału podwyższonego ryzyka</i>)	0
04	Inne formy finansowania	0
Ogółem		1 046 023 918

6. PRZEPISY WYKONAWCZE DLA PROGRAMU OPERACYJNEGO

6.1. Kompetencje instytucji zaangażowanych w zarządzanie regionalnego programu operacyjnego

6.1.1. Koordynacja

6.1.1.1. Koordynacja na poziomie NSRO - Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego

Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego prowadzi nadzór nad prawidłowym funkcjonowaniem systemu realizacji NSRO, a także odpowiada za prowadzenie badań ewaluacyjnych na poziomie NSRO, w tym badań horyzontalnych oraz badań uzupełniających i badań *ad hoc*, wynikających z monitorowania realizacji NSRO.

6.1.1.2. Koordynacja 16 Regionalnych Programów Operacyjnych – Instytucja Koordynująca Regionalne Programy Operacyjne

Funkcję Instytucji Koordynującej RPO (IK RPO) pełnić będzie Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego obsługiwany w przedmiotowym zakresie przez Departament Koordynacji i Wdrażania Programów Regionalnych w MRR.

Instytucja Koordynująca RPO odpowiedzialna jest w szczególności za:

- weryfikację regionalnych programów operacyjnych pod względem ich zgodności z NSRO,
- negocjowanie regionalnych programów operacyjnych z KE we współpracy z instytucjami zarządzającymi RPO,
- zapewnienie spójności stosowanych wytycznych,
- monitorowanie efektów wdrażania RPO w regionach (analizy porównawcze).

Wzajemne relacje oraz szczegółowy zakres obowiązków i podział zadań między Instytucją Koordynującą RPO a Instytucją Zarządzającą RPO Województwa Łódzkiego zostaną określone w porozumieniu zawartym między tymi instytucjami.

6.1.2. Zarządzanie Regionalnym Programem Operacyjnym

6.1.2.1. Instytucja Zarządzająca RPO WŁ

Instytucją Zarządzającą zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju jest Zarząd Województwa Łódzkiego. Zgodnie z regulaminem wewnętrznym przygotowanym przez Zarząd Województwa Łódzkiego obowiązki Instytucji Zarządzającej pełni jednostka organizacyjna w ramach Urzędu Marszałkowskiego. Obecnie funkcję tę pełni: Departament Polityki Regionalnej (w zakresie przygotowania dokumentów niezbędnych do realizacji RPO WŁ, monitoringu oraz ewaluacji), Departament ds. Regionalnego Programu Operacyjnego (w zakresie naboru i oceny wniosków, weryfikacji wniosków beneficjentów o płatność oraz kontroli realizacji projektów). IZ RPO WŁ zastrzega sobie możliwość dokonania ewentualnych zmian w podziale obowiązków między ww. Departamentami w celu usprawnienia i zwiększenia efektywności wdrażania programu. Ewentualne zmiany będą regulowane w dokumentach wewnętrznych IZ. Schemat instytucjonalny RPO WŁ zamieszczony jest w załączniku IV.

Instytucja Zarządzająca, zgodnie z art. 60 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006, jest odpowiedzialna za zarządzanie regionalnym programem operacyjnym i jego realizację zgodnie z zasadą należytego zarządzania finansami, a w szczególności za:

- zapewnienie, że operacje są wybierane do finansowania zgodnie z kryteriami mającymi zastosowanie do regionalnego programu operacyjnego oraz że spełniają one mające zastosowanie zasady wspólnotowe i krajowe przez cały okres ich realizacji,
- weryfikację, że współfinansowane towary i usługi są dostarczone oraz że wydatki zadeklarowane przez beneficjentów na operacje zostały rzeczywiście poniesione i są zgodne z zasadami wspólnotowymi i krajowymi,

- zapewnienie istnienia informatycznego systemu rejestracji i przechowywania zapisów księgowych dla każdej operacji w ramach regionalnego programu operacyjnego oraz zapewnienie, że dane na temat realizacji, niezbędne do celów zarządzania finansowego, monitorowania, weryfikacji, audytu i oceny są gromadzone,
- zapewnienie utrzymywania przez beneficjentów i inne podmioty uczestniczące w realizacji operacji odrębnego systemu księgowego albo odpowiedniego kodu księgowego dla wszystkich transakcji związanych z operacją, bez uszczerbku dla krajowych zasad księgowych,
- zapewnienie, że ocena regionalnego programu operacyjnego, o której mowa w art. 48 ust. 3 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 jest prowadzona zgodnie z art. 47 ww. Rozporządzenia,
- ustanowienie procedur dla zapewnienia, że wszystkie dokumenty dotyczące wydatków i audytów, wymagane do zapewnienia właściwej ścieżki audytu, są przechowywane zgodnie z wymogami art. 90 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006,
- zapewnienie otrzymywania przez instytucję certyfikującą wszystkich niezbędnych informacji o procedurach i weryfikacjach prowadzonych w odniesieniu do wydatków na potrzeby poświadczenia,
- kierowanie pracą komitetu monitorującego i dostarczanie mu dokumentacji wymaganej w celu umożliwienia monitorowania jakościowego realizacji programu operacyjnego w świetle jego szczegółowych celów,
- opracowanie i przedkładanie Komisji rocznych i końcowych sprawozdań z realizacji, po ich uprzednim zatwierdzeniu przez komitet monitorujący,
- zapewnianie przestrzegania wymogów w zakresie informacji i promocji ustanowionych w art. 69 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006,
- dostarczanie Komisji Europejskiej informacji umożliwiających jej dokonanie oceny dużych projektów.

Instytucja Zarządzająca RPO WŁ może zlecić wykonywanie części swoich zadań o charakterze zarządczym lub operacyjnym do innych podmiotów. Dokonując delegacji, Instytucja Zarządzająca RPO WŁ zachowuje jednak całkowitą odpowiedzialność za całość realizacji RPO WŁ.

6.1.2.2. Instytucja Pośrednicząca II stopnia

W RPO WŁ przewiduje się powierzenie wdrażania działań (grup operacji), w tym przedsięwzięć innowacyjnych, w ramach III osi priorytetowej *Gospodarka, innowacyjność, przedsiębiorczość* Instytucji Pośredniczącej II stopnia. W przypadku instytucji spoza sektora finansów publicznych funkcję IP II będzie pełnił podmiot wybrany w przetargu zgodnie z przepisami ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Zasady współpracy między IZ a IP II określi umowa zawarta między tymi instytucjami.

Przewiduje się, iż IP II będzie wykonywała zgodnie z dokumentami programowymi, zaleceniami oraz wytycznymi IZ, następujące główne grupy zadań:

- wykonywanie powierzonych zadań zgodnie z dokumentami programowymi, zaleceniami oraz wytycznymi IZ,
- przekazywanie corocznie do IZ prognozy wydatków na bieżący rok budżetowy oraz prognoz na rok następny,
- prowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych,
- opracowanie podręcznika procedur,
- ogłaszanie konkursów o naborze wniosków, przyjmowanie wniosków, przeprowadzanie ocen wniosków, organizowanie prac Komisji Konkursowej, dokonywanie wyboru projektów,
- wykrywanie nieprawidłowości i ich raportowanie do IZ,
- przeprowadzanie kontroli rzeczowej i finansowej realizacji projektów, w tym kontroli na miejscu,
- monitorowanie i sporządzanie raportów z realizacji.

6.1.2.3. Instytucja Certyfikująca

Zgodnie z art. 35 ust. 2 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, minister właściwy ds. rozwoju regionalnego certyfikuje Komisji Europejskiej prawidłowość poniesienia wydatków w ramach programów operacyjnych. Instytucja Certyfikująca, to komórka organizacyjna utworzona zarządzeniem ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego w sprawie ustalenia regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, odpowiedzialna za certyfikację wydatków ponoszonych w ramach EFRR, EFS i FS. IC w zakresie realizowanych zadań jest komórką niezależną od komórek wykonujących funkcje instytucji zarządzających poszczególnymi programami operacyjnymi, wchodzących w skład odrębnych pionów podległych innym Członkom Kierownictwa Ministerstwa. Członek Kierownictwa MRR nadzorujący Instytucję Certyfikującą podlega bezpośrednio Ministrowi Rozwoju Regionalnego i podejmuje w sposób niezależny decyzje w zakresie dokonywania oraz wstrzymywania procesu poświadczania deklaracji wydatków oraz wniosków o płatność do Komisji Europejskiej. Obsługę Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie zadań Instytucji Certyfikującej zapewnia Departament Instytucji Certyfikującej. Instytucja Certyfikująca odpowiada w szczególności za:

- opracowanie i przedłożenie Komisji Europejskiej poświadczonych deklaracji wydatków i wniosków o płatność,
- poświadczanie, że deklaracja wydatków jest dokładna, wynika z wiarygodnych systemów księgowych i jest oparta na weryfikowalnej dokumentacji uzupełniającej,
- poświadczanie, że zadeklarowane wydatki są zgodne z mającymi zastosowanie zasadami wspólnotowymi i krajowymi,
- zapewnianie, do celów poświadczania wydatków, że otrzymała od Instytucji Zarządzającej odpowiednie informacje na temat procedur i weryfikacji prowadzonych w związku z wydatkami zawartymi w deklaracjach wydatków,
- uwzględnianie, do celów poświadczania wydatków, wyników kontroli/audytów wykorzystania środków z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności oraz krajowego współfinansowania, prowadzonych przez uprawnione instytucje,
- utrzymywanie w formie elektronicznej zapisów księgowych dotyczących wydatków zadeklarowanych do Komisji Europejskiej,
- prowadzenie ewidencji kwot podlegających procedurze odzyskiwania i kwot wycofanych po anulowaniu całości lub części wkładu dla operacji oraz przesyłanie do Komisji Europejskiej rocznej deklaracji w tym zakresie,
- uwzględnianie, do celów poświadczania wydatków, informacji o wykrytych nieprawidłowościach w programie operacyjnym,
- analizowanie, do celów poświadczania wydatków, procedur Instytucji Zarządzających,
- przeprowadzanie kontroli w Instytucjach Zarządzających lub w instytucjach do których IZ delegowała swoje zadania oraz w szczególnych przypadkach przeprowadzanie czynności kontrolnych u beneficjentów,
- monitorowanie zasady n+3/n+2 na podstawie danych otrzymywanych od Instytucji Zarządzającej.

Zgodnie z art. 35 ust. 9 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju zadania ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego, wynikające z art. 35 ust. 2 pkt 7 ww. ustawy, mogą zostać przekazane Wojewodzie, w zakresie i na zasadach określonych w odrębnym porozumieniu. Instytucja Certyfikująca w MRR deleguje Wojewodom część swoich zadań w zakresie certyfikacji, przy zachowaniu odpowiedzialności za delegowane zadania zgodnie z art. 59 ust. 2 rozporządzenia nr 1083/2006. Powierzenie Wojewodom wykonywania części zadań Instytucji Certyfikującej następuje, zgodnie z art. 12 rozporządzenia nr 1828/2006 oraz art. 35 ust. 9 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, poprzez zawarcie przez Ministra Rozwoju Regionalnego porozumień z poszczególnymi Wojewodami. Wojewodowie, do których delegowane są zadania Instytucji Certyfikującej, pełnią funkcję Instytucji Pośredniczących w Certyfikacji. Komórki organizacyjne w urzędach wojewódzkich, które obsługują Wojewodę w zakresie delegowanych zadań, są funkcjonalnie niezależne od komórek, które wykonują zadania delegowane przez Instytucję Zarządzającą.

Instytucja Certyfikująca deleguje Wojewodzie jako Instytucji Pośredniczącej w Certyfikacji w szczególności następujące zadania:

- weryfikację pod względem formalnym i rachunkowym otrzymywanego od Instytucji Zarządzającej poświadczenia wydatków oraz wniosku o płatność dla Regionalnego Programu Operacyjnego,
- poświadczenie przed IC, że deklaracja wydatków jest dokładna, wynika z wiarygodnych systemów księgowych i jest oparta na weryfikowalnej dokumentacji uzupełniającej,
- poświadczenie przed IC, że zadeklarowane wydatki są zgodne z mającymi zastosowanie zasadami wspólnotowymi i krajowymi,
- zapewnianie, do celów poświadczenia wydatków, że otrzymała od Instytucji Zarządzającej RPO odpowiednie informacje na temat procedur i weryfikacji prowadzonych w związku z wydatkami zawartymi w deklaracjach wydatków,
- uwzględnianie, do celów poświadczenia wydatków, wyników kontroli/audytów wykorzystania środków z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności oraz krajowego współfinansowania, prowadzonych przez uprawnione instytucje,
- przeprowadzanie kontroli w Instytucji Zarządzającej RPO lub w instytucjach do których IZ delegowała swoje zadania oraz w szczególnych przypadkach przeprowadzanie czynności kontrolnych u beneficjentów,
- analizowanie, do celów poświadczenia wydatków, procedur Instytucji Zarządzającej RPO,
- uwzględnianie, do celów poświadczenia wydatków, informacji o stwierdzonych nieprawidłowościach w ramach RPO,
- analizowanie elektronicznej ewidencji kwot podlegających procedurze odzyskiwania i kwot wycofanych po anulowaniu całości lub części wkładu dla danego projektu, prowadzonej przez Instytucję Zarządzającą lub instytucje, do których IZ delegowała swoje zadania.

6.1.2.4. Instytucja Audytowa

Określone w Rozporządzeniu Rady (WE) nr 1083/2006 zadania Instytucji Audytowej wykonuje Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej, którego funkcję pełni sekretarz lub podsekretarz stanu w Ministerstwie Finansów, w oparciu o przepisy ustawy z dnia 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej³²⁾. Instytucja Audytowa jest niezależna od Instytucji Zarządzającej PO, Instytucji Pośredniczących, Instytucji Pośredniczących II stopnia oraz Instytucji Certyfikującej.

Zadania Instytucji Audytowej wykonywane są za pośrednictwem jednostek organizacyjnych kontroli skarbowej podległych Generalnemu Inspektorowi Kontroli Skarbowej, tj. wyodrębnionej komórki organizacyjnej w Ministerstwie Finansów (obecnie Departament Certyfikacji i Poświadczeń Środków z UE) oraz Urzędu Kontroli Skarbowej w Łodzi. W każdym z urzędów kontroli skarbowej zostały utworzone wyodrębnione komórki organizacyjne odpowiedzialne za kontrolę środków pochodzących z Unii Europejskiej.

Instytucja Audytowa odpowiedzialna jest za ogół prac związanych z wydaniem zapewnienia, że system zarządzania i kontroli RPO WŁ spełnia wymogi Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006, w tym za przygotowanie przed złożeniem pierwszego wniosku o płatność okresową, lub nie później niż w terminie 12 miesięcy od zatwierdzenia RPO WŁ, sprawozdania zawierającego wyniki oceny utworzenia systemów i opinii na temat zgodności systemu zarządzania i kontroli RPO WŁ z art. 58-62 Rozporządzenia. Prace w ramach audytu zgodności przeprowadzane są przez Departament Certyfikacji i Poświadczeń Środków z Unii Europejskiej oraz Urząd Kontroli Skarbowej w Łodzi, opinię podpisuje Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej.

Instytucja Audytowa zapewnia, iż czynności audytowe uwzględniają uznane w skali międzynarodowej standardy audytu. Do głównych zadań IA należy w szczególności:

- (1). zapewnienie prowadzenia audytów w celu weryfikacji skutecznego funkcjonowania systemu zarządzania i kontroli RPO WŁ,
- (2). zapewnienie prowadzenia audytów operacji na podstawie stosownej próby w celu weryfikacji zadeklarowanych wydatków,

(3). przedstawianie KE, w terminie dziewięciu miesięcy od zatwierdzenia RPO WŁ, strategii audytu obejmującej podmioty, które będą przeprowadzać audyty, o których mowa w p. (1). i (2)., metodologię, która zostanie zastosowana, metody doboru próbek danych dla potrzeb audytu operacji oraz indykatorywne rozplanowanie audytów w celu zapewnienia przeprowadzenia audytu głównych podmiotów oraz równomiernego rozkładu audytów w całym okresie programowania,

(4). do dnia 31 grudnia każdego roku w latach 2008–2015:

(a). przedłożenie KE rocznego sprawozdania audytowego, przedstawiającego wyniki audytów przeprowadzonych w okresie poprzednich 12 miesięcy, zakończonym dnia 30 czerwca danego roku, zgodnie ze strategią audytu dla RPO WŁ oraz informującego o wszelkich brakach wykrytych w systemie zarządzania i kontroli RPO WŁ. Pierwsze sprawozdanie, które należy złożyć do dnia 31 grudnia 2008 r., obejmuje okres od dnia 1 stycznia 2007 r. do dnia 30 czerwca 2008 r. Informacje dotyczące audytów przeprowadzonych po dniu 1 lipca 2015 r. zostają włączone do końcowego sprawozdania audytowego, stanowiącego uzupełnienie deklaracji zamknięcia, o której mowa w p. (d),

(b). wydawanie opinii, na podstawie kontroli i audytów przeprowadzonych na jej odpowiedzialność, w kwestii tego, czy system zarządzania i kontroli funkcjonuje skutecznie, tak aby dawać racjonalne zapewnienie, że deklaracje wydatków przedstawione KE są prawidłowe, oraz aby dawać tym samym racjonalne zapewnienie, że transakcje będące ich podstawą są zgodne z prawem i prawidłowe,

(c). przedkładanie, częściowego zamknięcia RPO WŁ, deklaracji częściowego zamknięcia zawierającej ocenę zgodności z prawem i prawidłowości danych wydatków,

(d). przedłożenie KE, nie później niż dnia 31 marca 2017 r., deklaracji zamknięcia, zawierającej ocenę zasadności wniosku o wypłatę salda końcowego oraz zgodności z prawem i prawidłowości transakcji będących podstawą wydatków objętych końcową deklaracją wydatków, do której dołącza się końcowe sprawozdanie audytowe.

W ramach wyżej opisanych prac Departament Certyfikacji i Poświadczeń Środków z Unii Europejskiej nadzoruje, koordynuje i zapewnia odpowiednią jakość pracy urzędu kontroli skarbowej.

Celem zapewnienia jakości prac wykonywanych przez urzędy kontroli skarbowej, Departament ten zapewnia stosowanie odpowiednich mechanizmów kontroli. Polegają one w szczególności na:

- wprowadzeniu systemu zarządzania dokumentacją (w tym określenie kryteriów jej sporządzania, weryfikacji i akceptacji, standaryzacja oraz informatyzacja dokumentacji),
- nadzorze nad wykonywaniem prac (przypisanie pracownikom odpowiedzialności za wykonanie zadania i weryfikacja jego wykonania),
- przeprowadzaniu corocznie kontroli mających na celu sprawdzenie jakości wykonanych prac (w ramach tzw. *re-performance audits* oraz audytów mających na celu weryfikację poprawności stosowania przez urzędy kontroli skarbowej metodologii).

6.1.2.5. Instytucja właściwa dla otrzymywania płatności pochodzących z Komisji Europejskiej

Instytucją odpowiedzialną za otrzymywanie płatności dokonywanych przez KE jest Ministerstwo Finansów. Zgodnie z regulaminem pracy Ministerstwa Finansów obsługą rachunków bankowych, na które będą dokonywane płatności ze środków wspólnotowych zajmuje się obecnie Departament Instytucji Płatniczej.

Środki przekazywane przez Komisję Europejską jako zaliczki oraz płatności okresowe i płatność końcowa zostaną włączone do budżetu państwa jako jego dochody.

6.1.2.6. Instytucja lub instytucje odpowiedzialne za dokonywanie płatności na rzecz beneficjentów

Instytucją odpowiedzialną za dokonywanie płatności na rzecz beneficjentów będzie Instytucja Zarządzająca RPO WŁ (Departament Finansów Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi). W przypadku wyboru IP II dla działań (grup operacji) w ramach III osi priorytetowej przewiduje się, iż za płatności na rzecz beneficjentów odpowiedzialna będzie IP II. Schemat organizacyjny wskazujący rozmieszczenie Instytucji Zarządzającej RPO WŁ, Instytucji Koordynującej RPO, Instytucji Certyfikującej i Instytucji Audytowej oraz instytucji odpowiedzialnej za otrzymywanie płatności z KE zamieszczono w załączniku IV.

6.2 Monitorowanie

6.2.1. Komitet Monitorujący

Komitet Monitorujący RPO WŁ zostanie powołany w ciągu trzech miesięcy od daty przekazania Polsce decyzji o zatwierdzeniu programu przez Komisję Europejską. W skład komitetu wejdą przedstawiciele strony samorządowej (m.in. przedstawiciele instytucji zarządzającej, instytucji pośredniczących, samorządów terytorialnych), rządowej (m.in. przedstawiciel ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego), partnerów społecznych i gospodarczych, grup społeczeństwa obywatelskiego oraz organizacji pozarządowych. Zapewniony zostanie udział partnerów zajmujących się zagadnieniami środowiska naturalnego, społeczeństwa obywatelskiego oraz wspierania równości szans kobiet i mężczyzn. Jako obserwatorzy mogą brać udział przedstawiciele instytucji realizujących PROW. Przy powoływaniu członków komitetu będzie się miało na uwadze dążenie do zrównoważonego udziału wszystkich stron oraz jak najwyższej efektywności i jakości ich pracy.

Komitet Monitorujący RPO WŁ upewnia się co do skuteczności i jakości realizacji regionalnego programu operacyjnego zgodnie z następującymi przepisami:

- analizuje i zatwierdza kryteria wyboru projektów w ramach regionalnego programu operacyjnego w terminie sześciu miesięcy od zatwierdzenia programu operacyjnego i zatwierdza wszelkie zmiany tych kryteriów zgodnie z potrzebami programowania,
- dokonuje okresowego przeglądu postępów na drodze do osiągnięcia konkretnych celów programu operacyjnego na podstawie dokumentów przedkładanych przez instytucję zarządzającą,
- analizuje wyniki wdrażania, w szczególności osiągnięcie celów określonych dla każdej osi priorytetowej oraz oceny, o której mowa w art. 48 ust. 3 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006,
- analizuje i zatwierdza roczne i końcowe sprawozdania z realizacji, o których mowa w art. 67 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006,
- jest informowany o treści rocznego sprawozdania audytowego lub jego części odnoszącej się do regionalnego programu operacyjnego i o wszelkich istotnych uwagach, jakie Komisja może przedstawić po przeanalizowaniu tego sprawozdania lub odnoszących się do tej części sprawozdania,
- może występować do instytucji zarządzającej z wnioskiem o przeprowadzanie wszelkiego rodzaju przeglądów lub analizy programu operacyjnego mogących prawdopodobnie przyczynić się do osiągnięcia celów funduszy, o których mowa w art. 3 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006, lub do usprawnienia jego zarządzania programem, w tym zarządzania finansowego,
- analizuje i zatwierdza wszelkie wnioski o zmianę treści decyzji Komisji w sprawie wkładu funduszy.

6.2.2. Procedura wyboru projektów

Wybór projektu uzależniony będzie od spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący (zgodnie z art. 65 lit. a Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006), oraz od zatwierdzenia projektu do dofinansowania przez IZ lub IP II. Te strategiczne, formalne i merytoryczne kryteria (z włączeniem przygotowania odpowiedniej dokumentacji i gotowości do wdrożenia) będą jednakowe dla wszystkich potencjalnych beneficjentów wszystkich projektów dotyczących danej kategorii operacji RPO WŁ.

W ramach programu stosowane będą następujące tryby wyboru projektów: indywidualny, konkursowy, systemowy. W zależności od charakteru danej osi priorytetowej zapewniona zostanie odpowiednia równowaga pomiędzy różnymi trybami wyboru projektów. Zastosowanie danego trybu wyboru projektów winno służyć polepszaniu osiągania strategicznych celów poszczególnych osi priorytetowych RPO WŁ. Szczegóły, co do zakresu zastosowania danego trybu w danej osi priorytetowej oraz instytucji uczestniczących w procedurze wyboru będą określone w „Szczegółowym opisie osi priorytetowych RPO WŁ”. Tryb wyboru projektów będzie zgodny z odpowiednimi wytycznymi MRR w danym zakresie.

6.3. Ewaluacja programu

Ocena (ewaluacja) programu to oszacowanie oddziaływania pomocy strukturalnej UE w odniesieniu do założonych celów oraz analiza jej wpływu na specyficzne problemy strukturalne. Przeprowadzenie oceny RPO WŁ oznacza, że jej wyniki zostaną wykorzystane w celu jak najlepszego dopasowania realizowanych

przedsięwzięć do rzeczywistych potrzeb oraz najbardziej efektywnego wydatkowania środków. Ocena dotyczy programu i jego efektów: produktów i nakładów oraz efektów długotrwałych czyli oddziaływania.

Institucja Zarządzająca RPO WŁ zgodnie z *Wytycznymi w zakresie ewaluacji programów operacyjnych na lata 2007 – 2013*, zapewni przeprowadzenie ewaluacji strategicznych wskazanych w *Planie ewaluacji NSRO* opracowanym przez Krajową Jednostkę Oceny jako obligatoryjne. Ocena RPO WŁ w kontekście zachowania zrównoważonego rozwoju, równości szans oraz rozwoju technologii informacyjnych i komunikacyjnych będzie istotnym wyznacznikiem zgodności jego realizacji z polityką horyzontalną.

Institucja Zarządzająca zapewni również przeprowadzenie ewaluacji operacyjnych, których celem będzie wsparcie procesu monitorowania programu i wskazanie rekomendacji służących podejmowaniu racjonalnych decyzji. Odnosi się to szczególnie do sytuacji, kiedy wyniki procesu monitoringu wykażą, że osiąganie założonych celów programu nie jest zadowalające lub w przypadku zgłaszanych propozycji zmian w programie, których wprowadzenie uzależnione jest od oceny ich wpływu na realizację programu.

Institucja Zarządzająca, która odpowiada za prowadzenie ewaluacji programu operacyjnego przygotowuje dokument pn. *Plan ewaluacji RPO WŁ na lata 2007 - 2013* określający kierunki ewaluacji oraz sposób jej organizacji w okresie programowania 2007 - 2013. W celu oceny spójności z *Planem ewaluacji NSRO*, przygotowany przez IZ Plan ewaluacji przedstawiony zostaje do akceptacji Krajowej Jednostce Oceny. Dodatkowo do 31 grudnia każdego roku Institucja Zarządzająca przesyła *Okresowy plan ewaluacji*, zawierający listę ewaluacji planowanych do przeprowadzenia w roku następnym na wszystkich poziomach wdrażania programu operacyjnego. Plan ewaluacji RPO WŁ po zatwierdzeniu programu operacyjnego przez Komisję Europejską, zostanie przedstawiony do zaopiniowania Komitetowi Monitorującemu RPO WŁ i w listopadzie 2007 r. przekazany Krajowej Jednostce Oceny.

Realizacja działań ewaluacyjnych finansowana będzie ze środków pomocy technicznej w ramach RPO WŁ. W celu zachowania obiektywności wyników i niezależności pracy ewaluatora, ewaluacje przeprowadzać będą podmioty zewnętrzne.

Wyniki każdej ewaluacji zostaną przedstawione Komitetowi Monitorującemu RPO WŁ, a raporty będą publikowane na stronie internetowej Institucji Zarządzającej oraz każdorazowo przekazywane Krajowej Jednostce Oceny.

Proces ewaluacji realizowany będzie zgodnie ze standardami ewaluacji funduszy strukturalnych stosowanymi w Unii Europejskiej, w tym głównie jakościowymi.

W zakresie działań ewaluacyjnych RPO WŁ, Institucja Zarządzająca współpracować będzie ściśle z Krajową Jednostką Oceny odpowiedzialną za koordynację działań ewaluacyjnych w okresie programowania 2007-2013.

6.3.1. Kryteria oceny

Ocena wychodzi poza proste stwierdzenie wystąpienia jakiegoś faktu, fakt ten bowiem musi zostać oceniony w oparciu o z góry ustalone kryteria. Głównymi kryteriami, które będą miały zastosowanie przy ocenie programu są:

- trafność (relevance) – kryterium to pozwala ocenić w jakim stopniu cele programu odpowiadają potrzebom i priorytetom na danym poziomie analizy np. na poziomie krajowym, UE. Trafność jest głównym kryterium przy przeprowadzaniu oceny ex-ante i mid-term,
- efektywność (efficiency) – kryterium to pozwala ocenić poziom „ekonomiczności” programu/projektu, czyli stosunek poniesionych nakładów do uzyskanych wyników i rezultatów. Nakłady rozumiane tu są jako zasoby finansowe, zasoby ludzkie i poświęcony czas,
- skuteczność (effectiveness) – kryterium to pozwala ocenić, do jakiego stopnia cele przedsięwzięcia zdefiniowane na etapie programowania zostały osiągnięte,
- użyteczność (utility) – kryterium to pozwala ocenić, do jakiego stopnia oddziaływanie programu odpowiada potrzebom grupy docelowej,

- trwałość (sustainability) – kryterium to pozwala ocenić na ile można się spodziewać, że pozytywne zmiany wywołane oddziaływaniem programu/projektu będą trwać po jego zakończeniu. Kryterium to ma zastosowanie przy ocenie wartości programu/projektu w kategoriach jego użyteczności, w dłuższej perspektywie czasowej. W ocenie ex-post zaś, zwłaszcza realizowanej w dłuższym odstępie czasu po zakończeniu programu/projektu można zbadać, na ile zmiany wywołane jego oddziaływaniem są rzeczywiście istotnie trwałe.

6.4. Wymiana danych elektronicznych w celu spełnienia wymogów dotyczących płatności, monitoringu i oceny

6.4.1. Krajowy System Informatyczny na okres 2007-2013 (SIMIK 07-13)

Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego, obsługiwany przez Departament Koordynacji Wdrażania Funduszy Unii Europejskiej w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego, prowadzi nadzór nad przygotowaniem nowego systemu informatycznego i określa standardy w zakresie gromadzenia danych przez wszystkich uczestników systemu realizacji NSRO. Minister właściwy do spraw finansów publicznych, obsługiwany przez Departament Informatyki w Ministerstwie Finansów, odpowiada za budowę i rozwój systemu informatycznego na podstawie standardów w zakresie gromadzenia danych określonych przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego.

Poszczególne moduły Krajowego Systemu Informatycznego będą gotowe do użytku od lipca br. Pełną zdolność operacyjną w zakresie wszystkich komponentów System osiągnie pod koniec 2007 r.

Zgodnie z artykułem 58 d) oraz artykułem 60 c) Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 system zarządzania i kontroli powinien posiadać wiarygodne, skomputeryzowane systemy rachunkowości i księgowości, monitorowania i sprawozdawczości finansowej mające na celu zapewnienie rejestracji i przechowywania zapisów księgowych dla każdej operacji w ramach programu operacyjnego oraz zapewnienie gromadzenia danych na temat realizacji każdej operacji niezbędnych do celów zarządzania finansowego, monitorowania, weryfikacji, audytu i oceny.

Dla celów zarządzania i sprawozdawczości, w Instytucji Zarządzającej, instytucjach pośredniczących, instytucjach pośredniczących II stopnia oraz Instytucji Certyfikującej będą wykorzystywane dwa podstawowe systemy informatyczne tj.:

- system finansowo-księgowy spełniający wymogi ustawy o rachunkowości,
- Krajowy System Informatyczny monitoringu i sprawozdawczości

oraz opcjonalnie lokalny system monitoringu i sprawozdawczości na poziomie instytucji odpowiedzialnej za wdrażanie programu operacyjnego.

Krajowy System Informatyczny jest zgodny i kompatybilny z systemem sprawozdawczości i monitorowania ustanowionym dla programu operacyjnego.

Dostęp do danych gromadzonych w Krajowym Systemie Informatycznym będą miały wszystkie podmioty uczestniczące w procesie wdrażania, tj. Instytucja Zarządzająca, instytucje pośredniczące, instytucje pośredniczące II stopnia, Instytucja Certyfikująca oraz Instytucja Audytowa, w zakresie niezbędnym dla prawidłowego realizowania zadań.

Krajowy i lokalne systemy monitoringu i sprawozdawczości.

Krajowy System Informatyczny (system scentralizowany) udostępniony dla potrzeb monitoringu i sprawozdawczości będzie gromadził na poziomie kraju dane niezbędne dla systemu zarządzania i kontroli ustanowionego dla programu operacyjnego.

Charakterystyka Krajowego Systemu Informatycznego

Zgodnie z przyjętymi założeniami Krajowy System Informatyczny będzie przede wszystkim systemem rejestracyjnym, tzn. będzie gromadził dane, wprowadzane do centralnej bazy danych po wystąpieniu zdarzeń. W szczególności system będzie umożliwiał gromadzenie informacji w następującym zakresie:

- ewidencja danych dotyczących programów operacyjnych,
- obsługa cyklu życia projektu, w tym:

- ewidencjonowanie wniosków aplikacyjnych spełniających wymogi formalne,
- ewidencjonowanie dużych projektów w zakresie określonym przez Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1828/2006,
- ewidencjonowanie umów o dofinansowanie,
- ewidencjonowanie wniosków o płatność,
- ewidencjonowanie danych dotyczących kontroli poszczególnych projektów,
- ewidencja wskaźników postępu rzeczowego, w tym prowadzenie jednolitego słownika wskaźników,
- ewidencja danych dotyczących nieprawidłowości,
- prowadzenie rejestru kwot odzyskanych (w tym rejestru dłużników)

Ponadto Krajowy System Informatyczny będzie umożliwiał tworzenie określonych raportów, w szczególności:

- zestawień wydatków z poziomu instytucji pośredniczącej oraz zestawień wydatków i wniosków o płatność przygotowywanych na wyższych poziomach,
- prognozy wydatków.

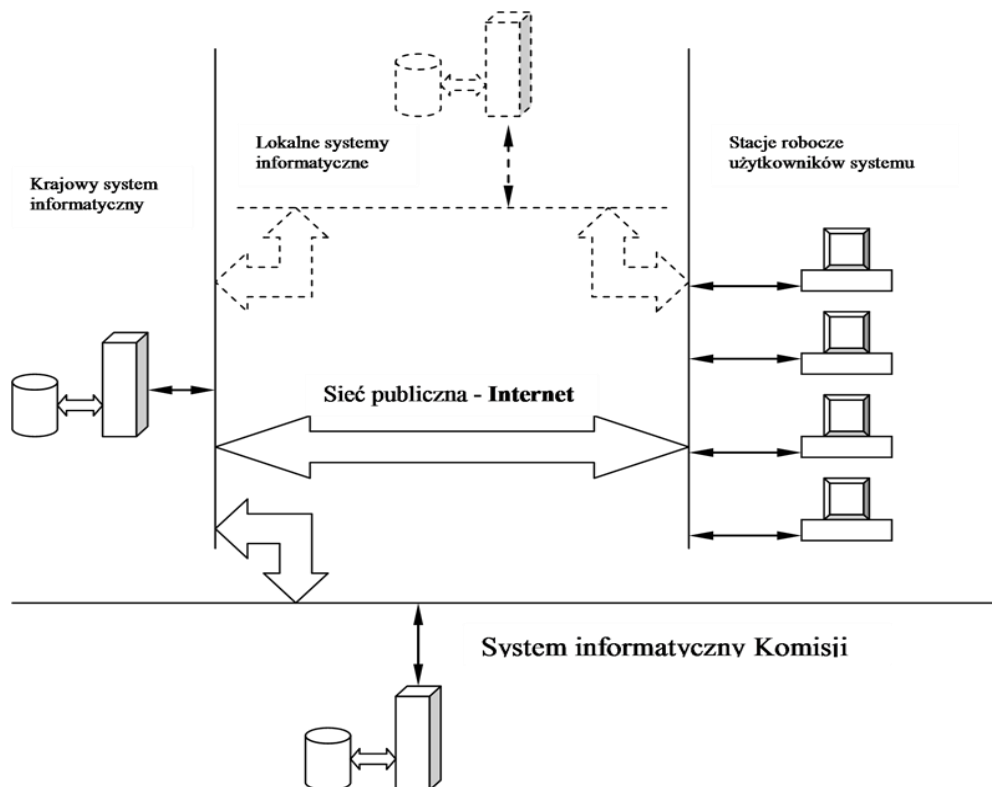
System będzie obejmował i dostarczał dane określone w Załączniku III rozporządzenia implementacyjnego 1828/2006.

Architektura Krajowego Systemu Informatycznego.

Krajowy System Informatyczny zbudowany jest w oparciu technologię webową, tzn. dostęp do danych gromadzonych w centralnej bazie danych realizowany jest za pośrednictwem przeglądarki internetowej uruchamianej na komputerze z dostępem do publicznej sieci Internet.

W ramach RPO WŁ wdrożony zostanie krajowy system informatyczny wspierający realizację NSRO, finansowany ze środków osi priorytetowej 2 Wsparcie informatyczne realizacji NSRO w ramach PO PT 2007-2013.

Jednocześnie dopuszcza się możliwość budowy odrębnego systemu informatycznego na potrzeby zarządzania i wdrażania RPO WŁ. System będzie w pełni kompatybilny z krajowym systemem informatycznym, a zakres gromadzonych i przetwarzanych w nim danych będzie zgodny z zakresem danych określonym w załączniku III do Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia 2006 r.

6.4.2 Opis procedur przewidzianych dla zapewnienia niezawodności komputerowych systemów raportowania księgowego, monitoringu i finansowego

Polityka bezpieczeństwa Krajowego Systemu Informatycznego realizowana jest na wielu płaszczyznach.

Wykorzystanie bezpiecznego protokołu https wraz z odpowiednią architekturą dostępowych urządzeń sieciowych w siedzibie operatora systemu, ministra właściwego ds. finansów publicznych obsługiwane przez Departament Rozwoju Systemów Informatycznych w Ministerstwie Finansów, minimalizuje ryzyko włamania oraz dostępu, a co za tym idzie i modyfikacji danych w systemie przez osoby nieupoważnione. Ponadto uniemożliwia zmianę danych w trakcie transmisji danych na serwer.

Rozbudowana funkcjonalność nadawania uprawnień dla użytkowników (trójwymiarowy model uprawnień: funkcja systemu, poziom wdrażania, region) powoduje, że mają oni dostęp tylko do tych danych, które są niezbędne do realizowania zadań.

Odpowiednia polityka wykonywania kopii bezpieczeństwa gwarantuje, że w przypadku poważnej awarii systemu, której skutkiem jest zniszczenie bazy danych, istnieje możliwość odtworzenia danych gromadzonych w systemie maksymalnie na jeden dzień przed wystąpieniem awarii.

6.4.3 Informacje dotyczące wewnętrznego obiegu informacji pomiędzy „podmiotem centralnym (MS Liaison)” oraz podmiotami zgłaszającymi zapotrzebowanie na dostęp/modyfikację praw dostępu do SFC2007

Elektroniczna wymiana danych z Komisją Europejską zgodnie z art. 39 Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia 2006 r.

Zasady dostępu do systemu elektronicznej wymiany danych z Komisją Europejską (SFC2007) zostały uregulowane w *Procedurze przyznawania dostępu użytkownikom do systemu elektronicznej wymiany danych z Komisją Europejską SFC2007* opracowanej przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

Zgodnie z niniejszą procedurą funkcja MS Liaison dla Europejskiego Funduszu Społecznego, Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności, wynikająca z obowiązku nałożonego przepisami z art. 41 *Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006*, zgodnie z którymi Państwa Członkowskie występują o prawa dostępu do systemu SFC2007 w sposób scentralizowany, została przypisana jednostce organizacyjnej w ramach Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. Zgodnie z zasadami ustanowionymi przez Komisję, funkcje MS

Liaison oraz MS Liaison Deputy pełni dwóch wyznaczonych i zatwierdzonych przez służby Komisji pracowników ww. jednostki organizacyjnej.

W celu zapewnienia bezpieczeństwa dostępu do systemu SFC2007 ww. *Procedura* określa zasady na jakich użytkownicy ubiegają się o dostęp. Zgodnie z przyjętym na poziomie krajowym założeniem i strukturą *Node Hierarchy* dostęp do systemu uzyskują (jako tzw. *Key Users*) wyłącznie pracownicy następujących instytucji:

- Instytucji koordynującej na poziomie krajowym (status *Member State Authority*)
- Instytucji Zarządzającej programem (status *Member State Managing Authority*)
- Instytucji Certyfikującej (status *Certifying Authority*)
- Instytucji Audytowej (status *Audit Authority*).

Procedura określa także zasady weryfikacji zgłoszonego kandydata na użytkownika przez MS Liaison i adekwatności wnioskowanego zakresu uprawnień (*Permissions, Role*), a także zasady informowania o wszelkich zmianach dotyczących *Key Users*.

Wykaz *Key Users*, tj. osób posiadających dostęp do systemu SFC2007, jest prowadzony w jednostce organizacyjnej w ramach Ministerstwa Rozwoju Regionalnego pełniącej funkcję MS Liaison, z poszanowaniem przepisów prawnych w zakresie ochrony danych osobowych.

6.5. Przepływy finansowe w RPO WŁ

1. Przepływy finansowe między KE a krajem członkowskim

Komisja Europejska przekazuje środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na finansowanie programu w formie płatności zaliczkowych, płatności okresowych i płatności salda końcowego. Powyższe środki wpływają na wyodrębniony rachunek bankowy, prowadzony w euro i zarządzany przez Ministra Finansów.

2. Finansowanie programu³³⁾

Na potrzeby finansowania programu w ramach budżetu państwa wyodrębniono budżet środków europejskich, z którego przekazywane są środki odpowiadające wkładowi UE. Współfinansowanie krajowe z budżetu państwa przekazywane jest przez właściwego dysponenta części budżetowej w formie dotacji celowej.

Środki odpowiadające wkładowi UE są przekazywane do beneficjentów za pośrednictwem Banku Gospodarstwa Krajowego (Płatnik), który wypłaca je na podstawie zleceń wypłaty środków wystawianych przez instytucję podpisującą umowę o dofinansowanie (IZ/IP II) z beneficjentem.

Środki w ramach współfinansowania krajowego z budżetu państwa są wypłacane beneficjentom przez IZ/IP II.

Wypłata na rzecz beneficjenta zarówno w części środków UE, jak i współfinansowania z budżetu państwa może mieć formę płatności zaliczkowych bądź zwrotu poniesionych przez beneficjenta wydatków.

Środki na rzecz beneficjentów są przekazywane na podstawie umowy o dofinansowanie³⁴⁾ oraz wniosku beneficjenta o płatność, z uwzględnieniem wcześniejszych wypłat.

Wydatki beneficjenta wykazywane w składanym przez niego wniosku o płatność, są ujmowane przez IZ/IP II w deklaracjach wydatków składanych do IPOC, a następnie do IC, celem certyfikacji wydatków do KE.

Schemat przepływów finansowych zamieszczony jest w załączniku IV.

W ramach systemu monitorowania przepływów finansowych IZ będzie monitorowała wysokość wydatków kwalifikowanych, w tym wydatków stanowiących współfinansowanie krajowe. IZ będzie dokonywała wyliczenia poziomu dofinansowania ze środków UE na poziomie osi priorytetowej w taki sposób, aby wkład funduszy UE nie przekraczał poziomu przyjętego w RPO WŁ dla danej osi priorytetowej.

6.5.1. Procedury dotyczące uzyskanych odsetek

W ramach programu operacyjnego odsetki narosłe od środków otrzymanych przez poszczególne instytucje biorące udział w finansowaniu RPO WŁ przeznaczone są na realizację danej osi priorytetowej/działania Programu i są wykazywane w sprawozdaniu realizacji osi priorytetowej/działania.

Dla obsługi środków otrzymywanych z UE w ramach perspektywy finansowej 2007-2013 zostanie utrzymany podobny system rachunków bankowych jak dla perspektywy 2004-2006, czyli rachunki I poziomu – funduszowe i rachunki II poziomu – programowe.

Wszystkie rachunki bankowe, zarówno funduszowe jak i programowe będą oprocentowane, a odsetki będą dopisywane do stanów na rachunkach. Niezwłocznie po naliczeniu odsetek Instytucja przyjmująca środki z KE będzie przekazywała odpowiednie kwoty na rachunek dochodów Budżetu Państwa i będą one wykorzystane na współfinansowanie krajowe.

6.6. Partnerstwo i działania informacyjne

6.6.1. Partnerstwo

Partnerstwo oparte jest na reprezentacjach subregionalnych, zawiązanych w 2003 roku. Celem takiego rozwiązania było powołanie w województwie struktury organizacyjnej, reprezentującej wszystkich partnerów wpływających na rozwój regionalny oraz wspomagającej proces aplikacji do funduszy strukturalnych. W rezultacie wyodrębniono cztery reprezentacje partnerów podregionalnych dla czterech obszarów naszego województwa:

- podregionu centralnego (miasto Łódź oraz powiaty: łódzki wschodni, pabianicki, zgierski i brzeziński),
- podregionu północnego (miasto Skierniewice oraz powiaty: łęczycki, kutnowski, łowicki, skierniewicki i rawski),
- podregionu zachodniego (powiaty: poddębicki, sieradzki, zduńskowolski, łaski, wierszowski, wieluński i pajęczański),
- podregionu wschodniego (miasto Piotrków Trybunalski oraz powiaty: bełchatowski, piotrkowski, radomszczański, tomaszowski i opoczyński).

Reprezentacje podregionów mają za zadanie usprawnienie wdrażania funduszy unijnych na terenie każdego z czterech wyodrębnionych obszarów poprzez wspomaganie procesu aplikowania o fundusze strukturalne, w szczególności skuteczne informowanie o naborach i szczegółach wypełniania wniosków aplikacyjnych. Ponadto szczególną rolę w osiągnięciu celów określonych w programie pełnić będą lokalne inicjatywy takie, jak lokalne grupy działania, celowe partnerstwa lokalne bądź też inne formy współdziałania w ramach partnerstw publiczno-prywatnych.

Instytucja Zarządzająca RPO WŁ będzie realizować swoje zadania we współpracy z partnerami społeczno-gospodarczymi, zgodnie z wymaganiami art. 11 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 oraz prawa krajowego, w ścisłej współpracy z właściwymi władzami regionalnymi, lokalnymi, miejskimi i innymi władzami publicznymi, z partnerami społeczno-gospodarczymi, podmiotami reprezentującymi społeczeństwo obywatelskie, przedstawicielami organizacji pozarządowych. Biorąc pod uwagę potrzebę wspierania równości mężczyzn i kobiet oraz zrównoważonego rozwoju poprzez integrację wymogów w zakresie ochrony i poprawy jakości środowiska naturalnego angażowani będą także partnerzy odpowiedzialni za wspieranie równości mężczyzn i kobiet, oraz partnerzy z obszaru ochrony środowiska naturalnego. Współpraca ta będzie realizowana z pełnym poszanowaniem odpowiednich kompetencji instytucjonalnych i prawnych partnerów społeczno-gospodarczych oraz będzie miała charakter doradczy dla potrzeb realizacji RPO WŁ. Najistotniejszym elementem stosowania zasady partnerstwa będzie udział wyżej wymienionych partnerów w Komitecie Monitorującym, który zapewni partycypowanie w najważniejszych decyzjach dotyczących Programu, w szczególności w zakresie kryteriów wyboru projektów, monitorowania realizacji RPO WŁ.

6.6.2 Działania informacyjne i promocyjne

Zgodnie z zapisami art. 2 pkt 1 Rozporządzeniu Komisji (WE) nr 1828/2006 Polska przygotowuje Strategię Komunikacji Funduszy Europejskich w Polsce na lata 2007-2013 dla wszystkich funduszy i programów. Wspólna Strategia ma na celu zapewnienie skutecznej koordynacji działań prowadzonych przez poszczególne instytucje, dzięki której wzrośnie skuteczność i efektywność działań informacyjnych i promocyjnych.

Strategia komunikacji jest przygotowywana przez Instytucję Koordynującą NSRO (umiejscowioną w strukturze ministerstwa właściwego ds. rozwoju regionalnego) we współpracy z Instytucjami Zarządzającymi. Uwzględnia ona zasady przyjęte w Wytycznych Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie informacji i promocji.

Strategia komunikacji określa podstawowe zasady prowadzenia działań informacyjnych i promocyjnych na potrzeby wszystkich programów operacyjnych i Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia, a w szczególności cele i ideę przewodnią, określenie grup docelowych, wskazanie instytucji zaangażowanych w działania informacyjne i promocyjne, a także wymagane minimum podejmowanych działań.

Instytucja Zarządzająca RPO WŁ opracuje dla Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013 Plan Komunikacji zawierający cele działań, charakterystykę grup docelowych, opis planowanych działań informacyjnych, promocyjnych i szkoleniowych, opis podziału zadań i stopnia odpowiedzialności w zakresie działań promocyjno-informacyjnych i szkoleniowych pomiędzy IZ i IP II, opis działań IZ, IP II i innych partnerów zaangażowanych w proces informowania i promocji w obrębie RPO WŁ, z uwzględnieniem podmiotów, o których mowa w art. 5 ust. 3 Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006, ramowy harmonogram, indykatorywny budżet, sposób ewaluacji działań oraz zasady sprawozdawczości ze stopnia realizacji działań promocyjno-informacyjnych i szkoleniowych. Projekt Planu komunikacji RPO WŁ podlega konsultacji z IK NSRO oraz jej akceptacji w zakresie zgodności ze Strategią komunikacji, a następnie akceptacji Komitetu Monitorującego RPO WŁ.

Instytucja Zarządzająca będzie przygotowywać również roczny plan działań o charakterze wykonawczym.

W Urzędzie Marszałkowskim w Łodzi, za realizację polityki informacyjnej odpowiada komórka specjalizująca się w informacji i promocji EFRR, znajdująca się w Departamencie Polityki Regionalnej.

W zakresie zapewnienia i monitorowania koordynacji działań komunikacyjnych Minister właściwy ds. rozwoju regionalnego w drodze zarządzenia powoła Grupę Sterującą ds. Informacji i Promocji, składającą się z przedstawicieli wszystkich instytucji zarządzających. Członkowie Grupy spotykają się nie rzadziej niż raz na kwartał. Instytucja Zarządzająca RPO WŁ raportuje wykonanie Planu Komunikacji w sprawozdaniach półrocznych i rocznych.

Pomocą techniczną objęte zostaną także działania informacyjne i promocyjne, a co za tym idzie skuteczne wykorzystanie środków krajowych i unijnych na rozwój województwa łódzkiego. Działania w zakresie zorganizowania i wdrożenia sprawnego systemu rozpowszechniania informacji w ramach obszarów wsparcia RPO WŁ zostaną ujęte w Planie Komunikacji, będącym podstawowym dokumentem wyznaczającym strategię informacji i promocji dla Województwa Łódzkiego.

Celem strategicznym Planu Komunikacji jest zapewnienie informacji nt. możliwości uzyskania wsparcia w ramach RPO WŁ, upowszechnienie wśród potencjalnych i faktycznych odbiorców informacji nt. działań w obszarze Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, a także uzyskanie powszechnej akceptacji mieszkańców Województwa Łódzkiego dla podejmowanych działań i efektów ich wdrażania. Cel Strategiczny został podzielony na cele operacyjne zmierzające do przekazania pełnej, rzeczowej informacji dla możliwie największego grona potencjalnych beneficjentów w zakresie możliwości uzyskania pomocy Unii Europejskiej dla rozwoju regionu. Celem działań jest edukacja związana z techniczną stroną wykorzystania środków z EFRR, zwiększenie aktywności potencjalnych beneficjentów oraz nauczanie poprzez tworzenie tzw. „dobrych praktyk”, zapewnienie przejrzystości systemu zarządzania środkami unijnymi. Plan Komunikacji skierowany jest do opinii publicznej oraz głównych grup beneficjentów RPO WŁ. W ramach RPO WŁ Instytucja Zarządzająca zapewni adekwatne środki finansowe w celu właściwej realizacji zadań związanych z informacją i promocją.

Ewaluacja Planu Komunikacji pod kątem efektywności i skuteczności podejmowanych działań informacyjnych i promocyjnych, mierzona będzie ilością poprawnie wypełnionych wniosków, oceną funkcjonowania punktów informacyjnych (liczba udzielonych porad), liczbą zrealizowanych projektów informacyjno – promocyjnych) oraz badaniem poziomu zainteresowania stroną internetową poświęconą obszarom interwencji środków w ramach RPO WŁ.

6.7 Projekty zintegrowane

Dla osiągnięcia celów RPO WŁ przewidziano możliwość realizacji tzw. projektów zintegrowanych. Pod pojęciem projektu zintegrowanego rozumie się całość działań prowadzonych w różnych dziedzinach, ściśle

spójnych i powiązanych ze sobą, zmierzających do rozwoju terytorialnego lub projekt realizowany przez kilku beneficjentów w ramach jednej osi priorytetowej. Do projektów zintegrowanych zaliczone zostaną zarówno projekty realizowane w ramach kategorii interwencji z różnych osi priorytetowych programu, które łączą się ze sobą funkcjonalnie, jak też w ramach kategorii interwencji 61 osi priorytetowej VI *Odnowa obszarów miejskich*.

Projekty zintegrowane muszą być zgodne z celami RPO WŁ oraz przedstawiać działania w podziale na fazy/części niezależne technicznie i finansowo.

Dla realizacji projektu zintegrowanego konieczne jest określenie jednostki wiodącej, której zadaniem będzie koordynacja wszystkich podejmowanych działań i podmiotów, które je realizują, jak również współpraca z Instytucją Zarządzającą/Pośredniczącą II stopnia RPO WŁ w procesie przygotowania projektów oraz opracowania trybu współdziałania różnych podmiotów i pełnionych przez nie ról.

W projektach zintegrowanych brać udział mogą wszyscy potencjalni beneficjenci. Projekty muszą być spójne z istniejącymi planami/strategiami lokalnymi. Ostateczna decyzja o wyborze projektu zintegrowanego będzie jedna. Ocena merytoryczna całości projektu będzie przeprowadzona przez jedną grupę oceniającą, co zapewni spełnienie wymogu stawianego projektom zintegrowanym (np. połączenia przynajmniej dwóch osi priorytetowych). Projekt zintegrowany jako całość ma szansę osiągnąć zakładane synergiczne wyniki po stwierdzeniu, że wymogi stawiane w osiach, z których pochodzą projekty składowe są spełnione, a także po zbadaniu czy projekty spełniają dodatkowe kryteria ogłoszone w konkursach na projekty zintegrowane i łączą się ze sobą funkcjonalnie. Istotą projektu jest przyspieszenie i zdynamizowanie procesów, które poprzez projekty „zwykłe” nie mogłyby zostać osiągnięte lub mogłyby być osiągnięte tylko częściowo.

W przypadku tych projektów środki na realizację będą pochodzić z co najmniej dwóch różnych osi priorytetowych. Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Rozwoju Regionalnego w zakresie sprawozdawczości, dotychczasowe sprawozdania staną się częścią wniosku o płatność, co oznacza, iż beneficjent musi w części wniosku o płatność dotyczącej postępu rzeczowo-finansowego, wyodrębnić środki pochodzące z alokacji na daną oś wraz ze zrealizowanymi w jej ramach zadaniami oraz osiągniętymi wskaźnikami postępu rzeczowego.

Na każdy z projektów składowych projektu zintegrowanego, środki są przeznaczane wyłącznie z alokacji na daną oś i nie mogą na żadnym etapie być przesuwane pomiędzy osiami. Tak więc, alokacja na poszczególne osie w żaden sposób nie będzie modyfikowana poprzez wprowadzenie do RPO WŁ projektów zintegrowanych. Wystawiane będą faktury pozwalające na przypisanie każdego poniesionego wydatku do określonego priorytetu.

Niewywiązanie się z realizacji którejś z części projektu zintegrowanego przyczynia się do niezrealizowania całości projektu. Podobnie jest w przypadku braku osiągnięcia zakładanych efektów. Wybór projektu zintegrowanego do realizacji oznacza, że każdy projekt stanowiący część projektu zintegrowanego musi zostać zrealizowany.

7. OCENA PROGRAMU PRZED ROZPOCZĘCIEM REALIZACJI (OCENA EX ANTE) WRAZ Z OCENĄ SPODZIEWANEGO EFEKTU MAKROEKONOMICZNEGO

W okresie do listopada 2006 roku na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego przeprowadzona została ocena *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013* (RPO WŁ), na podstawie której opracowany został raport zawierający ocenę szacunkową RPO WŁ.

Ocena RPO WŁ zawiera wszystkie standardowe elementy, przewidziane dla oceny programów operacyjnych i uwzględnienia specyfikę regionu. Metodologia oceny jest zgodna z metodologią oceny ex-ante programów operacyjnych na lata 2007-2013, określonej przez Komisję Europejską w październiku 2005 roku.

Zakres oceny RPO WŁ obejmował:

- weryfikację analizy społeczno-ekonomicznej oraz jej jakości w świetle zidentyfikowanych potrzeb rozwoju regionu,
- ocenę uzasadnienia ekonomicznego oraz spójności wewnętrznej części projekcyjnej RPO WŁ,
- ocenę spójności zewnętrznej części RPO WŁ z politykami wspólnotowymi, krajowymi i regionalnymi,
- ocenę oczekiwanego rezultatu i oddziaływania,

- ocenę proponowanego systemu wdrażania programu operacyjnego.

Założenia RPO WŁ, w tym zwłaszcza diagnozę, cele, priorytety i działania, oceniano przede wszystkim w świetle takich dokumentów strategicznych jak:

- Strategiczne Wytyczne Wspólnoty - w odniesieniu do poziomu Unii Europejskiej,
- Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia, Strategia Rozwoju Kraju, programy i polityki ochrony środowiska w skali kraju - w odniesieniu do poziomu krajowego,
- Strategia rozwoju województwa - w odniesieniu do poziomu regionalnego.

Znaczenie uzupełniające w badaniu spójności zewnętrznej ma szereg innych dokumentów dotyczących procesów gospodarczych i społecznych, ekologii oraz zagospodarowania przestrzennego.

Każde zadanie badawcze zawiera rozwinięcie oraz wnioski i rekomendacje, dla potrzeb doskonalenia treści RPO WŁ.

Należy zwrócić uwagę na problem równoległości procesu programowania i prowadzonej oceny. Równoległość ta zaistniała co najmniej w trzech wymiarach, jednocześnie przebiegał proces tworzenia podstaw prawnych dla programów operacyjnych, ich konstruowanie i modyfikowanie oraz ocena. Uwarunkowania te stanowiły istotne (ale prawdopodobnie nieuniknione) ograniczenie, tak dla regionów przygotowujących przedmiotowe programy regionalne, jak i dla zespołu dokonującego ich ewaluacji.

Ma to określone konsekwencje dla sposobu przedstawienia oceny w raporcie. W ustaleniach z instytucją zlecającą (Ministerstwem Rozwoju Regionalnego) przyjęto, że podstawą przeprowadzanej oceny są wersje RPO dostarczone przez Ministerstwo Zespołowi ewaluacji do 31 sierpnia br. Po tym okresie zaktualizowane wersje dokumentów były jedynie rozpatrywane pod kątem wpływu dokonanych zmian na oceny przedstawiane w tekście raportu.

Podobne ustalenie dotyczy *Oceny efektu makroekonomicznego RPO*, a także *Prognozy oddziaływania na środowisko*, z tym, że graniczną datą przekazania dokumentów był 15 września 2006 r.

W przypadku województwa łódzkiego, zasadnicza ocena ex ante dotyczy projektu *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013* z sierpnia 2006 r. W ocenie szacunkowej uwzględniono wyniki *Prognozy oddziaływania na środowisko Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013* z sierpnia 2006.

W następstwie przedstawionych uwag, w treści RPO WŁ wprowadzono zmiany dotyczące zarówno struktury programu, jak i merytorycznej strony jego poszczególnych części przy jednoczesnym zachowaniu zakresu przedmiotowego planowanych obszarów wsparcia.

Sformułowane w procesie diagnozowania główne problemy z jakimi boryka się region zostały uznane za trafne i uwzględniające specyfikę województwa. Kryteria poprawności spełnia także analiza SWOT. Szczegółowa analiza uwag zawartych w ramach dokonanej oceny szacunkowej doprowadziła jednak do rozszerzenia diagnozy RPO WŁ o spodziewane kierunki oraz tendencje rozwoju opisywanych zjawisk, a także do doprecyzowania części analitycznej SWOT w celu maksymalnego uwzględnienia związków i kierunków oddziaływań pomiędzy mocnymi i słabymi stronami, a szansami i zagrożeniami występującymi w województwie. W ramach przedmiotowej części dokonano także analizy możliwości wzmocnienia stymulant rozwoju oraz neutralizowania barier. W możliwym zakresie opracowanie diagnostyczne zostało opatrzone odniesieniami źródłowymi.

Treść RPO WŁ w zakresie wskazywanych w niej celów została oceniona pozytywnie. Uznano, iż cele odpowiadają potrzebom województwa wynikającym z diagnozy. Pozytywna ocena została także wystawiona w stosunku do części finansowej programu. Po ponownym rozpatrzeniu spektrum działań objętych każdą z osi priorytetowych, dokonano jednakże ograniczenia ich liczby, z dziewięciu do siedmiu. Biorąc pod uwagę znaczną komplementarność przedsięwzięć w zakresie ochrony środowiska oraz energetyki, zakres przedmiotowy dawnego priorytetu III *Inwestycje energetyczne* został włączony do osi priorytetowej II *Ochrona środowiska*, czego odzwierciedleniem jest rozszerzenie jej celu strategicznego, który ostatecznie koncentruje się na *poprawie stanu środowiska naturalnego i bezpieczeństwie energetycznym*. Wnioski wynikające z analizy wzajemnej relacji priorytetów stały się ponadto podstawą do modyfikacji dawnego priorytetu IV *Badania i rozwój technologii, innowacji oraz przedsiębiorczości*, a także priorytetu VI *Inwestycje w infrastrukturę ochrony zdrowia oraz*

w infrastrukturę socjalną i edukacyjną. Dokonane zmiany polegały na rezygnacji z oddzielnej osi priorytetowej obejmującej inwestycje w zakresie kultury i turystyki oraz ich przeniesieniu do obszaru tematycznego dwóch wyżej wymienionych osi priorytetowych. W konsekwencji oś priorytetowa III o zmienionej nazwie *Gospodarka, innowacyjność, przedsiębiorczość* obejmuje ostatecznie dodatkowo przedsięwzięcia związane z turystyką. Do osi priorytetowej V – w obecnym brzmieniu zatytułowanej *Infrastruktura społeczna* – włączony został obszar tematyczny - inwestycje w zakresie kultury.

RPO WŁ jest dokumentem spójnym zarówno z unijnymi, jak i krajowymi oraz regionalnymi dokumentami programowymi. Jednakże ze względu na długotrwały okres programowania, niezbędne stało się zaktualizowanie tabeli zgodności priorytetów programu z projektem Narodowej Strategii Spójności 2007-2013 o nowo sformułowane cele.

W trakcie ewaluacji wykazano, iż treść RPO WŁ wymaga korekty w zakresie objętej treścią programu listy wskaźników, której uzupełnienie jest niezbędne ze względu na wymogi sprawozdawczości KE. W związku z powyższym, listę wskaźników RPO WŁ uzupełniono przede wszystkim o wskaźniki rezultatu dla celu głównego. Wskaźnikami tymi są: PKB per capita, struktura pracujących według sektorów ekonomicznych (w podziale na przemysł, rolnictwo oraz usługi), procentowo mierzone tempo wzrostu PKB, procentowo mierzone zatrudnienie, liczba utworzonych miejsc pracy oraz udział nakładów na B+R w PKB. Określone zostały także wartości bazowe i docelowe dla wszystkich wskaźników. Ze względu na wymogi monitoringu, treść RPO WŁ poszerzono także o listę wskaźników kontekstowych.

Dokonanie zmian odnoszących się do systemu wdrażania programu operacyjnego uzależnione jest od uzgodnień z Instytucją Koordynującą.

8. STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

Prognoza Oddziaływania na Środowisko projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013 (POŚ) wykonana została, w ramach procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, przez zespół ekspertów z Uniwersytetu Łódzkiego, zgodnie z obowiązującymi w Polsce normami prawnymi:

- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2006 r. nr 129, poz. 902, tekst jednolity),
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2001 r. nr 142, poz. 1590, tekst jednolity),
- Dyrektywa 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko (Dz. U. WE L 197 z dnia 21 lipca 2001 r.),
- Dyrektywa 2003/4/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska i uchylająca dyrektywę Rady 90/313/EWG (Dz. U. UE L 41 z dnia 14 lutego 2003 r.).

Zgodnie z obowiązującymi przepisami zakres i stopień szczegółowości prognozy uzgodniony został z Wojewodą Łódzkim oraz z Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym w Łodzi. Dokument opracowano dla projektu *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013* przyjętego uchwałą Nr 727/06 Zarządu Województwa Łódzkiego z dnia 29 sierpnia 2006 r.

POŚ ma na celu zidentyfikowanie środowiskowych skutków realizacji RPO WŁ, a więc ustalenie czy przedsięwzięcia planowane w ramach programu gwarantują bezpieczeństwo środowiska przyrodniczego oraz sprzyjają jego ochronie i zrównoważonemu rozwojowi. Osiągnięcie celu merytorycznego wymagało przeprowadzenia analizy stanu środowiska przyrodniczego oraz sytuacji społeczno-gospodarczej województwa. Na potrzeby analizy zdefiniowano pojęcie „środowisko”, zgodnie z zapisami ustawy Prawo ochrony środowiska. W badaniu wzięto także pod uwagę antroposferę, czyli środowisko kulturowe – element składający się na środowisko.

W POŚ przedstawiono podstawy prawne oraz metodologię jej sporządzenia, informację o zawartości projektu RPO WŁ i jego powiązaniach z innymi dokumentami, zdiagnozowano stan środowiska województwa łódzkiego i określono najważniejsze problemy ochrony środowiska w regionie. Dokonano analizy wpływu na środowisko poszczególnych priorytetów w ramach RPO WŁ i ustalono jakie skutki środowiskowe wywoła ich

realizacja. Na podstawie analizy sformułowano wnioski i określono potencjalne skutki braku realizacji programu.

Przy opracowaniu POŚ wykorzystano zmodyfikowaną metodę tabeli znaków oraz metodę bonitacyjną. Metoda bonitacyjna została użyta do określenia związku między grupami projektów a skutkami ich realizacji dla środowiska. Podkreślić należy, że skutki odnoszą się nie tylko do okresu realizacji przedsięwzięć w ramach RPO WŁ, ale rozumiane są również jako rezultaty dające się odczuć po zakończeniu ich realizacji.

Przeprowadzona analiza zawartości dokumentów planowania strategicznego oraz innych dokumentów szczebla międzynarodowego i krajowego z zakresu ochrony środowiska wykazała, że projekt RPO WŁ jest z nimi zgodny.

W wyniku przeprowadzonej analizy stanu środowiska zidentyfikowano 38 problemów środowiskowych województwa łódzkiego. Do najważniejszych z nich zaliczono:

- stały wzrost zanieczyszczeń powietrza (gazowych i pyłowych),
- przekroczenia natężenia hałasu (na terenach zurbanizowanych i wzdłuż dróg kołowych),
- zanieczyszczenie wód powierzchniowych,
- deficyt wody,
- zanieczyszczenie gleb (zakwaszenie, metale ciężkie),
- degradacja i dewastacja gruntów,
- nieracjonalna gospodarka odpadami,
- niski udział obszarów prawnie chronionych,
- niska lesistość.

W ramach przeprowadzonej analizy skutków środowiskowych stwierdzono zróżnicowany wpływ zaproponowanych priorytetów na środowisko. Skutki środowiskowe, które powstaną w wyniku realizacji projektów w ramach RPO WŁ mogą mieć charakter bezpośredni lub pośredni, mogą być obserwowane w krótkim, średnim i długim horyzoncie czasowym oraz występować stale lub chwilowo.

Najsilniejsze oddziaływanie na środowisko dostrzeżono wśród projektów priorytetu I *Regionalna i lokalna infrastruktura transportowa*, priorytetu III *Inwestycje energetyczne* oraz w mniejszym zakresie priorytetu II *Ochrona środowiska, zapobieganie zagrożeniom przyrodniczym i technologicznym oraz ich zwalczanie*, jak również priorytetu VII *Rozwój usług turystycznych oraz sektora kultury*. Potencjalne zagrożenia dla środowiska mogą wystąpić także w ramach projektów priorytetu VIII *Odnowa obszarów miejskich* i priorytetu IV *Badania i rozwój technologii, innowacji oraz przedsiębiorczości*.

Realizacja projektów zapisanych w priorytecie I *Regionalna i lokalna infrastruktura transportowa* może doprowadzić do pojawienia się dużej liczby zagrożeń dla środowiska naturalnego, człowieka i środowiska kulturowego. Elementarnym sposobem niwelowania lub eliminowania zagrożeń jest stosowanie się do istniejących w Polsce przepisów prawnych. Dalszy rozwój społeczno-gospodarczy jest uzależniony w dużym stopniu od rozwoju transportu. Bez szybkich połączeń regionalnych i dostępu do krajowego i europejskiego systemu transportu drogowego i kolejowego rozwój województwa łódzkiego będzie utrudniony lub wręcz niemożliwy. Oprócz poprawy sytuacji gospodarczej proponowany priorytet zaowocuje poprawą jakości życia mieszkańców i zwiększeniem ich bezpieczeństwa.

Bardzo istotne z punktu widzenia rozwoju społeczno-gospodarczego jest dostosowanie infrastruktury energetycznej oraz zwiększenie udziału źródeł odnawialnych w strukturze produkcji energii. Konieczne jest jednak, aby procesy te przebiegały bez lub z minimalnym niekorzystnym wpływem na środowisko. Do pozytywnych zjawisk, które wystąpią w wyniku realizacji projektów priorytetu III *Inwestycje energetyczne* należy zaliczyć kontynuację gazyfikacji województwa i podniesienie sprawności urządzeń energetycznych, połączenie wytwarzania energii elektrycznej z energią cieplną oraz wykorzystanie odnawialnych źródeł energii. Budowa nowej i modernizacja starej infrastruktury musi jednak przebiegać z uwzględnieniem lokalnych uwarunkowań przyrodniczych i społecznych. Największym problemem w kontekście strat środowiskowych, w tym kulturowych, jest tutaj zabór przestrzeni i wprowadzanie elementów antropogenicznych.

Projekty proponowane w ramach priorytetu II *Ochrona środowiska, zapobieganie zagrożeniom przyrodniczym i technologicznym oraz ich zwalczanie*, biorąc pod uwagę całokształt ich oddziaływań, szczególnie w dłuższej perspektywie czasowej, wpłyną korzystnie na stan poszczególnych elementów środowiska przyrodniczego. Możliwa jest poprawa stanu wszystkich komponentów środowiska, w tym także zwiększenie poziomu zdrowotności mieszkańców regionu. Oddziaływanie na środowisko będzie miało w tym przypadku szeroki zakres ze względu na różnorodność zaproponowanych projektów.

Turystyka wpływa negatywnie na środowisko przyrodnicze, z drugiej jednak strony rozwija się głównie dzięki walorom przyrodniczym. Należy więc dbać o to, aby natężenie funkcji turystycznych i rekreacyjnych na poszczególnych obszarach nie wpłynęło na dewaloryzację lub zniszczenie walorów turystycznych (przyrodniczych), które są lub będą podstawą jej rozwoju. Realizacja projektów w ramach tego priorytetu jest bardzo ważna, zwłaszcza ze względu na rozwój społeczno-gospodarczy poszczególnych obszarów województwa. Zaniechanie realizacji tych projektów spowoduje zmniejszenie ilości bodźców aktywizujących lokalną społeczność, brak nowych miejsc pracy i dodatkowych źródeł dochodów dla ludności, jak również wpłynie negatywnie na zachowanie tożsamości kulturowej poszczególnych obszarów. Rozwój turystyki może przyczynić się do lepszej ochrony walorów przyrodniczych, modernizacji wielu zabytków, poprawy estetyki krajobrazu i podniesienia poziomu życia mieszkańców. W związku z powyższym należy rozwijać turystykę, jednak z poszanowaniem zasady zrównoważonego rozwoju oraz w zgodzie z zasadami ochrony przyrody.

Realizacja priorytetu VIII *Odnowa obszarów miejskich* pozwoli na poprawę jakości środowiska przyrodniczego oraz społeczno-kulturowego. Wszelkie działania powinny być ukierunkowane i nadzorowane przez specjalistów oraz prowadzone z zastosowaniem zasad zrównoważonego rozwoju i ładu przestrzennego. Przy realizacji projektów rewitalizacyjnych, rehabilitacji terenów zieleni i rekreacji, kreowaniu nowych terenów publicznych konieczne jest uwzględnienie wielkości terenów czynnych biologicznie oraz powiązanie terenów otwartych z systemem ekologicznym miasta. Obowiązkowo przy takich projektach powinna być brana pod uwagę sieć korytarzy ekologicznych, tak aby nie burzyć już istniejącej, a w miarę możliwości uzupełniać ją i wzmacniać. Zaniechanie realizacji projektów może prowadzić do dalszej marginalizacji obszarów zdegradowanych, wymagających rewitalizacji oraz wpływać niekorzystnie na elementy środowiska.

Dążenie do rozwoju nowoczesnej i konkurencyjnej gospodarki w województwie łódzkim, będzie miało zróżnicowany wpływ na środowisko przyrodnicze, człowieka oraz dobra materialne i kulturowe województwa. Realizacja części proponowanych przedsięwzięć w ramach tego priorytetu powodować może wpływ pozytywny, innych – umiarkowanie negatywny, a jeszcze inne mogą oddziaływać różnokierunkowo i z różną siłą, co zależy od sposobu realizacji planowanych projektów. Poziom ogólności zapisu celów priorytetu IV *Badania i rozwój technologii, innowacji oraz przedsiębiorczości*, jak również szeroki zakres dopuszczalnych przedsięwzięć dotyczących rozwoju nowoczesnej i konkurencyjnej gospodarki w województwie, utrudnia jednoznaczną ocenę ich oddziaływania na środowisko. Wiele zależeć będzie od tego jak w przyszłości będą sformułowane sposoby realizacji zaproponowanych projektów. Oddziaływanie na środowisko będzie także uzależnione od faz realizacji projektów tj. wdrażania i użytkowania.

Zaproponowane w ramach projektu RPO WŁ mierniki służące do oceny efektów realizacji przedsięwzięć oceniono jako poprawne. Wskaźniki te można zastosować jako mierniki analizy realizacji projektowanego dokumentu. Analizę taką należy przeprowadzić w połowie okresu programowania i pod jego koniec. Jednocześnie konieczny jest stały monitoring środowiska wynikający z odrębnych ustaw i rozporządzeń.

Ocena stanu środowiska na obszarach objętych przewidywanym znaczącym oddziaływaniem projektu RPO WŁ wykazała, że w ramach programu potencjalnie mogą być realizowane inwestycje szczególnie uciążliwe dla środowiska i zdrowia ludzi albo mogące pogorszyć stan środowiska. Wśród nich znalazły się inwestycje z zakresu energetyki, infrastruktury transportowej, gospodarki odpadami, gospodarki wodnej i infrastruktury turystyczno-kulturalnej. W przypadku projektów priorytetu IV *Badania i rozwój technologii, innowacji oraz przedsiębiorczości* istnieje możliwość pogorszenia stanu środowiska w sytuacji kiedy będą realizowane inwestycje na przykład w przemyśle spożywczym, chemicznym i papierniczym. Niemniej jednak brak wskazania w projekcie RPO WŁ konkretnych lokalizacji przedsięwzięć, które będą realizowane w następnym okresie programowania, uniemożliwia podanie konkretnych rekomendacji.

8.1 Konsultacje projektu RPO WŁ i prognozy oddziaływania na środowisko

Zgodnie z wymogami zapewniono udział społeczeństwa w postępowaniu w sprawie ochrony środowiska. Stosowne ogłoszenie zamieszczone zostało na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego (UM) w Łodzi

oraz na tablicy ogłoszeń. Informacja o przeprowadzanych konsultacjach przesłana została również drogą elektroniczną do jednostek samorządu terytorialnego, członków zespołu roboczego ds. *Programu Wojewódzkiego Podniesienia Konkurencyjności Regionu na lata 2007–2013* oraz *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007–2013*, jak również innych partnerów społeczno-gospodarczych. Konsultacje społeczne projektu RPO WŁ wraz z POŚ trwały 21 dni, od 8 do 28 września 2006 r. Wszyscy zainteresowani mieli możliwość zgłaszania uwag i propozycji zmian do obu dokumentów za pośrednictwem formularzy zamieszczonych na stronie internetowej UM w Łodzi, jak również na piśmie na adres urzędu. Prognoza oddziaływania na środowisko wraz z projektem RPO WŁ była także udostępniona do wglądu w siedzibie UM w Łodzi, w Departamencie Polityki Regionalnej (DPR).

W trakcie konsultacji do DPR wpłynęły uwagi dotyczące POŚ, które zostały przekazane autorom prognozy. Uwagi, które uznane zostały za zasadne zostały uwzględnione w treści dokumentu. Dotyczyło to uwag w zakresie energetycznej sieci dystrybucyjnej na obszarze województwa łódzkiego, sieci kolejowej, negatywnego oddziaływania na środowisko linii 110 kV, korzystnego oddziaływania na środowisko ograniczania strat na przesyłce i transformacji energii elektrycznej oraz eliminacji polichlorowanych bifenyli (PCB) z urządzeń elektroenergetycznych.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami, projekt RPO WŁ oraz POŚ zostały zaopiniowane przez odpowiednie organy. Wojewoda Łódzki zgłosił uwagi do konsultowanych dokumentów. Autorzy POŚ uwzględnili w treści dokumentu uwagi odnośnie informacji dotyczących flory i fauny województwa, proponowanych obszarów Natura 2000, gospodarki odpadami, jak również w zakresie stosowanej terminologii. Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny w Łodzi wydał pozytywną opinię na temat konsultowanych dokumentów.

Wszystkie uwagi dotyczące projektu RPO WŁ, zgłoszone w trakcie konsultacji, uznane za zasadne, uwzględniono w toku dalszych prac nad dokumentem.

8.2 Główne wnioski wynikające z Prognozy oddziaływania na środowisko dla RPO WŁ

Prognoza Oddziaływania na Środowisko projektu RPO WŁ pozwoliła zidentyfikować podstawowe zagrożenia oraz skutki dla środowiska realizacji postanowień RPO WŁ. Wśród najważniejszych wniosków wynikających z POŚ wymienić należy:

- zidentyfikowanie w wyniku przeprowadzonej analizy stanu środowiska najważniejszych problemów środowiskowych województwa łódzkiego,
- możliwość pojawienia się potencjalnych skutków dla środowiska zarówno w przypadku realizacji projektów, jak i ich zaniechania,
- możliwość wystąpienia największych negatywnych skutków w przypadku niezrealizowania projektów z priorytetu „Ochrona środowiska, zapobieganie zagrożeniom przyrodniczym i technologicznym oraz ich zwalczanie”,
- w dłuższej perspektywie, negatywne skutki społeczne oraz pogorszenie stanu bezpieczeństwa na drogach, w przypadku zaniechania zadań z priorytetu „Regionalna i lokalna infrastruktura transportowa”. Mimo iż inwestycje z zakresu budowy i modernizacji dróg trwale ingerują w krajobraz i zakłócają lokalne ekosystemy, to mogą przyczynić się do obniżenia hałasu i emisji zanieczyszczeń powietrza i gleb,
- zapewnienie wymiernych korzyści dla środowiska w postaci obniżonej emisji zanieczyszczeń w wyniku realizacji inwestycji z zakresu OZE i infrastruktury gazowej w ramach priorytetu trzeciego „Inwestycje energetyczne”. Brak inwestycji może potencjalnie przyczynić się do wzrostu ilości gazów cieplarnianych w atmosferze,
- zwiększenie bezpieczeństwa pacjentów poprzez realizację projektów zakładających zapewnienie Zakładom Opieki Zdrowotnej niezależnych źródeł energii,
- efektywniejsze gospodarowanie zasobami (zmniejszenia materiało- i energochłonności) w wyniku realizacji projektów w ramach priorytetu czwartego „Badania i rozwój technologii, innowacji oraz przedsiębiorczości”. Utrzymanie tradycyjnych gałęzi przemysłu może przyczynić się do zacofania społecznego i wystąpienia realnych problemów środowiskowych (nadmierne zużycie surowców, znaczną produkcję odpadów etc.),

- pozornie znikomy wpływ na środowisko projektów planowanych do wsparcia w ramach priorytetu „Społeczeństwo informacyjne”. Wydaje się jednak, że należy spojrzeć na ten proces jak na proces wdrażania nowoczesnych technologii pociągający za sobą wielorakie, pozytywne i negatywne, skutki dla środowiska,
- potencjalne obniżenie poczucia bezpieczeństwa oraz jakości życia mieszkańców w wyniku niezrealizowania projektów z priorytetu „Inwestycje w infrastrukturę ochrony zdrowia i infrastrukturę społeczną”. Wpływ będzie odczuwalny głównie w sferze społecznej,
- potencjalnie negatywny wpływ na zachowanie tożsamości kulturowej poszczególnych obszarów (na terenie województwa wydziela się kilka regionów etnograficznych), brak tworzenia nowych miejsc pracy, brak dodatkowych źródeł dochodów dla ludności, zmniejszanie się liczby bodźców aktywizujących lokalną społeczność w wyniku zaniechania realizacji projektów z priorytetu „Rozwój usług turystycznych i sektora kultury”,
- ochronę walorów przyrodniczych, modernizację wielu zabytków, poprawę estetyki krajobrazu, podniesienie poziomu życia mieszkańców w wyniku realizacji projektów z zakresu rozwoju turystyki,
- marginalizację obszarów zdegradowanych, wymagających rewitalizacji oraz niekorzystny wpływ na elementy środowiska przyrodniczego na tych terenach w przypadku zaniechania realizacji projektów z priorytetu „Odnowa obszarów miejskich”,
- brak transgranicznego oddziaływania na środowisko realizacji proponowanych priorytetów,
- brak możliwości precyzyjnego wyznaczenia działań alternatywnych dla proponowanych priorytetów w związku z wysoki stopień ogólności RPO WŁ. Określenie działań zastępczych w praktyce będzie możliwe dopiero po określeniu dokładnych lokalizacji inwestycji, a przede wszystkim ich rodzaju,
- poprawność zaproponowanych w projekcie RPO WŁ wskaźniki efektów (produktu i rezultatu). Wskaźniki te można zastosować jako mierniki analizy realizacji projektowanego dokumentu. Analizę taką należy przeprowadzić w połowie okresu programowania i pod jego koniec. Jednocześnie konieczny jest stały monitoring środowiska, wynikający z odrębnych ustaw i rozporządzeń.

8.3 Rekomendacje wynikające z Prognozy oddziaływania na środowisko dla RPO WŁ oraz kierunki zmian dokonanych w Programie

Poniżej przedstawiono rekomendacje oraz zmiany dokonane w RPO WŁ wynikające z analizy stanu środowiska w województwie łódzkim oraz dokonanej oceny projektu programu:

- na etapie wdrażania Programu, szczególną uwagę zwracać się będzie na sposób realizacji przedsięwzięć z zakresu gospodarki odpadami niebezpiecznymi lub przemysłowymi, którym może towarzyszyć negatywny wpływ na wybrane elementy środowiska,
- regulacja cieków może skutkować negatywnym wpływem na środowisko, w szczególności w odniesieniu do bioróżnorodności, w związku z czym w Programie podkreślono, iż tego typu przedsięwzięcia będą realizowane ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb ochrony walorów przyrodniczych,
- w RPO WŁ podkreślono, że przedsięwzięcia z zakresu turystyki, polegające na zagospodarowaniu terenów atrakcyjnych przyrodniczo oraz zaadoptowaniu ich na cele turystyczne i rekreacyjne, będą wspierane pod warunkiem zapewnienia poszanowania zasady zrównoważonego rozwoju,
- wśród typów projektów przewidzianych do wsparcia w ramach projektu RPO WŁ mogą znaleźć się rodzaje przedsięwzięć znacząco oddziałujących na środowisko, które wymagać będą sporządzenia raportu o oddziaływaniu na środowisko. Raport niniejszy będzie wymagany dla przedsięwzięć realizowanych w ramach RPO WŁ, zgodnie z przepisami polskiego prawa,
- w wyniku analizy projektów planowanych do wsparcia w ramach projektu RPO WŁ, stwierdzono, iż należy zwrócić większą uwagę na efektywność energetyczną projektów. W związku z powyższym w Programie zaznaczono, iż przedsięwzięcia przyczyniające się do zwiększenia efektywności energetycznej, również w przedsiębiorstwach, będą traktowane jako priorytet horyzontalny. Przedsięwzięcia wykorzystujące nowoczesne technologie, w szczególności technologie energooszczędne, przyczyniać się będą do realizacji zasady zrównoważonego rozwoju,

- w związku ze stwierdzonym brakiem wskaźnika rezultatu odnoszącego się do bioróżnorodności, w Programie uwzględniono (zgodnie z sugestią autorów POŚ) wskaźnik pn. *Powierzchnia ochronionych lub zrenaturyzowanych ekosystemów* (ha),
- ze względu na brak wskazania w projekcie RPO WŁ konkretnych lokalizacji dla planowanych do wsparcia w ramach Programu projektów, elementarnym sposobem niwelowania potencjalnych zagrożeń dla środowiska jest stosowanie się do obowiązujących w Polsce przepisów prawnych,
- sporządzenie POŚ skutkuje zwiększeniem znaczenia poszanowania zasady zrównoważonego rozwoju w kontekście realizacji RPO WŁ, co wyraźnie podkreślono w Programie.

8.4 Monitorowanie wpływu na środowisko realizacji przedsięwzięć w ramach RPO WŁ

RPO WŁ będzie realizowany z poszanowaniem zasad, których przestrzeganie ograniczy niekorzystny wpływ współfinansowanych w ramach Programu przedsięwzięć na środowisko. Wypełnienie wymogów polskiego prawodawstwa, jak również unormowań zawartych w Art. 10 Dyrektywy 2001/42/WE w zakresie środków monitorowania znaczącego wpływu na środowisko, zapewni przede wszystkim system wskaźników przyjętych w Programie. Wykorzystany zostanie również istniejący system monitoringu środowiska realizowany przez organy Inspekcji Ochrony Środowiska. Organem wykonującym zadania Inspekcji w zakresie monitoringu środowiska, przy pomocy Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Łodzi (WIOŚ), jest Wojewoda Łódzki. Monitoring środowiska odbywa się w oparciu o aktualnie obowiązujący wojewódzki program monitoringu środowiska.

Do zadań Inspekcji Ochrony Środowiska należy Państwowy Monitoring Środowiska (PMS), którego celem jest wspomaganie działań na rzecz ochrony środowiska poprzez systematyczne informowanie organów administracji i społeczeństwa o jakości elementów przyrodniczych, dotrzymywaniu standardów jakości środowiska określonych przepisami oraz obszarach występowania przekroczeń tych standardów, jak również o występujących zmianach jakości elementów przyrodniczych i przyczynach tych zmian, w tym powiązaniach przyczynowo-skutkowych występujących pomiędzy emisjami i stanem elementów przyrodniczych.

Podstawowym zadaniem PMS jest systematyczne prowadzenie badań i dostarczanie informacji w zakresie jakości powietrza, wód śródlądowych powierzchniowych i podziemnych, jakości gleby i ziemi, hałasu, pól elektromagnetycznych, promieniowania jonizującego, stanu zasobów środowiska, w tym lasów, rodzajów i ilości substancji lub energii wprowadzanych do powietrza, wód, gleby i ziemi oraz wytwarzania i gospodarowania odpadami.

Program Państwowego Monitoringu Środowiska opracowywany jest przez Głównego Inspektora Ochrony Środowiska. Obejmuje on zadania wynikające z polityki ekologicznej państwa i zobowiązań międzynarodowych, przede wszystkim związanych z integracją Polski z Unią Europejską. Stanowi podstawę do opracowania wojewódzkich programów monitoringu środowiska, które m.in.

- dostarczają administracji rządowej i samorządowej informacje o aktualnym stanie i stopniu zanieczyszczenia poszczególnych komponentów środowiska,
- umożliwiają identyfikację obszarów, na których występują przekroczenia standardów jakości środowiska oraz dokumentowanie i ocenę skuteczności działań podejmowanych w celu ich przywrócenia bądź utrzymania,
- określają wpływ źródeł zanieczyszczenia oraz projektowanych przedsięwzięć gospodarczych na jakość środowiska,
- informują społeczeństwo o zagrożeniach ekologicznych.

Monitoring znaczącego wpływu RPO WŁ na środowisko będzie miał charakter kompleksowy. Dokonywany będzie w ramach monitoringu przeprowadzanego przez IZ RPO WŁ oraz w ramach monitoringu wykonywanego przez WIOŚ na podstawie delegacji ustawowej. W ramach tego drugiego systemu, monitoring dokonywany będzie przy wykorzystaniu następujących wskaźników:

- liczba przedsiębiorstw, które dokonały zmiany w produkcji w zakresie ochrony powietrza,
- liczba przedsiębiorstw, które dokonały zmiany w produkcji w zakresie gospodarki odpadami,
- liczba przedsiębiorstw, które dokonały zmiany w produkcji w zakresie gospodarki wodno-ściekowej,

- liczba inwestycji w przedsiębiorstwach w zakresie racjonalizacji gospodarki odpadami,
- zmiana ilości odpadów wytwarzanych przez wsparte przedsiębiorstwa na jednostkę produkcji,
- ilość odpadów komunalnych poddanych odzyskowi.

8.5 Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko projektu zmiany RPO WŁ

Zgodnie z obowiązującymi przepisami, Instytucja Zarządzająca RPO WŁ wystąpiła do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Łodzi (RDOS) oraz do Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Łodzi (PWIS) z wnioskiem o uzgodnienie odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko (SOOŚ) projektu zmiany RPO WŁ przyjętego uchwałą Nr 317/11 Zarządu Województwa Łódzkiego z dnia 3 marca 2011 r oraz zatwierdzonego uchwałą nr 4/11 z dnia 4 marca 2011 r. Komitetu Monitorującego RPO WŁ.

IZ RPO WŁ uzasadniła wyżej wymieniony wniosek faktem, iż proponowane zmiany RPO WŁ, biorąc pod uwagę ich zakres oraz charakter, można uznać za „niewielkie modyfikacje” dokumentu, o których mowa w art. 48 ust. 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. *o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko*. Do wniosku załączono m.in. uzasadnienie zawierające informacje o uwarunkowaniach, zgodne z art. 49 w/w ustawy.

Oba organy pozytywnie uzgodniły odstąpienie od przeprowadzenia procedury SOOŚ projektu zmiany RPO WŁ.

RDOS uznał, że realizacja przedmiotowej zmiany RPO WŁ nie spowoduje znaczącego oddziaływania na środowisko, ponieważ:

- ma na celu weryfikację tabel finansowych oraz systemu wskaźników służących monitorowaniu efektów realizacji RPO WŁ,
- nie przewiduje wprowadzenia nowych osi priorytetowych, które mogłyby wyznaczać ramy dla realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. *o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko*,
- nie przewiduje wystąpienia ryzyka dla zdrowia ludzi lub zagrożenia dla środowiska, ponieważ przedmiotowe zmiany dotyczą wyłącznie aktualizacji obowiązującego dokumentu,
- nie przewiduje wystąpienia oddziaływań skumulowanych, jak również nie przewiduje wystąpienia oddziaływania transgranicznego,
- nie spowoduje przekroczenia standardów jakości środowiska,
- nie będzie miała negatywnego wpływu na obszary chronione wymienione w ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. *o ochronie przyrody* (Dz. U. Nr 92, poz. 880, z późn. zm.).

Zgodnie z opinią PWIS realizacja postanowień projektu zmiany RPO WŁ nie spowoduje znaczącego oddziaływania na środowisko oraz wpłynie na poprawę warunków higienicznych i zdrowotnych mieszkańców województwa łódzkiego.

Informacja o odstąpieniu od przeprowadzenia SOOŚ projektu zmiany RPO WŁ, przyjęta uchwałą Nr 814/11 Zarządu Województwa Łódzkiego z dnia 7 czerwca 2011 r., podana została do publicznej wiadomości poprzez zamieszczenie w BIP, na stronie internetowej poświęconej RPO WŁ oraz w publicznie dostępnym wykazie danych o dokumentach zawierających informacje o środowisku i jego ochronie.

9. INFORMACJA O PRZEPROWADZONYCH KONSULTACJACH SPOŁECZNYCH

9.1. Cel i podstawy prawne konsultacji

Prace nad *Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013* trwały od momentu ogłoszenia przez ministerstwo właściwe ds. rozwoju regionalnego harmonogramu prac nad programami operacyjnymi, tj. od stycznia 2005 r.

Przygotowanie RPO WŁ, zgodnie z Rozporządzeniem Rady (WE) nr 1083/2006, odbywało się na zasadach partnerstwa. Partnerstwo w województwie łódzkim budowane jest na zasadzie stałej współpracy podmiotów ze

sfery gospodarczej (przedsiębiorcy, instytucje reprezentujące przedsiębiorstwa), społecznej (organizacje pozarządowe) oraz samorządowej. Partnerstwo przybiera formę współpracy w podregionach oraz bezpośrednich konsultacji z potencjalnymi beneficjentami. Powołany został także Zespół roboczy ds. *Programu Wojewódzkiego Podniesienia Konkurencyjności Regionu na lata 2007–2013* oraz *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007–2013*. Zespół ten, składający się m.in. z przedstawicieli departamentów merytorycznych Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi, stanowi ciało doradcze, forum wymiany informacji. Członkowie zespołu, na cyklicznie organizowanych spotkaniach, opiniują strategiczne dokumenty i opracowania związane przede wszystkim z Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013.

Potrzeba włączenia partnerów społeczno-gospodarczych do prac nad przygotowaniem RPO WŁ wynikała zarówno z dążenia do zapewnienia efektywnego oraz zgodnego z prawem i polityką wspólnotową przygotowania i wdrażania programu operacyjnego, jak i przekonania samorządu regionalnego co do konieczności wzmocnienia dialogu społecznego w województwie.

9.2. Przebieg konsultacji

Proces konsultacji rozpoczął się w 2005 roku. Realizowany był za pomocą:

- ankiety, wysłanej do wszystkich jednostek samorządu terytorialnego, na podstawie której zdefiniowano potrzeby poszczególnych samorządów, co pozwoliło właściwie dopasować środki finansowe do rzeczywistych potrzeb w regionie,
- wizyt przedstawicieli Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi, w powiatach i prowadzenia konsultacji projektu RPO WŁ z przedstawicielami organizacji pozarządowych, sektora przedsiębiorczości, instytucji naukowo-badawczych, polityki społecznej i zdrowotnej, turystyki i kultury, związków pracodawców, związków zawodowych oraz jednostek samorządu terytorialnego,
- konsultacji społecznych w czterech podregionach (centralnym, zachodnim, północnym, wschodnim) z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego,
- regionalnej konferencji tematycznej, nt. *Narodowej Strategii Spójności (Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia)* oraz *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007–2013*,
- cyklu konferencji dotyczących RPO WŁ, zorganizowanych w Urzędzie Marszałkowskim w Łodzi z przedstawicielami sektora przedsiębiorczości, przedstawicielami organizacji pozarządowych, instytucji naukowych, partnerami społeczno-gospodarczymi,
- posiedzeń zespołu roboczego ds. *Programu Wojewódzkiego Podniesienia Konkurencyjności Regionu na lata 2007–2013* oraz *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007–2013*,
- konsultacji eksperckich z przedstawicielami zakładów energetycznych, straży pożarnej, policji, przedstawicielami środowisk polityki społecznej i zdrowotnej, turystyki i kultury, instytucji otoczenia biznesu, gazownictwa, ciepłownictwa, kolei i ochrony środowiska,
- konsultacji branżowych, podczas których był prezentowany i dyskutowany RPO WŁ,
- spotkań z ekspertem z regionu West Midlands w Wielkiej Brytanii,
- konsultacji z wojewodą, przedstawicielami Ministerstwa Rozwoju Regionalnego oraz przedstawicielami Komisji Europejskiej.

W okresie konsultacji społecznych na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego znajdował się formularz, za pomocą którego partnerzy społeczno-gospodarczy zgłaszali uwagi do projektu *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007 - 2013*.

9.3. Najczęstsze tematy dyskusji i zgłaszane uwagi

Zgłaszane przez uczestników konsultacji społecznych uwagi dotyczyły m.in. diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa łódzkiego, typów projektów, osi priorytetowych, systemu wdrażania, rodzajów beneficjentów.

9.4. Wnioski

W rezultacie prowadzonych na wielu płaszczyznach konsultacji i spotkań eksperckich otrzymano wiele uwag zarówno o charakterze ogólnym, jak i bardzo szczegółowym, co świadczy o dużym zaangażowaniu partnerów w prace nad uzgodnieniem RPO WŁ. Wszystkie te uwagi zostały poddane wnikliwej analizie i rozpatrzone w czasie prac nad stworzeniem aktualnej wersji RPO WŁ. Na tej podstawie zmieniono w RPO WŁ liczbę osi priorytetowych, opracowano skuteczne metody wdrażania programu, zweryfikowano listę beneficjentów. Cały proces konsultacji społecznych stanowił zatem podstawę do stworzenia *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007–2013*.

10. PRZEGLĄD I RENEGOCJACJE PROGRAMÓW OPERACYJNYCH W RAMACH NSRO NA LATA 2007 – 2013

10.1. Podstawy prawne i formalne zmiany RPO WŁ

W 2010 roku, w związku ze śródkresowym przeglądem programów operacyjnych Instytucja Zarządzająca RPO WŁ rozpoczęła prace zmierzające do wprowadzenia zmian w RPO WŁ. Proces ten związany jest w szczególności z:

- koniecznością alokacji dodatkowych środków przyznanych z Krajowej Rezerwy Wykonania (KRW) i z dostosowania technicznego - wysokość kwot z w/w źródeł dla Województwa Łódzkiego w ramach RPO WŁ została określona w załączniku 1 i 2 do Uchwały Nr 53 Komitetu Koordynacyjnego NSRO z dnia 9 lutego 2011 r. w sprawie alokacji dodatkowych środków wspólnotowych oraz realokacji w ramach regionalnych programów operacyjnych (dalej: Uchwała Nr 53 KK NSRO),
- oceną stopnia realizacji celów programu.

Podstawę prawną dokonania przeglądu RPO WŁ stanowi Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006. Zgodnie z jego art. 33 ust 1, z inicjatywy państwa członkowskiego lub Komisji działającej w porozumieniu z zainteresowanym państwem członkowskim programy operacyjne są w razie potrzeby zmieniane m.in. po dokonaniu alokacji KRW.

Na gruncie prawa polskiego legitymację do wprowadzenia zmian do RPO WŁ daje Zarządowi Województwa Łódzkiego, pełniącemu funkcję IZ RPO WŁ art. 26 ust 1 pkt 13 Ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju stanowiący, że do zadań instytucji zarządzającej należy opracowanie w razie potrzeby propozycji zmian w programie operacyjnym.

Proces przeglądu RPO WŁ przebiega zgodnie z wydanymi na podstawie art. 35 ust. 3 pkt 1a Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju *Wytycznymi Ministra Rozwoju Regionalnego dotyczącymi dokonywania przeglądu i renegocjacji z Komisją Europejską programów operacyjnych w ramach Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007-2013* (dalej: *Wytyczne*), które mają na celu zapewnienie zgodności sposobu wdrażania programów operacyjnych z prawem Unii Europejskiej oraz spełniania wymagań określonych przez Komisję Europejską. *Wytyczne* określają jednolitą procedurę dokonywania przeglądu oraz renegocjacji z Komisją Europejską programów operacyjnych finansowanych ze środków polityki spójności w ramach NSRO.

Przygotowany przez ZWŁ projekt zmian RPO WŁ, uwzględniający postanowienia Uchwały Nr 53 KK NSRO, a także rekomendacje MRR i KE został zaakceptowany w dniu 3 marca 2011 r. na posiedzeniu ZWŁ oraz w dniu 4 marca 2011 r. na posiedzeniu Komitetu Monitorującego RPO WŁ.

Przyjęta przez ZWŁ i KM RPO WŁ propozycja została przekazana do akceptacji MRR w dniu 7 marca 2011 r.

10.2. Opis zmian w RPO WŁ

W toku renegocjacji wprowadzono do RPO WŁ zmiany o charakterze merytorycznym, zmiany w obszarze wskaźników i tabel finansowych, nadto dokonano korekt o charakterze technicznym.

10.2.1. Zmiany ogólne merytoryczne

Do najistotniejszych zmian o charakterze merytorycznym należy zaliczyć w szczególności:

- umożliwienie realizacji projektów z zakresu efektywności energetycznej zbieżnych z celami *Strategii Lizbońskiej* oraz *Europa 2020*,

- usunięcie z III osi priorytetowej ograniczeń dla wdrażania projektów z zakresu uzbrajania terenów inwestycyjnych polegających na konieczności realizacji projektów w formule projektów zintegrowanych oraz brak możliwości łączenia tego typu projektów z przeprowadzaniem prac studyjno-koncepcyjnych,
- weryfikację opisu zadań Instytucji Certyfikującej, zgodnie z rekomendacjami Ministerstwa Rozwoju Regionalnego,
- adaptację zmian wynikających z ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, poprzez wprowadzenie instytucji Płatnika, którą pełni Bank Gospodarstwa Krajowego,
- uzupełnienie Załącznika I do programu, poprzez wprowadzenie wykazu dużych projektów realizowanych ze środków RPO WŁ.

10.2.2. Zmiany dotyczące wskaźników

Analizując system wskaźników RPO WŁ wykorzystano wyniki ewaluacji dotyczącej możliwości osiągnięcia wartości docelowych wskaźników oraz adekwatności wskaźników do celów programu i poszczególnych osi priorytetowych, przeprowadzonej w 2010 r. W związku z faktem, iż wyniki ewaluacji odnosiły się do stanu wdrażania programu na III kwartał 2010 r., IZ RPO WŁ przeprowadziła autoewaluację mającą na celu uwzględnienie przyspieszenia wdrażania programu w IV kwartale 2010 r. Do analiz wykorzystano także dane zawarte w KSI (SIMIK 07-13), sprawozdaniach rocznych z wdrażania RPO WŁ, jak również wnioskach o dofinansowanie – w szczególności w celu pozyskania danych o wskaźnikach URPO WŁ i wskaźnikach autorskich niewykazywanych w KSI (SIMIK 07-13).

Zmiany wprowadzane do wskaźników związane są przede wszystkim z:

- korektą wartości docelowej wskaźników,
- usunięciem wskaźników,
- zmianą koncepcji wdrażania działań,
- błędną metodologią przyjętą w 2007 roku,
- realizacją typów projektów ze środków innych niż RPO WŁ.

10.2.3. Zmiany dotyczące tabel finansowych

Zmiany w zakresie tabel finansowych RPO WŁ związane były z:

- podziałem środków KRW i dostosowania technicznego oraz
- dostosowaniem kwot do dokonanych realokacji pomiędzy kategoriami interwencji w ramach poszczególnych osi priorytetowych.

Zgodnie z Uchwałą Nr 53 KK NSRO Województwo Łódzkie otrzymało dodatkowo 30,52 mln euro z KRW i 9,12 mln euro z dostosowania technicznego. Z łącznej sumy 39,64 mln euro, ok. 67,2% przeznaczony jest na przedsięwzięcia realizujące cele odnowionej *Strategii Lizbońskiej*.

Łącznie z alokacją z października 2007 r. dla Regionu Łódzkiego dostępne są środki w wysokości 1 046,02 mln euro, (w tym na realizację celów *Strategii Lizbońskiej* przeznaczono ok. 403,58 mln euro co stanowi 38,58% całkowitej alokacji), a w połączeniu z wkładem krajowym kwota ta wynosi ok. 1 334,46 mln euro.

Poniższa tabela ilustruje alokację dodatkowych środków, jakie otrzymało Województwo Łódzkie. Jest ona zgodna z wytycznymi KE, rekomendacjami Ministerstwa Rozwoju Regionalnego oraz Uchwałą Nr 53 KK NSRO. Środki finansowe są skoncentrowane na niewielkiej liczbie celów, w większości zbieżnych z celami odnowionej *Strategii Lizbońskiej*.

Podział środków Krajowej Rezerwy Wykonania oraz dostosowania technicznego				
Oś priorytetowa	Nr kategorii interwencji	Nazwa kategorii interwencji	Strategia lizbońska	Kwota EUR
I oś priorytetowa Infrastruktura transportowa	16	Kolej	Tak	3 830 341
	23	Drogi regionalne/lokalne	Nie	13 014 479
SUMA				16 844 820

III oś priorytetowa Gospodarka, Innowacyjność, Przedsiębiorczość	02	Infrastruktura B+RT	Tak	3 493 270
	03	Transfer technologii i udoskonalanie sieci współpracy między MŚP, między MŚP a innymi przedsiębiorstwami, uczelniami,	Tak	3 493 270
	06	Wsparcie na rzecz MŚP w zakresie promocji produktów i procesów przyjaznych dla środowiska	Tak	3 493 270
	07	Inwestycje w przedsiębiorstwa bezpośrednio związane z dziedziną badań i innowacji (<i>innowacyjne technologie, tworzenie przedsiębiorstw przez uczelnie, istniejące ośrodki B+RT i przedsiębiorstwa itp.</i>)	Tak	4 657 695
SUMA				15 137 505
IV oś priorytetowa Społeczeństwo informacyjne	10	Infrastruktura telekomunikacyjna	Tak	3 830 342
	13	Usługi i aplikacje dla obywateli	Tak	3 830 341
SUMA				7 660 683
SUMA				39 643 008

Rekomendacje Ministerstwa Rozwoju Regionalnego odnośnie alokacji środków z KRW i środków dostępnych w ramach dostosowania technicznego zawarte w *Ukierunkowaniu środków wspólnotowych w ramach krajowych i regionalnych programów operacyjnych* wskazują do priorytetowego wsparcia w szczególności takie obszary jak:

(1) Infrastruktura:

- infrastruktura drogowa – (na poziomie regionalnych programów operacyjnych skoncentrowanie strumienia środków finansowych na obszarze dróg wojewódzkich),
- energetyka – (zwiększenie inwestycji w odnawialne źródła energii (OZE) i efektywność energetyczną),
- infrastruktura społeczeństwa informacyjnego – (m.in. upowszechnienie dostępu do szerokopasmowego Internetu).

(2) B+R, innowacyjność, przedsiębiorczość (w szczególności inicjowanie działalności innowacyjnej przez przedsiębiorców, wsparcie wdrożeń wyników prac B+R oraz nowych technologii, podejmowanie współpracy sieciowej w sektorze przedsiębiorstw, wsparcie dla MŚP za pośrednictwem instrumentów inżynierii finansowej).

Powyższe kierunki rozdysponowania środków KRW oraz dostosowania technicznego wskazała również przeprowadzona w 2010 roku *Ewaluacja Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007 - 2013*, która stwierdza, iż najefektywniej w zakresie zbieżnym ze *Strategią Lizbońską* wykorzystywane są środki w ramach I osi priorytetowej *Infrastruktura transportowa* i III osi priorytetowej *Gospodarka, innowacyjność, przedsiębiorczość*. Ponadto ewaluacja wskazała bezpośrednio m.in. kategorie 08 oraz 13 (należy do IV osi priorytetowej *Społeczeństwo informacyjne*) jako przykładowe optymalne kierunki alokacji dodatkowych środków EFRR.

Zmiany o charakterze finansowym dotyczą także dostosowania kwot w *Indykatywnej tabeli podziału według kategorii, zaprogramowanego wykorzystania wkładu funduszy w program operacyjny* do dokonywanych w trakcie wdrażania RPO WŁ realokacji pomiędzy kategoriami interwencji w ramach poszczególnych osi priorytetowych. Na przestrzeni od sierpnia 2008 r. do grudnia 2010 r. dokonano 27 takich zmian, przy czym nie dotyczyły one realokacji pomiędzy osiami priorytetowymi programu.

10.2.4. Zmiany ogólne techniczne

Zmiany ogólne techniczne polegały na skorygowaniu całego dokumentu pod względem językowym i edycyjnym oraz wprowadzeniu do niego zmian o charakterze porządkującym. Nadto zaktualizowane zostały publikatory aktów prawnych przywołanych w dokumencie.

10.3. Spójność zmian RPO WŁ z dokumentami strategicznymi

10.3.1. Spójność zmian RPO WŁ ze *Strategią Unii Europejskiej dla Regionu Morza Bałtyckiego*

Strategia Unii Europejskiej dla Regionu Morza Bałtyckiego (SUE RMB) stanowi odpowiedź na stojące przed makroregionem wyzwania, związane m.in. z pogarszającym się stanem wód Bałtyku, niedostateczną ilością i jakością połączeń komunikacyjnych, istnieniem barier handlowych i problemów z dostawami energii. Celem SUE RMB jest koordynacja działań państw członkowskich, regionów, organizacji pan-bałtyckich, instytucji finansowych i sektora pozarządowego dla promocji zrównoważonego rozwoju i maksymalnego wykorzystania potencjału regionu Morza Bałtyckiego.

Zmiany wprowadzone w RPO WŁ wpisują się w priorytety SUE RMB: II. *Dobrobyt* oraz III. *Dostępność i atrakcyjność*.

Priorytet II SUE RMB obejmuje działania, które mają na celu promowanie przedsiębiorczości, innowacji i handlu, a tym samym zwiększają możliwości dla działalności gospodarczej i poprawiają funkcjonowanie rynku wewnętrznego w regionie. Priorytet ten realizowany jest poprzez cztery obszary priorytetowe, z których obszary: 7 i 8 wykazują spójność z Osią priorytetową III: *Gospodarka, innowacyjność, przedsiębiorczość* RPO WŁ, zasiloną przez dodatkowe środki pochodzące z KRW i dostosowania technicznego.

Priorytet III SUE RMB odpowiada na wyzwania dla komunikacyjnej i fizycznej dostępności w regionie. Dedykowany jest także wzmocnieniu kulturowego i turystycznego potencjału regionu. Dodatkowe środki zasilające RPO WŁ przyczynią się do wzmocnienia realizacji dwóch obszarów III priorytetu SUE RMB. Inwestycje realizowane w ramach Osi priorytetowej I: *Infrastruktura transportowa* RPO WŁ są spójne z obszarem priorytetowym 11 SUE RMB, podczas gdy Oś priorytetowa IV: *Spoleczeństwo informacyjne* RPO WŁ wpisuje się w obszar priorytetowy 12 SUE RMB.

10.3.2. Spójność zmian RPO WŁ ze *Strategią Lizbońską* i strategią *Europa 2020*

Działania realizowane w ramach RPO WŁ przyczyniają się w znacznym stopniu do osiągnięcia celów odnowionej *Strategii Lizbońskiej*, w szczególności w zakresie promowania konkurencyjności i tworzenia miejsc pracy. Środki z KRW i dostosowania technicznego zasilające RPO WŁ alokowane zostały na osiem kategorii interwencji, spośród których tylko jedna – kategoria 23: *Drogi regionalne/lokalne* – nie przyczynia się w sposób bezpośredni do osiągnięcia celów *Strategii Lizbońskiej*.

Strategia Europa 2020 określa priorytety rozwojowe Unii Europejskiej do 2020 r. Zakłada, że Europa będzie rozwijać się w sposób zrównoważony i sprzyjający włączeniu społecznemu, w oparciu o innowacyjną gospodarkę, która przyczyni się do tworzenia nowych miejsc pracy.

Komisja Europejska wskazuje w strategii *Europa 2020* kilka nadrzędnych, wymiernych celów rozwojowych UE:

- wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat powinien wynosić 75%,
- na inwestycje w badania i rozwój należy przeznaczać 3% PKB Unii,
- należy osiągnąć cele „20/20/20” w zakresie klimatu i energii (w tym ograniczenie emisji dwutlenku węgla nawet o 30%, jeśli pozwolą na to warunki),
- liczbę osób przedwcześnie kończących naukę szkolną należy ograniczyć do 10%, a co najmniej 40% osób z młodego pokolenia powinno zdobywać wyższe wykształcenie,
- liczbę osób zagrożonych ubóstwem należy zmniejszyć o 20 mln.

Alokacja środków z KRW i dostosowania technicznego w obszarach takich jak: innowacyjność i przedsiębiorczość oraz rozwój technologii informacyjnych przyczyni się do osiągnięcia celów strategii *Europa 2020* związanych z inteligentnym rozwojem oraz włączeniem społecznym. Dofinansowanie działań w zakresie upowszechniania technologii przyjaznych środowisku oraz modernizacji infrastruktury transportowej wpisuje się w ideę zrównoważonego wzrostu.

10.3.3. Spójność zmian RPO WŁ ze *Strategią Rozwoju Województwa Łódzkiego na lata 2007-2020*

Obszary wsparcia określone w RPO WŁ wynikają ze *Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego na lata 2007 – 2020* (SRWŁ) oraz stanowią odpowiedź na główne problemy regionu zidentyfikowane w ramach

analizy SWOT. Zaproponowane zmiany RPO WŁ także wpisują się w cele SRWŁ, w szczególności zaś w cel główny sfery ekonomicznej: poprawa pozycji konkurencyjnej gospodarki województwa.

W ramach sfery ekonomicznej SRWŁ zidentyfikowano 6 obszarów priorytetowych, odnoszących się do: infrastruktury komunikacyjnej i technicznej, innowacyjności gospodarki, kompetencji cyfrowych, przedsiębiorczości i rynku pracy oraz rozwoju obszarów wiejskich. Zmiany RPO WŁ odnoszą się do następujących obszarów priorytetowych SRWŁ: Dostępność, Baza gospodarcza, Społeczeństwo informacyjne.

Obszar priorytetowy *Dostępność* obejmuje działania w zakresie rozwoju i poprawy stanu infrastruktury transportowej, zwiększania dostępności do mediów technicznych i zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego regionu. Z obszarem tym powiązana jest Oś priorytetowa I: *Infrastruktura transportowa* RPO WŁ.

Obszar priorytetowy *Baza gospodarcza* określa działania niezbędne dla zwiększenia konkurencyjności i zdolności inwestycyjnej firm. Odnosi się także do konieczności wzmocnienia potencjału badawczo – rozwojowego regionu oraz podnoszenia efektywności transferu technologii ze sfery B+RT do przedsiębiorstw. Wsparciu przedsiębiorstw i sfery badawczo-rozwojowej regionu sprzyjać ma rozwój instytucji otoczenia biznesu. W/w działania uwzględnione zostały w Osi priorytetowej III: *Gospodarka, innowacyjność, przedsiębiorczość* RPO WŁ.

Społeczeństwo informacyjne to obszar działań ukierunkowanych na zapewnienie powszechnego dostępu do infrastruktury teleinformatycznej i usług elektronicznych oraz promocję e-learningu. Odpowiedzią na wyzwania związane z cyfryzacją jest Oś priorytetowa IV: *Społeczeństwo informacyjne* RPO WŁ.

10.3.4. Spójność zmian RPO WŁ z dokumentem *Polska 2030*

Dokument *Polska 2030* określa wizję możliwych ścieżek rozwoju Polski w kolejnych 20-tu latach. Wyznacza 10 wyzwań odnoszących się do najistotniejszych, z punktu widzenia rozwoju kraju, obszarów życia gospodarczego. Wśród najważniejszych wyzwań wyróżnione zostały: wzrost i konkurencyjność, sytuacja demograficzna, wysoka aktywność zawodowa oraz adaptacyjność zasobów pracy, odpowiedni potencjał infrastrukturalny, bezpieczeństwo energetyczno-klimatyczne, gospodarka oparta na wiedzy i rozwój kapitału intelektualnego, solidarność i spójność regionalna, poprawa spójności społecznej, sprawne państwo, wzrost kapitału społecznego Polski.

Zmiany proponowane w RPO WŁ wpisują się w szczególności w określone w dokumencie *Polska 2030* wyzwania dotyczące wzrostu i konkurencyjności (Wyzwanie 1), odpowiedniego potencjału infrastrukturalnego (Wyzwanie 4) oraz gospodarki opartej na wiedzy i rozwoju kapitału intelektualnego (Wyzwanie 6).

Dokument *Polska 2030* podkreśla iż prawidłowo prowadzona polityka infrastrukturalna powinna obejmować zarówno inwestycje w infrastrukturę drogową, kolejową, lotniczą jak i teleinformatyczną. Zmiany wprowadzone do RPO WŁ odnoszą się do trzech spośród wymienionych dziedzin (wyjątek stanowi infrastruktura lotnicza) i znajdują swoje odzwierciedlenie w przekazaniu dodatkowych środków na realizację projektów w ramach osi priorytetowej I: *Infrastruktura transportowa* oraz osi priorytetowej IV: *Społeczeństwo informacyjne*.

W dokumencie *Polska 2030* podkreśla się również iż warunkiem koniecznym do osiągnięcia wysokiej dynamiki rozwoju i konkurencyjności są inwestycje w przedsiębiorstwa, a w szczególności w infrastrukturę ICT. Ponadto istotnym czynnikiem sukcesu gospodarczego jest szybka dyfuzja najbardziej produktywnych technologii, dlatego też niezbędne jest stworzenie konkurencyjnego otoczenia biznesu oraz wspieranie współpracy pomiędzy sferą przedsiębiorstw a sferą naukową. Alokowanie dodatkowych środków na realizację projektów III osi priorytetowej *Gospodarka, Innowacyjność, Przedsiębiorczość* koresponduje z rekomendacjami zawartymi w dokumencie *Polska 2030*.

Poniższa tabela obrazuje powiązania alokacji dodatkowych środków w ramach RPO WŁ w osiach priorytetowych I, III i IV z priorytetami określonymi w w/w dokumentach strategicznych.

Spójność zmian RPO WŁ z dokumentami strategicznymi

Oś priorytetowa RPO WŁ	SUE RMB	Strategia Lizbońska	Europa 2020	Polska 2030	SRWŁ
Oś priorytetowa I: Infrastruktura transportowa	Priorytet III. Dostępność i atrakcyjność Obszar priorytetowy: 11. Wzmocnienie wewnętrznych i zewnętrznych połączeń transportowych	16. kolej – tak 23. drogi regionalne/ lokalne – nie	Rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej	Wyzwanie: Odpowiedni potencjał infrastruktury	Obszar priorytetowy: Dostępność Cel strategiczny: Zwiększanie dostępności gospodarczej regionu.
Oś priorytetowa III: Gospodarka, innowacyjność, przedsiębiorczość	Priorytet II. Dobrobyt Obszary priorytetowe: 7. Wykorzystanie pełnego potencjału regionu w zakresie badań i innowacji 8. Wdrożenie Small Business Act: promocja przedsiębiorczości, wzmocnienie MŚP oraz podniesienie poziomu efektywnego wykorzystania zasobów ludzkich	tak	Rozwój inteligentny: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji Rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną	Wyzwania: Wzrost i konkurencyjność Gospodarka oparta na wiedzy i rozwój kapitału intelektualnego	Obszar priorytetowy: Baza gospodarcza Cel strategiczny: Tworzenie nowoczesnej, prorozwojowej i innowacyjnej bazy gospodarczej.
Oś priorytetowa IV: Społeczeństwo informacyjne	Priorytet III. Dostępność i atrakcyjność Obszar priorytetowy: 12. Utrzymanie i wzmocnienie atrakcyjności Regionu Morza Bałtyckiego w szczególności poprzez edukację, turystykę i poziom zdrowotności	tak	Rozwój inteligentny: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji	Wyzwanie: Odpowiedni potencjał infrastruktury	Obszar priorytetowy: Społeczeństwo informacyjne Cel strategiczny: Budowa społeczeństwa informacyjnego

Załączniki do programu operacyjnego

Załącznik I

INDYKATYWNY WYKAZ DUŻYCH PROJEKTÓW

LP.	Nazwa projektu	Instytucja odpowiedzialna za realizację projektu	Szacunkowa wartość projektu (mln EUR)	Szacunkowa kwota dofinansowania (mln EUR)
1.	Program wykorzystania obszarów rekreacyjnych Łodzi w celu stworzenia Regionalnego Centrum Rekreacyjno-Sportowo-Konferencyjnego - etap I "Hala Widowiskowa"	Miasto Łódź	71,35	22,55
2.	Rewitalizacja EC-I i jej adaptacja na cele kulturalno-artystyczne	Miasto Łódź	61,05	19,00

Załącznik II

LISTA WSKAŹNIKÓW KONTEKSTOWYCH DLA RPO WŁ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
LP	NAZWA ZMIENNEJ LUB WSKAŹNIKA	JEDN.	ROK BAZOWY	ŹRÓDŁO	UE 27	POLSKA	ŁÓDZKIE	KONTEKST
SPOŁECZEŃSTWO								
1	Wskaźnik zatrudnienia ogółem (15 lat i więcej, wg BAEL)	%	2005	GUS-BDR	51,7	45,2	45,7	RPO WŁ
	(a) wg grup wieku							
	15 – 64 lat	%	2005	Eurostat	63,3	52,8	51,1	
	15 – 24 lat	%	2005	Eurostat	35,8	22,5	23,4	
	25 – 34 lat	%	2005	Eurostat	75,4	70,8	69,5	
	35 – 44 lat	%	2005	Eurostat	79,7	75,9	73,0	
	45 – 54 lat	%	2005	Eurostat	75,2	63,3	61,4	
	55 – 64 lat	%	2005	Eurostat	42,2	27,2	22,3	
	(b) ogółem wg płci							
	kobiety	%	2005	GUS-BDR	44,2	38,6	39,8	
	mężczyźni	%	2005	GUS-BDR	51,7	52,4	52,5	
	(c) ogółem wg miasto/wieś							
	miasto	%	2005	GUS-BDR		44,1	43,6	
	wieś	%	2005	GUS-BDR		47,0	49,9	
2	Stopa bezrobocia (wg BAEL)	%	2005	GUS-BDR	8,7	17,7	17,4	RPO WŁ
	- w tym kobiety	%	2005	GUS-BDR	9,7	19,1	17,8	
	Stopa bezrobocia rejestrowanego	%	2005	GUS-BDR		17,6	17,9	
	- w tym bezrobocia długotrwałego	%	2005	GUS-BDR	3,8	11,6	11,8	
3	Pracujący ogółem	w tys	2005	GUS-publ		12 576,3	898,6	RPO WŁ
	rok 2004 =100	%	2005	GUS-publ	100,9	101,3	101,2	
	- w tym w sektorze prywatnym	%	2005	GUS-publ		73,4	75,9	

	- w tym MSP (agregacja wg siedziby przedsiębiorstwa)	%	2005	GUS- publ		58,1	64,6	
4	Wykształcenie ludności w wieku 15 lat i więcej (BAEL)							Oś V
	- podstawowe i niepełne podstawowe (w tym gimnazjum), poziom 0-2 (ISCED 1997)	%	2005	Eurostat	42,1	27,7	26,8	
	- ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne, poziom 3-4 (ISCED 1997)	%	2005	Eurostat	48,0	59,2	60,5	
	- wyższe, poziom 5-6 (ISCED 1997)	%	2005	Eurostat	19,3	13,1	12,7	
5	Udział osób uczących się i dokształcających w liczbie ludności w wieku 25-64 lat	%	2005	GUS- BDR	9,5	5,2	5,2	Oś V
6	Udział szkół wyposażonych w komputery	%	2005/2006			55,0	58,0	Oś V
	- w tym szkoły podstawowe i gimnazja	%	2005/2006			73,9	79,9	
	- w tym szkoły ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne	%	2005/2006			27,6	26,8	
	- w tym szkoły policealne	%	2005/2006			16,0	15,6	
6a	Liczba uczniów przypadających na 1 komputer z dostępem do internetu	liczba	2005/2006	GUS		23,6	23,3	Oś V
	- w tym szkoły podstawowe i gimnazja	liczba	2005/2006	GUS		11,3	10,9	
	- w tym szkoły ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne	liczba	2005/2006	GUS		42,9	43,4	
	- w tym szkoły policealne	liczba	2005/2006	GUS		42,8	40,3	
7	Gospodarstwa domowe wyposażone w komputer osobisty z dostępem do internetu					.	.	Oś IV
7a	Gospodarstwa domowe wyposażone w komputer osobisty z dostępem do internetu w % ogółu gospodarstw domowych	%	2005	GUS	48	22,5	18,4	Oś IV
8	Saldo migracji wewnętrznych:	liczba	2005	GUS		x	-1 564	RPO WL
	- w miastach	liczba	2005	GUS		-32 618	-3 533	
	- na wsi	liczba	2005	GUS		32 618	1 969	
	Saldo migracji zagranicznych:	liczba	2005	GUS		-12 878	-201	
9	Udzielone noclegi w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania na 1 tys. mieszkańców	liczba	2005	GUS		1 274,2	530,5	Oś III
	- w tym turystom zagranicznym	liczba	2005	GUS		276,3	76,3	
10	Ofiary śmiertelne wypadków drogowych	liczba	2005	GUS	41400	5 444	444	Oś I
	- na 100 tys. Ludności	liczba	2005	GUS	8,4	14,3	17,2	
	- na 100 tys. zarejestrowanych pojazdów	liczba	2005	GUS		32,0	39,0	
	- (rok poprzedni=100)	%	2005	GUS	100,5	95,3	100,9	
11	Liczba ludności korzystającej z przewozów komunikacją miejską	mln	2005	GUS- publ		3 994,5	204,5	Oś I
12	Długość dróg publicznych (o twardej nawierzchni) ogółem	km	2005	GUS- publ		253 781	16 490	Oś I
	- na 100 km2	km	2005	GUS- publ		81,2	90,5	
	- w tym wojewódzkich	km	2005	GUS- publ		28 406	1 178	
	- w tym powiatowych	km	2005	GUS- publ		114 447	7 549	
	- w tym gminnych	km	2005	GUS- publ		92 674	6 480	
13	Lnie kolejowe eksploatowane ogółem	km	2005	GUS- publ		20 253	1 116	Oś I
	- na 100 km2	km	2005	GUS- publ		15,4	16,3	
GOSPODARKA								
14	Produkt krajowy brutto na mieszkańca	zł	2004	GUS- BDR		24 181	22 274	RPO WL
	Produkt krajowy brutto na mieszkańca w PPS - UE25=100	%	2004	GUS /Eurostat	100	50,8	46,8	

15	Wzrost PKB w cenach stałych (rok poprzedni = 100)	%	2003	Eurostat		3,8	4,8	RPO WL
16	Wartość dodana brutto na 1 pracującego - ogółem	zł	2004	GUS-BDR		63 561	56 135	RPO WL
	Polska=100	%	2004	GUS-BDR		100,0	88,3	
	wg sektorów ekonomicznych - rybołówstwo, łowiectwo, leśnictwo, rybołówstwo	zł	2004	GUS-BDR		17 901	17 790	
	Polska=100	%	2004	GUS-BDR		100,0	99,4	
	- przemysł	zł	2004	GUS-BDR		69 297	58 728	
	Polska=100	%	2004	GUS-BDR		100,0	84,7	
	- w tym przemysł przetwórczy	zł	2004	GUS-BDR		63 958	53 063	
	Polska=100	%	2004	GUS-BDR		100,0	83,0	
	- budownictwo	zł	2004	GUS-BDR		66 928	70 097	
	Polska=100	%	2004	GUS-BDR		100,0	104,7	
	- usługi rynkowe	zł	2004	GUS-BDR		86 444	79 837	
	Polska=100	%	2004	GUS-BDR		100,0	92,4	
	- usługi nierynkowe	zł	2004	GUS-BDR		53 882,0	51 371	
	Polska=100	%	2004	GUS-BDR		100,0	95,3	
17	Struktura pracujących wg sektorów ekonomicznych (województwo=100)	%						RPO WL
	- rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo, rybołówstwo	%	31.12.2005	GUS-BDR	6,1	17,0	21,4	
	rok poprzedni =100					99,9	100,0	
	- przemysł ogółem	%	31.12.2005	GUS-BDR	19,8	23,0	24,9	
	rok poprzedni =100					99,0	98,8	
	- w tym przemysł przetwórczy	%	31.12.2005	GUS-BDR		19,8	22,2	
	rok poprzedni =100					99,3	98,8	
	- budownictwo	%	31.12.2005	GUS-BDR	7,8	5,0	4,1	
	rok poprzedni =100					105,7	105,2	
	- usługi rynkowe	%	31.12.2005	GUS-BDR	44,3	36,8	32,5	
	rok poprzedni =100					102,8	103,4	
	- usługi nierynkowe	%	31.12.2005	GUS-BDR	22	18,2	17,1	
	rok poprzedni =100					101,5	101,3	
18	Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności	Liczby bezwzgl.	31.12.2005	GUS-publ		947,6	967,8	Oś III
	- w tym udział MSP	%	31.12.2005	GUS-publ		99,9	99,9	
19	Nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca,	w tys. zł	2005	GUS-publ		3,4	3,5	Oś III
	- w tym udział sektora prywatnego	%	2005	GUS-publ		65,1	60,6	
20	Kapitał zagraniczny w podmiotach z kapitałem zagranicznym na 1 mieszkańca	w tys. zł	31.12.2005	GUS-publ		2,9	1,0	RPO WL
	Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w relacji do PKB	%	2004	GUS-BDR	1,84	0,6	0,5	Oś III
	- w tym nakłady finansowane przez podmioty gospodarcze	%	2004	GUS-BDR	1,01	0,1	0,1	

21	Udział przedsiębiorstw, które prowadziły działalność innowacyjną w przemyśle	%	2005	GUS-publ		38,2	27,0	Oś III
22	Liczba zgłoszonych patentów na mln mieszkańców	Liczby bezwzgl.	2005	GUS-publ, Eurostat	127,9 ⁵³⁵⁾	53,14	47,67	Oś III
ŚRODOWISKO								
23	Całkowita emisja zanieczyszczeń powietrza:							Oś II
	pyłowych	kg	2005	GUS-BDR		353	436	
	(rok poprzedni=100)	%	2005	GUS-BDR		89,7	107,0	
	dwutlenku siarki (bez CO ₂)	kg	2005	GUS-BDR		2 736	8 256	
	(rok poprzedni=100),	%	2005	GUS-BDR		98,6	94,4	
	tlenków azotu	kg	2005	GUS-BDR		1 123	2 921	
	(rok poprzedni=100)	%	2005	GUS-BDR		100,5	106,7	
24	Ludność korzystająca z kanalizacji	tys.	2005	GUS-BDR		22 586,8	1 480,0	Oś II
	- w tym na wsi	tys.	2005	GUS-BDR		2 795,3	97,7	
	- w % ludności ogółem	%	2005	GUS-BDR		59,2	57,4	
	- w tym na wsi	%	2005	GUS-BDR		19,0	10,7	
25	Ludność korzystająca z wodociągów	tys.	2005	GUS-BDR		32 847,1	2 289,8	Oś II
	- w tym na wsi	tys.	2005	GUS-BDR		10 627,7	720,9	
	- w % ludności ogółem	%	2005	GUS-BDR		86,1	88,8	
	- w tym na wsi	%	2005	GUS-BDR		72,1	79,0	
26	Ludność obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków w % ogólnej liczby ludności,	%	2005	GUS-BDR		60,2	64,2	Oś II
	- w tym na wsi	%	2005	GUS-BDR		20,4	10,1	
27	Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczane:		2005	GUS-BDR				Oś II
	- na km ² powierzchni	m ³ /km ²	2005	GUS-BDR		6,2	6,3	
	- w % ścieków wymagających oczyszczenia	%	2005	GUS-BDR		91,2	90,3	
28	Udział odpadów poddanych odzyskowi w ogólnej ilości odpadów (z wyłączeniem komunalnych) wytworzonych	%	2005	GUS-BDR		79,3	73,9	Oś II
29	Odpady komunalne zebrane na 1 mieszkańca	kg	2005	GUS	518	245,0	248,0	Oś II
30	Ilość energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych (moc zainstalowana)	MW	2005	ARE		1 128,9	14,8	Oś II
31	Udział produkcji energii z OZE w produkcji ogółem	%	2005	GUS-BDR/A RE	14,2	3,2	0,3	Oś II
32	Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w % powierzchni ogólnej	%	2005	GUS		32,5	16,4	Oś II
33	Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji do ogólnej powierzchni	%	2005	GUS		0,2	0,3	Oś II
34	Powierzchnia zrehabilitowanych i zagospodarowanych terenów do ogółu wymagających rekultywacji	%	2005	GUS		4,6	1,1	Oś II
35	Emisja CO ₂ ogółem	tys.	2005	GUS-		211 6	37 305,2	Oś II

		ton/rok		BDR		98,9		
-	na 1 mk	ton	2005	GUS-BDR	8,5	5,5	14,4	

Załącznik III

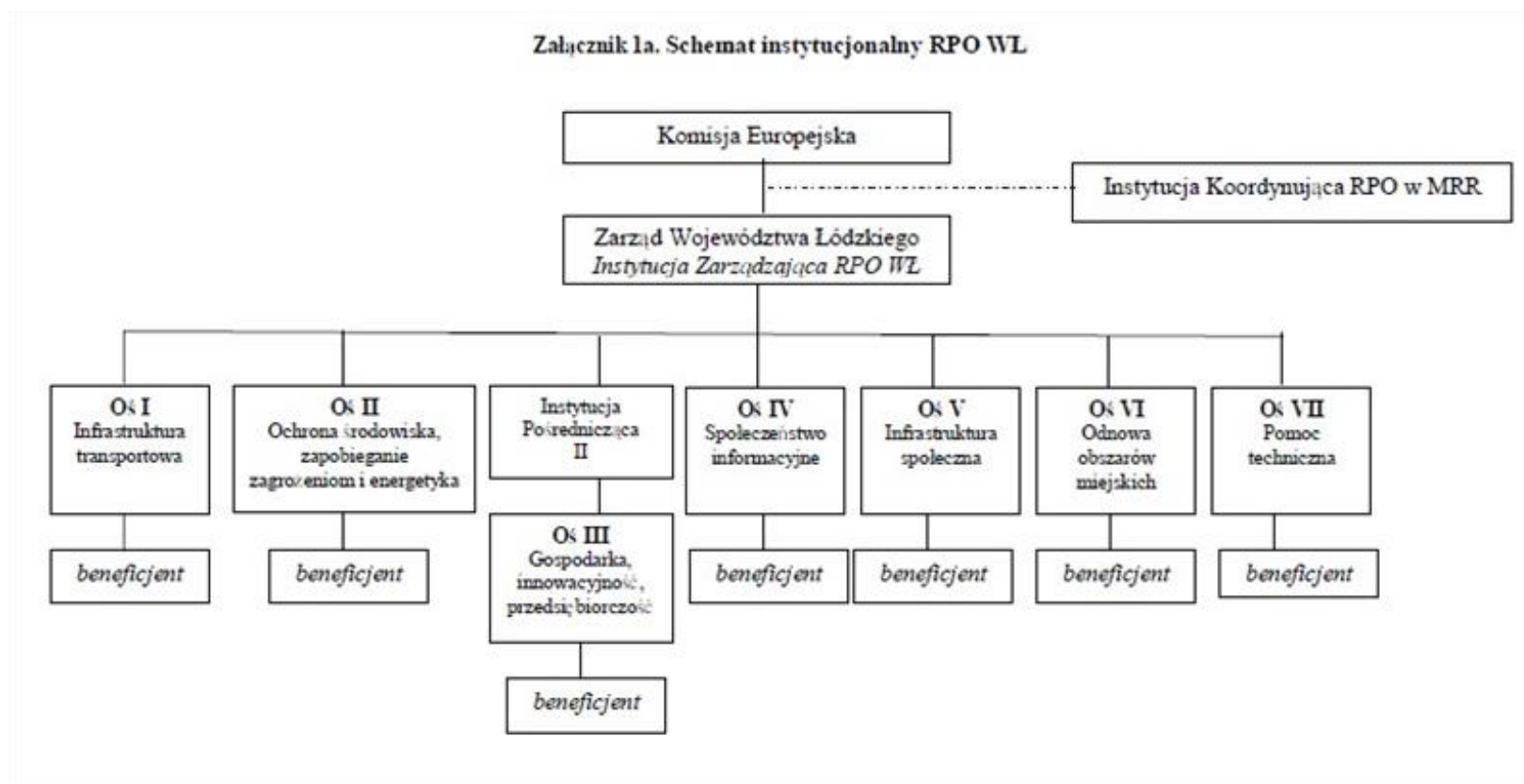
GLÓWNE GRUPY BENEFICJENTÓW**Główne grupy beneficjentów**

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne jst posiadające osobowość prawną,
- administracja rządowa,
- parki narodowe i krajobrazowe,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- zakłady opieki zdrowotnej działające w publicznym systemie ochrony zdrowia,
- jednostki naukowe,
- instytucje kultury,
- szkoły wyższe,
- osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej),
- partnerzy społeczni i gospodarczy,
- organizacje pozarządowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- instytucje otoczenia biznesu,
- spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe,
- TBS,
- spółki wodne,
- przedsiębiorcy.

Załącznik IV

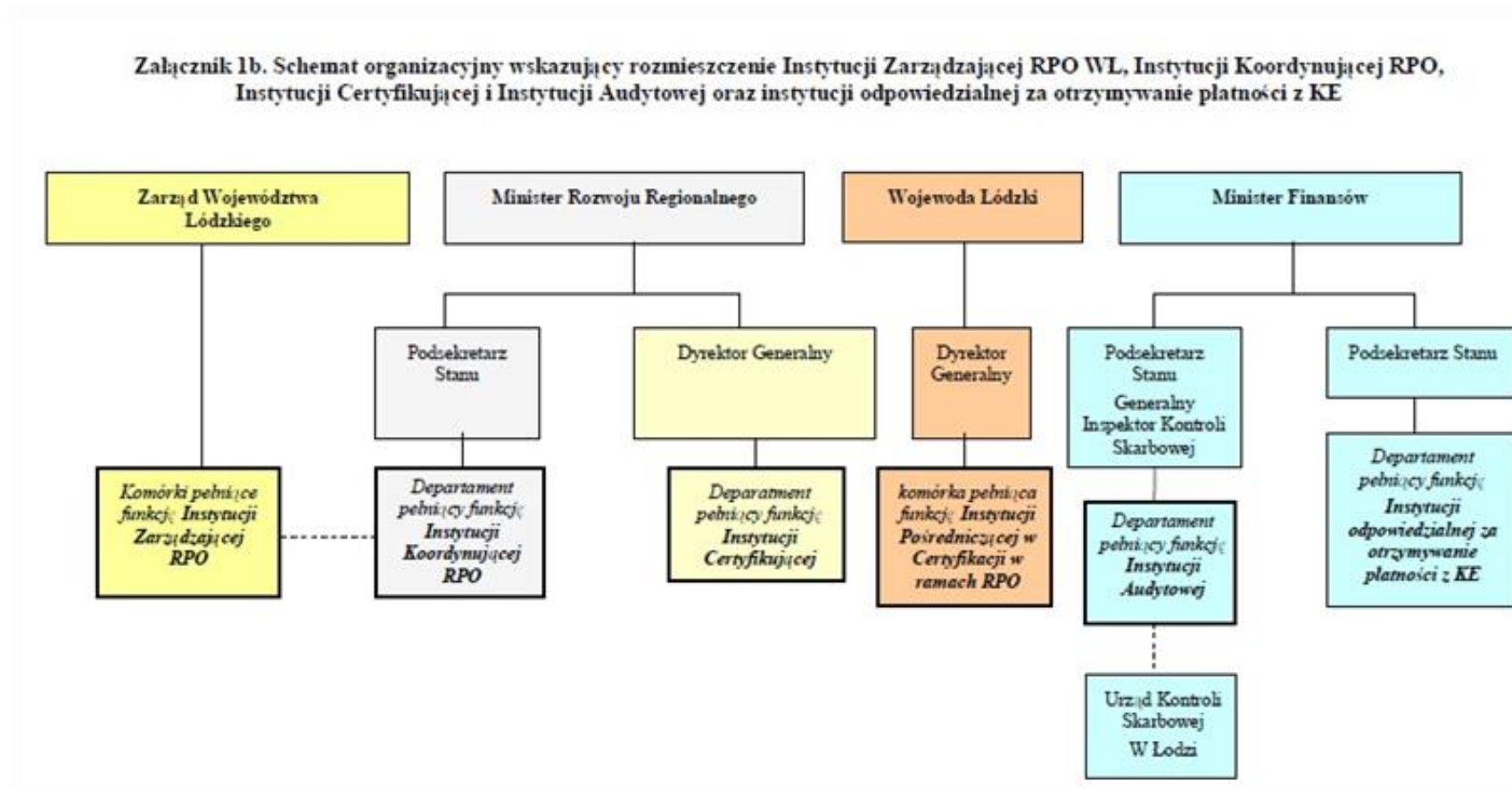
SCHEMATY ORGANIZACYJNE

Załącznik 1a. Schemat instytucjonalny RPO WL

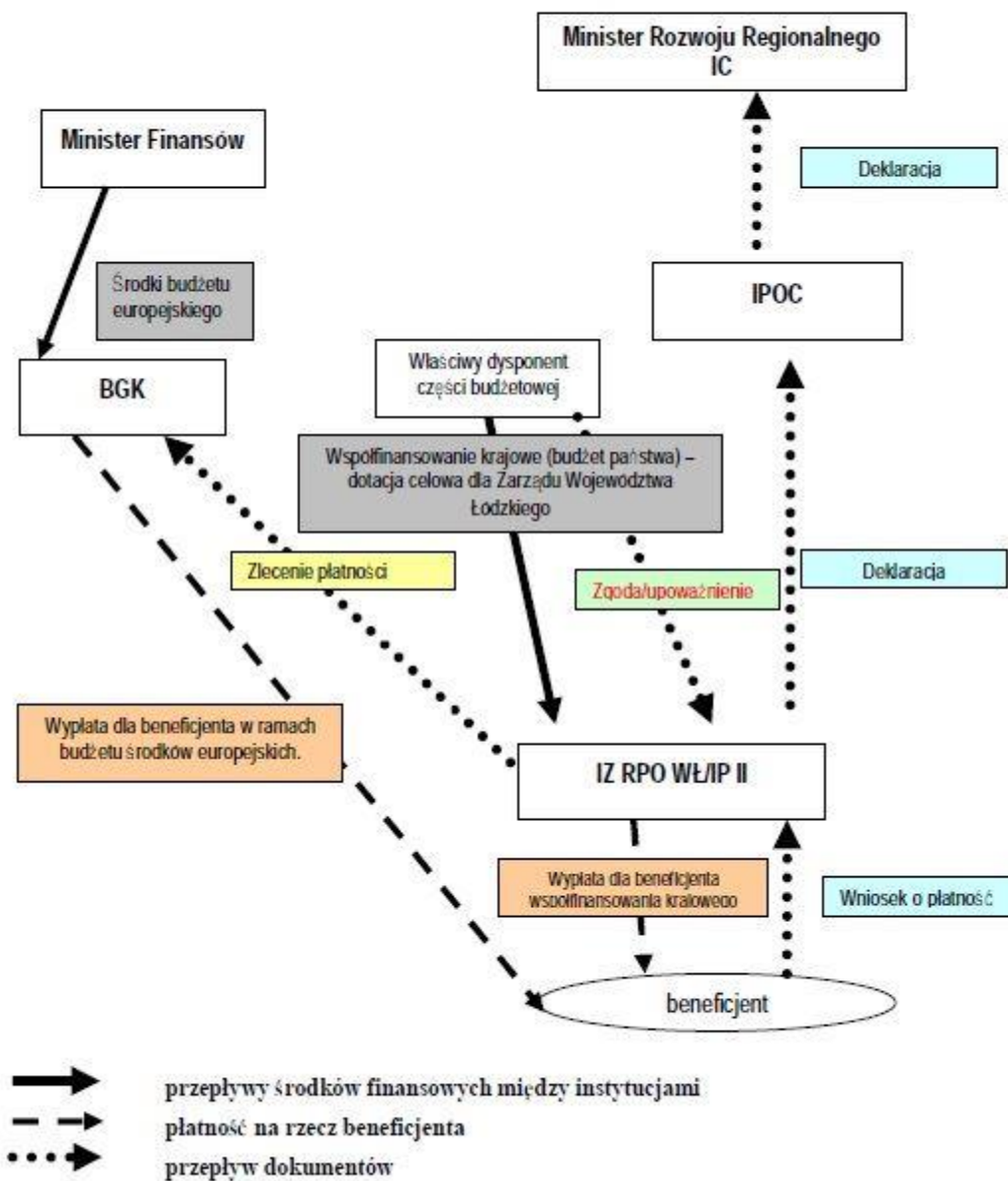

Załącznik 1b. Schemat organizacyjny wskazujący rozmieszczenie Instytucji Zarządzającej RPO WL, Instytucji Koordynującej RPO, Instytucji Certyfikującej i Instytucji Audytowej oraz instytucji odpowiedzialnej za otrzymywanie płatności z KE

Załącznik 1c. Przepływy finansowe i certyfikacja w RPO WŁ

Załącznik 1c. Przepływy finansowe i certyfikacja w RPO WŁ.

Załącznik V

SŁOWNICZEK POJĘĆ I SKRÓTÓW

Aglomeracja - zgodnie z art. 43 ust. 2 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne - teren, na którym zaludnienie lub działalność gospodarcza są wystarczająco skoncentrowane, aby ścieki komunalne były zbierane i przekazywane do oczyszczalni ścieków komunalnych.

Analiza SWOT - metoda pozwalająca przeanalizować atuty i słabości regionu wobec szans i zagrożeń stwarzanych przez otoczenie. Skrót SWOT pochodzi od pierwszych liter angielskich słów: *strengths* (mocne strony), *weaknesses* (słabe strony), *opportunities* (szanse), *threats* (zagrożenia).

Audyt - ogół działań, poprzez które uzyskuje się niezależną ocenę funkcjonowania instytucji, legalności, gospodarności, celowości, rzetelności, audyt jest zazwyczaj wykonywany przez odrębną komórkę, podporządkowaną bezpośrednio kierownikowi instytucji lub przez podmiot zewnętrzny.

BAT (*Best Available Techniques*) - najlepsze dostępne metody - najbardziej efektywne oraz zaawansowane poziomy rozwoju technologii i metod prowadzenia danej działalności, wykorzystywane jako podstawa ustalania granicznych wielkości emisyjnych, mających na celu eliminowanie emisji lub, jeżeli nie jest to praktycznie możliwe, ograniczanie emisji i wpływu na środowisko jako całość, z tym że pojęcie:

- "technika" oznacza zarówno stosowaną technologię, jak i sposób, w jaki dana instalacja jest projektowana, wykonywana, eksploatowana oraz likwidowana,
- "dostępne techniki" oznacza techniki o takim stopniu rozwoju, który umożliwia ich praktyczne zastosowanie w danej dziedzinie przemysłu, z uwzględnieniem warunków ekonomicznych i technicznych oraz rachunku kosztów inwestycyjnych i korzyści dla środowiska, a które to techniki prowadzący daną działalność może uzyskać,
- "najlepsza technika" oznacza najbardziej efektywną technikę w osiągnięciu wysokiego ogólnego poziomu ochrony środowiska jako całości."

Beneficjent - osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, której ustawa przyznaje zdolność prawną, realizująca projekty finansowane z budżetu państwa lub ze źródeł zagranicznych na podstawie decyzji lub umowy o dofinansowanie projektu.

Biomasa - podatne na rozkład biologiczny frakcje produktów, odpady i pozostałości przemysłu rolnego (łącznie z substancjami roślinnymi i zwierzęcymi), leśnictwa i związanych z nim gałęzi gospodarki, jak również podatne na rozkład biologiczny frakcje odpadów przemysłowych i miejskich.

Business process offshoring - sektor usług, w którym międzynarodowe koncerny zlecają realizację wybranych działań wspierających przedsiębiorstwom tańszym firmom zagranicznym w celu redukcji kosztów, np. usługi księgowo-finansowe (*back-office*), usługi typu *call-centers*.

B+R - badania (B) + rozwój (R), działalność badawczo-rozwojowa służąca zmniejszaniu różnic technologicznych między regionami i tworzeniu lepszych warunków równej konkurencji.

Cele polityki spójności - cele służące osiągnięciu spójności społeczno-gospodarczej Unii Europejskiej. W latach 2007 - 2013 są to:

- cel 1 – konwergencja,
- cel 2 – konkurencyjność regionalna i zatrudnienie,
- cel 3 – europejska współpraca terytorialna.

Centra zaawansowanych technologii - konsorcja naukowe, składające się z jednostek naukowych prowadzących badania o uznanym poziomie światowym oraz z innych podmiotów, działających na rzecz badań naukowych i prac rozwojowych, rozwoju innowacji i wdrożeń.

Cross-financing (zasada elastycznego, krzyżowego finansowania) - zasada mająca na celu ułatwienie wdrażania jednofunduszowych programów operacyjnych, polegająca na finansowaniu działań, które należą do obszaru interwencji innego funduszu strukturalnego, zgodnie z art. 34 Rozporządzenia Rady (WE) nr

1083/2006. Zasada ta stosuje się jedynie do działań, które są zarówno niezbędne dla pomyślnej realizacji projektu lub grupy projektów, jak i bezpośrednio powiązane z projektem lub grupą projektów. Udział środków możliwych do objęcia zasadą jest ograniczony do 10% na poziomie osi priorytetowej.

Dialog społeczny - forma debaty o interesach społecznych, w której partnerami są organy rządowe i samorządowe państwa, organy samorządu zawodowego, związki zawodowe, organizacje pracodawców oraz inne organizacje społeczne i przedstawicielstwa środowisk zawodowych i twórczych.

Diagnoza Województwa Łódzkiego - dokument przygotowany przez zespół naukowców Uniwersytetu Łódzkiego pod kierownictwem prof. dr hab. Aleksandry Jewtuchowicz, na potrzeby aktualizacji oraz opracowania Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego na lata 2007-2020.

Dokumenty programowe (operacyjne) - dokumenty w postaci programów, opracowywane na potrzeby wydatkowania środków wstępnie przyznanych (alokowanych) danemu obszarowi lub sektorowi przez Komisję Europejską w ramach funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności. Określają w szczególności cele i główne kierunki wydatkowania środków na podstawie analizy aktualnej sytuacji i trendów rozwojowych danego obszaru lub sektora, kryteria i sposoby realizacji projektów, osoby i instytucje odpowiedzialne za wykonanie określonych zadań oraz szacowaną wielkość i rozbić środków z uwzględnieniem współfinansowania ze wszystkich źródeł budżetowych.

Duże projekty - projekty, których koszt realizacji został określony na poziomie 50 mln. Projekty takie są przekazywane do KE w celu potwierdzenia przez nią wysokości wkładu funduszu.

EBI - Europejski Bank Inwestycyjny - bank powołany na mocy Traktatu Rzymskiego mający służyć finansowaniu rozwoju gospodarczego wspólnoty. Podstawowym zadaniem EBI jest równoważenie i stabilizacja wspólnego rynku poprzez udzielanie pożyczek i gwarancji kredytów, przyznawanych przez inne banki, które następnie są wykorzystywane we wszystkich sektorach gospodarczych (przede wszystkim w telekomunikacji, transporcie, przemyśle, energetyce oraz ochronie środowiska).

Efektywność wykorzystania środków - kryterium ewaluacyjne porównujące wielkość nakładów na rzecz realizacji programu (np. finansowych, administracyjnych, ludzkich) z rzeczywistymi osiągnięciami programu na poziomie produktu, rezultatu lub oddziaływania.

EFI - Europejski Fundusz Inwestycyjny powołano w 1994 roku, by służyć pomocą małym i średnim przedsiębiorstwom (MŚP). Jego większościowym udziałowcem jest Europejski Bank Inwestycyjny. Bank wraz z Europejskim Funduszem Inwestycyjnym tworzą Grupę EBI.

EFR - Europejski Fundusz Rybacki.

e-learning - nauczanie na odległość z wykorzystaniem technik komputerowych i Internetu.

Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR) - jeden z funduszy strukturalnych, którego zadaniem jest zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju regionów należących do Unii Europejskiej. EFRR współfinansuje realizację celów 1, 2 i 3 polityki spójności UE. W szczególności fundusz ten udziela wsparcia inwestycjom produkcyjnym, rozwojowi infrastruktury, lokalnym inicjatywom rozwojowym oraz małym i średnim przedsiębiorstwom.

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) - jeden z funduszy, determinujący politykę UE odnośnie obszarów wiejskich na lata 2007-2013, którego celem będzie wspieranie rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich.

Europejski Fundusz Społeczny (EFS) - fundusz strukturalny, który służy osiągnięciu spójności gospodarczej i społecznej oraz wysokiego poziomu zatrudnienia w Unii Europejskiej poprzez finansowanie działań w ramach pięciu obszarów wsparcia: aktywna polityka rynku pracy, przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego, kształcenie ustawiczne, adaptacyjność i rozwój przedsiębiorczości, wyrównywanie szans kobiet na rynku pracy.

EWT - Europejska Współpraca Terytorialna - jeden z celów polityki spójności Unii Europejskiej na lata 2007-2013, którego realizacja wspierana będzie ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Stanowi kontynuację Inicjatywy Wspólnotowej INTRREG III wdrażanej w okresie programowania 2004-2006.

Eutrofizacja - wzbogacanie się zbiorników wodnych w substancje odżywcze - pierwiastki biogenne, głównie azot i fosfor, a także potas i sód, powodujące nadmierną produkcję biomasy glonów, co objawia się tzw. zakwitaniem glonów.

Ewaluacja (ocena) programu - oszacowanie oddziaływania pomocy strukturalnej wspólnoty w odniesieniu do celów oraz analiza jej wpływu na specyficzne problemy strukturalne.

FP - Fundusz Pracy.

Fundusze strukturalne - zasób finansowy UE umożliwiający pomoc w restrukturyzacji i modernizacji gospodarki krajów członkowskich drogą interwencji w kluczowych sektorach i regionach (poprawa struktury). Na fundusze strukturalne w okresie programowania 2007 - 2013 składają się Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Europejski Fundusz Społeczny (EFS).

Fundusz Spójności (kohezji) - instrument ekonomiczno-polityczny Komisji Europejskiej nie należący do funduszy strukturalnych i wdrażany na poziomie wybranych państw, a nie regionów. Jego celem jest ułatwienie integracji słabiej rozwiniętych krajów poprzez budowę m.in. wielkich sieci transportowych oraz obiektów infrastruktury ochrony środowiska o dużym obszarze oddziaływania.

Gospodarka oparta na wiedzy - gospodarka, która cechuje się szybkim rozwojem dziedzin związanych z przetwarzaniem informacji i rozwojem nauki, głównie gałęzi przemysłu zaliczanych do tzw. wysokiej techniki, a także technik i usług społeczeństwa informacyjnego.

Infrastruktura otoczenia biznesu - wszelkie instytucje ułatwiające funkcjonowanie przedsiębiorstw, w tym: jednostki systemu finansowo-ubezpieczeniowego, organizacje ułatwiające nawiązywanie kontaktów gospodarczych, wspierające rozwój gospodarczy etc.

Innowacyjność - zdolność przedsiębiorstw do tworzenia i wdrażania innowacji oraz faktyczna umiejętność wprowadzania nowych i zmodernizowanych wyrobów, nowych lub zmienionych procesów technologicznych lub organizacyjno-technicznych.

Instytucja Pośrednicząca II stopnia (IP II) - (zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju: Instytucja Wdrażająca) podmiot publiczny lub prywatny, któremu na podstawie porozumienia lub umowy została powierzona, w ramach programu operacyjnego, realizacja zadań odnoszących się bezpośrednio do beneficjentów. Instytucja ta pełni funkcje instytucji pośredniczącej w rozumieniu art. 2 pkt 6 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006.

Instytucja Zarządzająca (IZ) - w przypadku regionalnego programu operacyjnego, zarząd województwa, odpowiedzialny za przygotowanie i realizację programu operacyjnego.

KE - Komisja Europejska.

Klaster gospodarczy - geograficzne skupisko wzajemnie powiązanych firm, wyspecjalizowanych dostawców, jednostek świadczących usługi, zakładów działających w pokrewnych sektorach i związanych z nimi instytucji (np. uniwersytetów, jednostek normalizacyjnych i stowarzyszeń branżowych).

Komitet Monitorujący (KM) - podmiot, o którym mowa w art. 63 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006, powoływany w celu monitorowania skuteczności i realizacji programu operacyjnego w sposób i na zasadach określonych w art. 36 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Know-how - z ang. „wiedzieć jak”, zbiór informacji, wiedza dotycząca nowych technologii, nowych sposobów produkcji, zarządzania etc.

Konkurencyjność regionu - zespół cech decydujących o atrakcyjności regionu z punktu widzenia lokowania inwestycji lub jako miejsca zamieszkania.

Kontrakt wojewódzki - umowa o dofinansowanie programu operacyjnego środkami pochodzącymi z budżetu państwa, państwowych funduszy celowych lub źródeł zagranicznych, zawierana przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego z zarządem województwa, w zakresie i na warunkach określonych przez Radę Ministrów, zgodnie z art. 5 pkt 5 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

KPR - Krajowy Program Reform na lata 2005-2008 na rzecz realizacji Strategii Lizbońskiej - dokument przedstawiający działania, jakie rząd polski zamierza podjąć w latach 2005-2008 dla realizacji

podstawowych celów odnowionej Strategii Lizbońskiej. KPR jest syntezą działań rządu w sferze gospodarczej i społecznej do 2008 r., zawartych w najważniejszych programach oraz w projekcie budżetu na ten okres.

Kryteria wyboru projektów - określony zestaw wymogów formalnych i merytorycznych, które muszą spełnić projekty, aby uzyskać dofinansowanie ze środków pomocowych.

LOM - Łódzki Obszar Metropolitalny - wyznaczony powierzchnią pięciu powiatów centralnych: łódzki grodzki, łódzki wschodni, brzeziński, pabianicki i zgierski.

Modernizacja obiektu budowlanego - przebudowa oraz taka rozbudowa lub nadbudowa obiektu budowlanego która podnosi standard obiektu i nie polega wyłącznie na odtworzeniu stanu pierwotnego.

Monitorowanie efektów wdrażania - monitorowanie postępu realizacji programów i projektów poprzez system wskaźników określonych w dokumentach programowych.

MŚP - mikroprzedsiębiorstwa, małe lub średnie przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 2 załącznika I do Rozporządzenia Komisji (WE) Nr 800/2008 z dnia 6 sierpnia 2008 r. uznającego niektóre rodzaje pomocy za zgodne ze wspólnym rynkiem zastosowaniu art. 87 i 88 Traktatu (ogólne rozporządzenie w sprawie wyłączeń blokowych).

NSRO - Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie (Narodowa Strategia Spójności) - podstawowy dokument strategiczny, określający krajowe priorytety, na które będą przeznaczone unijne fundusze w okresie programowania 2007-2013.

Obszar metropolitalny - obszar wielkiego miasta oraz powiązane z nim funkcjonalnie bezpośredniego otoczenia, ustalony w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

Odnawialne źródła energii (OZE) - źródła energii, których zasoby same się odnawiają i z tego powodu są praktycznie niewyczerpalne (np. energia spadku wody, energia słoneczna, energia wiatru, biomasy, pływów morskich, energia geotermiczna).

Okres programowania - wieloletni okres, na który zaplanowany jest budżet wspólnoty europejskiej.

PFRON - Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

PO IG - Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka, 2007-2013.

PO KL - Program Operacyjny KAPITAŁ LUDZKI Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013.

PO IiŚ - Program Operacyjny INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013.

PROW - Program Rozwój Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Pomoc publiczna - wsparcie spełniające wszystkie kryteria, o których mowa w art. 107 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

POŚ - Prognoza Oddziaływania na Środowisko projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013.

Oś priorytetowa - jedna z osi priorytetowych strategii ujętej w programie operacyjnym, rozumianym jako grupa działań wzajemnie powiązanych, realizujących mierzalne cele szczegółowe.

PO PT 2007-2013 - Program Operacyjny Pomoc Techniczna na lata 2007-2013.

Program operacyjny (PO) - dokument złożony przez państwo członkowskie i przyjęty przez Komisję Europejską jako część Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia, określający strategię rozwoju, wraz ze spójnym zestawem osi priorytetowych, do osiągnięcia których będzie się dążyć za pomocą funduszu lub jak w przypadku celu konwergencji - Funduszu Spójności i EFRR.

Przedsięwzięcie - projekt lub grupa projektów wybranych przez instytucję zarządzającą danym programem operacyjnym lub na jej odpowiedzialność, zgodnie z kryteriami ustanowionymi przez komitet monitorujący, i realizowanych przez jednego lub więcej beneficjentów, umożliwiających osiągnięcie celów osi priorytetowej związanej z danymi projektami.

Region - jednostka terytorialna, posiadająca reprezentację polityczną pochodzącą z wyboru, wspólnotę interesów gospodarczych oraz więź społeczną opartą na poczuciu wspólnej tożsamości, bezpośrednio podporządkowana szczeblowi centralnemu.

Regionalny Program Operacyjny (RPO) - program przygotowany i zarządzany przez zarząd województwa, służący realizacji Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia (Narodowej Strategii Spójności), składający się ze spójnego zestawienia osi priorytetowych operacyjnych prowadzących do podniesienia konkurencyjności i zrównoważonego rozwoju danego regionu.

Regionalny system osadniczy - sieć ośrodków osadniczych powiązanych wzajemnie, integrujących się z największym miastem - stolicą regionu, umożliwiających racjonalną obsługę obywateli, tworzących wyraźnie wyodrębniony w strukturze przestrzennej kraju obszar funkcjonalno-społeczno-gospodarczy.

Rewitalizacja - działania prowadzone w ramach zarządzanych przez sektor publiczny programów i projektów na przestrzeniach zurbanizowanych, terenach przemysłowych i pomilitarnych, prowadzące do poprawy warunków życia, ochrony i zachowania zasobów oraz nadania im nowych funkcji ekonomicznych i społecznych.

Rezultaty - bezpośrednie i natychmiastowe efekty zrealizowanego programu lub projektu. Rezultaty dostarczają informacji o zmianach, jakie nastąpiły w wyniku wdrożenia programu lub projektu u beneficjentów pomocy, bezpośrednio po uzyskaniu przez nich wsparcia.

Rozwój regionalny - wzrost potencjału gospodarczego regionów oraz trwała poprawa ich konkurencyjności i poziomu życia mieszkańców, co przyczynia się do rozwoju społeczno-gospodarczego kraju.

Rozwój zrównoważony - rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń.

Równoważna liczba mieszkańców - ładunek substancji organicznych biologicznie rozkładalnych wyrażony jako wskaźnik pięciodobowego zapotrzebowania na tlen w ilości 60 g tlenu na dobę.

Regionalny System Informacji Przestrzennej (RSIP) - system informatyczny umożliwiający pozyskiwanie, zarządzanie i analizowanie dużych zbiorów danych przestrzennych opisanych atrybutami. System Informacji Przestrzennej (SIP), nazywany również GIS (Geographic Information System), to jak najszerszy pojęty zbiór informacji o obiektach znajdujących się pod, na oraz nad powierzchnią ziemi, odwzorowanych w geodezyjnym układzie współrzędnych.

RPO WŁ - Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013.

Rozporządzenie (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady - Rozporządzenie (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1783/1999.

Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 - Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999.

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1828/2006 - Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia 2006 r. ustanawiające szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz rozporządzenia (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

RSI LORIS - Regionalna Strategia Innowacji Województwa Łódzkiego RSI LORIS 2005-2013.

Sieci transeuropejskie TEN (Trans European Networks) - sieć infrastruktury obejmująca połączenia transportowe (TEN-T), energetyczne (TEN-E) i telekomunikacyjne w ramach Unii Europejskiej.

SRWŁ - Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego na lata 2007-2020.

Strategia Lizbońska - program społeczno-gospodarczy Unii Europejskiej, który ma na celu stworzenie do 2010 r. na terytorium Europy najbardziej konkurencyjnej i dynamicznej gospodarki na świecie, opartej na wiedzy, zdolnej do długotrwałego rozwoju, tworzącej większą liczbę lepszych miejsc pracy oraz charakteryzującej się większą spójnością społeczną.

SWW - Strategiczne wytyczne Wspólnoty dla spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej na lata 2007-2013 [Decyzja Rady z dnia 6 października 2006 r. w sprawie strategicznych wytycznych Wspólnoty dla spójności (2006/702/WE)] (Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L291 z 21.10.2006).

Synergia - współdziałanie, kooperacja czynników, skuteczniejsza niż suma ich oddzielnych działań.

Transport intermodalny - przewóz ładunków przy użyciu co najmniej dwóch różnych gałęzi transportu (np. transport samochodowy i kolejowy, kolejowy i morski etc.). Najważniejszą regułą jest wykorzystanie tylko jednej jednostki ładunkowej na całej trasie przewozów.

Transport multimodalny - przewóz towarów przez więcej niż jeden środek transportu (np. samochodowy lub kolejowy i morski, kolejowy i samochodowy).

UE - Unia Europejska.

Ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju - ustawa z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Wniosek - standardowy formularz składany przez beneficjenta w celu uzyskania wsparcia ze środków pomocowych. Zakres informacji zawartych we wniosku obejmuje m.in.: informacje o podmiocie zgłaszającym wniosek, informacje na temat projektu, charakterystykę działań podejmowanych podczas realizacji projektu, planowane rezultaty i wydatki, wymagane dokumenty w formie załączników.

Wskaźniki produktu - wskaźniki odnoszące się do działalności. Liczone są w jednostkach materialnych lub monetarnych (np. długość zbudowanej drogi, ilość firm, które uzyskały pomoc).

Wskaźniki rezultatu - wskaźniki odpowiadające bezpośrednio z natychmiastowych efektów wynikających z programu. Dostarczają one informacji o zmianach np. zachowania, pojemności lub wykonania, dotyczących beneficjentów. Takie wskaźniki mogą przybierać formę wskaźników materialnych (skrócenie czasu podróży, liczba skutecznie przeszkolonych, liczba wypadków drogowych itp.) lub finansowych (zwiększenie się środków finansowych sektora prywatnego, zmniejszenie kosztów transportu).

WWTP (*Wastewater Treatment Plant*) - oczyszczalnia ścieków.

Wydatki kwalifikowalne - ogół kosztów, które kwalifikują się do refundacji ze środków funduszy strukturalnych lub Funduszu Spójności.

ZPORR - Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego 2004-2006.

---

¹⁾ Analiza przeprowadzona została na podstawie dostępnych danych statystyki publicznej. W tych dziedzinach, w których możliwe było uzyskanie odpowiednich informacji statystycznych, ukazano sytuację województwa łódzkiego na tle regionów Unii Europejskiej (Eurostat)

²⁾ dane uzyskane z Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Łodzi

³⁾ dane uzyskane z Zarządu Dróg Wojewódzkich w Łodzi

⁴⁾ Synteza wyników pomiaru ruchu na drogach wojewódzkich w 2005 roku, Transprojekt Warszawa Sp. z o.o.

⁵⁾ Stan bezpieczeństwa ruchu drogowego w krajach OECD – Biuletyn informacyjny, Instytut Transportu Samochodowego Centrum Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego, Warszawa 2005, www.krbrd.gov.pl

⁶⁾ Dane statystyczne opublikowane na stronie Urzędu Lotnictwa Cywilnego (www.ulc.gov.pl)

⁷⁾ Dane opublikowane na stronie PL Łódź www.airport.lodz.pl

⁸⁾ Wojewódzki Program Ochrony i Rozwoju Zasobów Wodnych dla województwa łódzkiego, Łódź 2006 r.

⁹⁾ dane uzyskane z BPPWŁ w Łodzi

¹⁰⁾ Wojewódzki Program Ochrony Środowiska dla Województwa Łódzkiego – Łódź, 2003

¹¹⁾ Program operacyjny ochrony przed powodzią województwa Łódzkiego – Wojewoda Łódzki, Łódź, wrzesień 2006 r. / Instrukcja funkcjonowania WMP dla województwa łódzkiego – WZMiUW, Łódź sierpień 2006 (Uchwała Nr 724/06 ZWŁ z dn. 23.08.2006 r.)

- ¹²⁾ Zgodnie z ustawą z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 06.129.902) pod pojęciem poważnej awarii rozumie się zdarzenie, w szczególności emisję, pożar lub eksplozję, powstałe w trakcie procesu przemysłowego, magazynowania lub transportu, w których występuje jedna lub więcej niebezpiecznych substancji, prowadzące do natychmiastowego powstania zagrożenia życia lub zdrowia ludzi lub środowiska lub powstania takiego zagrożenia z opóźnieniem
- ¹³⁾ Raport GIOŚ (www.bip.gios.gov.pl)
- ¹⁴⁾ Program Ochrony Środowiska Województwa Łódzkiego, projekt BPPWŁ, Łódź 2007
- ¹⁵⁾ dane uzyskane od Mazowieckiej Spółki Gazownictwa Sp. z o.o. (Oddział Łódź)
- ¹⁶⁾ Na podstawie danych otrzymanych z rejestru REGON.
- ¹⁷⁾ Stopień informatyzacji urzędów w Polsce – raport generalny z badań ilościowych dla MSWiA
- ¹⁸⁾ Lokalna polityka wobec biedy Instytut Socjologii UŁ, Łódź 2001
- ¹⁹⁾ Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi
- ²⁰⁾ „Lokalne Partnerstwo naturalnych systemów wsparcia, instytucji i organizacji pomocowych w tworzeniu i realizacji polityki społecznej na szczeblu lokalnym” Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Raport z badań, Łódź 2004
- ²¹⁾ Źródło: Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi
- ²²⁾ Informacje wskazane w ramach niniejszego podrozdziału pochodzą z dokumentu pn.: „Raport zawierający wnioski wynikające z mierzenia jakości pracy szkół i placówek w województwie łódzkim w roku szkolnym 2004/2005, uwzględniający zadania wskazane przez Ministra Edukacji Narodowej i Sportu” (Kuratorium Oświaty w Łodzi) oraz dokumentu pn.: „Obiekty sportowe województwa łódzkiego” (Urząd Marszałkowski w Łodzi – Departament Kultury, Edukacji i Sportu). Pozostałe informacje zostały udostępnione przez Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi oraz Kuratorium Oświaty w Łodzi, a także pochodzą z innych ogólnodostępnych źródeł danych
- ²³⁾ Informacje dotyczące stanu edukacji w województwie łódzkim na poziomie przedszkolnym, podstawowym, gimnazjalnym oraz ponadgimnazjalnym pochodzą z „Raportu zawierającego wnioski wynikające z mierzenia jakości pracy szkół i placówek w województwie łódzkim w roku szkolnym 2004/2005, uwzględniającym zadania wskazane przez Ministra Edukacji Narodowej i Sportu” sporządzonego przez Kuratorium Oświaty w Łodzi
- ²⁴⁾ Program Wojewódzki - Strategia Polityki Zdrowotnej Województwa Łódzkiego na lata 2006-2013 - załącznik do Uchwały LIII/886/2006 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 28 marca 2006 r.
- ²⁵⁾ Tamże
- ²⁶⁾ dane uzyskane ze stron internetowych: www.gorakamiensk.pl i www.spala.info.pl
- ²⁷⁾ dane uzyskane w Wojewódzkim Urzędzie Pracy w Łodzi
- ²⁸⁾ HERMIN bazują na założeniu określonego rozkładu płatności w RPO, według którego największe płatności są realizowane w roku 2013, natomiast w latach 2014 - 2015 następuje ich znaczący spadek wpływ realizacji programu na zmianę PKB – oznacza zmianę w poziomie PKB liczonego w cenach rynkowych stałych (w %) – różnica pomiędzy scenariuszami "z RPO" i "bez RPO". Oszacowane na podstawie modelu HERMIN wartości docelowe pokazują skumulowany wpływ RPO w 2013 roku. Oszacowania modelu HERMIN bazują na założeniu określonego rozkładu płatności w RPO, według którego największe płatności są realizowane w roku 2013, natomiast w latach 2014 - 2015 następuje ich znaczący spadek
- ²⁹⁾ utworzone miejsca pracy (netto) – oznaczają liczbę dodatkowo pracujących ogółem w efekcie wdrożenia RPO – różnica pomiędzy scenariuszami „z RPO” i „bez RPO”. Oszacowane na podstawie modelu HERMIN wartości docelowe pokazują stan na koniec 2013 roku – nie są to wielkości skumulowane. Oszacowania modelu HERMIN bazują na założeniu określonego rozkładu płatności w RPO, według którego największe płatności są realizowane w roku 2013, natomiast w latach 2014 - 2015 następuje ich znaczący spadek
- ³⁰⁾ Podmioty dostarczające świadczenia gwarantowane w ramach kontraktu z Instytucją Finansującą Publiczne Świadczenia Zdrowotne (np. NFZ)
- ³¹⁾ wartość docelowa wskaźnika w 2013 r. i w 2015 r.
- ³²⁾ Dz. U. z 2004 r., nr 8, poz. 65 z późn. zm.
- ³³⁾ Nie dotyczy pomocy technicznej. Projekty pomocy technicznej finansowane są ze środków właściwego dysponenta części budżetowej lub w przypadku instytucji niebędących dysponentem ze środków dotacji celowej
- ³⁴⁾ W przypadku projektów własnych Instytucji Zarządzającej środki będą przekazywane na podstawie uchwały Zarządu Województwa oraz/lub zatwierdzonego wniosku o płatność
- ³⁵⁾ Dane za 2003 rok.